Ion DRĂGUŞANUL

Fenomenul Raiffeisen în Bucovina

Aceastã carte, dedicatã „binefãcãtorului
Bucovinei“, ude°teanul Grigore Filimon,
a fost scrisã la rugãmintea regretatului
nostru prieten Mircea Motrici.

Ion DRĂGUŞANUL

Fenomenul Raiffeisen în Bucovina

Editura MUŞATINII
ISBN
Suceava, 2008

Consiliul Județean Suceava
Preşedinte: ***Gavril MÎRZA***
Vicepreşedinți: ***Stela ACATRINEI***, ***Eugen URICEC***

Centrul Județean pentru Conservarea
şi Promovarea Culturii Tradiționale Suceava
Director: ***Pavel BLAJ***
Mihai PÂNZARU-PIM, Carmen Veronica STEICIUC,
Viorel VARVAROI, Aurel ALEXA, Libelula CURIC,
Marcel HORODINCĂ, Corina SCÎNTEI,
Oana SÂRBU, Gheorghe SENCIUC,
Angela SULUGIUC, Grațiela SULUGIUC

Editura Muşatinii
Suceava, str. Tipografiei nr. 1,
Tel. 523640, 531970 (I.D.)
Director general:
Gheorghe DAVID

Grup Mușatinii
tipografie · editură · producție publicitară
SUCEAVA, str. Tipografiei 1, tel.: 0230 523640, fax: 0230 221699, E-mail: office@musatinii.ro

Ion Grămadă:

Pumnul măcar are un monument, Filimon, însă, nimică!

Înserase, când am intrat, cu câțiva prieteni, în cimitirul ce părea că arde. Am lăsat glumele la poartă, am tăcut cu toții, cuprinşi de evlavie, de adânc respect pentru cei duşi şi de care îşi aminteşte lumea măcar o dată pe an. Tăceam, căci fiecare din noi simțea că aici nu-i lumea noastră, ci lumea lor, a celor ce s-au deprins, acum, cu liniştea mormintelor şi cu umbrele copacilor ce-i străjuiesc.

Azi, însă, a intrat viață şi în împărăția morții, se mişcă oameni mulți, încet şi fără zgomot, în sus şi în jos, bătrâni şi tineri, mulți îmbrăcați în negru, şi-şi caută, de-a lungul aleilor când întunecate, când fulgerate de razele luminilor aprinse, pe morții lor cei dragi, ce dorm somnul de veci. Unul îngenunchiază dinaintea mormântului mamei sale, altul aprinde lumânări la capul unui frate iubit, o văduvă, cu vreo doi copii lângă dânsa, plânge cu sughițuri la groapa soțului răposat de curând, iar mai departe, cam în umbră, cine ştie câți tineri nu suspină, lăcrimând, lângă lăcaşul de odihnă veşnică al iubitei lor adorate şi pe veci pierdută?

De la poartă, până la capela mitropoliților Bucovinei, ți se pare că treci printr-o aleie de foc. Aproape toate mormintele sunt luminate şi împodobite cu cununi de flori proaspete: se bucură şi morții de această seară, chiar şi cei săraci. Ici, la mormintele celor bogătani, ard, în vase şi în păhărele, lumânări mari şi tămâie bine morositoare, alături, însă, se ridică şi câte o moviliță de pământ, cu-o cruce simplă, fără inscripție şi mâncată de cari. Deasupra acestei movilițe, fâlfâie sfios câteva lumânărele, ce abia le vezi din iarba ce năpădise mormântul neîngrijit, în decursul anului. Gândeşti că-s nişte licuriri sau poate sufletul

sărmanului răposat, ce nu îndrăzneşte să se ridice şi să privească la minunea de astă-seară...

Întrebăm pe un cunoscut unde-i mormântul lui Pumnul, al lui Grigore Filimon şi al lui Suceva, care a lăsat o fundaţiune pentru meseriaşii români. Mormântul lui Pumnul l-am aflat îndată, căci e lângă capela mitropoliţilor, ce strălucia de sute de lumânări, pe când mormântul dascălului din Cuiulata... Sărmanul Pumnul, el, deşteptătorul şi luminătorul Bucovinei n-avea nici o lumânare pe mormânt! Cât de ingrată şi de uitătoare e lumea asta nouă, lipsită de ideal şi de respect faţă de oamenii mari ai neamului nostru! Flămând, prigonit, sărac şi slab, în urma holerei de care suferise, astfel sosi Pumnul la noi şi, câtă vreme a trăit în ţara asta ingrată, ne-a iubit din toată inima, ne-a învăţat părinţii, ne-a dat cărţi, ne-a povăţuit, ne-a călăuzit şi ne-a deprins să credem în puterea de viaţă neistovită a acestui neam greu încercat, care se află cam la spatele lui Dumnezeu. Iar Românii nu i-au aprins nici o lumânare la cap, măcar acum, spre sâmbăta morţilor, o dată pe an!

Prietenii mei deschiseră portiţa şi aprinseră, pe mormântul lui Pumnul, câteva lumânări, apoi, întristaţi, am plecat pe aleile frumos luminate spre mormântul **altui martir uitat** de neamul nostru, **Grigore Filimon** (încă nu se împliniseră cinci ani de la moartea lui Filimon – n.r.), **înfiinţătorul băncilor rurale** de la noi, din ţară.

Am mers la deal, ne-am întors iarăşi la vale, cetind la zarea lumânărilor toate inscripţiile de pe cruci, şterse de ploi şi de soare, că doară vom da de numele **Filimon**, dar numai cu greu am aflat mormântul lui.

Doamne, ce mormânt! Aproape una cu pământul şi, deasupra, iarbă şi buruene dese, iar la cap o cruciţă de lemn, pe care cu greu puteai descifra inscripţia ruginită. **Pumnul măcar are un monument, Filimon, însă, nimică**! Şi doară s-au strâns bani în numele lui, s-au făcut colecte pentru o cruce...

Îndureraţi, am început cu toţii să plivim iarba, să smulgem buruienile una câte una şi, apoi, i-am înfipt şi lui lumânări în ţărâna mormântului, căci vezi, sărmane Filimon, tu n-ai neamuri pe aici, care să-şi aducă aminte de tine; tu ai fost un biet fecior de ţăran din ţinutul Sucevei şi, de aceea, „Domnii" au uitat astăzi de tine; tu de mic te-ai

luptat cu nevoia şi cu sărăcia ca să ajungi, vreodată, la un liman mai liniştit, dar nu ți-a fost scris să-ți vezi visul cu ochii, căci, din pricina durerilor şi sărăciei neamului nostru, ai uitat de sărăcia ta proprie şi ai alergat, zi şi noapte, flămând şi însetat, în trăsură şi cu bicicleta, din sat în sat, pe ploaie şi pe vânt, pe arşița dogoritoare a soarelui şi pe geruri cumplite ca să faci bănci rurale, să scapi țărănimea noastră din robia economică, până ce ai căzut înfrânt şi istovit de puteri. Prea a fost grea sarcina asta chiar şi pentru tine!

Acum te-ai liniştit şi tu, cel vecinic neobosit, tu care n-ai ştiut ce-i odihna şi somnul, nici traiul cel bun şi ticnit; care ai tremurat, totdeauna, cu gândul la ziua de mâne şi n-ai avut parte de bucuriile din familie, căci familia ți-a fost tot neamul nostru oropsit, pe care ai voit să-l ridici din nevoi.

Dormi liniştit, sărmane visător, măcar tinerimea de nu te-ar uita, cel puțin o dată pe an, ci să-ți aprindă, din când în când, o candelă care să-ți lumineze în întunericul din cimitir!” (**Ion Grămadă**, „Din împărăția morților”, în „Patria”, nr. 422 din 26 iunie 1910, pp. 1-3).

„Principiul fundamental
al sistemului Raiffeisen este garanția
reciprocă nemărginită,
principiul unirii: toți pentru unul şi
*unul pentru toți“ (**Grigore Filimon**).*

Raiffeisen sau „Binele poporului este legea supremă“

În Bucovina, Raiffeisen înseamnă istorie. Istoria unei neaşteptate, insolite şi ample solidarităţi sociale în jurul ideii „Salus populi suprema lex“, scoasă din lada de zestre a istoriei de o intelectualitate românească veşnic tânără, dar irepetabilă, pentru care „Binele poporului este legea supremă“. „Încercările de a deştepta poporul la o viaţă naţională, de a-l ridica pe o treaptă mai înaltă de cultură spre a putea ocupa locul ce-i revine în viaţa socială datează“ nu „de prin anii (18)90“, cum susţinea George Tofan (Junimea literară, 1906, pg. 77), ci din parcursul european al anului 1848, an bântuit de lăcuste, de secetă, de foamete şi de holeră, dar şi al emancipării ţăranilor, a „rumânilor necăjiţi de boieresc şi de dăjdii“, a „rumânilor asupriţi de neomenescu robot”, prin desfiinţarea clăcii şi prin împroprietărirea lor cu 80.500 hectare de pământ arabil, provenite din averea naţional-românească numită Fond bisericesc, pământuri pe care le vor dobândi cu câte „o sumă de desdăunare, care trecu ca ipotecă asupra proprietăţii“ (Nistor, Istoria fondului bisericesc din Bucovina, pg. 45). An în care Alecu Hurmuzachi, „un defensor al intereselor naţionale, intelectuale şi materiale a Bucovinei, reprezentantul dorinţelor şi nevoinţelor ei“, îndemna la solidarizare întru „întreg şi nemărginit progres în toate ramurile activităţii omeneşti“, un progres care se şi înfăptuieşte în Bucovina următoarelor decenii, dar fără a păşi de hotarul ancestral al satului românesc, sat care trage zăvoarele grele ale tradiţiei şi ale obiceiului în calea progresului, izolându-se într-un patriarhat păgubos şi contabilizându-şi la capitolul pierderi chiar şi rarele desprinderi ale tinerilor dornici de învăţătură, care pribegeau deja prin oraşele culturale ale Bucovinei sau ale Europei. Acei tineri, grupaţi în „Românie Jună“, care s-au format, care s-au împlinit prin cetăţile

universitare europene, aveau să revină, generaţie după generaţie, în Bucovina, cu gândul luminării neamului lor nefericit, sperând că, dacă „vom fi mai mulţi Români Români buni, adevăraţi, cu conştiinţa fiinţei, cu simţul demnităţii noastre, trăind proprie viaţă, proprie cultură naţională, cercând, năzuind de a le produce pe acestea, a le crea cu acivitatea propriului spirit, a le dezvolta şi a le spori“ (Alecu Hurmuzachi, în Foaea Societăţii, 1866, pg. 98), lucrurile se vor realiza de la sine. Bucovina trăia o perioadă utopică, mizând excesiv pe identitatea naţională care rezultă doar din cultivarea limbii şi a culturii, dar mizând, tot numai până în hotarul satului, dincolo de care pătrund doar literele, „icoanele sunetelor“ (Pumnul), pentru a da contururi vagi, de opaiţ.

Despre economisire, drept „condiţiune pentru a face avere, pentru a forma capitaluri“, încă nu se ştia nimic în Bucovina vremii, iar „ştiinţa economiei naţionale e, în genere, foarte puţin lăţită, mai ales însă la noi, la Români“, după cum mărturisea, în „Foaea Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina“, nr. 5/1865, Ambrosiu Dimitroviţă (1838-1865), proaspăt Doctor în Drept al Universităţii din Lemberg, pe care o absolvise în 1861, cel care încearcă un prim eseu cu tematică economică, „Cruţare şi lucsu“, în care explică termenii „economisire“ („cruţare“, în limbajul vremii) şi „risipă“ („lucsu“, în aceeaşi contemporană glăsuire). „Cruţarea este marginea ce să face întru întrebuinţarea bunurilor împreună cu ştiinţa de a produce din aceasta venitul curat“, iar „Lucsul, precum l-am înţeles noi, aduce îndestulare poftei personale fără alt scop economic şi ruinarea bunurilor prin care s-ar putea face avere“.

Din nefericire pentru românii din Bucovina, Ambrosiu Dimtroviţă se va îmbolnăvi de tifos şi va muri în vara anului 1865, odată cu el sfârşind şi această primă tentativă de alfabetizare economică, de care urmau să aibă parte doar elitele bucovinene, nu şi românii uitaţi dincolo de hotarul ancestral al satului românesc, sat ademenit cu împrumuturi bancare şi cămătăreşti, pe care le va plăti cu hotarele ancestrale, cu sărăcia şi cu disperarea de a vedea pluguri străine arând prin cenuşa şi prin sângele străbunilor. Nu-l mai apără nimeni, nu-l mai reprezintă nimeni, nici măcar elitele româneşti tradiţionale, iar preotul şi cărturarul Constantin Morariu scrâşneşte, scriindu-i preotului şi cărturarului Simion Florea Marian, în 1894: „Nu ştiu singur ce să mai spun de boierii şi

preoţii noştri; parcă e un blăstăm a lui Dumnezeu ca ei să nu se intereseze de nimic ce e naţional, ci numai de punga şi burta lor". Iar folcloristul, S.F. Marian, îi împărtăşeşte amărăciunea: „Ai noştri nu fac nimic. Ba fac şi ai noştri: mănâncă, beau şi se veselesc, şi pentru astfel de fapte ar vrea să fie lăudaţi şi preamăriţi" (Revista Bucovinei, 9/42, 367, 378).
Românii din Bucovina trăiseră, vreme de veacuri, fără să folosească banul, smulgând pământului doar cele necesare supravieţuirii şi achitării obligaţiilor faţă de stat şi faţă de stăpânul ecleziast al pământurilor. În iernile lungi, mureau de foame, în vreme ce imense cantităţi de cereale putrezeau prin hambarele mănăstireşti. Abia târziu, cu puţin înainte de sosirea oştilor imperiale în Bucovina, un episcop pragmatic, Dositei Herescu, se va hotărî „să dea ajutor, la timp de nevoie, la supuşi sau podanii ce-i avea, anume la oamenii de pe moşia lor, fiindcă oamenii erau aceia ce lucrau moşia de boeresc. Şi dacă slăbeau şi se împuţinau oamenii de răul nevoiei sau foametei, apoi slăbeau şi se împuţinau şi lucrătorii moşiei, cădeau, aşadară, şi moşia, şi stăpânul ei" (Fondul hambarului din ţinutul Rădăuţului, în „Deşteptarea", nr. 1 din 1/13 ianuarie 1894, pp. 4, 5). Iar „ajutorul" gândit de episcop, cu scopul de a avea „animale" de trudă sănătoate şi puternice la lucrările agricole din primăvară, consta într-o insolită „bancă de cereale", un hambar uriaş, construit la Rădăuţi, din care ţăranii luau cu împrumut diverse cantităţi de cereale, plătind o „dobândă" anuală de 10 la sută, dar tot în natură. În mai puţin de un deceniu, „banca" episcopească de cereale prosperase într-atât, încât, după sosirea imperialilor şi, implicit, după înrădăcinarea unei firave economii moderne, în care banul îşi avea rolul deja cunoscut, imensele rezerve cerealiere, care putrezeau prin magaziile hambarului, aveau să fie vândute, iar din sumele obţinute s-a constituit „Fondul hambarului din Rădăuţi" (Radautzer Speicherfond), destinat renaşterii satului românesc din acest district, dar folosit târziu, ca subvenţie din partea Comitetului Ţării pentru întemeierea primelor însoţiri raiffeiseniene în Bucovina. Datorită acestor împrumuturi de cereale cu camătă, Dositei Herescu, episcop de Rădăuţi între anii 1750-1783, om rău, care obişnuia să-i muncească la stâlpul caznelor din curtea episcopiei chiar şi pe preoţi (Dimitrie Dan, „Cronica Episcopiei din Rădăuţi"), conservă, în memoria obştească bucovineană, o imagine nemeritată de

ierarh generos şi iubitor de popor, deşi nu s-a sfiit ca, pentru o pensie viageră de 6.000 florini pe an (de 200 ori mai mult decât suma destinată întreținerii celor trei mănăstiri) să cedeze statului austriac averea național-românească numită fond religionar.

Povestea acestei „bănci de cereale” cu camătă-troc, care precede, cu aproape un secol, „evanghelia preafericitului Raiffeisen” a fost uitată cu mult înainte de apariția primilor istorici bucovineni, aşa că şi istoriografia românească o ignoră. Dar, pentru că ea conturează spațiul românesc în care, aproape în mod inexplicabil sau măcar surprinzător, aveau să rodească ideile lui F.W. Raiffeisen, trebuie dezgropată din negura vremurilor şi pusă, drept piatră mărturisitoare, şi la temelia acestei cărți:

„**Fondul hambarului din þinutul Rãdãuþului**. Într-o Vineri, am fost la târg, la Rădăuț, şi, când să trec pe lângă cancelaria hergheliei împărăteşti, iată văd ieşind din cancelarie mai mulți domni şi preoți, şi vorbind de fondul hambarului.

Pe cât am înțeles, domnii îşi băteau capul să ştie de la cine se trage fondul acela şi din vorba lor am cunoscut că ei ar fi crezând cum că direcția fondului din Rădăuț ar fi întemeiat fondul acela. De aceea, mai că mă fura firea să mă amestec în vorba lor şi să le spun ce ştiu şi eu, pentru că eu sunt, astăzi, de 87 de ani şi tată-meu, de la care am auzit multe de fondul acela, a murit în vârstă de 91 de ani, aşadar el a ştiut bine cum s-a întemeiat hambarul şi de la dânsul ştiu şi eu; dară ce folos, că domnii, ca oameni mai tineri, au luat-o cam răpede înainte şi după aceea s-au despărțit, apucând unul încoace, altul încolo, încât i-am pierdut din ochi.

Dară mie mi-i aminte, ca să ştiți d-voastră, cinstiților domni, şi d-voastră, cinstiților gospodari din ținutul Rădăuțului, de unde se trage fondul hambarului, de aceea ascultați-mă şi judecați.

Fondul hambarului din ținutul Rădăuțului (Radautzer Speicherfond), cu care chiverniseşte, astăzi, comitetul țării şi de care se foloseşte toată lumea străină şi Galiția, şi numai ținutul Rădăuțului nu, este averea curat a ținutului Rădăuț.

Adecă, pe timpul patrimonial, cum îi zic domnii, va să zică pe timpul boerescului, era legea ca patronul sau domnul moşiei să dea ajutor,

la timp de nevoie, la supuşi sau podanii ce-i avea, anume la oamenii de pe moşia lor, fiindcă oamenii erau aceia ce lucrau moşia de boeresc.

Şi dacă slăbeau şi se împuținau oamenii de răul nevoiei sau foametei, apoi slăbeau şi se împuținau şi lucrătorii moşiei, cădeau, aşadară, şi moşia, şi stăpânul ei.

Moşiile de prin preajma Rădăuțului erau ale mănăstirilor şi le stăpâneau mai ales igumenii, cari şi luau tot folosul.

Pe atunci, şedea în Rădăuț şi vlădica sau, cum îi zic în ziua de azi, episcopul. El se chiama vlădica Dositeiu şi era un om foarte bun şi milos cu oamenii cei săraci şi, dacă se întâmpla că era foamete şi oamenii nu aveau pâne, nici de mâncare, nici de sămănat, apoi năvăleau cu toții la episcopul din Rădăuț, ştiindu-l om milos, şi-l rugau să-i ajuture.

Ce-i drept, episcopul da cât putea şi avea, dară la toți nu putea da nici el, pentru că, pe atunci, el nu avea leafă cum au acuma episcopii, ci avea numai o moşie şi din aceea trebuia să se ție şi el, şi cei de pe lângă dânsul.

Însă, văzând episcopul că sărăcia din an în an tot creşte şi nevoia este tot mai mare, s-a sfătuit cu igumenii din mănăstiri cum ar face ca să li se dea oamenilor ajutor la timp de nevoie. Şi, sfătuindu-se aşa, ce-au hotărât ei? Au hotărât să facă un hambar mare şi acolo să puie atât episcopul, cât şi igumenii mai multe corețe de pâne de tot feliul, care pâne să o capete oamenii nevoieşi în împrumut, la vreme de lipsă şi de foamete.

Cum li-au fost sfatul aşa au şi făcut, au făcut, adecă, un hambar mare, care sta acolo unde stă astăzi şcoala de călărie; iacă acolo au pus pânea acei părinți milostivi.

Când aveau, aşadară, oamenii nevoie de pâne, se duceau la hambar şi căpătau pâne de tot feliul în împrumut. Şi cum o căpătau?

Iacă-aşa: Toți oamenii nevoieşi cari aveau lipsă de pâne se duceau la diregătoriul satului, adecă la vornicul, şi vornicul îi însemna pe toți şi, apoi, ori li da o scrisoare, ori mergea singur cu dânşii la priveghitorul hambarului, care era, pe atunci, unul dintre călugării mănăstirilor. Călugărul acela însemna numele vornicului care avea să fie chezeş pentru pânea împrumutată şi, totodată, şi numele oamenilor şi, apoi, câte o dată, şi ce fel de pâne li da.

Dară împrumutul se făcea aşa că oamenii aveau să întoarcă la termin pâne pentru pâne şi întruna tot de aceea pâne, una sau şi două garniţe ca dobândă sau procent.

După cum sboară albinele la miere aşa veniau oamenii din toate satele la hambarul din Rădăuţ şi se ajutura care cum avea nevoie.

Sosind timpul de dat împrumutul înapoi, vornicul, care era chezeş, purta de grijă ca fiecare să ducă împrumutul şi procentul la hambar.

Când, odată, se întâmpla însă că unul sau altul din dătornici n-avea de unde da pânea şi procentul ori poate că până la timpul hotărât unul sau altul din dătornici muria, apoi ce era de făcut? Vornicul împărţia împrumutul pe alţi oameni mai avuţi şi făcea mână dela mână şi ducea dătoria la hambar, cu procent cu tot.

Aşa veniau oamenii, toamna sau la timpul aşezat, ca ploaia, din toate părţile, de puneau pânea înapoi la hambar. Pânea se înmulţia cu garniţele procentului şi ajungea la sute de coreţe, încât oamenii nu mai aveau nevoie a merge la episcop ca să li ajute în timp de lipsă; ei se duceau de-a dreptul la hambar ca şi când s-ar fi dus la camara lor.

Acestea erau aşa pe vremea călugărilor, cum spunea tată-meu, Dumnezeu să-l ierte!

Dară iacă a venit timpul ca să se deoachie treaba; episcopul s-a mutat dela Rădăuţ la Cernăuţ, călugării s-au tras la mănăstiri şi moşiile au ajuns în mâna împărăţiei, iară hambarul în seama directorilor împărăteşti.

Tată-meu spunea că, pe când direcţia a luat moşia în seamă, au fost peste 400 de coreţe de pâne strânsă în hambar, afară de pânea ce era împrumutată pe la oameni.

Însă şi direcţia a chivernisit cu hambarul tot aşa, că da, adecă, oamenilor pâne cu procentul aşezat şi cu chezeşia vornicului în timp de foamete, cum au fost mai cu seamă în anii 1831, 1832, 1847 şi 1848, şi, când crăpau măselele de-a pânii în toată lumea, la noi hambarul era plin şi ne ţinea după cum ţine o vacă bună de lapte o casă întreagă de copii.

Dând ani mai buni şi oamenii ducând-o mai bine după rădicarea boerescului (1848), ei nu mai îmblau aşa de adese la hambar ca să facă împrumut; pe de altă parte, fiind multă pâne în hambar, ca să nu se strice, s-a prefăcut în bani. Banii aceia purtau numele de „banii hambarului” şi,

la început, chiverniseau cu dânşii reprezentanţii ţinutului Rădăuţ, iară după desrădicarea representantei ţinutale au venit ei în chivernisirea comitetului ţării şi poartă şi acum numele: „Fondul hambarului din ţinutul Rădăuţi“.

Acest fond este, aşadară, cu tot dreptul averea, proprietatea satelor din ţinutul Rădăuţului şi cu tot dreptul se cuvine ca să rămâie în folosul comunelor şi să-l întrebuinţeze ele cu atât mai vârtos, fiindcă pe timpul cametelor jidoveşti şi bancei rusticale din Galiţia mulţi au scăpătat, fiind înşelaţi de lipitorile străine, şi şi-au pierdut şi pământul strămoşesc, pe când din folosul hambarului, din averea lor proprie, ce putea să-i scape din nevoie, se da bani de împrumut prin Galiţia şi numai cu 5-6 procente, iară Galiţienii veniau chiar cu banii noştri de ni lua 36, ba adese şi mai multe procente, până ce, în urmă, ne scoteau în drum cu copii, cu tot.

Ascultaţi, aşadară, voi, copii din ţinutul Rădăuţului, de sfatul unui bătrân, care-i cu un picior în groapă, şi apucaţi-vă vârtos de lucru; căci aveţi, doară, deputaţi români în dieta ţării şi cereţi-vă înapoi fondul hambarului, care cu drept îi averea voastră, făcută din garniţele moşilor şi strămoşilor voştri, şi apoi faceţi o bancă românească în ţinutul Rădăuţului, cu un director adevărat român, care să simţească şi să aibă inimă pentru voi, încât, dacă vă vor trebui bani, la timp de nevoie, să nu mai alergaţi pe la jidani sau pe la băncile străine, cari trag şi pelea de pe voi, dară să aveţi banca voastră şi, dacă va veni vreun nevoieş, să poată afla bani cu 3 sau cel mult 4 procente la sută; căci nevoieşul numai atunci se poate pune în picioare, dacă plăteşte camătă mică, pe când, dacă dă camătă mare, trebuie să se prăpădească.

Iacă, copii, vă rog să nu vă între sfatul meu pe o ureche şi pe alta să vă iasă!” (Deşteptarea, nr. 1 din 1/13 ianuarie 1894, pp. 4, 5).

Hambarul din Rădăuţ era, aşadar, şi o bancă „cu garanţă nemărginită”, cum aveau să prevadă statule raiffeiseniene, din moment ce, „când, odată, se întâmpla însă că unul sau altul din dătornici n-avea de unde da pânea şi procentul ori poate că până la timpul hotărât unul sau altul din dătornici muria... vornicul împărţia împrumutul pe alţi oameni mai avuţi şi făcea mână dela mână şi ducea dătoria la hambar, cu procent cu tot”.

După înrădăcinarea unei firave economii de tip european în nordul Moldovei, nord care şi primeşte numele de Bucovina, s-a încercat emanciparea țăranilor, Iosif al II-lea fiind convins că imperiul lui multinațional poate prospera doar în codițiile în care fiecare om din această „Europă în miniatură” se va îmbogăți. Prin urmare, zilele de clacă sunt desființate, în locul lor urmând să se plătească un impozit de un florin de gospodărie, „dar acolo unde nu se găseşte să nu se ia”, preciza ordinul împărătesc, lăsând la latidunea aparatului funcționăresc, onest şi ireproşabil, să stabilească unde „se găseşte” sau nu acel florin. În vara anului 1848, apare Constituția Imperială şi se proclamă definitiv emanciparea țăranilor, care primesc şi pământuri din fondul național-românesc, numit fond religionar, cu desdăunarea acestui aşezământ (fundațiune) menit emancipării neamului prin inițieri (religie şi şcoală). Numai că toate reformele iluministe experimentate în Bucovina (în Ardeal s-au aplicat mai greu, datorită rezistenței proprietarilor de moşii maghiari) se tot izbesc de primitivismul îndătinat al unor populații rurale (aşa-zisele oraşe erau, de fapt, tot nişte sate, dar care aveau iarmaroace sau târguri în anumite zile ale anului; Suceava, de pildă, era cunoscută în Bucovina drept „târgul de vite” sau „târgul porcilor”, cum îl numeşte un personaj din proza lui Ion Grămadă), o populație care nu poate fi convinsă să-şi lase copiii la şcoală decât cu obligarea, prin legea imperială a învățământului, la depunerea unei garanții imobiliare (poiata sau grajdul), care era scoasă la licitație în cazul nefrecventării cursurilor de către copil. Intelectualitatea sătească românească era formată, de regulă, din două personaje, preotul şi învățătorul, apoi din patru, preotul paroch şi preotul cooperator, adică fără parohie, plus cei doi învățători. Încet, încet, urmând una până la patru clase ale „şcoalelor poporale”, adică elementare, cresc generațiile de „cărturari”, adică de țărani care ştiau să scrie şi să citească. Numai că generațiile acelea ajung la maturitate abia prin anii 1870-1880 şi, în afară de scris şi citit, nu ştiu nimic. Neştiința lor şi suficiența tradițională a obştilor săteşti favorizează apariția cămătăritului, inclusiv cel practicat de „Banca rusticală” din Galiția. Țăranii împrumută bani, pe care-i irosesc în... hramuri şi cumetrii sau pe fleacuri cu care să-şi împodobească nevestele sau fetele de măritat, aşa că, la vremea scadenței, nu mai au din ce returna împrumuturile şi plăti dobânzile, iar pământurile

şi gospodăriile lor sunt scoase la licitaţie, lor rămânându-le doar „toiagul ce cerşitor” sau varianta emigrării în Canada. Cămătăritul face ravagii în Bucovina aşa cum făcuse în întreaga Europă înainte ca F.W. Raiffeisen să fi fost trecut în rezervă din armata austriacă, datorită slăbirii vederii, în urma îmbolnăvirii de holeră şi, după absolvirea unei şcoli de primari de un an, să se fi implicat în adevărata emancipare a satului european. Statul austriac, subscriind la reformele lui Raiffeisen, stăvilise asaltul individualist al împrumuturilor cu dobânzi exagerate, prin Legea din 28 mai 1881, publicată în Foaia legilor împărăteşti nr. 47, care reglementa problemele împrumuturilor în bani, dar pentru satul românesc din Bucovina, ba chiar din întregul imperiu era deja prea târziu („Din Arlesbach s-a răspuns că mulţi locuitori de acolo au spus: „Dacă am fi avut o bancă ca aceasta înainte de 50 ani, multe nenorociri nu s-ar fi întâmplat“. / Din comuna Plankenstein s-a dat răspunsul: „Membrii însoţirii zic că, dacă ar fi avut ei astfel de bance înainte de 20 ani, n-ar fi acuma aşa înecaţi în dătorii“, se preciza în presa de limbă germană a vremii), iar pedeapsa „cu închisoare aspră de una până la trei luni şi cu pedeapsă bănească de două sute până la o mie coroane“, aplicată celui care „dă sau prelugeşte un împrumut şi caută să tragă foloase din uşurătatea de minte, sau din nevoia despre care el are ştire, sau din tulburarea şi aţâţarea aceluia care ia împrumutul“ (Deşteptarea, 1907, pg. 296), nu mai ajută satului, deja sărăcit, deja sleit şi fără orizont.

Nici măcar demersurile intelectualilor germani din Cernăuţi, care, „prin două foi locale („Bukowiner Rundschau“ şi „Bukowiner Nachrichten“) au pus în mişcare şi au discutat chestiunea parcelării întregului pământ cultivabil al Fondului greco-ortodox în loturi mai mici şi datul lor ţăranilor şi altor economii cu disdăunare în condiţiuni înlesnitoare“, nu pot salva satul bucovinean, pentru că se împotriveşte înaltul cler, care şi ripostează în Foaia bisericească-literară „Candela“ (1894, nr. 11, pg. 651 şi următoarele), acuzându-i pe intelectualii germani, care doreau binele enoriaşilor ortodocşi din satele româneşti, de „practicarea unei teorii, ale cărei idei fundamentale sunt de caracter social-democratic comunist“ (ibidem, 656).

În aceste condiţii, speranţa rămâne în luminătorii neamului, în scriitorimea bucovineană care va da curs îndemnului lui Constantin

Morariu, din aceeaşi scrisoare din 1894: „Să deşteptăm poporul ca, la timpul său, să ne putem alege alţi conducători, cu tragere de inimă pentru tot ce e naţional, şi nu nişte palavragii egoişti, care caută a se înălţa la măriri şi posturi grase pe spatele noastre, care tragem în plug ca nişte boi, iar ei bat mendrele“.

Poporul, în ciuda aparenţelor, deja se deşteptase, aşa că, în 1897, alesul lui pentru Parlamentul din Viena, „în curia a cincia, nou înfiinţată“, este George Popovici (1863-1905), Doctor în Drept din 1894, cu studii universitare la Cernăuţi, la Innsbruck şi la Viena, istoric şi poet remarcabil, un adevărat „Eminescu al Bucovinei“, acelaşi George Popovici fiind şi alesul câmpulungenilor, în anul următor, 1898, în Camera provincială, deci în Dieta Bucovinei.

La Viena, George Popovici îl întâlneşte pe filologul Grigore Filimon, cu care participă, în octombrie 1897, la lucrările primului Congres al băncilor raiffeisiene, întemeiate de Friedrich Willhelm Raiffeisen, în baza curectului solidarist, aflat „la mijloc între individualism şi comunism“, şi care pune în prim plan asocierea, întovărăşirea, „cooperaţia ca idee a solidarităţii tuturora în slujba binelui tuturora“, tinzând „să atenueze rigoarea concepţiunilor juridice şi economice ale adepţilor individualismului economic, dar în acelaşi timp să prevină şi să înlăture utopiile primejdioase ale celor ce neagă solidaritatea socială, propagând lupta de clasă, ale celor ce tind, prin violenţă chiar, să răstoarne de pildă dreptul de proprietate din ierarhia drepturilor civile recunoscute... de ordinea legală şi economică a lumii civilizate... Ca factor activ în direcţia transformării sociale, cooperaţia, inspirată de concepţiunea solidarităţii între oameni, nu este exclusivistă, ci ea cuprinde în vastul său program toate clasele sociale. Programa cooperaţiei este să modifice treptat şi în mod liniştit, dar radical, actualul regim economic, făcând ca posesiunea instrumentelor de producţie şi, cu ea, supremaţia economică să treacă din mâinile producătorilor, care le deţin astăzi, asupra producătorilor“ (Aurel Morariu, Despre cooperaţie, pp. 4, 5).

Interesul lui George Popovici faţă de Congresul băncilor raiffesiene, din octombrie 1897 (în Bucovina existau, deja, cinci însoţiri de economie şi credit în sistem Raiffeisen, prima fiind înfiinţată, la Gura Humorului, în 1876, dar bucovinenii noştri le ignoraseră), se datora şi

succesului mişcării Raiffeisen în crearea unor asociaţii moderne şi în mediul rural al saşilor transilvăneni, asociaţiile de economie şi credit săseşti, înfiinţate de Karl Wolff, începând cu anul 1885 (deci cu nouă ani mai târziu decât însoţirea humoreană), ocupându-se şi cu organizarea de cercuri literare, şi cu întemeierea bibliotecilor rurale, şi cu asigurarea de abonamente la ziare şi cărţi, citite şi dezbătute în cercuri de popularizare a culturii, care se reuneau în fiecare zi de sărbătoare. Exemplul bun al saşilor transilvăneni fusese luat şi răspândit de românii ardeleni în toate teritoriile locuite de români, mai ales prin intermediul gazetelor, dar şi prin intermediul cărturarilor ardeleni care, începând cu Ion Budai-Deleanu, George Bariţ sau Aron Pumnul şi terminând cu George Bogdan-Duică sau fraţii Valeriu şi Victor Branişte, în diverse perioade, se stabilesc în Bucovina, unde împământenesc şi fac să prospere naţionalismul cultural ardelenesc, ba chiar şi un anume tip de naţionalism economic, adică manifestat prin sprijinirea emancipării economice a populaţiei rurale. Pentru răspândirea ideilor ardelenilor exista în Bucovina, din 1862, o structură dinamică şi eficientă, numită Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina, care îşi dezvolta filiale în mai toate comunele româneşti, cu sprijinul preoţilor, al învăţătorilor şi, mai ales, al studenţimii româneşti, care, în vacanţe, când se foloseşte chiar şi de tradiţionalele hore săteşti, organizează mici comunităţi care, sub denumirea de „cercuri culturale“ sau de „cercuri de leptură“, încep să adune oamenii, să le vorbească, să-i iniţieze, fie citind, fie citând din cărţi şi gazete, fie povestind despre felul de a trăi şi a prospera al altor neamuri din Bucovina sau din imperiul austriac. Se milita activ, deşi cam prea romantic şi, drept consecinţă, cam ineficient, pentru „cultura poporului“, iar sârguinţa aceasta, adesea prea plină de trufie, avea să fie ironizată de însuşi poporul, care şuguia pe seama vagului parvenitism cultural, la clăci, în dezlănţuirile de folclor obştesc de iarnă pe care istoria literară ulterioară avea să le numească snoave. Dar fiecare produs cultural obştesc de acest gen disimulează un spirit de observaţie tăios, care sancţionează, în primul rând, incapacităţile noastre deja istoricizate. Cică, în vremea întemeierii primelor cabinete de citire, badea Gheorghe tocmai ieşea mândru, într-o seară, dintr-un astfel de lăcaş şi, întâlnindu-se cu Şmil, care-l salutase, ţinu să-l avertizeze fălos: „Jupâne Şmil, de-acuma

şi voi va trebui să lucraţi pământul, pentru că noi ne adunăm la cabinetul de lectură şi învăţăm cum să scăpăm de nevoi şi să ne uşurăm traiul. Voi îţi sărăci, dacă ne deşteptăm noi. Că voi, până acuma, ne-aţi supt pentru că eraţi şcoliţi, iară noi nu. Dară cu cabinetul de lectură v-am dat de leac!“.

Bietul ţăran, deja se vedea stăpânul lumii, din moment ce izbutea să silabisească şi să întregească, în rostire, cuvintele, pe care tot Pumnul le numise „icoane ale sufletului“. Iar făloşenia asta, construită cam pe nimic, este ironizată de ţăranul român, care pune faţă în faţă cultura visătoare a românului cu cultura pragmatică a evreului: „Da‘ ia spune, bade Diordi, îi drept chi dumneata are di vunzare doi gireadă de fun?“. Ţăranul român, chitind că evreul deja s-a speriat de progresul cultural al românilor şi că o să se apuce de agricultură, întreabă: „Da‘ ce-ţi trebuie fân? Că doară nu vrei să-ţi cumperi vite?“. Şi-acum vine, disimulată dibaci, concluzia ţăranului român „culturalizat“ din afara satului asupra zădărniciei culturalizării de suprafaţă, pentru că evreul, iniţiat în pragmatism cale de generaţii, îi răspunde: „Nu, dar e mare nevoi de fun la Rumania şi am da v‘o trii vagon“.

Snoava aceasta a fost publicată în „Călindariul poporului Bucovinean“ pe anul 1900, realizat de gazeta „Deşteptarea“, pe parcursul anului 1898. Snoava aceasta sancţiona tocmai neiniţierea în pragmatism şi ironiza pospăiala de cultură, mai curând naţionalism ieftin decât cultură, de care avusese parte, până atunci, satul bucovinean. Sat care avea nevoie şi de altceva, de miracolul solidarităţii, care se închegase deja prin satele Austriei, în urmă cu vreo patru decenii, ba şi prin cele ale Ardealului apropiat, cu vreun deceniu şi jumătate în urmă.

În Bucovina existau, deci, cabinete de lectură şi sâmburii unor biblioteci rurale, datorită misionariatului Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina şi datorită preoţilor săteşti şi gospodarilor de frunte ai satelor, dar toate acestea însemnau doar solidarizări de suprafaţă, nu şi solidaritatea profundă, „mână cu mână“ a într-ajutorării, care deja spulberase utopia carităţii în vestul Europei, fiind reprezentată de însoţirile rurale de economie şi credit, deja structurate într-un organism economic cu cuprindere naţională de către Friedrich Wilhelm Raiffeisen şi de discipolii săi.

Ideile lui F.W. Raiffeisen au pătruns în Bucovina şi prin intermediul tinerilor români care studiau la Viena, dar şi prin intermediul saşilor şi românilor ardeleni, care, în această ordine, experimentau cu succes însoțirile de economie şi credit sistem Raiffeisen încă din 1885. În Trasilvania, băncile româneşti, precum „Ardeleana“ şi, mai ales, „Albina“, fac afaceri, „dau credit ipotecar, pe obligațiuni, pe cambii în escompt şi reescompt, fac afaceri de lombard, negoț cu efecte, investează capitaluri în întreprinderi“, cea mai impresionantă investiție fiind cea a „Albinei“, „un capital de 135.398 coroane 85 bani la o intreprindere electrică“, dar şi investiții funciare, soldate cu acuza, adusă de unguri directorului „Albinei“, P. Cosma, „că ar deposeda pe Unguri de moşiile transilvane“ (Deşteptarea, nr. 18/1902, pg. 1). În Transilvania existau, pe la 1900, 70 bănci şi însoțiri Raiffeisen, care contribuiau la revigorarea satului românesc, în vreme ce în Bucovina marii proprietari îşi depuneau capitalurile la „Bukowinaer Boded-Credit-Anstalt“, iar micii capitalişti, la „Bukowinaer Sparkasse“, fără să valorifice, deci, în interes național, capitalurile româneşti.

Primele însoţiri bucovinene de economie şi credit în sistem Raiffeisen

„Evanghelia preafericitului Raiffeisen“, cum a fost numită, în presa vremii, strategia fundamentată, prin statule însoţirilor de economie şi credit, de Friedrich Wilhelm Raiffeisen, a fost cunoscută în Bucovina încă de prin anii primelor întemeieri raiffeiseniene în spaţiul german, dar prima însoţire de păstrare şi credit românească se înfiinţează abia în 1876, la Gura Humorului.

Literatura memorialistică de după Unirea Bucovinei cu Ţara îşi asumă miturile deja consacrate, care, desigur, merită conservate ca atare, pentru că personaje precum preoţii Bendevschi, din Crasna-Ilschi, şi Doroftei, din Stroieşti, sau profesorul Grigore Filimon, din Udeşti, au marcat epoca, adesea cu fapta, dar parcă şi mai des cu scoaterea pieptului înainte pentru a poza, fălos, pentru memorie. Mihail Bendevschi, de pildă, spre deosebire de preotul Doroftei şi de cărturarul Grigore Filimon, şi-a cultivat, mereu şi mereu, cultul faptelor sale, visându-se un Raiffeisen bucovinean, dar necreştineasca lui trufie a prins bine, adică a iscat provocări şi, indirect, a conturat moda raiffeisenianismului bucovinean.

Gloria de întemeietor al primei însoţiri de păstrare şi credit românească în Bucovina i-ar fi putut reveni preotului din Mihoveni, Simeon Cobilanschi (a editat, între anii 1883-1884, gazeta „Steluţa”), cel care, împreună cu preoţii Onufreiu Mironovici, din Suceviţa, şi Gavril Paşcovici, din Gura Humorului, a înfiinţat, în 1876, la Gura Humorului, prima instituţie bancară de acest tip. Numai că respectivii preoţi, preocupaţi mai ales de câştig, nu militează pentru emanciparea satului românesc prin astfel de întemeieri, ci se îndepărtează, încet-încet, de statutul raiffeisenian, devenind, foarte curând, adversarii înrădăcinării însoţirilor de păstrare şi credit în Bucovina, preferând să se ferească,

astfel, de o teribilă concurență. Tocmai de asta, banca humoreană a fost ignorată de cronicarii târzii, deşi există mărturii care poziționează însoțirea humoreană drept ctitor raiffeisenian în Bucovina, urmat, din 1893, de însoțirea din Storojineț, cea ctitorită de boierul Modest cavaler de Grigorcea, cel care va întemeia, în 1895, şi însoțirea din Cernăuți, însoțirea câmpulungeană înepând să funcționeze abia din anul 1897:

„**Banca din Gura-Humorului**. V-am spus în numerele trecute că noi, Românii, avem în Bucovina două bance de bani şi adecă una în Storojineț, care a întemeiat-o cu începutul anului acestuia (1893 – n.r.) domnul Modest cavaler de Grigorcea, deputat al ținutului Storojineț la dieta țării (Bucovina – n.r.), şi alta în Gura-Humorului.

Banca din gura-Humorului îi de mult, de vr'o 18 ani (deci, din 1876 – n.r.), şi acuma vrem să ne arătăm cum stăm cu dânsa.

După cum am cetit în „Gazeta Cernăuțului", apoi cu capătul anului 1891 au fost la dânsa 82 de părtaşi cu 181 de părți.

Partea unui părtaş face 100 fl. şi acelaşi om poate ave mai multe părți, adecă mai multe sute de florini puse la bancă.

În anul 1892, au întrat 99 de părtaşi noi la bancă, 2 au ieşit şi 6 părtaşi au dat de ştire că voiesc să iasă cu 11 părți.

În 19/31 Ianuarie a anului acestuia (1893 – n.r.), a fost adunare generală de părtaşi, care a judecat cum s-au purtat cârmuitorii aleşi de dânşii şi ce aşezăminte au avut ei să facă şi au aflat toate în rânduială bună. Apoi au ales cârmuitori iară, pe 3 ani, şi anume pe Simion Cobilanschi, pe Onufreiu Mironovici şi pe Gavril Paşcovici.

Cheltuelele bancei au fost peste an 663 fl. 75 cr. şi 26.222 fl. 84 cr. au intrat şi au ieşit dintr-însa 10 mii 842 fl. 10 cr.; 12 mii 799 fl. 80 cr. au fost depuşi cu dobândă de 5 fl. dela sută, iară banii dați în împrumut au fost 65 mii 976 fl. 41 cr., din cari au fost întorşi înapoi 44 mii 109 fl. 87 cr. şi au rămas încă împrumutați 21 mii 866 fl. 54 cr.

Apoi mai este şi un fond de rezervă de 1.551 fl. 55 cr. Acest fond este menit ca să se întărească banca, şi anume, la întâmplare de perdere, dintr-însul are să se plătească paguba, pentru că, altmintrelea, ar avea să plătească părtaşii.

Câştigul în anul 1892 au fost 9 dela sută, adecă 922 fl. 30 cr.

Banca aceea are în Gura-Humorului şi o casă zidită a ei, cu o ladă de fer, şi aceste lucruri sunt puse în inventar cu prețul lor de 1.022 fl. 44 cr. şi, cu capătul anului, s-au aflat şi bani gata 3.333 fl. 86 cr.

Banii au fost împrumutați pe la partaşi cu 8 şi cu 12 la sută pe an, după cum s-a pus la cale de părtaşii adunați în anul trecut şi folosul de pe banii împrumutați au fost 2.059 fl. 45 cr., care se află împărțiți aşa: pentru depuneri de păstrare, câte 5 la sută, 366 fl. 31 cr.; la partaşi, după banii lor 9 la sută, 922 fl. 30 cr. şi spesele 663 fl. 75 cr. şi au mai rămas neîmpărțiți 107 fl. 9 cr., cari au trecut la cametele anului acestuia.

Toate aceste feliuri de bani au şi avut, prin un an întreg, întrări şi ieşiri şi, dacă se numără întrările cu ieşirile la un loc, se zice că însoțirea a avut o circulațiune de 1.511.042 fl 50 cr în decursul anului 1892.

Însoțirea asta se poate zice cu drept cuvânt că-i românească, pentru că astăti cei mai mulți bani sunt ai Românilor şi cârmuitorii ei sunt Români. Ori, de se va ține ea mult timp, aceasta va atârna numai de la Români.

Cum am înțeles noi, de la „Deşteptarea“, la adunarea partaşilor din anul acesta să se fi hotărât ca să se ajuture nişte feciori români, care au învățat mai multe clase la gimnasiu sau la şcoala reală, ori au învățat agronomia şi n-au încă pânea lor. Însoțirea caută, deci, 2 feciori de aceştia ca să învețe 4 luni contabilitatea, computul comercial şi corespondința comercială, după cum va arăta preşedintele acestei însoțiri, Simion Cobilanschi, paroch în Mihoveni, şi apoi să se facă o praxă de 3 luni.

Este numaidecât să se apuce şi dintre Români, cu toată inima, de această învățătură, cu care vedem că trăesc bine străinii şi aşa ne sug averile şi puterile, întărindu-se în țara aceasta. Străinii nu se ruşinează de nici un lucru cinstit, pe când ai noştri cred că orice învățătură nu-i bună dacă nu te face preot, comisar, învățător şi altele. Aşa greşim. Să ne apucăm de tot meşteşugul cinstit, şi atuncia nu ne-or copleşi străinii“ (Deşteptarea, nr. 5 din 1/13 martie 1893, pg. 37).

„**Întâia bancã de pastrare ºi avans din Gura-Humorului** a ținut adunarea sa generală pe anul 1895, în 23 Ianuarie a.c., în casa proprie din Gura-Humorului.

Din răfuelele însoțirei scoatem că, în anul 1895, au întrat şi au

ieşit 184.575 fl. 36 cr., care au dat un căştig de 5.723 fl. 90 cr. Din căştigul acesta s-au împărţit la partaşii însoţirei 8 procente dividende. Din asta putem vede că însoţirea din Gura-Humorului înfloreşte din an în an şi banii depuşi la această însoţire aduc 8 fl. la sută“ (Deşteptarea, nr. 3 din 1/13 februarie 1896, pg. 19).

Simpla lecturare a acestor texte, publicate în 1896, deci cu doi ani înainte de întemeierea însoţirii crăsnene a lui Mihail Bendevschi, ne lămureşte că banca românească din Gura Humorului este, de fapt, prima însoţire de economie şi credit în sistem Raiffeisen din întreg spaţiul românesc, anterioară chiar şi însoţirilor şvăbeşti din Transilvania, care apar abia în anul 1885. Dar Simeon Cobilanschi şi compania lui clericală, deşi s-au folosit de statutele lui Raiffeisen, în 1876, a ţinut sub tăcere numele celui pe care l-a plagiat, aşa cum va face şi în cazul nuvelelor şi povestirilor pe care le va publica, toate traduse din limba germană, dar prezentate drept producţii literare proprii, cu excepţia nuvelei „Dumitru Stan”, o traducere după Cioche (145 pagini), pe care o va publica, „românizată” şi semnată doar cu numele său, în 1884, la Cernăuţi.

Îndepărtările lăcomoase de „evanghelia preafericitului Raiffeisen” ale clerului care au creat şi exploatat însoţirea humoreană vor fi dur sancţionate în presa bucovineană a anului 1910, dar, pe atunci, vor fi multe altele de sancţionat în structura oportunismului românesc, gata să profite, în dauna satului românesc, de roadele unui obştenism de tip superior.

Ignorat de memorialistica raiffeiseniană, dar cu merite mari nu numai în înrădăcinarea şi consolidarea însoţirilor economice bucovinene, inclusiv prin constituirea Centralei, ci şi în emanciparea ţăranului bucovinean prin cultură, moşierul bucovinean **Modest cavaler de Grigorcea** nu numai că întemeiază câteva însoţiri puternice şi durabile, dar şi îndeamnă, cu persuasivitatea exemplului, la folosirea unor părţi din fondul de rezervă al acelor însoţiri, pe care el le numeşte „bănci româneşti”, pentru constituirea unor burse şcolare pentru copii săraci din Bucovina: „Şi pentru ca gospodarii noştri să poată da numaidecât băieţii la şcoala de gospodărie din Rădăuţ (viitorul Liceu Agricol – n.r.), „Banca Românească din Storojineţ“ a mai hotărât să deie încă 2 ajutoare,

câte 80 fl. pe an, pentru doi băieţi de gospodari români care ar îmbla la acea şcoală de gospodărie (de agricultură). Gospodarii care voesc, aşadară, să capete unul dintre ajutoarele ce au hotărât „Banca Românească din Storojineţ“ trebuie să facă, de cu bună vreme, rugăminte în scris şi să le trimată la dl. Modest cav. de Grigorcea, care locueşte în Cernăuţ, strada (uliţa) armenească Nr. 26” (Deşteptarea, nr. 9 din 1/13 mai 1897, pg. 72).

„Banca Românească din Storojineţ” este, desigur, o însoţire în sistem Raiffeisen, una districtuală, ce-i drept, adică nerespectând, în aparenţă statutele, care recomandă bănci mici, organizate pe teritoriul unei parohii, astfel ca oamenii să se cunoască între ei şi să poată, astfel, garanta unul pentru ceilalţi. Numai că boierul cu conac în Prisăcăreni, Modest cavaler de Grigorcea, era din stirpea nobilă a Hurmuzăcheştilor, adică îşi iubea sătenii şi trudea pentru adevărata lor emanicipare. Grigorcea întemeiase cabinete de lectură, zidise şcoli, plătea profesori, se implica total în viaţa obştească bucovineană, inclusiv prin acceptarea unor posturi de primar comunal, deşi putea impune în acele mărunte demnităţi pe oricare dintre oamenii săi. Grigorcea prefera cunoaşterea, deci o relaţie intimă cu oamenii, iar nobleţea lui autentică, total ignorată de istoriografie şi de memorialistică, poate fi identificată şi în fiecare text din epocă prin care se conturează istoria miracolului raiffeisenian în Bucovina.

Dacă preotul Simeon Cobilanschi a fost întemeietorul (hapsân, dar întemeietor) al primei însoţiri de economie şi credit în Bucovina, boierul Modest cavaler de Grigorcea deţine întâietatea în înrădăcinarea spiritului lui F.W. Raiffeisen, numărându-se, alături de austriac, printre „preafericiţii” care au înţeles şi aplicat spiritul „evangheliei preafericitului Raiffeisen”:

„**O bancã româneascã**. Anul nou 1893 au adus în ţinutul Storojineţ un bine şi o înlesnire mare pentru popor. Prin stăruinţa deputatului de acolo, a Domnului Modest cavaler de Grigorcea, s-a înfiinţat adecă acolo o „Însoţire districtuală de economie şi de credit”, adecă aşa o însoţire unde cel ce are bani gata poate să-i deie acolo, ca să-i aducă procente, iară cela ce are nevoie de bani poate să împrumute de acolo cu procente

mici, mult mai mici decât de la cei cămătari nesățioşi, cari nu se tem de Dumnezeu să ieie de la un om nevoiaş pentru 10 lei, peste un an, 20 de lei sau mai mult. Laudă şi mulțămită D-lui Gricorcea că au făcut lucru aşa de bun pentru poporul nostru.

O bancă românească mai avem şi în Gura-Humorului, pe când în celelalte oraşe încă nu s-au înființat, deşi tare bine şi tare la vreme ar fi ca să scape bietul popor de la țeară odată din ghearele cămătarilor" (Deşteptarea, nr. 2/1893, pg. 14).

„**Însoþirea districtualã de economie ºi credit în Storojineþ** a ținut, în 1 Martie (1894) întâia sa adunare generală. Din raportul ei cunoaştem cât de mare era trebuința aşa unei însoțiri în Storojineț şi cât folos a adus ea poporului până acuma.

Storojinețenii şi cei din împrejurime vor înțelege acuma ce a făcut pentru ținutul Storojineț boieriul din Prisecăreni, domnul Modest cavaler de Grigorcea. Prin stăruința domniei sale, însoțirea a sporit atât de iute încât printr'însa s-au trecut, în acest an, peste un milion de florini şi că acuma împărțeşte părtaşilor săi un câştig de 8 la sută. Pe lângă aceasta, tot prin stăruința d-lui Grigorcea, însoțirea a dat din câştigul său 200 fl. pentru „Societatea Doamnelor Române". De am avea şi pe alocurea însoțiri de aceste şi bărbați cu inimă pentru popor ca boieriul Grigorcea, omul nevoeş mai lesne şi-ar putea prinde nevoile şi nu ne-ar mânca omida cămătarilor, cum ne-a mâncat şi cum ne mai mănâncă" (Deşteptarea, nr. 6 din 15/27 martie 1894, pg. 46).

„**Bancã româneascã în Cernãuþ**. Cine să nu se bucure de ştirea cea bună că, acuma, avem şi în Cernăuț o bancă de bani românească? Banca asta s-a făcut mai ales cu stăruința neobositului nostru fruntaş boer, a domnului Modest cavaler de Grigorcea.

Duminică, în 4/16 Iunie (1895 – n.r.), s-au adunat adecă în casa „Societății pentru cultura şi literatura poporului român din Bucovina", în Cernăuț, vreo 30 de persoane, poftite de domnul Grigorcea; acei 30 de inşi au primit statutele bancei, după ce au fost citite, şi au hotărât că, cu începutul lui Iulie n. („n.", adică după calendarul nou – n.r.), banca să înceapă a lucra.

La adunarea din Duminica aceea s-au ales şi direcţia bancei, precum şi consiliul sau sfatul de controlă.

În direcţie au fost aleşi: Boerul Constantin cavaler de Popovici – president, dl. maior Temistocle de Gregul – vicepresident, d-nii Zaharie Voronca, Dr. Ştefan Saghin şi Grigore Balan – membri.

În consiliul de controlă au fost aleşi: Dl. Modest cavaler de Grigorcea – president, dl. advocat Dr. Emanuil Volutschi, Nestor Vorobchievici, Onisim Ţurcan, Vasile Marcu, Ilie Luţa, Constantin Stefanovici şi Dimitrie Socolean – membri.

Statutele bancei s-au dat tribunalului ţerii ca să le întărească. Casa în care se află banca este în strada capitală din Cernăuţ Nr. 8, rândul întâiu, şi-oricine ar avea trebuinţă acolo să se ducă.

Deie bunul Dumnezeu ca banca asta să lucre mult şi bine pentru folosul neamului nostru!" (Deşteptarea, nr. 12 din 15/27 iunie 1895, pg. 99).

„**Banca noastrã româneascã** din Cernăuţ a început acuma a lucra şi, de aceea, noi dorim ca toţi Românii să-i deie ajutor ca ea să fie tare. Dacă banca asta de bani va fi tare, atuncia şi noi, Românii, vom prinde la putere.

Dorim, aşadară, şi îndemnăm pe toţi Românii cari au capitaluri puse pe la bance străine să scoată capitalurile acele de la bancele străine şi să le puie la banca noastră.

La banca noastră românească, fiecare om îşi poate pune capitalul său ca să-i aducă dobândă şi banca îi dă, pe an, 5 fl., adecă 5 procente de la 100 de florini.

Suma cea mai mică ce se poate pune la bancă este o coroană; cel ce pune orice sumă capătă, îndată, o cărticică şi numai cu cărticica aceea îşi poate lua banii înapoi.

Dacă cineva pune la bancă 50 de coroane, apoi le poate lua înapoi când vrea, şi anume sau toate 50 de coroane deodată, sau numai câteva din ele.

Sume de peste 50 până la 100 de coroane le poţi lua înapoi de la bancă numai atunci, dacă te duci şi spui domnilor de la bancă cu 8 zile înainte.

Sume de 100 până la 500 coroane le poţi lua înapoi de la bancă dacă te duci şi spui domnilor de la bancă cu 14 zile înainte.

Pentru scoaterea sumelor de la 500 până la 1.000 de coroane, trebuie să dai de ştire bancei cu 20 de zile înainte; pentru scoaterea sumelor de o mie până la două mii de coroane, trebuie să dai de ştire cu 30 de zile înainte, iară pentru scoaterea sumelor mai mari decât două mii de coroane trebuie să dai de ştire cu 60 de zile înainte.

Noi, Românii, să ne simţim fericiţi că avem, acuma, şi noi banca noastră, la care fiecare om sărman îşi poate pune banul cu toată nădejdea că-i va creşte cu procente şi, aşa cum se zice, îşi va cruţa bani albi pentru zile negre“ (Deşteptarea, nr. 13 din 1/13 iulie 1895, pg. 107).

„**Însoþirea de economie ºi credit în Cernãuþ** şi-a ţinut adunareagenerală în Cernăuţ, în 30 ianuarie (1886 – n.r.).

Însoţirea aceasta a început a lucra de-abia de la 1 Iulie 1895 şi la dânsa au întrat, până la sfârşitul lui Decemvrie 1895, 234 partaşi cu 659 părţi şi 13.723 fl. 40 cr.

În 6 luni de zile, a agonisit însoţirea un căştig de 701 fl., din care a fost în stare a plăti părtaşilor, chiar pe timpul acesta scurt de 6 luni, 5 procente dividente. Începutul este îmbucurător. Dară mai îmbucurător ar fi pentru noi, Românii, şi pentru însoţirile noastre de credit dacă cu toţii am pune banii noştri la însoţirile aceste“ (Deşteptarea, nr. 3 din 1/13 februarie 1896, pp. 19, 20).

Modest cavaler de Grigorcea, cunoscând bine firea conservatoare şi primitivă a ţăranului bucovinean, şi-a convins prietenii să investească în viitoarea prosperitate a satului românesc. El ştia că, dacă mari proprietari de moşii şi „domni” (avocaţi, medici, preoţi, politicieni etc.) vor investi în astfel de însoţiri cu „garanţă nemărginită”, atunci ţăranii, încetul cu încetul, vor căpăta încredere în astfel de instituţii bancare şi, în cele din urmă, vor scoate banii de prin lăzi pentru a deveni părtaşi, deci acţionari ai băncilor rurale. Şi tot el a visat la o largă responsabilizare socială a instituţiilor economice obşteşti, oferind, din beneficii, burse şcolarilor sau sprijin financiar societăţilor culturale româneşti. Băncile săteşti, în viziunea lui Modest cavaler de Grigorcea, urmau să producă o

emancipare atotcuprinzătoare (chiar şi prima piesă de teatru, pusă în scenă la Rădăuți de Iorgu G. Toma, „Soare cu ploaie, de Iosif Vulcan, avea să beneficieze de sprijin financiar din partea însoțirilor economice grigorciene; în fond, Grigorcea a cam fost un Raiffeisen român în Bucovina), iar „evanghelia preafericitului Modest cavaler de Grigorcea" ni se va desluşi pe deplin abia când vom ajunge cu povestea noastră în anul 1903, anul întemeierii, Centralei însoțirilor economice în sistem Raiffeisen din Bucovina.

A patra înoțire de păstrare şi credit în sistem Raiffeisen s-a înființat la Câmpulung Moldovenesc, comunicatul din „Deşteptarea" menționând ziua de 15/27 ianuarie 1896, ziua de naştere a lui Mihai Eminescu (27 ianuarie, conform actualului calendar), drept zi de alegere a conducerii băncii:

„**Bancã româneascã**. Din Câmpulung am primit statutele unei bance de bani, cu numele „Însoțirea de economie şi credit în Câmpulung".

Luni, în 15/27 Ianuarie 1896, la 2 oare după amiazăzi, are să fie, în palatul comunal din Câmpulung, o adunare la care se vor alege funcționarii bancei, şi noi îndemnăm pe toți Românii din Câmpulung şi din împrejurime să fie de față la adunarea aceea, pentru că o bancă de bani românească este menită să lucre numai spre binele şi în folosul poporului nostru.

Dă, Doamne, ca banca cea nouă din Câmpulung să-şi înceapă lucrarea într-un ceas bun" (Deşteptarea, nr. 1 din 1/13 ianuarie 1896, pg. 4).

Şi însoțirea câmpulungeană, pregătită pe parcursul anului 1895, este anterioară celei din cele două Crasne, care, pe nedrept, datorită memoriei noastre deficitare, trece drept prima din Bucovina.

Însoțirea din Crasna-Ilschi şi Crasna Putnei este, aşadar, a cincia din Bucovina şi a 1.415-a din imperiul austriac, dar vanitosul preot Mihail Bendevschi va izbuti, printr-o intensă activitate publicistică să-şi adjudece o falsă, dar zărvoasă întâietate:

„**Cetiþi! Cetiþi! Bãncile poporale. Bravii crãsneni**. Comunele

Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei de odată s-au pus în fruntea comunelor noastre. Tot Cernăuţul, toţi oamenii luminaţi şi întreaga ţară vorbesc acuma numai de ei. Cămătarii ţâţâie şi zic: „Încă câteva sate ca Crasnele şi apoi rămânem lipiţi pământului!“.

Iacă despre ce-i vorba, oameni buni! Cea mai mare parte din nevoile şi necazurile cari gătesc de zile pe oamenii noştri, cei de pe la ţeară, este cămătăria. Aceasta îi frige ca un foc, nu alta. Câte gospodării româneşti n-au încăput în mâinile cămătarilor! Câţi Români nu-s îngropaţi în dătorii până în grumaz şi cămătarii Jidani îi vând şi i-or vinde la dobă!

Români! Cum să ne dezbărăm noi de cămătari? Cum să scăpăm de dătorii?

Bravii crăsneni, oameni buni, ni arată calea de scăpare!

Câteva zeci de gospodari din Crasna, în frunte cu preotul lor, M. Bendevschi, şi cu fruntaşii lor, Grigore Iliuţ, Nicolai Ihnat, Nicolai a lui Dumitru Percec şi George Tarnovieţchi, s-au însoţit, au pus la un loc părtăşii de câte 10 fl. şi şi-au croit o bancă sătească. Acuma, gospodarii din Crasna cari vor fi în strâmtoare şi vor trebui să împrumute bani, de la banca lor vor împrumuta şi nu de la cele jidoveşti. La banca lor, ei numai foarte mici procente vor plăti şi şi acestea tot în buzunarele neamului lor vor curge.

Aşa au judecat Crăsnenii: „Să avem noi banca noastră sătească! Când ni-or trebui bani, de la banca noastră vom putea împrumuta – întâi, fără muncă şi alergătură; al doilea, vom împrumuta cu procente mai mici; al treilea, cu procentele plătite de noi Românii se vor îmbogăţi, nu alţii de lege şi neam străin“.

Zică cineva că n-au judecat bine Crăsnenii; că nu şi-au făcut lucru bun Crăsnenii!

Crăsnenii sunt cei dintâi din Bucovina cari au început-o cu băncile poporale. Binecuvântat fie începutul cel făcut de oameni! Vrednică pomenirea înfiinţătorilor celei dintâi bănci româneşti-săteşti!

În ţările cele luminate din lume, comunele de mulţi ani încoace s-au apucat de şi-au făcut bănci poporale săteşti ca cea din Crasna. Şi oamenii cei învăţaţi au aflat că tocmai acele ţări îs cele mai bogate şi cele mai fericite, în cari sunt cele mai multe bănci poporale săteşti.

În împărăţia noastră, cele mai multe bănci săteşti le au Şvabii, cei

de pe lângă Viena. În ţărişoara lor, numită Austria de jos, sunt 400 de bănci săteşti poporale şi această ţărişoară e şi cea mai bogată şi fericită din toate ţările împărăţiei noastre. Din ea Jidanii de mult au cam apucat-o la sănătoasa!

Pe lângă ţeara Austria de jos, şi celelalte ţări, de-o vreme încoace, pe-ntrecute fac bănci poporale săteşti prin comune. Cu toate, adecă, înţeleg ce lucru mare şi bun sunt băncile săteşti poporale. Numai Bucovina noastră n-a fost înţeles, pân‘ acuma, aceasta. Ca-n toate trebile, aşa şi-n aceasta, Bucovina a rămas la urmă!

Abia bravii Crăsneni s-au urnit şi şi-au făcut bancă sătească. Banca Crăsnenilor e croită ca şi băncile Şvabilor celor avuţi de pe lângă Viena, după planurile **vestitului Neam Raiffeisen**. Se aude că băncile cele croite după planul lui Raiffeisen se potrivesc de minune pentru gospodarii de prin satele noastre. În numărul viitor, vom scrie despre planul de bănci poporale săteşti al lui Raiffeisen. Vom şi scrie cum planul lui Raiffeisen la Crăsneni trup s-a făcut.

De astă-dată, altceva avem de spus cititorilor noştri. Ca să-şi poată cumpăra Crăsnenii o ladă (cassă) de fier, cărţi de socotele şi alte lucruri trebuincioase pentru banca lor, fără să se atingă de părtăşiile gospodarilor însoţiţi la bancă, ei au cerut de la dietă (sfatul ţării) un ajutor de 300 fl. Comitetul ţării a propus înaintea deputaţilor să li se deie Crăsnenilor ajutoriul cel cerut. Şi pentru că o bancă sătească poporală ca a Crăsnenilor e un lucru foarte mare; şi pentru că dieta ţării voieşte să îndemne şi alte sate la croirea de bănci cum este banca Crăsnenilor. Comitetul ţării a mai propus înaintea deputaţilor ca ei să menească 2.000 fl. pentru sprijinirea şi a altor comune ca cea din Crasna.

Tot cu câte 300 fl. vor fi sprijinite şi alte comune cari şi-or face bănci poporale săteşti ca Crasna. Iată cât de sus preţuesc deputaţii noştri băncile poporale săteşti!

Să se urnească, cum s-au urnit Crăsnenii, şi alte comune de ale noastre! Aşişi (aidoma – n.r.), în anul acesta, cât mai degrabă, măcar 6-7 din comunele noastre mai de frunte să-şi croiască **bãnci poporale sãteºti dupã sistemul lui Raiffeisen**! Dieta ţării însăşi voieşte să li puie temelia cu ajutoarele ei, cele de câte 300 fl.

Parcă văd cum se grăbesc Nemţii şi Ruşii să ne ieie pe noi, Românii,

pe dinainte cu croirea de bănci poporale săteşti ca să apuce ei suma cea de 2.000 fl., care va meni-o dieta pentru sprijinirea băncilor poporale.

Români, ar fi păcat de Dumnezeu să lăsăm norocul din mână! Măcar comunele noastre cele mai luminate să se apuce să-şi înjghebe cât mai degrabă bănci poporale. „Deşteptarea“ va tipări, cât mai degrabă, statutele băncii din Crasna. În comunele noastre cele de frunte, măcar câte 10 gospodari să se pregătească, de cu bună vreme, cu părtăşii de cu 10 fl., ca apoi să aibă numai a subscrie statutele cele tipărite de „Deşteptarea“ şi să-şi poată alcătui în grabă bănci săteşti ca cea din Crasna.

Români! E iarnă şi vreme aveți destulă. Apucați-vă de băncile săteşti, să nu scăpăm din mâni cele 2.000 de florini din dietă! Să ne desbărăm, odată, de băncile jidoveşti, să ne mântuim de afurisita cămătărie, să facem şi noi averi cu băncile!

Doamne-ajută şi într-un cias bun să fie!” (Deşteptarea, nr. 2 din 15/27 ianuarie 1898, pp. 12, 13).

Mihail Bendevschi, preot trufaş şi plin de vanități omeneşti, a izbutit, totuşi, să trezească un viu interes față de întemeierile raiffeiseniene. În vreme ce preotul Doroftei, paroh la Stroieşti, prefera să meargă, anonim, dintr-un sat în altul pentru a explica statutele băncii şi pentru a lămuri lumea că numai cu astfel de însoțiri se poate scăpa de asuprirea cămătarilor şi înlătura efectele dezastrului provotat de împrumuturile de la „Banca rusticală” galițiană în lumea rurală bucovineană, preotul Mihai Bendevschi îşi construia imaginea naiv-eroică, dar toată această gomoşenie a fost de folos, pentru că publicistica lui egocentristică a fost de folos, prezentând şi lămurind statutele, precum şi întreaga formularistică necesară înregistrării unor astfel de bănci. Şi, cum vă veți putea dumiri şi singuri, demersurile pentru înregistrarea unei societăți comerciale, în Bucovina anului 1898, sunt exact cele din România de astăzi, cu o singură excepție, cea a înştiințării Direcției Finanțelor Publice pentru a obține, atunci, nu şi astăzi, scutirea de impozite:

„**Bãncile poporale dupã planul lui Raiffeisen**. În Crasna-Ilschi

şi Crasna-Putnei s-a făcut în Bucovina întâia bancă după planul lui Raiffeisen. Ea are de scop a împrumuta membrilor săi, cari sunt de regulă lucrători de pământ sau meseriaşi, bani cu procente cât se poate de mici şi a primi bani spre păstrare, dând aşa oamenilor noştri prilej a-şi aduna, vorba românului, un ban alb pentru zile negre.

Statutele acestei bănci sunt aşa croite ca băncile să poată fi bine purtate în fiecare sat. În țările şvăbeşti, unde s-au făcut o mulțime de bănci după croiala lui Raiffeisen, s-a văzut că ele au înflorit din an în an tot mai frumos şi că acolo gospodarii şi meseriaşii au scăpat din leațul cămătarilor şi s-au făcut oameni bogați, cu avere şi stare bună.

Planul (Statutul – n.r.) acestor bănci săteşti este următorul:

1. Terenul (câmpul) asupra căruia se întinde lucrățivitatea unei bance niciodată să nu fie mare; fiecare bancă să se facă numai pentru un sat, cel mai bine pentru o parochie. Dară, dacă sunt două sau trei sate aşa de aproape unul de altul că oamenii se cunosc în toate acele sate tare bine într-aolaltă, atunci se pot pune acele două sau trei sate la un loc şi să facă o bancă. Cunoştința aceasta cu toți oamenii are acel bine că se împrumută bani numai la acei oameni despre care se ştie bine că au cu ce răspunde şi că banca nu poate pierde banii împrumutați, pe când, dacă se împrumută unui om străin, banca tare uşor poate pierde mulți bani. De aceea, nu s-a aflat până astăzi nici o bancă sătească care să fi pierdut măcar un ban împrumutat.

2. Băncile săteşti sunt însoțiri registrate, cu garanță nemărginită. Ce va să zică asta? Asta va să zică că toți membrii cari s-au înscris la aşa o bancă răspund cu toată averea lor pentru toate îndătoririle însoțirii. Şi oare este asta de lipsă? Da, asta-i de mare lipsă şi iacă pentru ce. Dacă membrii unei bănci răspund pentru banii ce s-au pus în bancă spre păstrare sau pentru banii pe cari i-a împrumutat banca ca să-i împrumute mai departe membrilor săi, atunci toți oamenii cari au bani în ladă vor gândi aşa: eu bani am în ladă şi tare mă tem ca să nu mi-i fure nişte hoți, deci voiu merge la bancă şi-i voiu pune acolo spre păstrare şi-mi va creşte şi camăta; dară la care bancă să pun eu banii? La bănci jidoveşti mă tem să-i pun, pentru că, acolo, membrii ei nu garantează cu nimică şi tare uşor mi se pot pierde banii; la casa de păstrare din Cernăuț să-i pun, drept, tare bun lucru, pentru că banii sunt siguri, dară până la Cernăuți să

merg ține cheltuială şi, dacă am nevoe şi vreau să scot o parte din bani, atunci iară trebue să alerg la Cernăuț. Pe lângă asta, casa de păstrare din Cernăuț nu dă decât cel mult patru procente de la sută. Drept că de la banca cea jidovească am 6 procente de la sută, dară ce folos am din aceea, dacă, într-o bună dimineață, numai ce vezi că mă pot trezi fără camătă şi fără sutele mele. De aceea, mai bine oi face să mă duc până la Crasna-Ilschi, la banca românească, la banca noastră, pentru că acolo capăt 5 procente şi banii niciodată nu mi se pot pierde; afară de aceea, pot orişicând scoate toți banii sau numai o parte din ei, dacă mă ajunge o nevoe. Aşa vine că oamenii cei cuminți, punând banii lor spre păstrare la băncile româneşti, sunt siguri că nu-şi vor pierde banii, iară pe altă parte oamenii noştri se folosesc aceşti bani, cu procente mici şi-şi prind nevoile lor.

Sunt, acuma, 40 de ani de când s-au început a face în țările nemțeşti bănci săteşti şi, de atunci până astăzi, s-au înmulțit ele aşa că numai în împărăția noastră sunt 1.414 bănci, iară cu cea din Crasna sunt 1.415, dară până astăzi încă nu s-au auzit nici de o bancă că ar fi pierdut măcar un ban roşu şi că membrii ar fi fost traşi la plată. Afară de asta, bancele săteşti nu vor rămâne de capul lor, pentru că sfatul țării au hotărât ca să iae sama de băncile acestea şi să trimită, în fiecare an, un domn din mijlocul lor ca să controleze băncile şi să se încredințeze ori de se poartă în rânduealå şi ori de nu se fac şiretlicuri. Şi de şiretlicuri se vor feri tare acei ce sunt puşi a purta banca pentru că pot fi pe loc arestați şi traşi la judecată de judecătorie.

3. Comitetul care poartă banca se compune din 5 membri, adecă: un director, un vice-director şi trei membri. Aceşti oameni se aleg aşa ca ei să poată bine scrie şi ceti; ei să fie bogați sau în stare bună şi să fie oameni de încredere. Ei se aleg din toate părțile satului ca să cunoască pre toți oamenii din sat şi să ştie ori de se pot împrumuta bani cutărui sau cutărui om. Pentru lucrul lor, ei însă nu capătă nici un ban roşu. Când vine cineva să împrumute bani, atunci ei se-ntroloacă (se reunesc – n.r.), fac o şedință şi chibzuesc ori de are omul nevoe sau ba ca să împrumute bani, pentru că, vedeți, între oamenii noştri sunt tare mulți şi de aceia cari aleargă cu gura căscată după împrumuturi de bani, fără ca să aibă pic de nevoe. Oameni beți, însă, cari risipesc averea lor pe băuturi şi pe

nimicuri nu pot împrumuta bani de la bancă, măcar să se şi înscrie ei ca membri la bancă; dară pe aşa oameni comitetul aista nici nu are să-i primească la bancă ca să steie în rând cu oamenii cei cinstiți. De aceea, se vede că, la atari bănci, pot intra ca membri numai acei gospodari sau meseriaşi cari nu umblă pe la cârşme şi sunt harnici şi grijesc bine de gospodăriile lor, deci oameni cinstiți şi de treabă.

4. Afară de comitetul care poartă banca, se mai alege şi alt comitet, care se compune din 6, 9, 12 sau şi 15 membri, dacă satul e de tot mare, dară, de obiceiu, sunt destui 6, 9 membri. Acest comitet se cheamă Consiliul de controlă şi are mare putere. Ei, adecă, încă se aleg din toate părțile satului, ca să cunoască bine oamenii şi starea lor; ei pot controla banca orişicând, iară, după statute, sunt siliți a controla banca cel puțin de patru ori pe an şi, dacă află ei că banca nu se poartă cum se cade şi în rânduează sau că se fac şiretlicuri, au dreptul să sufle pe loc pe directorul, pe vice-directorul şi pe cei trei membri din directoriu şi (demişii – n.r.) nu se pot jălui să meargă ei măcar până şi la împăratul.

Apoi mai este unul care poartă toate răfuelile şi scrisorile, care primeşte, dimpreună cu directoriul, banii şi împrumută banii băncii, şi aista se chiamă visternic. El are cel mai mult şi cel mai greu lucru şi, pentru aceea, el capătă pe an o leafă de 20 până la 80 fl., după cât, adecă, câştigă banca pe an. Din câştig, adecă, banca plăteşte, mai întâiu, cheltuielile pentru hârtie, plumb, negreală, lemne, locuință ş.a., apoi se plăteşte visternicul şi ce rămâne se pune la un loc şi se adună aşa un fond de reservă, din care se acopăr, apoi, pierderile băncii.

Visternicul n-are voie să fie nici în comitetul care poartă banca, nici în consiliul de controlă.

5. Acei ce voesc să intre la bancă trebuie să aibă măcar 24 de ani, fie femeie ori bărbat. La întrare, trebue fiecare membru să plătească 1 fl. ca taxă de întrare şi să plătească la cassă cel puțin o părtăşie. Părtăşia poate să fie de 5 fl. ori de 10 fl., aşa cum hotărăsc oamenii, cei ce vreau să facă banca. O părtăşie, însă, n-are voe să fie mai mare decât cel mult de 25 fl. şi nici un membru nu poate lua mai multe părtăşii decât cel mult 25.

Un membru care vrea să se şteargă din bancă nu capătă taxa de întrare înapoi, dară părtăşia o capătă la sfârşitul anului, dimpreună cu

procentele.

Cine n-are bani ca să-şi poată deodată cumpăra o părtăşie, acela poate pune la bancă, în fiecare lună, câte un florin sau doi florini, până îşi dobândeşte aşa o părtăşie întreagă, iară dacă, prin 6 luni, nu plăteşte ratele acestea, atunci el se şterge de la bancă.

Procentele pentru părtăşii, însă, n-au voie să fie mai mari decât cele ce li plăteşte banca pentru banii cari s-au depus la dânsa spre păstrare.

6. Dacă, însă, cineva are bani în ladă, dar nu vre să fie membru la bancă şi vre să puie numai banii spre păstrare, atunci o poate face aceasta, fără ca să se înscrie la bancă, şi aceşti oameni drept că nici nu garantează cu averea lor pentru bancă, dară nici nu pot împrumuta de la bancă bani. Bani spre păstrare se pot pune la bancă şi de un copil şi din oricare alt sat, dară nu se primeşte mai puțin decât 1 fl.

7. Bani se pot împrumuta numai acelor oameni cari sunt membri, cari, adecă, s-au înscris la bancă şi au plătit taxa de întrare şi cel puțin o părtăşie. Directorul bancei, însă, nu poate împrumuta unui membru mai mulți bani decât numai cât a hotărât adunarea generală. Dacă adunarea generală a hotărât, de pildă, că în anul 1890 nu se pot împrumuta unui membru mai mult decât 100 fl., apoi banca nici nu dă mai mult; iară dacă se întâmplă că un membru are numaidecât nevoe de 200 fl. ca să plătească o datorie sau ca să scoată de la licitație un loc zălogit, atunci consiliul de controlă face şedință şi hotărăşte să i se deie şi până la 200 fl., va să zică încă pe atâta pe cât a hotărât, din capul locului, adunarea generală, adecă toți membrii cari sunt înscrişi la bancă. Iară dacă un membru vre să împrumute numaidecât mai mult de 200 fl., atunci trebue să se întroloace la o şedință toți membrii cari s-au înscris la bancă şi ei, apoi, se sfătuesc şi chibsuesc între olaltă (împreună – n.r.) ori de să se deie de la bancă atâția bani sau ba, şi ori de poate împrumutătorul răspunde ori ba şi hotărăsc şi vremea pe cât să i se împrumute.

8. Banca are voie să deie bani în împrumut numai pe timp scurt, adecă cel mult pe un an; iară dacă se întâmplă că acel om care a împrumutat bani de la banca sătească nu poate da banii înapoi la vedea (termen – n.r.), pentru că poate l-au pălit vreo nenorocire, sau au ars, sau că i-au perit vite, sau că grindina i-au bătut toate câmpurile, atunci consiliul de controlă se întroloacă, face o şedință şi lungeşte vedeaua pe

jumătate sau chiar pe un an întreg. Spunem şi altă pildă: dacă se întâmplă că un gospodar e dator la o bancă jidovească cu 500 fl. şi banca scoate pentru aceşti 500 fl. la licitaţie, măcar că gospodăria omului face 1.000 sau 2.000 fl., atuncea banca sătească se pune întru ajutor, adună îndată pre toţi membrii la sfat şi hotărăsc ca să se împrumute omului 500 fl. şi să-şi scape gospodăria din mânile bancelor jidoveşti, dară aceşti bani se împrumută atunci numai pe cel mult patru ani; iar mai mult decât pe patru ani banca sătească, după cum sună legea împărătească, n-are voie a împrumuta.

9. Cei ce voesc a împrumuta bani de la banca sătească trebue să puie doi chiezeşi buni, pentru că, altfeliu, banca n-are voie să împrumute bani. Afară de aceea, omul care împrumută bani de la banca sătească trebue să spuie la ce treabă împrumută, şi asta se pune şi în scrisoarea de dătorie; întâmplându-se că cineva nu întebuinţează banii împrumutaţi pentru lucrul care l-a spus bancei, atunci banca are dreptul a cere de la acel om ca să întoarcă împrumutul înapoi în cel mult 4 săptămâni, iară dacă nu, atunci banca păreşte la judecătorie. Asta, vedeţi, e lucru tare bun, pentru că adese se află şi de acei oameni cari împrumută bani şi, în loc ca să-şi acopere nevoia care-l strânge, el îi dă pe băuturi şi pe alte lucruri de nemică, iară bancele săteşti se fac anume ca să scoată pe gospodari din nevoi grele, dară nu să strămăşească bani ca un om sburat de minte.

10. Pentru banii ce-i împrumută banca sătească, omul trebue să deie cambiu, adică vecsel, cum zic oamenii noştri, căci, după legea împărătească, banca sătească nu are voie a primi cambii şi, de aceea, oamenii, făcând un împrumut, n-au lipsă să alerge la târg ca să iscălească cambiul la notar şi să plătească 2 sau 3 fl., pe lângă aceea că şi-au pierdut vremea şi au avut cheltueală cu rohatcele, ci se face numai o scrisoare de dătorie la banca sătească şi pe acea scrisoare se pune timbru, dară timbrul se pune mai ieftin decât cum se pun pe scrisorile de dătorie, când se iau bani de la băncile jidoveşti.

11. Acuma, venim la socoteala procentelor. Banca are, adecă, de obiceiu, trei feliuri de bani. Mai întâiu, sunt banii cari îi pun membrii la bancă ca părtăşii, apoi sunt banii cari unul şi altul îi pune la bancă spre păstrare, dară sunt şi bani cari îi împrumută banca singură de la alţi

oameni avuţi şi-i dă, apoi, în împrumut membrilor. Procentele care le plăteşte ea pentru banii cari sunt depuşi la bancă spre păstrare, iară procentele care le ia banca de pe banii cari i-au împrumutat membrilor săi trebuie să fie cel mult numai cu 1 □% mai mari decât cele ce le dă banca pentru banii depuşi spre păstrare, cu toate cheltuelile la un loc.

Aşa, de pildă, în Crasna-Ilschi, când se va deschide banca, în săptămâna albă, se vor aduna toţi părtaşii la un loc, vor face aşa cum zice adunarea generală şi vor hotărî aşa: în anul 1898, fiind multe chelteli de acoperit, ca la începutul fiecărei bance, vom da pentru părtăşii şi pentru banii ce se vor depune la bancă spre păstrare 6 fl. de la sută pe an, iară pentru banii pe care îi vom împrumuta membrilor vom lua numai 7 fl. de la sută pe an. Iară la anul, dacă vor fi mai mulţi membri şi vom avea şi bani mai mulţi puşi spre păstrare, vom da 5 fl. de la sută şi vom lua numai 6 fl. de la sută de pe banii împrumutaţi.

Aista-i întreg planul bancelor poporale al lui Raiffeisen. Deie Domnul ca în fiecare sat să se poată face de aste bance, că numai astfeliu vor putea oamenii noştri scăpa de cămătăritul cel mare; iară în numărul viitor vom arăta toate, de-amăruntul, cum şi în ce feliu de lucrări trebue de pus la cale ca să se poată înfiinţa aşa o bancă sătească. // m.b.“ (Deşteptarea, nr.3 din 1/13 februarie 1898, pp. 18-20).

Statutele lui F.W. Raiffeisen circulau de mult prin Bucovina, adică măcar de prin anul 1875, când s-au făcut primele demersuri pentru înfiinţarea, în anul următor, 1876, a însoţirii din Gura Humorului. Aceleaşi statute au fost folosite şi de Modest cavaler de Grigorcea, începând cu anul 1892, şi de câmpulungeni, în 1895, şi de suceveni, în 1897 (în vara anului 1898, sucevenii au şi publicat statutele respective). Dar meritul lui Mihail Bendevschi, deşi nu a convins multă lume să-i urmeze exemplul, este acela de a fi lăsat mărturie. Însoţirile se vor înmulţi abia după ce Comitetul Ţării se va implica, inclusiv prin subvenţii, în împământenirea fericitei experienţe austriece, adică după anul 1901, când se va concepe şi o adevărată literatură raiffeiseniană, pe care o vom prezenta la momentul potrivit. Deocamdată, să ne dumirim, la umbra părintelui Bendevschi, despre:

„**Cum se înfiinþeazã bãncile sãteºti cele dupã planul lui Raiffeisen**. În numărul trecut al „Deşteptării“, am arătat ce-s băncile poporale, care, astăzi, voim să arătăm cum se urzesc, luâbdu-ne de pildă banca din Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei.

Acolo, după ce li s-au citit şi lămurit oamenilor statutelor şi s-au aflat 15 inşi ca să între ca membri la bancă, s-au scris îndată declarațiunile de însoțire; fiecare gospodariu, adecă, a dat în scris că vre să între ca membru la bancă şi astă declarațiune sună aşa:

„**Declaraþiune de însoþire**.

Eu, Vasile Brujă, agricultor din Crasna-Putnei, declar prin aceasta a întra ca membru în însoțirea de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită în Crasna-Ilschi, cu o părtăşie de 10 fl.c.a. (monedă vieneză – n.r.), supunându-mă atât statutelor esistente ale însoțirei, care-mi sunt bine cunoscute, cât şi tuturor schimbărilor acestora, mai târziu, precum şi hotărârilor adunărilor generale.

Crasna-Ilschi, în 8 Ianuarie 1898 e.n.
*** Vasile Brujă
per me Eugen Braha m.p.“.

Declarațiunea aceasta vine scrisă pe o jumătate de coală şi e scutită de timbru, în puterea paragrafului 3 al legii din 21 Maiu 1873 F.L.I. (Foaia Legilor Imperiale – n.r.), Nr. 87.

Cel ce ştie scrie trebue să iscălească singur declarațiunea de însoțire.

Toate declarațiunile aceste sunt de păstrat, apoi, bine între actele băncei.

Dacă, însă, ar fi fost în Crasna-Putnei mai mulți oameni cu numele Vasile Brujă, atunci ar fi trebuit să se adaogă şi numărul casei.

Deodată cu declarațiunea, a dat fiecare om câte 1 fl. ca taxă de întrare, ca să fie de cheltueală pentru celelalte scrisori.

După ce şi-au dat, aşa, 15 oameni declarațiunile lor de însoțire, s-a făcut o şedință pentru alegerea direcțiunei.

În direcțiune se aleg, de regută, 5 bărbați de încredere şi alegerea

se face ori cu ţidule ori cu graiul, rămânând ales acel ce are mai multe voturi.

Toţi membrii din direcţiune, însă, trebue să fie cărturari, să ştie adecă scrie şi ceti.

Mai întâi, se face alegerea pentru director, deosebit, şi, după ce e ales directorul băncii, se purcede la alegerea vice-directorului şi, într'una, a celorlalţi trei membri din direcţiune. La alegerea aceasta este a se face, orişicum, un protocol, care se păstrează în actele însoţirii.

După ce s-au ales, în Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, membrii direcţiunei, s-a făcut, în scris, **poftirea pentru înregistrarea statutelor**; ea sună aşa:

„Onorabile tribunal c.r. de comerciu!

1 fl.
timbru

Pe basa statutelor (contractul de A) însoţire) originale, sub A), şi a copiei B) vidimate a acestora sub B) pentru registrul de însoţiri, s-a înfiinţat, sub numele: „Însoţire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoţire registrată cu garanţă nemărginită", o însoţire cu garanţă nemărginită, cu domiciliul în Crasna-Ilschi. Membrii primei direcţiuni, numiţi în paragraful 93 al statutelor şi legitimaţi conform paragrafului 19, alinea 2, vor semna, după cum urmează:

Domnul Mihai Bendeschi, paroch în Crasna, director, va semna (aice vine iscălitura proprie, ce se face înaintea judecătoriei)...

Domnul Grigori Iliuţ, proprietar în Crasna-Ilschi, vice-director, va semna...

Domnul Nicolai Alexandru Ihnat, agricultor din Crasna-Putnei, va semna...

Domnul Nicolai Dumitraş Percec, agricultor din Crasna-Putnei, va semna...

Domnul George Tarnoveţchi, agricultor din Crasna-Ilschi, va semna...

Se supune rugămintea:

Onorabilul tribunal c.r. de comerciu binevoească a dispune înregistrarea însoțirii „Însoțire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită“, cu domiciliul în Crasna-Ilschi, precum şi înregistrarea membrilor direcțiunii în registrul pentru însoțiri, în fine, a dispune şi publicarea acestei înregistrări.

Crasna-Ilschi, în 27 Decemvre 1897 (aice vin, iarăşi, iscăliturile celor 5 membri din direcțiune)“.

Rubrul (adresa – n.r.) vine aşa scris:

„**Cãtrã**
Onorabilul tribunal c.r. de comerciu
în Cernãuþi.

Mihai Bendeschi şi consorții

roagă pentru înregistrarea statutelor (contractului de însoțire) a „Însoțirei de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită“, precum şi a membrilor ei din direcțiune în registrul pentru însoțiri şi a dispune publicarea acestei înregistrări“.

După ce s-a scris poftirea aceasta, s-au dus toți 5 membri la judecătoria din Storojineț, luând cu dânşii atât poftirea aceasta, cât şi 3 exemplare din statute. Până a întra la judecătorie, însă, şi-au cumpărat timbre, şi anume: unul de 1 fl., de pus pe fața întâia a poftirei, fără ca să scrie peste dânsul; apoi timbre (cel mai bine de câte 1 fl.) de 3 fl., de pus la finea poftirei, după iscălitura celor 5 membri, în fața judecătoriului.

Pentru statutele originale A (pe acest statut s-a scris, sus, „original, fără timbru“), drept că nu se pun timbre, dară, pentru că ele încă trebuie iscălite de cei 5 membri, în fața judecătoriului, se pun iarăşi timbre de 3 fl.

Pe statutele însemnate cu B, cari rămân la registrul pentru însoțiri, se pun timbre de câte 50 cr. pe coală. Iară la fine se scriu de orişicine numele celor 5 membri, punându-se la fiecare nume un „m.p.“, pentru

că aceste statute însemnate cu B se privesc ca copie. Pe esemplarul al treilea nu vine nici un timbru; acestea încă se privesc ca copie, punându-se la fiecare nume de la finea statutului tot „m.p.".

Întrând cei 5 membri la judecătorie, au făcut la judecător rugămintea ca să li legitimeze iscăliturile. Deci s-a luat, mai întâi, poftirea (adresa, numită „rubru" – n.r.) pentru înregistrare. Cei 5 membri au iscălit în fața judecătoriului, scriind cu mână proprie numele lor, mai întâi în poftire (context), apoi la finea poftirei, iară judecătoriul, punând, după iscălituri, timbrele de 3 fl., au întărit cum că cei 5 membri au iscălit numele lor atât în poftire (context), cât şi la fine cu mâna proprie.

După aceea, au venit la rând statutele originale. La fine, după cuvintele: „Crasna-Ilschi, în 27 Decemvre 1897", s-au iscălit, dedesupt, cei 5 membri, în fața judecătoriului, iară judecătoriul, punând, apoi, timbrele de 3 fl., a întărit cum că iscăliturile s-au făcut cu mână proprie.

Apoi, au venit la rând statutele însemnate cu B, pe aceste s-au pus timbre câte de 50 cr. de coală, iară judecătoriul, numărând colile, au socotit câte timbre trebuesc, le-a lipit şi a vidimat statutele aceste, întărind cum că ele consună din cuvânt în cuvânt cu cele originale.

E bine ca statutele A şi B să fie scrise, căci, dacă sunt tipărite, se poate întâmpla ca să fie răspinse.

În sfârşit, a venit la rând exemplarul (în text, se foloseşte, pentru prima dată, litera „x" – n.r.) al treilea din statute, care au putut fi şi tipărite.

Pe acest exemplar nu vine nici un timbru. El se potriveşte, asemenea, ca copie şi la urmă vin numele celor 5 membri, scrise de orişicine cu „m.p.". Aceste statute vin încă vitimate de judecător, scriind la fine aşa: „S-a colaționat şi s-a aflat că consună din cuvânt în cuvânt cu statutele originale netimbrate, ce le-am luat în primire. Pentru scopul de a dobândi uşurarea de taxe, provăzute în legea dela 1 Iuni 1889 F.L.I. Nr. 91".

Pentru toate lucrările aceste, judecătoria nu ia nici un ban, dară, dacă se face la un notar, costă 11 fl. 20 cr.

Fiind lucrările aceste gata, cei 5 membri au luat poftirea şi statutele sub A şi B şi li-au trimis la tribunalul comercial din Cernăuț. De acolo, a venit o scrisoare, cum că s-a încuviințat înființarea bancei, dară banca

încă nu s-a putut deschide, pentru că trebuea să mai vie şi altă scrisoare de la tribunal, prin care să se facă de ştire cum că statutele s-au înregistrat; venind şi scrisoarea aceasta, s-a putut deschide banca.

Până în 8 zile de la primirea acestei scrisori, este a se trimite şi s-a şi trimis la Direcțiunea c.r. de finanțe din Cernăuț o poftire pentru uşurarea de taxe, alăturându-se exemplarul al treilea al statutelor, ce s-a vidimat la judecătorie.

Această poftire sună aşa:

„Fără timbru, pe baza paragrafului 5, alinea 2, a legei din 1 Iuni 1889 F.L.I. Nr. 91 (Asta se scrie sus, pe fața întâia a poftirei).

Înaltã direcþiune c.r. de finanþe!

Subsemnata însoțire de păstrare şi credit roagă a-i recunoaşte esistența (iarăşi se evită litera „x“, care abia pătrundea în scriere – n.r.) cerințelor legale, provăzute de legea de la 1 Iuni 1889 F.L.I. Nr. 91 (deci, publicată în Foaia Legilor Imperiale Nr. 91 – n.r.), ca să se poată folosi de uşurarea de dări (taxe) acordată prin numita lege.

O copie vidimată fără timbru a statutelor urmează în alăturare.

Crasna-Ilschi, în 20 Faur 1898.

Însoțire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită:

Mihai Bendeschi m.p.
director
Nicolai Dumitru Percec
membru din direcțiune“.

Afară de poftirea aceasta, era a se trimite şi s-au trimis până în 8 zile 2 exemplare din statute (cari nu trebue să fie iscălite) la căpitănia c.r. (prefectura cezaro-crăiască – n.r.) din district, cu următoarele scrisori (fără timbru):

„**Onorabilã cãpitãnie c.r. districtualã!**

Conform paragrafului 35 a legei din 9 Aprile 1873, F.L.I. Nr. 70,

supune subsemnata însoțire o copie % a statulelor sale, cu rugămintea:

Onorabila căpitănie c.r. districtuală binevoească a o supune Înaltului guvern c.r.

Crasna-Ilschi, în 20 Faur 1898.

Însoțire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită;

Mihai Bendeschi m.p.

Nicolai D. Percec m.p.".

A doua scrisoare (fără timbru):

„**Onorabilã cãpitãnie c.r. districtualã!**

În alăturare % supune nou înființata Însoțire de păstrare şi credit în Crasna-Ilschi, conform paragrafului 5 a legei din 27 Decemvre 1880, F.L.I. Nr. 151, o copie a statutelor sale.

Crasna-Ilschi, în 20 Faur 1898.

Însoțire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită:

Mihai Bendeschi m.p.

Nicolai D. Percec m.p.".

După ce s-au trimis aceste scrisori, comitetul direcțiunei a făcut îndată o şedință şi a hotărât, conform statutelor, cari gospodari se pot primi în bancă şi cari nu, şi, după ce s-a hotărât aceasta, s-au invitat toți membrii la o şedință generală.

Ca pildă, dăm aici protocolul făcut la adunarea generală din Crasna-Ilschi; iară înainte de dechiderea adunărei generale s-au luat la mână declarațiunile de însoțire, s-au cetit numele membrilor însoțirei şi s-au provocat fiecare să plătească părtăşia. Cei ce-au plătit părtăşia întreagă sau numai o rată s-au privit ca membri, li s-a dat cărticică de părtăşie, în care se scrie cât a plătit, apoi s-au trecut la isvodul membrilor.

Cei ce n-au plătit nimică din părtăşie nu se pot privi ca membri şi nici nu pot da vot.

Apoi, directorul băncii a deschis şedința şi s-a făcut următorul

protocol:

„**Protocolul ºedinþei**
ținute în 20 Faur 1898
de
1. Adunarea generală
a
Însoțirei de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei, însoțire registrată cu garanță nemărginită.

De față sunt 65 de membri.

Preşedinte: Directorul Mihai Bendeschi.

Directorul deschide adunarea şi denumeşte de protocolant pre dl. Petru Popovici.

Conform paragrafului 15, alinea 4, a statutelor, se alege domnul Manoli Iliuț spre constătarea şi subscrierea protocolului, iară ca scrutători se aleg domnii Toader Percec şi Istrati Gherman.

Directorul împărtăşeşte ordinea de zi, ce se recere conform statutelor, şi anume:

I. Fixarea (stătorirea) stărei părtăşiilor, a depunerilor şi a împrumuturilor ce le ia însoțirea: fixarea sumei maximale şi minimale ce o poate depune un depunător singurit la cassa însoțirei, a terminelor de revocare şi de scadență a intereselor; a sumei maximale ce o poate împrumuta unul şi acelaşi membru de la însoțire sau în cont curent; a mărimei cametei pentru depuneri spre păstrare şi a împrumuturilor ce se pot acorda unui membru (paragrafele 52 c-f, 57, 59, 62, 63, 65).

II. Hotărârea cum are să se întrebuințeze prinosul de bani şi modul cum să se acopere lipsa de bani.

III. Hotărârea despre îndreptarea unei poftiri către comitetul țării pentru un ajutor amăsurat.

IV. Alegerea visternicului; fixarea sălariului pentru acesta (paragrafele 29, 51, 52 g).

V. Stătornicirea numărului membrilor ce sunt de ales în consiliul de controlă; stătorirea zilelor în cari are a ține consiliul de controlă şedințe; alegerea consiliului de controlă (paragrafele 32, 40, 43, 51).

La propunerea mai multor membri, se iau următoarele hotărâri:

I. Conform paragrafului 52 c-e al statutelor, se pune în competența direcțiunei să primească la cassă:

bani de părtăşii până la	4.000 fl.
bani depuşi spre păstrare până la	3.000 fl.
bani ce poate lua banca împrumut	3.000 fl.

Mai departe, se statoreşte ca suma cea mai mare ce o poate pune un depunător singurit la cassă să fie cel mult 500 fl., iară suma cea mai mică 1 fl.

Terminele de revocare se stătoresc astfel:

Sume până la 25 fl. se pot rădica fără revocare.

Terminul de revocare pentru sume:

dela 25 fl.	până la 50 fl.	este 8 zile
peste 50 fl.	până la 200 fl.	este 14 zile
peste 200 fl.	până la 500 fl.	este 30 zile
peste 500 fl.	până la 1.000 fl	este 60 zile
peste 1.000 fl.	până la... fl.	este 90 zile.

Interesele (dobânzile n.r.) pentru depuneri spre păstrare să se plătească la 30 Iuni şi la 31 Decemvre.

Mai departe, se împuterniceşte direcțiunea a da împrumuturi de bani unui şi aceluiaşi membru cel mult 100 fl.

Interese pentru depuneri spre păstrare se vor plăti 6 la sută. Ca interese pentru împrumuturi acordate va lua însoțirea 7 de la sută.

II. La propunerea directorului, se ia hotărârea: ca prisosul de bani să se depuie la cassa de economie poştală, iară în cassa însoțirei să se lese cel mult 100 fl.; lipsa de bani să se acopere cu un împrumut de la comitetul țării, din fondul săracilor, până la suma de cel mult 1.900 fl.; într'una (în unanimitate – n.r.), hotărăşte adunarea generaşă, limpede şi apriat (răspicat, fără echivoc, decisiv – n.r.), cum că însoțirea se supune controlei şi revisuirei în purtarea trebilor sale de către comitetul țărei.

III. La propunerea D-lui N.N., se hotărăşte a ruga comitetul țărei pentru o subvenție de 300 fl., în scopul adaptărei însoțirei şi concede adunarea generală ca comitetul țărei să aibă dreptul a controla şi a revisui purtarea bancei.

IV. Ca visternic se alege dl. Ştefan Sorocean, învățător superior în Crasna-Putnei. Acesta declară a primi postul de visternic.

Statorirea sălariului său va urma la finea anului administrativ.

V. Numărul membrilor din consiliul de controlă se stătoreşte cu 6. Şedințele ordinare ale consiliului de controlă se stătoresc pe duminica întâia, după finirea fiecărul quartal (trimestru – n.r.).

În fine, se purcede la alegerea consiliului de controlă, prin țidule. S-au dat 64 de țidule. Majoritatea absolută e 33...

Petru Popovici Mihai Bendeschi
protocolant director
Manoli Iliuț
designat pentru iscălire

Însemnare: Cine doreşte ticluiri mai pe larg citească: „Auleitung zur Grundung und Errichtung von Spar – und Darlehenscassen nach System Raiffeise, III. Arflage. Herausgegeben von niederosterreichischen Landesauasschusse. Costă 1 fl. 50 cr. Se capătă la Wilhelm Frick Hofbuchhandlung Wien, Graben 27”.” (Deşteptarea, nr. 4/ din 15/27 februarie 1898, pp. 27-29).

„Deşteptarea“ întru însoţiri de păstrare şi credit în sistem Raiffeisen

Gazeta cernăuţeană „Deşteptarea“, cu apariţie bisăptămânală (joia şi duminica), cea care avea să dobândească, odată cu înfiinţarea Centralei însoţirilor economice române din Bucovina“, statutul de organ oficial al respectivei instituţii economice, statut prin care i se consacrau meritele reale în popularizarea şi în credibilizarea instituţiilor bucovinene de economie şi credit, deşi merită legendată, a rămas într-un anonimat profund. Nici măcar încrâncenarea cu care publica gazeta poeme inedite din lirica lui Mihai Eminescu nu i-a adus mai multă notorietate.

Iniţial, adică din 1/13 ianuarie 1893, „Gazetă pentru popor“, care „iesă la 1 şi 15 a fiecărei luni“, sub administraţia lui Dimitrie Bucevschi, „Deşteptarea“ a promovat o adevărată literatură raiffeiseniană, inclusiv un dialog (după metoda lui Aron Pumnul, care şi el, vrând să demonstreze necesitatea scrierii cu litere latine, adoptase metoda „Dialogurilor“ lui Platon), o lungă, dar atotcuprinzătoare discuţie pe tema renaşterii satului românesc în Bucovina, purtată între înţeleptul Toader şi curiosul Costan. „Deşteptarea“ a căutat, cu disperare parcă, să lămurească şi să urnească satul românesc bucovinean din tradiţionala lui amorţire, iar produsele publicistice respective stârnesc şi astăzi interesul, ba chiar şi un fel de nostalgie a regăsirilor de identitate.

Textele „Deşteptării” apăreau, de regulă, sub un motto eminescian, „Eu îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul“, deşi Poetul Nepereche al neamului românesc, spre deosebire de Alecsandi, Coşbuc sau Şt.O. Iosif, nu prea era cultivat în Bucovina. Niciodată semnate, dar reprezentând punctele de vedere ale Partidului Poporal Naţional, aripa desprinsă din

Partidul Național Român, formată din preoți şi învățători, cu lideri inițiali George Popovici şi Iancu Flondor, cei care îi vor plăti salariul lui Grigore Filimon ca să se ocupe de întemeierea de însoțiri raffeiseniene, materialele publicistice din „Deşteptarea" sunt profunde şi atotcuprinzătoare, cu excepția naționalismelor ieftine, prin care, în mod tradițional, noi tot mutăm povara responsabilității pentru neîmplinirile noastre istorice pe umarii altora:

„**Însoþirile Raiffeisen. I. Pãtrunºi de prima îndãtorire a unui cetãþean liber**. Raiffeisen a fost un om cu mare inimă pentru binele poporului. El atât de iscusit a alcătuit însoțirile sale băneşti, din cari țărănimea să poată împrumuta lesne şi ieftin bani la nevoe, încât planul lui a trecut de mult peste hotarele țării nemțeşti, fiind primit şi în Francia, Austria şi Rusia.

În împărăția noastră, astfel de însoțiri se află foarte multe, mai ales în țeara Austriei de jos. Acolo, comitetul țării a făcut înlesniri pentru înrădăcinarea Raiffeisianelor prin sate şi s-a tot interesat cum merg ele, punându-le feliurite întrebări. Aşa, de pildă, a întrebat el toate bancele acelea ce folos au adus ele membrilor lor şi, de obşte, locuitorilor de prin sate şi iată, între altele, ce răspunsuri a primit:

Răspunsul din comuna Annaberg zice că „toți locuitorii laudă ca într-un glas lucrările binefăcătoare ale bancei".

Din Arlesbach s-a răspuns că mulți locuitori de acolo au spus: „Dacă am fi avut o bancă ca aceasta înainte de 50 ani, multe nenorociri nu s-ar fi întâmplat".

Din comuna Plankenstein s-a dat răspunsul: „Membrii însoțirii zic că, dacă ar fi avut ei astfel de bance înainte de 20 ani, n-ar fi acuma aşa înecați în dătorii".

Din comuna Loidesthal s-a răspuns aşa: „Mai înainte, țăranii erau storşi de gheşeftari, cari li da pe munca lor prețuri mici; acuma, însă, vând când sunt prețuri bune".

Din comuna Fischamend, iată ce răspuns s-a dat: „Banca primeşte numai membri de aceia cari sunt foarte cu rânduială şi se poartă frumos şi sunt oameni harnici şi crutători. Făcând banca aşa, locuitorii noştri se simțesc onorați dacă se înscriu la dânsa ca membri. Astfel, s-au

îmbunătățit stările de la noi şi în purtarea gospodarilor, şi în purtarea oamenilor. Banca e binefacere mare şi de aceea, fiindcă ea îi sileşte pe locuitori la cruțare şi la părăsirea beției. Chiar între oamenii săraci începe a se arăta o bunăstare vădită. Banca e foarte iubită de gospodari, cari împrumută de la dânsa bani ca să nu-şi vândă vitele cu prețuri de nimic. De mare folos e banca şi pentru aceea, fiindcă cei ce pun bani la dânsa, ca să li crească procentele, pun şi scot bani fără nici o pierdere de timp şi cheltueală, pe când, mai înainte, ei trebuiau să meargă până la Schwechat ca să-şi puie banii acolo şi, aşa, să cheltuească cu călătoria cel puțin 30 cruceri, şi să mai peardă încă jumătate zi de muncă. Apoi, oamenii noştri se ruşinează a-şi scoate banii din bănci pentru cheltueli de prisos sau pe nimicuri şi, astfel, ajung a-şi face frumuşele capitaluri. Banca e de folos şi pentru împrumutător, deoarece el numai cu cheltueală de 10 cruceri poate împrumuta 100 fl., fără să se umiliască. E foarte de lipsă ca comitetul țării să controleze aceste bance, fiindcă, astfel, oamenii au încredere în ele, vaza lor creşte şi cei ce stau la cârma lor trebue să se păzească de orice lucru neiertat".

La întrebarea comitetului țării din Austria de jos ori de ajută bancele Raiffeisen la stârpirea cămătăritului, 37 de bance au răspuns: „Da, cămătăritul a slăbit rău, s-a stârpit cu totul".

La întrebarea aceluiaş comitet al țării ori de au putut bancele Raiffeisen să împiedice vânzări de gospodării la licitație pentru sume bagatele ori să mântuească persoane sau familii de bățul de cerşetori, 65 de bance au răspuns că „da!".

La întrebarea ori de au dat bancele împrumuturi ca să scape împrumutătorii de dătorii la persoane private sau la alte bance, cari dau bani cu multe cheltueli, mai toate Raiffeisianele au răspuns, iarăşi, „da!".

Bancele Raiffeisen sunt aşa de iubite de țăranii din Austria de jos încât, acolo, chiar servitorii, servitoarele, lucrătorii cu ziua şi copiii de şcoală îşi pun banii ce-i au pe la bancele din satele lor şi, aşa, cu toții se întrec în cruțare şi îşi aştern bine, de cu bună vreme, ca să poată odichni liniştiți în viitor.

Dacă, însă, bancele Raiffeisen s-au aflat pe bune în țeara Franciei, în Rusia şi la noi, în Austria, dacă ele sunt în stare să desbare țărănimea de beție, s-o apere de cămătari, de dătorii cu procente mari, de vânzări

silnice la licitație pe prețuri bagatele şi să scape familii întregi de bățul de cerşitori, iar, pe de altă parte, dacă bancele acestea îi silesc pe țărani să fie treji, harnici, cruțători şi îi îndeamnă chiar şi pe servitori, servitoare, copii de şcoală şi lucrători cu ziua de-şi pun la dânsele banii spre păstrare, apoi oare nu-s Raiffeisianele adevărate alcătuiri de mântuire şi pentru țăranii din Bucovina îndeobşte?

Nu rămâne nici umbră de îndoială că adevărul acesta poate fi tăgăduit numai de un om cu totul lipsit de mintea sănătoasă. Ba, mai mult. Dovada cea mai strălucită despre folosul Raiffeisianelor pentru țărănimea noastră, adânc cufundată în mlaştina tuturor ticăloşiilor, ni-a dat-o singur comitetul țării din Cernăuț, căci nu în zădar a hotărât el să deie ajutoare de mii de coroane satelor acelora cari îşi fac astfel de bance.

Noi, Românii bucovineni, ne-am şi făcut, până acuma, puține însoțiri Raiffeisiane prin unele sate, iar în anul acesta (1901 – n.r.) au prins a se înființa mai multe în comunele din districtul Sucevii. Cu atâta nu ne putem mulțămi deloc. Noi trebue să avem astfel de însoțiri în toate comunele unde ele se pot face, trebue să avem, apoi, o centrală, la care să fie puse milioanele țării ce, până acuma, aduc folos țărilor străine. Bărbații ce se pun în fruntea Raiffeisianelor, fie în direcție sau în sfatul de controlă, iau asupra lor grea răspundere, grea muncă fără nici o plată, şi doară s-ar crede că nu poate fi suflet de om care să nu se bucure din adâncul inimei că se află bărbați de aceştia, deoarece ei îşi pun osteneala lor şi aduc jertfe pentru binele poporului, al țării şi al împărăției. De altmintrelea, astfel de bărbați nu afli de prisos prin comunele noastre.

De regulă, preoții şi învățătorii sunt singurii cari au datoria sfântă să ieie în cârcă sarcina aceasta grea, încolo să fii bucuros dacă găseşti câțiva cărturari pe cari să-i poți băga în direcție sau în consiliul de controlă. Dar este şi altă scădere, de care sufăr cele mai multe comune din țară. Ele n-au case destul de largi şi potrivite pentru adunări mai mari şi, de aceea, adese sunt silite să ție adunări, spre binele lor obştesc, prin clasele largi şi pline de lumină ale şcoalelor. Cu bună seamă că, dacă prin astfel de adunări s-ar stingheri învățământul şcolarilor în zile de rând, asta nime n-ar putea zice că e cu cale. Dar un lucru ca acesta nu se poate întâmpla niciodată, din singura cauză că poporul nostru e eminamente element de ordine. Cui, însă, i-ar putea plesni prin minte să oprească

comunelor a ține, în şcoalele clădite pe cheltueala lor, în zilele de Dumineci sau sărbători, de pildă, adunări pentru deschiderea bancelor Raiffeisen? Aşa-ceva odată cu capul nu ți-ar veni a crede.

Şi, totuşi, ceea ce s-ar părea de necrezut s-a întâmplat în ținutul Sucevii.

Avem în mână un emis al consiliului şcolar districtual din Suceavă, care, întemeiindu-se pe emisul consiliului şcolar al țării din 12 Faur 1901, Nr. 783, opreşte, pe viitor, consiliilor locale din district şi, mai ales, conducătorilor de şcoală folosirea şcoalelor pentru orice adunări.

Emisul acesta purcede în urma celor mai multe alcătuiri de însoțiri Raiffeisen de până acuma din district şi, ce este mai mult, învățătorii cari au dat consiliilor şcolare locale cheile şcoalelor, în scopul ținerii adunărilor de constituire a bancelor şi au luat şi singuri parte la aceste adunări, sunt, în genere, înfricați, ba unii amenințați cu cercetări disciplinare, după cum se vorbeşte, de pildă, de dl învățător Cosmiuc din Udeşti.

Cumplite sunt rodurile pactului!

Avem date positive că în şcoalele săteşti din districtul Sucevii se țin adunări ale reuniunilor învățătoreşti, la cari prilejuri clasele gem de sunetele musicei şi podelele trăsnesc de ropotele dănțuitorilor, cum s-a întămplat şi la vestita adunare din Mitocul-Dragomirnei, unde a fost vorba de telegrama propusă pentru alegerea lui Demeter Isopescul; avem date positive că şcoala sătească din ținutul Sucevii e folosită ca local la alegeri comunale şi la alte alegeri, chiar pe timpul şi cu stingherirea învățământului. Şi pentru o adunare a locuitorilor comunei, cari îşi întemeiază o însoțire Raiffeisiană, şcoala comunală e oprită, domnilor? Şi sărmanii noştri frați învățători, trup din trupul şi sânge din sângele neamului nostru, ei, bieții, sunt buni de folosit la adunări în cari se recomandă candidați de deputăție parlamentară ca dl Demeter, iară la adunări Raiffeisiane nu sunt buni, domnilor? Ei să nu puie umărul la instituții curat economice, menite să scoată poporul din ghairele cămătarilor, hoției etc.?

Singurul răspuns la aceste întrebări, scrise cu sângele ce țişneşte din inima învățătorimei române din districtul Sucevii, îl aşteptăm de la puținii, dar curajoşii noştri reprezentanți din dieta țării. Nu uitați, fraților, mai ales în starea noastră chinuitoare din ziua de azi, nu uitați de norma

de purtare la care ne îndeamnă răposatul George Hurmuzachi cu cuvintele: „Cu fruntea înaltă, cu mândria cetățenilor ce se numără astăzi între cei mai liberi din Europa, să păşim înainte şi să stăruim a se împlini ce s-a negrejit mult şi de cătră mulți, de sus până jos, în biata noastră țeară; să conlucrăm la întemeiarea şi la întărirea regimului libertății în mijlocul nostru, la îmbunătățirea stării patriei şi, pătrunşi de prima îndătorire a unui cetățean liber şi a virtuții cetățeneşti, de simțământul de legalitate, să înfățişăm lumii icoana cea adevărată a țării noastre, descoperind, fără frică şi fără cruțare, în folosul acesteia, împreună dorințe, cu nevoile şi trebuințele obşteşti, toate neajunsurile, lipsurile şi abusurile – orişiunde le-am întâmpina – şi trădându-le tribunalului celui mai sever şi nepărtinitor: conştiinței publice, spre a fi îndreptate sau spre a fi osândit!“.“ (Deşteptarea, nr. 20 din 15/28 martie 1901, pp. 1-3).

„**II. Alte mijloace de apãrare**. Lovitura dată prin emisul consiliului şcolar al țării din 12 Faur 1901, nr. 783, intereselor economice ale poporului nostru trebue să ne puie pe gânduri serioase. Nu ştim ori de emisul are valoare pentru întreaga țeară. Nouă ne e destul să ştim că învățătorimei române i se ia putința a-şi pune puterile intelectuale şi timpul liber în serviciul ridicării economice şi morale a poporului, prin aceea că e terorizată a participa la însoțiri de felul Raiffeisen; ne e destul să ştim că comunele române sunt împedecate a folosi, în timpul liber, şcoalele clădite cu munca lor ca locuri de adunări pentru astfel de însoțiri. Aşa măsuri nu credem să fie aplicate nicăiri şi nici un popor din Austria, mai ales în timpul actual, de criză economică generală, care, în urma schiopătării maşinei parlamentare din centru, bântue întreaga monarchie.

A ridica poporul economiceşte şi moraliceşte înseamnă a purta grijă de viața lui şi aceasta este, doară, cea dintâi datorie a fiecărui guvern, este şi datorie a bisericei, a şcoalei şi a tuturor factorilor din stat, fiindcă de la împlinirea datoriei atârnă viața statului.

Însoțirile Raiffeisiane, după cum am arătat în numărul trecut al „Deşteptării“, sunt vetre de la cari poporul cu deosebire poate aştepta îmbelşugată hrană economică şi morală – dar chiar şi aici suntem siliți să facem dureroasă esperiență – că ni se pun bețe în roate!

Încrestând şi această esperiență pe răbuş, în cele următoare vom

arăta mijloacele de apărare.

Este clar pentru fiecare om cu vederi mai largi că noi, Românii bucovineni, suntem ținuți într-o necurmată fierbere politică, care e în stare să absoarbă toată atențiunea şi să ne închidă ochii de la privirea atâtor chestii vitale şi pentru poporul nostru, de însemnătate grea ca plumbul.

Iată de ce salutăm, cu vie mulțămire sufletească, înființarea Raiffeisianelor în districtul Sucevii şi dorim spor şi ajutor la înființarea lor mai departe. Curentele politice vin şi trec ca fortunele prin aer şi sigur că trebue a le da atențiune, cum dai fulgerului, trăsnetului ori grindinei, ca să nu te lovească. Dacă nu arunci, însă, o sămânță mai bună în ogorul națiunii tale, poporul va rămânea tot cel vechiu, cufundat în negura neştiinței, flămând şi gol şi espus exploatărilor din toate părțile.

Sămânța Raiffeisianelor e începutul pentru un viitor mai bun, dar nu e singura ce are să ne preocupe.

Preocupare sau grijă intenzivă şi necurmată cere de la noi, mai întâi, şcoala, fiindcă ea formează, aşa-zicând, cârligul de la capătul lanțului de scăpare, care prinde imediat pe un popor şi-l scoate din prăpastia cea mai adâncă a mizeriilor. Durere, durere că noi, Românii acestei țări, dintre toate neamurile conlocuitoare suntem, şi până azi, singurii heloți în privința şcoalelor. Aceasta o dovedesc cifrele. În 1900, țeara întreagă a avut 362 de şcoale, dintre cari 135 de o clasă, 93 de două clase, 58 de trei, 40 de patru, 23 de cinci şi 13 de şase clase. 24 de comune (zi: comune române) n-au încă şcoale defel, 18.855 copii (zi: copii români) rămân fără învățătură, iar în şcoalele cu câte o clasă copiii cu ce fel de învățătură se pot alege? Niciunui Român din Bucovina nu i s-a putut face onoare mai mare decât domnului redactor German (German, caligrafiat pentru a servi pronunției nemțeşti, era, de fapt, Atanasie Gherman, „editor şi redactor responsabil" al „Deşteptării", mare cărturar bucovinean – n.r.), cu osânda dictată pentru biciuirea abuzurilor şcolare (a fost exlus din presă, începând cu anul 1901, pentru o perioadă de doi ani – n.r.). Pe calea aceasta, trebue să-i urmăm toți, chiar cu rizicul (riscul – n.r.) de a fi duşi, droaie, de jandari ca boierul Calmuțchi din Părhăuț. Nu vă ascundeți, deci, domnilor învățători, sub paravanul înmormântării abuzurilor în groapa tăcerii ori al fricei de prigoniri, căci aceasta ar fi

perina de peatră care ați așterne-o sub capul copiilor și poporului domniilor voastre pentru viitor!

În fine, una din dătoriile cele mai mari ale representanților partidului poporal național (aripa reformatoare a Partidului Național Român, condusă de istoricul George Popovici, cunoscut, ca poet, sub pseudonimul T. Robeanu, și de Iancu Flondor – n.r.) este asigurarea drepturilor civice ale învățătorilor noștri de a se mișca în viața privată cu totul liberi în acțiuni întreprinse spre binele obștesc și a nu mai fi trași la răspundere și terorizați de inspectori școlari, de ce cutare a luat parte la o petrecere poporală sau la o adunare a unei însoțiri Raiffeisiane.

Societățile de cetire au menirea de a da prilej cărturarilor de prin sate să se folosească de învățătura câștigată în școală și să-și lărgească necurmat cercul cunoștințelor. E de prisos a face mai multă vorbă despre folosul acestor societăți. Avem și noi câteva, dar foarte puține. Oare să nu se poată înființa mai multe? Unde înființarea nu e deloc cu putință, sigur că școala n-a adus, încă, fructele dorite. Unde, însă, s-ar putea înființa și, totuș, nu se face nimic sau unde s-au înființat și dorm, acolo nepăsarea aceasta – o spunem verde – e trădare de neam!

Dar și puținele societăți de cetire cari le avem, deocamdată, abia vegetează, din multe cauze și, mai ales, din cauza lipsei de locale corespunzătoare.

Nefiindu-ne iertat, cel puțin momentan, a ne legăna în visul că consiliul școlar al țării ar revoca ordinul din 12 Faur 1901, Nr. 783, și ar permite școala ca loc de adunări în scopul binelui obștesc, ca, de pildă, în scopul ținerii adunărilor generale a societăților de cetire ori a Raiffeisianelor etc., astăzi, mai mult ca oricând, li se impune comunelor ce au astfel de societăți categoric dătoria: Să caute, din răsputeri, ca să aibă, cât mai curând, câte o casă națională!

Vom mai atinge aici cu o chestie de o imensă însemnătate, care, până acuma, a fost relevată în publicistica noastră în mod numai de tot sporadic.

Dacă e vorba să cuprindem complet toate puterile națiunii, să le intercalăm la mersul vieții naționale și să le angajăm la toate nevoile și acțiunile noastre publice, nici un minut nu ne este iertat a mai tărăgăna cu cunoașterea stării în care se află comercianții și meseriașii români din

întreaga țeară. Ne aducem aminte cum un cizmar român din Cernăuț de câteva ori a fost nevoit a se jălui prin gazetă că nu e sprijinit de ai noştri, aducând dovezi foarte umilitoare pentru noi prin câteva pilde de la neamurile străine. Cu acest sistem de nepăsare trebue să încetăm odată pentru totdeauna. Suntem siguri că, dacă obştea română bucovineană l-ar cunoaşte pe măestrul, modestul, blândul şi harnicul nostru blanar Ghițescu, el ar fi căutat ca iarba de leac şi chemat prin toate casele aristocrate şi mai inferioare în locul atâtor fii ai poporului ales şi, convingându-se lumea de lucrările într-adevăr măiestre ale numitului în ramura meseriei sale şi fiind ajutat de noi, toți, el ar putea, cu timpul, să-şi deschidă un atelier, cu angajamentul de a ne creşte urmaşi vrednici de dânsul. Azi, însă, cine îl cunoaşte pe Ghițescu? Umilit şi împovărat de familie grea, el stă, bietul, în umbra obscurității, abia împingând una după alta zilele unui traiu fără rost, pentru că, vedeți, modestul om nu cunoaşte calea reclamelor moderne. Deşi cu paşi uriaşi ne apropiem de timpul sau poate am şi ajuns acel timp fatal, când şi noi, împinşi de forța împrejurărilor, trebue să ținem cont de lozinca „Nici un ac de la străin!", totuş, aşa ca Ghițescu, stau în umbră şi în întunerec toți comercianții şi meseriaşii noştri cismari, pantofari, cojocari, blanari, curelari, tarnițari, butnari, rotari, dulgheri, ferari, covali, croitori, tapețari, clopotari, cioplitori şi sculptori de peatră, lucrători de taracote, cărămidari, zidari, sculptori artistici de lemn, casapi, cârnățari etc. etc. Astfel nu mai merge şi nu e iertat să meargă.

Noi nu ne putem bizui a exhauria (a descrie atotcuprinzător – n.r.) într-un articol chestia aceasta de imensă însemnătate în tot cuprinsul ei (deci, exhaustiv – n.r.), ci ne mărginim numai la a pune pe tapet, înaintea cetitorilor foii noastre, cu frățeasca şi calda rugare ca fiecare să cugete profund la ea şi cât mai curând să vedem începută cea mai vastă discuțiune publicistică asupra ei.

III. Învitare.

Deocamdată, noi deschidem coloanele noastre tuturor comercianților şi meseriaşilor români din întreaga țară, cu învitarea ca fiecare, orideunde ar fi el, să ne deie cât mai degrabă de ştire: Cum se

chiamă, unde locueşte, ce comerciu sau meserie poartă (aici e de dorit să arate fiecare, cu de-amănuntul, lucrările ce le face), de când poartă comerciul sau meseria şi întru cât e sprijinit de neamul nostru, întru cât Românii îşi îndestulează trebuințele la dânsul. Cum are să scrie unul sau altul arătarea ce o cerem şi s-o trimită la redacția „Deşteptării“, despre asta, iată, dăm o pildă:

„Eu, Vasile Butnar, din Capu Câmpului, port în satul meu meseria ferăriei şi a covăliei, de 20 de ani, ferecând şi şinuind care şi orice fel de căruțe, potcovind cai, făcând şi reparând pluguri, topoare, barde şi tot felul de unelte trebuincioase la economie. Românii din comuna mea au deplină încredere în mine şi îşi îndestulează toate trebuințele numai la mine“.

Dacă s-ar afla comercianți, industriaşi ori meseriaşi necărturari şi învitarea aceasta n-ar ajunge la urechile lor, bărbații noştri inteligenți binevoească a lua asupră-le obligamentul de onoare de a ne da dumnealor datele cerute, fiecare pentru comuna sa, şi a purta interesul cel mai viu de soartea numitelor persoane.

Încă câteva vorbe, înainte să încheiem:

Pentru cabinetele de cetire nu avem nici un depozit de cărți potrivite la vreo librărie din țară, şi aceasta este o lipsă foarte mare. Spre a o înlătura cât mai curând, redacția „Deşteptării“ se obligă a cere, în timpul cel mai scurt, de la librăriile şi editurile române, cărțile necesare, în scopul esaminării lor pentru trebuințele poporului nostru, şi îşi reservă a trimite câte una sau două cărți la persoane anumite, spre a fi cetite şi dejudecate ori de se potrivesc pentru bibliotecele poporale, în care cas cărțile dejudecate vor fi comandate „en gros“ în depositul cutărei librării din țară şi catalogul respectiv se va publica prin foaia noastră.

Raiffeisianele ce se înființează vor şchiopăta sigur de la început, prin unele locuri. Dl paroch Bendevschi din Crasna, dl paroch Dorofteiu din Stroieşti şi alți bărbați practici sunt, deci, datori să le deie ajutor, la cererea respectivelor comune şi cu despăgubirea speselor de călătorie din partea lor.

La societățile acestea trebue pusă temelia cea mai solidă. Lipsa de puteri inteligente, cu specială menire de a direge înființarea societăților de cetire şi a bancelor Raiffeisiane şi a le inspecționa o simțim cu toții,

deci să cugetăm la ea!

Încheind, resumăm: Şcoală, însoţiri băneşti de păstrare şi credit, interesul cel mai viu de clasa noastră mijlocie, societăţi de cetire, acestea şi alte asemenea instituţii de cultură trebue să fie pentru fiecare Român bucovinean cu minte luminată şi inimă doritoare de binele obştesc al poporului său luceferii cari niciodată să nu-i peardă din vedere, măcar de ar trece pe sub ceriul ţării noastre tot potopul furtunelor politice (Deşteptarea, nr. 21 din 18/31 martie 1901, pp. 1, 2).

„**IV. Încã câteva cuvinte despre însoþirile de credit Raiffeisen**. Bine a zis cine a zis că omul s-a născut pe lume ca să pătimească. De tot mic este numărul acelora cari se pot mândri că au avut pe această lume mai multe zile bune decât rele. Îndeosebi, dacă privim la traiul acelei clase de oameni cari trebue să-şi câştige cu sapa şi plugul pânea de toate zilele, ne încredinţăm că lumea nu este nimic alta decât o vale udată şi prea udată de roua nevoilor şi a necazurilor.

Răstimp de multe veacuri, a trăit bietul ţăran, aş putea zice, o viaţă de un adevărat martir. Veacurile robiei, când a trebuit ţăranul să lucre din răsputeri, mai rău decât un bou în plug, pentru sacul făr‘ de fund al stăpânului său, sigur n-au fost pentru el veacuri de aur.

Din jugul greu al robiei a scăpat ţăranul abia la începutul veacului 19, cu această reformă, însă, n-a fost starea lui tristă cu mult mai îmbunătăţită, căci, în locul robotului neomenesc, au venit peste nefericitul ţăran alte necazuri, mai că şi mai grele, cu cari trebue el azi să lupte. Azi, amărăşte viaţa ţăranului, între multe alte neajunsuri, îndeosebi scumpirea banului. Adevărat că a existat banul şi pe vremea strămoşilor noştri. Lipsa banului, însă, nu s-a simţit, pe atunci, aşa de mult ca în zilele noastre, căci fiecare trăia mai mult din fructele pământului său. Nici birurile nu se plăteau în bani, ci în fructe şi animale. Banul era, deci, de tot rar şi, dacă mergea vestea de cineva că are un săculeţ de galbeni, acela avea, pe atunci, un nume de bogătaş mai mare ca, în zilele noastre, milionarul Rothschild.

Vremurile strămoşilor noştri – deşi vremuri de robot – au fost, cum vom vide şi mai departe, cu mult mai uşoare decât vremurile în care trăim noi. Azi sunt cu multe milioane mai mulţi bani, însă şi cu multe

milioane şi mai scumpi.

Pe când strămoşii noştri trăiau, se îmbrăcau, ba plătiau chiar birurile fără să aibă un lițcai în punga lor, noi, azi, nu putem face nici un pas peste pragul casei noastre, dacă nu avem măcar cât de puțini gologani. Îmbrăcămintea, pânea de toate zilele, birurile şi multe de acestea cer bani şi iarăşi bani. Înmulțirea banilor şi scumpirea lor este, deci, cauza că țăranul duce, azi, o viață cu mult mai grea decât strămoşii noştri, pe timpul neomenescului boeresc. Țăranul, scăpat din jugul boerescului, a căzut bietul într-un jug şi mai greu, acel al banului, care îl aruncă fără milă în ghiarele acelor gheşeftari cari nu au mustrare de cuget nici atunci când îi cer pentru una sută de lei împrumutați, după un an, două sute înapoi şi, dacă se întâmplă că nu are acele două sute, apoi li vând la licitație şi cele din urmă prăjini de loc, cari i-au rămas încă din moştenirea părinților săi. Ca să ne încredințăm despre trista stare a țăranului de azi, nu avem alta să facem decât să cetim numai cât sutele de edicte publice, pe pagina a patra, în „Deşteptarea". Câte edicte, mai că şi atâtea desmoşteniri din pământul strămoşesc. Scumpirea banilor a adus pe țăran la sapă de lemn şi-i apasă în mâni, fără îndurare, nefericitul toiag, care să-i fie tovarăş de drum spre Canada.

Înmulțirea edictelor de licitație pe la toate judecătoriile din țeară ne dovedeşte, cu siguranță matematică, că spre toiagul pribegirii este mânat țăranul băştinaş din Bucovina şi, dacă dorim ca, de acum în 50 de ani, să mai are plugul românesc glia strămoşească, atunci trebuie să ne întrebăm serios acuma, când încă nu este prea târziu: Care este scăparea?

La această întrebare, sigur mulți îmi vor răspunde că țăranul îndatorit trebue scăpat din ghiarele cămătarilor săi. Foarte bine! Însă cum?

La această întrebare am aflat răspunsul potrivit în pildele cum a scăpat poporul nemțesc din Germania din starea lui mizeră. Era un timp când era poporul nemțesc mai că atât de îndatorit precum este azi țăranul nostru din Bucovina. Azi, sigur n-ar mai exista prin acelea părți nemții bogătaşi, dacă nu le-ar fi venit în ajutor **Wilhelm Raiffeisen**. Acest bărbat trimis de Dumnezeu a înțeles care este pricina sărăciei celei mari şi a aflat, totodată, şi un mod de scăpare. În unire e putere şi numai în unire. Şi sfânta scriptură zice: „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuți!".

Dacă iubeşti pe aproapele tău, apoi trebue să-i şi ajuţi în zile grele. Urmând acestei legi sfinte, care condiţionează existenţa popoarelor, a înfiinţat Raiffeisen, pe la sate, însoţiri de credit, prin cari sătenii să-şi poată ajutura întreolaltă, scăpând, astfel, din ghiarele cămătarilor.

Deşi au fost însoţirile lui Raiffeisen croite chiar pe trupul ţăranului nevoiaş, cu toate acestea a mers, la început, cu răspândirea acestor însoţiri foarte greu. Zace în firea ţăranului că el voeşte, înainte de toate, să se încredinţeze despre valoarea unui lucru nou şi că nu crede aşa uşor în sinceritatea fiecărui apostol. Că este astfel firea lui, cred că nu trebue să ne prea mirăm, mai ales dacă ştim că mulţi apostoli, cari predică despre îmbunătăţirea sortei ţăranului, au adeseori şi alte gânduri ascunse.

Să deschidem numaidecât cartea cea groasă cu legi şi vom afla, acolo, multe legi frumoase, cari ar pute fi de orişicare folos, cari, însă, nu sunt altă nimic decât literă moartă, din simplă cauză că aceia cari au făurit şi făuresc acele legi frumoase nu s-au gândit şi nici nu se gândesc la binele poporului de la ţeară. Acela, deci, care crede în ajutorul celor puternici, cari au dreptul să făurească legi, binevoească să creadă şi mai departe în acel ajutor şi se va mântui singur; eu, unul, glăsuesc împreună cu Raiffeisen: „Ajută-ţi singur, şi-ţi va ajuta şi Dumnezeu!“. Dacă nu-şi ajută ţăranii singuri, miniştrii şi alţii de tagma acestora, cari nici nu cunosc durerea ţăranului, sigur nu le vor ajuta.

Azi esită, în Germania, 1.300 de însoţiri de credit după sistemul Raiffeisen şi nu trece nici o sărbătoare, în care să nu facă, prin acele sate, rugăciuni şi pentru înfiinţătorul acelor însoţiri. Acolo unde făceau, odată, gheşefturile lor cămătarii cei mai mărşavi, vezi, azi, mulţămire şi bunăstare.

Să videm, acuma, cum stăm noi, în Bucovina, în această privinţă. Ca să ne încredinţăm de progresul făcut pe acest teren, trebue să cetim numaidecât regulat edictele de licitaţie; acestea ne dau o icoană destul de fidelă despre sinceritatea şi zelul activităţii pretinşilor conducători ai poporului românesc.

Numărul însoţirilor Raiffeisen se apropie abia la 30, dintre cari sunt cel mult 20 cu zile. Pagini cam triste din istoria de azi a poporului nostru de la ţeară, cu atât mai triste, când, plecând prin cele sate, vezi, acolo unde era, odată, o casă modestă ţărănească, azi un palat luxurios al

cămătarului din sat. Mai că prin toate satele au cei mai mulți țărani numai câte vreo câteva prăjini de loc, de pe cari trebuie să hrănească câte o casă de copii şi să plătească regulat şi toate dările cari li se cer. Lucru, deci, firesc că nu va mai trece multă vreme când vor deveni şi acele puține prăjini proprietatea cămătarului nesățios. Aruncați fără milă pe uliți, cu femei şi copii, nu va rămâne bieților altă scăpare decât să zică, cu inimă grea şi lacrimi în ochi: „Rămâi cu bine, plai strămoşesc! Vino, drag toiag, să căutăm altă patrie, căci în acea strămoşeacă moarte de foame ne aşteaptă!“.

Pe temelia acestui prezent trist, voim să zidim viitoriul auriu al urmaşilor lui Traian.

Ce ironie! A vedea răsărind razele cele mult dorite din teancurile imense de edicte – ca pe un fenice (pasărea Phoenix – n.r.) din cenuşa sa – înseamnă a aiuri, vor zice unii. Răstimp de decenii, ne-am amăgit destul şi prea destul cu cuvinte frumos sunătoare. Resultatul acelor cuvinte frumoase l-am văzut: mizeria cea mai cumplită mai că prin toate satele noastre. Dacă nu ne vom apuca serios de lucru nici acuma, când e cuțitul la os, apoi nu Dacia, ci Canada va fi viitoriul nostru.

Azi avem abia 30 de însoțiri Raiffeisen. Dacă dorim îmbunătățirea stărei triste a țăranului nostru, apoi trebue să grijim ca astfel de însoțiri să nu lipsească nici dintr-un sat românesc. Având, odată, însoțiri de credit prin toate satele noastre, se vor pute înființa mai uşor şi hambarele de cari are țăranul nostru încă mare trebuință. Sigur, un hambar cosmopolit, precum este cel din Sirete, nu ne poate aduce foloase, ci din contra. Hambarul acela îmi provine drept un şari-vari, potpouri de melodii naționale a la chusit, colomeica, vals, polca mazur, ciardaş şi corăbească (dansuri ceheşti, ucrainene, poloneze, ungureşti şi, ultimul, românesc – n.r.). Scopul hambarelor este a scăpa țăranii din ghiarele gheşeftarilor. Oare îşi va ajunge acest scop potpouriul din Sirete? Considerând acest hambar ca ceva ce nu ezistă pentru noi, Românii, şi cunoscând care este scăparea Românului din starea sa mizeră, nădejduim că tot Românul de bine ne va da mână de ajutor întru împlinirea operei ce am început, răspândind cu cuvântul şi cu fapta **mântuitoarea evanghelie a fericitului Raiffeisen**, ca, astfel, cu timpul, să se reverse asupra acestei țări, asupra patriei noastre iubite, toate binecuvântările muncei şi ale înfrățirii. / **S**.“ (Deşteptarea, nr. 53 din 12/25 iulie 1901, pp. 2, 3).

Literatura raiffeiseniană

Remarcabile în literatura raiffeiseniană bucovineană sunt „dialogurile între doi gospodari“, purtate în mai multe duminici, o „piesă de teatru“ într-un singur act, cu doar două personaje, Toader şi Costan, scrisă „de un fiu din popor“ care nu putea fi decât preot, precum majoritatea celor care, până la George Tofan şi Ion Grămadă, au scris „Deşteptarea“.

Prin dialoguri, autorul, care s-a vrut anonim (puțin probabil Mihail Bendevschi), izbuteşte să lămurească, şi încă pe înțelesul oricui, folosindu-se, adesea, de pilde şi de basme, fiecare problemă referitoare la statutele şi la rosturile însoțirilor de păstrare şi credit în sistem Raiffeisen:

„**Toader ºi Costan**. Dialog între doi gospodari despre Însoțirile rurale siste, „Raiffeisen“, de un fiu din popor.

Costan: Noroc bun, moş Toader!

Toader: Mulțămim Dumitale, bade Costane!

Costan: Vei, moş Toadere, aşa-mi placi! Azi te văd vesel ca păpuşoiul după o ploiță caldă. Nu cumva găsit-ai, undeva, vreo oală cu galbini turceşti?

Toader: Hehehe, de-i găsiam eu, n-ai grijă, n-aş sta eu, aici, de vorbă cu Dumneata, ci mi-aş căta de treabă.

Costan: Apoi, vra să zică, n-ai găsit nici un lițcai şi faci numai aşa haz din necaz?

Toader: Vezi, bade Costane, viața de toate zilele trebuie trăită cu răfuială. Mură-n gură nu pică-n ziua de azi, şi cine îmblă după oale cu galbini turceşti rămâne, la urmă, fără mămăligă şi fără culişer (melesteu – n.r.).

Costan: Bine, bine, moş Toadere, dar dacă Dumneata te crezi aşa de cuminte, de ce ți-ai vândut livada, cea de la cruce, la licitație?

Toader: Pentru că eram, pe atunci, în mintea Dumitale şi îmblam după oale cu galbini până se mi s-a luat şi cămeşa. Dar ai să vezi, peste scurt, ce o să direagă moş Toader! Vezi locurile acestea, pe care s-au aşezat lăcuste străine? Am să le plivesc aşa de frumuşel, încât nici un pui de străin n-a mai fi pe acolo. Le scot toate din ghiarele lor. Pun eu mana pe dânsele, eu, Toader Nițu!

Costan: Şi de aceea te bucuri aşa?

Toader: Ei, şi n-am drept să mă bucur?

Costan: Ei, drept ai, dar parale n-ai şi, azi, fără bani, eşti ca opinca fără talpă.

Toader: Bine, bine, bani n-am, dar mi-oi ajuta eu, n-ai grijă.

Costan: Cu cine? Jidanii nu-ți dau nici un lițcai, Nemții nu vreau să te ştie şi alte isvoare nu-s.

Toader: Vezi, bade Costane, că n-ai mintea întreagă, dacă vorbeşti aşa. Să-ți spun un lucru, o pildă, vreau să zic. Când îmblam la şcoală, ne-a istorisit preotul o poveste care n-am s-o uit viața mea întreagă. Iată ce mi-o spus el: Cică prepelița avea cuib într-un lan de grâu. Şi era, atunci, tocmai pe vremea secerişului. Grâul era copt. Şi, venind boeriul cu feciorul său la câmp ca să vadă ori de se poate începe cu secera, a zis către feciorul său: „Grâul este copt; mâne am să trimet în sat după secerători“. Pe când vorbia boeriul cu feciorul său, prepelița cea bătrână nu era în cuib; ea s-a fost dus, des-diminicioară, să caute hrană pentru puişori. Dar puişorii au auzit vorba între boier şi feciorul său.

Întorcându-se prepelița acasă, puişorii au început a-i povesti, plini de spaimă, vorba boieriului. Ei se temeau, săracii, că li se va găsi cuibul şi vor fi omorâți. Însă prepelița cea bătrână li-a spus: „N-aveți grijă, dragii mei, mâne nu s-a secera nici un pai din lan“. Şi tocmai aşa s-a şi întâmplat. A doua zi, venind boeriul cu feciorul său la câmp ca să vadă câți secerători au venit la lucru, n-au găsit nici pe unul. Atunci a zis către fecior: „Am să trimăt, acuma, la neamurile mele ca să-mi ajute să culc lanul; ei nu m-or lăsa în nevoie; mâne vom începe“.

Şi, când s-a întors prepelița acasă, puii iară au povestit cele auzite. Dar prepelița a zis: „Nici habar să n-aveți, dragii mei; că nici mâne nu s-

a secera grâul“. A doua zi, venind boieriul cu feciorul său la câmp, a văzut iară că nu-i nici un puiu de secerător pe lan. Atunci a zis: „Rău merg trebile; grâul cade la pământ, toți, chiar şi neamurile mele, mă lasă baltă; mâne trebue să venim noi doi ca să începem singuri lucrul!“.

Venind prepelița acasă, puii iară îi povestesc cele auzite. Atunci prepelița a zis: „Amu-i rău de noi, dragii mei. Hai şi-om părăsi iute cuibul! Până când boieriul s-a lăsat în nădejdea altora, am ştiut că nu s-a secera nici un paiu, dar, apucându-se el acuma singur de lucru, nu-i ce şugui!“. Şi a zburat prepelița ca de foc.

Vezi, bade Costane, cam aşa stă lucrul şi cu noi. Şi noi ne-am lăsat ca boeriul ca alții să ne-ajute. Şi, după cum ai văzut că străinii ne-au lăsat baltă, am mers şi noi la neamurile noastre. Însă şi neamurile au dat numai din umere şi, dacă ici-colea, ne-au şi stat o lecuță în ajutor, apoi era tot numai lucru de clacă. Şi, acuma, trebue noi din noi să ne ajutăm ca să scăpăm lanul de buruiană. Noi, singuri, trebue să luăm secera în mână, că, de alta, va putrezi grâul şi vom peri de foame şi om lua lumea în cap.

Costan: Asta o cred şi eu şi o simțesc. Mare potop a venit peste noi!

Toader: Şi încă ce potop: Grozăvenie, nu ceva. Uită-te, mă rog: Călicii din toate părțile au venit aice şi s-au încuibat între noi. Nişte Mazuri rufoşi, nişte Rusniaci plini de flenduri şi desculți, nişte hargați fără cămeşă vin şi vreau să ne încalice, vezi-Doamne, aici, în cuibul nostru. N-ai văzut că, Sâmbăta, numai lifte de aceste îmblă cu cerşitul? Of, spurcate lighioane şi grețoase!

Costan: Las‘ că-i cunosc eu, moş Toadere!

Toader: Şi ce limbă vorbesc acei venetici, să te ferească Sfântul! Drept îți spun, eu să aud că unul din copiii mei se spurcă cu limba lor, îl taiu bucăți. Of, cât de frumoasă-i limba noastră! Moale ca pânea de grâu, bogată ca toamna, voinică ca codrul, sfântă ca arhanghelii. N-auzi cât de frumos sună Sfânta Evanghelie în limba românească? Minunat, că aş vrea să tot trăesc ca s-o ascult.

Costan: Bine, moş Toader, eu, însă, un lucru nu-l pot înțelege. Limba noastră e cea mai frumoasă şi de ce-o calcă toți în picioare?

Toader: Pentru că noi suntem fără inimă, frate Costane. Că trebue

să ştii că prea Înălțatul şi bunul nostru Împărat a poroncit ca şi limba noastră să fie tot aşa în cinste ca şi cea nemțească. Dar ce folos? Domnii işti mai mititei fac cum li place şi habar n-au. Vii la judecătorie, dai de un nădrăgar străin, care nu ştie româneşte; vii la căpitănie, dai tot de unii de soiul acesta; mergi să plăteşti birul, tot aceiaşi. Capuți o scrisoare de la judecătorie, n-o pricepi pentru că-i nădrăgărească; te duci în şcoală, auzi numai vorbă străină. Şi noi, în loc să ne rădicăm glasul împotriva acestei pângăriri, precum a rădicat Christos glasul când a văzut pângărită casa Domnului de farisei şi negustori, noi tăcem, plecăm capul, ba începem chiar a bodogăni ruseşte de dragul unor venetici. Piei, satană!

Costan: Drept, tare drept vorbeşti; dar ce folos, moş Toadere, ei au pita şi cuțitul în mână!

Toader: Îrrra! Taci, nu vorbi! Măi prietene, noi, dacă am fi bărbați şi nu babe precum suntem, atunci ai vede tu horă frumuşică, ce-am putea-o noi învârti sub umbra fagului nostru! Dar suntem babe cu cârpă, nu voinici cu comănac, Şi, de aceea, ne joacă străinii cum vreau.

Costan: De acum, mă fac şi eu mai dârz, n-ai frică!

Toader: Un om nu face mult, trebue cu toți să fim dârji şi voinici, atunci a merge lucrul cu spor.

Costan: Bine, moş Toadere, dar de ce nu lucră fruntaşii noştri români, boerii, preoții şi învățătorii, pentru noi?

Toader: Of, drăguțule, cum văd, nu ştii ce-i în lumea mare. Ei nu lucră?! Stăi nițel, prietene, să-ți spun numai ceva. Cu ani înainte, întrau pe la gimnasii şi alte şcoli mari numai băeți jidoveşti şi nemțeşti, copii de ai noştri nu vedeai. Săraci precum suntem, nu era modru să-i purtăm la şcoală. Ştii ce-au făcut fruntaşii noştri? Ei, văzând nevoia noastră, au pus umăr la umăr şi au făcut o societate, numită „Şcoala română“, care este în Suceavă şi din care se sprijinesc cu bani sute şi sute de şcoleri săraci de ai Românilor. În Cernăuț, tot aceşti domni au cumpărat o casă de multe mii de lei, în care şed degeaba şi capătă mâncare o mulțime de copii săraci de ai noştri. Casa aceea se cheamă „Internat“.

Costan: Frumoase fapte sunt aceste, deie-li Dumnezeu acestor ctitori mulți şi fericiți ani!

Toader: Dă, Doamne! Dar mai sunt isprăvi frumoase, pe cari le-au făcut fruntaşii noştri. Una din isprăvile cele mai însemnate sunt

cabinetele noastre de lectură. Mai ales în Cernăuț, fruntaşii noştri şi-au strâns rândurile şi s-au pus pe lucru. Ei s-au adunat la un loc şi s-au sfătuit cum ar trebui să pună lucrurile la cale ca să ne facă, mai întâiu, pe noi să ținem unul la altul ca frații de cruce şi să nu ascultăm de smomelile străinilor şi fariseilor, ci totdeauna, la bine şi la rău, să tragem unul de altul şi să ne scutim limba noastră cea dulce şi frumoasă şi legea noastră cea strămoşească de năvala veneticilor. După sfat, s-au pus pe lucru şi au întemeiat, mai întâiu prin sate, „cabinete de lectură“ şi ce înseamnă aceste cabinete de lectură pentru noi, sătenii, vei şti şi tu, Nițucă dragă! Mai de mult, mergeam, Duminicile şi sărbătorile, dimineață – la biserică; însă, după vremea bisericei, ne găseai pe toți, cu mic şi mare, cu ghițel şi purcel, la „biserica“ lui Moşcu sau Ițic, unde ne spurcam sufletul nostru cel cinstit cu otravă şi, apoi, ține-te la bătăi, preacurvii şi celelalte mişelii, aşa că, dacă treceai, Duminica sau în sfinte sărbători, prin un sat românesc, credeai că nişte feare sălbatice locuesc acolo. Dar acuma? După ce ai ieşit din sfânta biserică, mergi ceva pe acasă, dai vitelor de mâncare şi apă, apoi, cu toții, bărbați şi femei, mergem la „cabinet“. Acolo, la început, citeşte unul din gazete, ceilalți ascultă la cuvintele venite din inima domnilor de la „Patria“ sau „Deşteptarea“, apoi mai povesteşte unul sau altul din pățaniile sale, mai unde şi unde câte o şagă şi, colea, cătră vecernie, ne despărțim cu mintea sănătoasă şi voioşi, ştiind că am petrecut ziua Domnului aşa cum îi place lui Dumnezeu.

Costan: Bine, bade Toadere, dar câți sunt, încă şi acu, cari nu se pot lepăda de afurisitile cârşmi şi în câte sate au amorțit cabinetele întemeiate cu atâtea jertfe?

Toader: Ei, vezi! E foarte greu să aduci pe toți oamenii la bine! Ei nu înțeleg că vroeşti numai binele lor! Sunt oameni slabi de inimă ori, cum se mai zice, slabi de înger, fără caracter, ca şi-o vită care-i învățată numai cu fân rău şi nu vroeşte să mănânce când capătă un nutriment mai bun; dar, cu vreme, or vede şi ei că păcatul cel mai mare este a trândăvi prin cele crâşme, numai să nu fie prea târziu, Şi dacă într-o comună sau alta au apus cabinetele de lectură, atunci aceasta este dovada cea mai bună că, în satul acela, nu-i nici un om cu tragere de inimă pentru binele poporului, căci, dacă ar fi măcar doi oameni la un loc, ei ar susține singuri cabinetul şi, cu timpul, ar deschide oamenilor ochii. Să ştii de la mine că

fiecărui lucru bun îi trebue vreme (timp); peste noapte poți face din omul cel mai cu cinste cel mai mare netrebnic, dar, ca să-l îndrepți, îți trebuesc luni şi ani.

Costan: Să mă ierți că-ți iei cuvântu‘ pe dinainte, tot încă nu mi-ai spus de unde vii?

Toader: Cum ți-am zis. Fruntaşii noştri, după ce au înființat cabinetele de lectură, nu s-au pus pe tânjală, ci, muncind mai departe, au văzut că, deocamdată, lucrul de căpetenie este să ne scoată din mânile cămătarilor; şi, după ce au învățat şi căutat cum fac alte popoare, s-au sfãtuit să înființeze **bãnci poporale dupã sistemul lui Raiffaisen.**

Costan: Raiffeisen? Ce bănci sunt aceste?

Toader: Stăi, că îndată ți-oi spune treaba. Din „Deşteptarea“ am aflat că, în Cernăuț, se va ține o adunare foarte însemnată. Eu mi-am pus gând la Dumnezeu să mă duc şi eu, şi aşa am şi fãcut! Ceea ce am văzut şi auzit aice mi-a împlut inima de bucurie şi am zis: Acuma văd şi eu că Dumnezeu ne ajută şi lucrurile noastre vor spori!

Într-o casă mare, ne-am adunat peste o mie de gospodari Români; erau şi mulți domni şi domnişori. Am văzut, aice, şi pe feciorul Saftei şi mi-am gândit câtă bucurie trebue să aibă biata vădană când vede că la ce cinste a ajuns feciorul ei, pe care l-a susținut pe la şcoli cu cei câțiva bani câştigați cu lucrul mâinilor. Şi feciorul Saftei a vorbit în această adunare şi, când te uitai la dânsu‘ şi vedeai cu cât foc şi cu câtă inimă vorbea el, feciorul unei biete sărmane vădane, pentru neamul şi pentru țara sa, ți se înveselia inima de bucurie. Aici, în adunarea aceasta, ni-au spus ce fel de bănci sunt acele după sistemul „Raiffeisen“ şi cum ne putem ajutora printr‘însele, au împărțit şi statutele băncilor acestora între noi, care am fost de față, ca, dacă vom veni pe acasă, să ne punem pe lucru şi să întemeiem, în fiecare sat, o astfel de bancă. Toți ne-am pus gândul la Dumnezeu şi ne-am dat cuvântul că aşa vom face, ce vor face ceilalți nu ştiu, atâta ştiu, însă, că, dacă mi-a da Dumnezeu sănătate, în satul meu vom avea o astfel de bancă.

Costan: Dară, te rog, bade Toadere, nu mi-ai spune şi mie cum e cu băncile cele şi ce folos aduc?

Toader: Cu drag, că asta e datoria noastră, să ne luminăm unul pe altul şi ce am auzit în Cernăuț, aceasta îți voiu spune şi ție. Dar, iată,

drumurile noastre se dispart, şi să stau mai lung timp cu tine de vorbă nu-mi dă mâna, că, acasă, mă aşteaptă nevasta şi drăgălaşii mei copii, şi-mi arde inima de dor să-i strâng, cât mai degrabă, în braţe. Dar, dacă voeşti, adună-ţi, pe Duminică, fruntaşii satului şi eu voiu veni la voi şi le voiu spune toate câte le ştiu.

Costan: Aşa voiu şi face! Rămâi, deci, cu bine şi, cu ajutorul Domnului, ne vom vede Duminică.

Toader: Dară, Duminică! Rămâi sănătos!".

„Duminica întâia.

Costan: Bine ai venit, bade Toadere!

Toader: Bine v-am găsit, cinstiţilor gospodari!

Costan: Vezi, bade Toadere, că şi eu m-am ţinut de cuvânt; cinstea satului o vezi aici adunată şi cu nerăbdare am aşteptat sosirea Dumitale. De când ne-am despărţit, am primit şi eu un statut al însoţirilor după sistemul „Raiffeisen" şi, în toată seara, ne-am adunat şi am cetit dintr'însul, dar să-ţi spun drept că multe n-am priceput; şi, de aceea, ne bucurăm tare c-ai venit, căci Dumneata ne vei pute tălmăci toate!

Toader: Mă bucur foarte că văd adunată, aice, la un loc, cinstea satului. Dar aşa chiar trebue să fie! La fiecare lucru bun, fruntaşii satului trebue să steie în frunte şi să ieie cârma în mână, şi atunci ştii, încaltea, că trebile vor merge bine. Dar, mă rog, Nicuţă dragă, ia-n spune-mi ce n-aţi priceput din acel statut.

Costan: Să nu fie cu bănat, ce înseamnă cuvântul „statut"?

Toader: Statut înseamnă cam aceeaşi ce înseamnă „contract sau zapis". Dacă gospodarii dau, primăvara, oile la stână, fac, întreolaltă, încă un fel de însoţire şi tocmeală, când şi câtă brânză are să capete fiecare, şi asta s-ar pute numi „statutele" acestei însoţiri. Acela ce întră în însoţire are să se supună acestor statute în toate şi are să facă aşa cum ele zic. Iar firma însoţirii este numele ei, aşa cum e al meu Toader şi al Dumitale Constantin.

Costan: Cetind „firma însoţirii", am dat şi peste cuvintele „garanţie nemărginită" şi în paragraful 2 al statutului zice că părtaşii însoţirii îşi vor „procura prin creditul comun bani trebuincioşi pentru împrumuturile cerute". Vezi, aice nu mă pricep eu prea bine; ce-i aceea „credit comun"?

Toader: În anul 1849, a dat o foamete mare peste țara nemțească. Bieții oameni nici barabule nu aveau cu ce să-şi cumpere, vindeau locurile pe nemică, cam aşa cum a fost pe la noi în anul 1866. Pe vremea aceea, era vornic (primar – n.r.) în oraşul Flammersfeld un anume F.W. Raiffeisen, om cu tragere de inimă pentru frații săi, nu cum sunt, de regulă, vornicii pe la noi, cari să fac cordărişte la toporul străinului şi caută să înmulțească numai veneticii prin sate. Vornicul Raiffeisen s-a răs-gândit mult cum şi ce ar putea el face ca să scape oamenii lui de la sapă de lemn. Şi Dumnezeu i-a dat în minte un gând tare bun. El a zis aşa: De vom pune noi, adecă fruntaşul şi săracul, tot avutul nostru laolaltă, vom avea o gospodărie mare, pe care vom pute împrumuta mulți bani; cu banii aceştia ne vom pute ajuta până ce trece foametea. Cum a zis a şi făcut.

El, ca cel mai bogat din târgul lui, a pus ca cel dintâiu averea sa şi, apoi, au urmat ceilalți; şi ce să vezi! A trecut vremea foametei, fără să prăpădească ceva din avutul lor. După ce au putut iarăşi să-şi câştige ceva, s-au pus pe lucru şi, în scurt timp, au plătit toate dătoriile. Iată cum s-au întemeiat însoțirile de Raiffeisen, care poartă numele întemeietorului, întru cinstea şi lauda lui.

Costan: Dară de ce lege era vornicul Raiffeisen?

Toader: Era creştin şi încă creştin bun, care cunoştea şi pricepea evanghelia Mântuitoriului nostru, Iisus Christos, care zice: „Iubiți-vă unul pe altul precum vă iubeşte Tatăl vostru Cel Ceresc!“. Oare, dacă va arde casa unui gospodar din celălalt capăt de sat, nu vei sări şi Dumneata să potoleşti focul, măcar că ştii că focul nu va veni până la gospodăria Dumitale, căci vântul bate în altă parte? Ei, vezi! Asta este dragostea creştinească! Fiecare Român ți-e ție frate şi trebue să-i sari întru ajutor, când îl vezi în strâmtoare. Oare nu-i tot atâta de-ți arde casa ori o vinde cămătarul la dobă (la licitație – n.r.) pentru datorii? Dacă-i sari să-i stângi focul, sari-i întru ajutor când vezi că străinii vreu să-l deie pe drum! Deci, să stăm totdeauna unul lângă altul! Aceasta se numeşte „chizeşie solidară“.

Costan: Ei, bine! Până acu te-am priceput tare bine, dară încă tot nu m-am împrietenit cu vornicul Raiffeisen!

Toader: Eu am venit numai pe fugă încoace şi trebue să mă întorc

acasă. Pe Duminica viitoare, voiu veni iarăşi şi, atunci, voiu prourma. Deocamdată, vă rog mai citiţi, încă o dată, statutul primit şi cred că multe veţi înţelege. Rămâneţi cu bine!

Costan: Doamne, ajută!, şi să-ţi fie calea uşoară!”.

„**Duminica a doua**.

Toader: Bine v-am găsit, cinstiţilor gospodari; tot cu Raiffeisen vă bateţi capul?

Costan: Tot cu dânsul! Vezi, astăzi ne-a ţinut, în biserică, şi părintele nostru o prea frumoasă predică despre dragostea către aproapele, dar eu tot nu pot pricepe cum poate cere Dumnezeu de la mine să-mi dau eu averea mea, la care m-am muncit atâta, beţivilor şi trândavilor, că aceştia fac, mai ales, datorii?

Toader: Nu păcătui înaintea lui Dumnezeu! Dar spune-mi pe dreptate, n-ai împrumutat nicicând bani?

Costan: Da, o dată, când mi-au pierit doi boi, cari-i aveam de vândut.

Toader: Vezi, şi tu nu eşti nici beţiv, nici trândav! Dar, cum văd, tot n-ai cetit încă bine statutele care le-ai primit; căci, dacă le-ai fi cetit cu luare aminte, ai fi băgat de seamă paragraful 14 zice că cârma însoţirii o are directorul, cassarul, consiliul de controlă şi adunarea generală.

Mai departe, glăsueşte paragraful 16 că membrii directoriului sunt a se împărţi asupra teritoriului însoţirii, adecă a satului, aşa ca din fiecare cot al satului să fie unul în directoriu. Ce vra să zică aceasta? Că oamenii care-s aleşi în directoriu să cunoască bine starea de avere a locuitorilor din comună. Dacă te voiu întreba, o ştiu prea bine că-mi vei putea spune cât pământ, câte vite, poate chiar şi găini şi câţi purcei are vecinul Dumitale. Şi de ce? Fiindcă, pe nică pe ceas, ori mergi pe la dânsul, ori te întâlneşti cu dânsul în drum şi aşa îi ştii nevoile sale. Tot aşa îl cunoşti ori de e beţiv sau om de treabă şi de cuvânt.

Dacă ai fi cetit statutele cu temeiu, ai fi aflat, în paragraful 22, litera c, că drept directoriul este acela care dă (acordă) împrumuturile. Ei, vezi, dacă vine unul la însoţire şi cere un împrumut, se adună, mai întâiu, membrii directoriului (oamenii cei aleşi în directoriu) şi se sfătuesc, întreolaltă, ori de e cu cale să i se deie împrumutul; aice se scoală şi

vecinul lui, care este membru în directoriu, şi spune cam câtă avere are omul care are să împrumute, cum se poartă, ori de este om bețiv sau detreabă şi altele. Dară mai vine una! Statutul glăsueşte, în paragraful 67, că împrumutătorul trebue să spue la ce vrea să împrumute banii şi că, dacă dă banii pe altceva de cum a făgăduit, directoriul este dător să-i ceară înapoi, fără privire la vedea şi, dacă nu vrea să întoarne, e dator să-l pârască. Iară vecinul său va căuta ca banii împrumutați să fie întrebuințați numai spre acel scop, precum a făgăduit directoriului. Ei, ce mai zici?

Costan: Fie, aceste le-a pus bine la cale vornicul Raiffeisen; dară, mă rog, cine a fi membru în directoriu?

Toader: Dară ştiu că nu calicii şi cerşitorii satului! Fiecărui ia fi cinste dacă în fruntea însoțirii vor sta fruntaşii satului. Ei sunt aceia cari au cu ce răspunde, căci în paragraful 23, al. 2, zice, doară, că dacă directoriul nu se va ține după statute şi însoțirea va avea, din pricina aceasta, vreo pagubă, membrii directoriului vor răspunde unul pentru toți şi toți pentru unul (solidari) pentru pagubă. Cum îți poți Dumneata, deci, închipui că vor fi alții aleşi în directoriu decât fruntaşii satului, ei doară sunt aceia care au cu ce răspunde (plăti) la paguba ce ar face-o. Cum ți-am spus deja, directoriul, de câte ori va veni unul să împrumute bani, va cerceta, mai întâiu, „creditul şi starea financiară“ a împrumutătoriului, adică el se va întreba: „E împrumutătoriul şi destul de vrednic ca să-i împrumutăm bani? Face el să-i sărim întru ajutor? Cum de-a sărăcit? Din care pricină? Poate a fost el sau femeia sau copii lui bolnavi? Ori s-a întămplat vreo nenorocire între vitele sale? Sau i-a sfărmat grindina (gheața) holda sa? Este el bețiv şi trândav?“ şi aşa mai departe, şi abia atunci când directoriul va avea convingerea că împrumutătoriul nu-i nici bețiv, nici lucru rău, ci numai prin împregiurări a ajuns acolo că trebue să împrumute, îi va da împrumutul cerut.

Dacă directoriul va auzi că împrumutătoriul ia împrumuturi de la cămătari, că se îmbată, se sfădeşte acasă cu nevasta sa, ba poate chiar o şi bate, că nu îmblă la sfânta biserică şi la cabinetul de lectură, ci numai pe la cele cârşme, atunci directoriul nu-i va da împrumutul cerut.

Costan: Măi, dar aspru o mai ieu cei din directoriu!

Toader: Aşa trebue să şi fie, însoțirea trebue să aibă convingerea că cel ce împrumută e şi om de cinste, şi face să fie sprijinit. Dară să-ți

mai istorisesc şi o întâmplare ce am auzit-o la adunarea: În țara nemțească nu-i o comună în care să nu fie o astfel de însoțire. Acolo sunt peste 4.000 de însoțiri, cu 300.000 de părtaşi. Într-o astfel de comună, în care era preotul satului presidentul însoțirii, locuia şi un ciobotar uşor de minte, care petrecea prin cârşme şi venea, mai totdeauna, beat acasă; suduia şi înjura asupra cabinetelor de lectură şi a însoțirilor după sistemul lui Raiffeisen, era, adecă, dârloaga la carul cârşmarului, care îi da de băut pe aşteptate, să sudue numai, cât îl ținea gura, asupra celor mai mari vrăjmaşi ai cârşmelor, adecă asupra cabinetului de lectură şi asupra însoțirii după sistemul lui Raiffeisen.

Când a văzut, însă, cârşmariul că-l are pe ciobotar în mână şi că acesta îi datoreşte cam tot atâta cât plăteşte gospodăria sa, l-a pârât la judecătorie şi, în scurt timp, i-a adus moşioara la licitație. Atunci, de-abia, a văzut ciobotarul că a sfeclit-o, că ce plămadă s-a plămădit; dă încolo, dă încoace, se roagă pe la cârşmar să-l aştepte, că-i va plăti, dar ți-ai găsit omul! Văzând ciobotarul că n-are încotro, se duce la acela de care fugea, la preotul satului, şi-l roagă de iertare pentru toate câte a greşit şi că a huiduit asupra lui. Preotul i-a ținut o predică, i-a dat sfaturi şi i-a spus lucruri care poate între oameni nu i-ar fi putut spune.

În sfârşit, iese ciobotarul cu rugarea să mijlocească părintele că să i se deie un împrumut de 100 fl. de la însoțire, căci, altfel, îl scoate cârşmarul în drum. Ca chizeş a numit ciobotarul pe un om mai tot atât de bogat şi de cinstit ca şi dânsul. Auzind preotul aceasta, s-a cam spăriat, pentru că unul era mai dehai decât altul, amândoi săraci şi oameni fără omenie; cu toate aceste, i-a făgăduit că i-a sprijini cererea înaintea directoriului. A doua zi, a fost şedința directoriului şi, venind vorba şi de ciobotar, au început cu toții a da din umere, mai ales când au auzit şi numele chizeşului. Ziceau că ciobotarul e om stricat, împrăştietor, că nu i se poate da nimică, că nu va întoarce nicicând banii împrumutați. Dacă nu i-om ajuta, zice altul, atunci ajunge, în opt zile, cu nevasta sa şi cu şese copii ai săi, sub garduri; dacă i-a ajuta, însă, însoțirea, poate tot s-a îndrepta, mai ales că femeia lui îi harnică şi cinstită, iar cu vremea vor creşte şi copiii şi i-or ajuta să întoarne împrumutul. Atunci se scoală al treile şi zice: „Eu îl am pe ciobotar în mână, el îmi lucră, în fiecare an, de cel puțin 20 fl.; n-aveți grijă, mă prind eu chizeş pentru dânsul“. Auzind

aceasta, ceilalți i-au dat, îndată, împrumutul cerut, căci acu aveau un chizeş bun, care avea cu ce răspunde. Primind ciobotarul banii, a plâns de bucurie şi a jurat că se va îndrepta şi a fi un om cinstit şi a plăti banii, adecă ratele, la vreme. Şi aşa a şi fost. În toată Duminica, venia regulat la cabinet, fugea de cârşmă ca cel necurat de sfânta cruce, peste săptămână era totdeauna treaz, avea, deci, chef de lucru şi se să vezi? În trei ani, a plătit frumos cei 100 fl. şi, ce-i mai de căpetenie, a devenit un om pe care-l cinsteau toți. Ei, vedeți, deci, cum însoțirea aceea a scăpat opt suflete de peire?

Costan: Aşa îmi place mie, dar ce aud? Şi un chizeş îți trebue?

Toader: Citeşte numai paragraful 68 din statute; dar despre aceasta, în Duminica viitoare. Se întunecă şi până acasă am bună bucată; rămâneți cu bine!

Costan: Îți mulțămim pentru astăzi şi te aşteptăm pe Duminică!”.

„**Duminica a treia**.

Costan: Bine c-ai venit, bade Toadere! Începeam, acuma, a ne sfădi pentru statutele lui Raiffeisen; n-am putut pricepe la ce se cere de la împrumutători să mai aibă şi un chizeş, căci doară membrii directoriului ştiu bine cât plăteşte un om.

Toader: Ai drept, fiind membrii directoriului împrăştiați în sat, ei ştiu cât plăteşte gospodăria fiecăruia, dar şi membrii consiliului de control sunt împrăştieți în sat, cum poți ceti în paragraful 32 al statutelor. Şi ei cunosc pe toți gospodarii şi, dacă văd că directoriul a dat un împrumut cuiva care n-are nimica, îl pot trage la răspundere; dară aceasta n-are nimica de a face. Fiecare gospodar care vrea să împrumute va avea un neam sau un vecin cu care trăieşte bine, care cunoaşte, aş pute zice, şi gândurile, şi care i-ar sări întru ajutor. Dacă nu poate plăti împrumutătorul, atunci are să plătească chizeşul. Şi oare nu sunt toți părtaşii însoțirii chizeşi unul pentru altul pentru banii împrumutați? Sunt, deci, în drept să ceară ca şi acela care împrumută de la dânşii să aibă şi el un chizeş.

Costan: Dar dacă membrii directoriului sunt uşuratici, împrumută mulți bani şi împărțesc numai pe la săraci, căci bogătaşului şi aşa nu-i trebue adese bani?

Toader: Cum văd, tot n-ai cetit cu temei statutele, căci, dacă le-ai

fi cetit cu luare de seamă, ai fi aflat în paragraful 52, lit. c, că adunarea generală, adecă toți părtaşii laolaltă, au să decidă (hotărască) câți bani poate împrumuta directoriul ca să-i împartă între părtaşi. Tot adunarea generală va decide până la câți bani să poate împrumuta unui părtaş şi, dacă vine unul, căruia îi trebue mai mulți bani, atunci trebue să consimțească şi consiliul de controlă (paragraf 37, lit. d) ca să i se deie împrumutul cerut. Tot aşa îi şi cu banii cari să depun cu camătă, că doară şi aceşti bani îi ia însoțirea ca împrumut.

Ei, vezi, dacă ai un leu şi nu-ți trebue, te duci cu dânsul la însoțire şi-l dai acolo; în schimb, capeți o carte de depunere şi, câtă vreme stă leul tău acolo, îți face alți bani, adică îți aduce camătă; când mai ai alt leu, îl duşi şi pe acela şi, cu vremea, îți poți atâta strânge ca să-ți cumperi o văcuță şi, pentru aceea că ai ținut banii închişi în ladă, mai capeți şi camătă.

Eu ți-am spus că adunarea generală are să decidă câți bani dă însoțirea cu împrumut peste tot şi câți îi poate da unui părtaş ca împrumut.

Dacă îți trebue astăzi banii, trebue să mergi pe la cămătarii din apropiere şi eşti bucuros dacă plăteşti 20 fl. de la sută la an. Însoțirea va căuta, însă, să capete banii de la băncile cele mari, care dau banii cu 4 fl. de la sută pe an (paragraf 65) şi aşa va avea fiecare, prin creditul comun, un bun venit. Mai departe ai zis că numai săracii vor împrumuta banii. Asta nu-i adevărat! De câte ori se întâmplă că şi bogătaşului îi trebue să împrumute? Are vite cari nu le poate vinde, fiindcă nu se plătesc bine! Îi moare cineva, se primejdueşte vreo vită şi alta îi treue la loc? Apoi, vezi! Dar încă una! Fondul nostru religionar are multe moşii, care sunt în mânile străinilor. Dacă unul de ai noştri vrea să năimească o falce de loc, trebue să o ieie de la străini, care cer înzecit cât au plătit ei fondului. N-ar fi, oare, mai bine ca gospodarii noştri să ieie moşiile fondului în arândă (năimească)? Dacă avem o însoțire, se poate face asta foarte uşor.

Paragraful 81 al statutelor zice că însoțirea va sprijini fel de fel de asociațiuni sau societăți folositoare prin aceea că va da împrumuturi celora cari vreau să întemeieze astfel de societăți. Cât de uşor se pot aduna gospodarii satului la un loc şi să ceară de la fond ca să le năimească lor moşiile sale! Fondul, ştiind că în satul acela este însoțire, de la care se împrumută cei ce vreau să năimească moşii şi vor putea, deci, şi plăti la

vreme arânda, le va da cu drag moşia, că fondului îi tot una cui o dă, el vrea să scoată numai banii săi. Dacă, însă, ceea ce nu cred, domnii de la fond n-ar voi să ne deie moşiile în arândă, apoi vom ruga pe la deputații noştri şi ştiu că aceştia ne-or scoate-o. Gospodarii, cei cari au luat moşia în arândă, ar împărți-o în loturi (bucăți) mici pe la ceialalți şi aşa ar ajuta tot satul, că fiecare ar putea năimi, cu 10 fl., o falce de loc.

Apoi, vezi cât bine ne pot aduce însoțirile după sistemul Raiffeisen?

Costan: Văd! Şi ştiu bine că ne-am putea foarte bine ajuta, am lua şi păscătoare, am putea ținea mai multe vite, în scurt, am fi gospodari; dar încă una să te-ntreb: cum stă cu cambiile (Wechslurile)?

Toader: Şi despre aceasta spun statutele, în paragraful 64, adecă însoțirea n-are voie să primească cambii, şi de ce?

Un cambiu e foc şi pară, mai bine taie-ți degetele decât să subscrii, cândva, vreun cambiu. De câte ori se întâmplă că subscrii un cambiu în Câmpulung şi, peste vreo câteva zile, îți vine ştirea că ai să plăteşti banii la vedea (termen – n.r.) din Viena! Dar mai ales noi, gospodarii, nu ne pricepem la cambii, de aceea nici nu-i iertat să primească însoțirea vreun cambiu.

Costan: Bine, şi asta-mi place! Dar cum stăm cu cheltuelile cele mari pentru cassă şi directoriu?

Toader: Ei, vezi, şi despre aceasta vorbesc statutele, în paragraful 14, că, afară de cassar (casier – n.r.), care are să poarte răfuelile însoțirii, nu primeşte nimene vreo leafă sau despăgubire pentru munca sa. În fruntea însoțirii stau numai oameni fruntaşi şi de cinste, aceştia cu drag vor cârmui însoțirea fără plată. Dacă ar căpăta cei ce stau în fruntea însoțirii vreo leafă, ar da cu toții năvală şi ar căuta care de care să fie ales, aşa, însă, vor căuta şi vor fi aleşi numai aceia pe care îi doare inima şi vreu numai binele poporului.

Costan: Asta-i altceva. După câte am auzit, mai că m-aş împrieteni şi eu cu însoțirile aceste!

Toader: Te cred, căci fiecare om care vroeşte binele altora şi al său va lucra din răsputeri ca în fiecare sat să fie o astfel de însoțire. Pentru astăzi, ne-a fi destul; pe Duminică, iară voiu veni încoace şi vom mai sfătui; până atuncea, însă, Dumnezeu să vă lumineze mințile şi să vă deschidă inimile! Rămâneți cu bine!

Costan: Mergi sănătos!”.

„**Duminica a patra**.

Costan: Ei, vezi, astăzi suntem şi noi mai voioşi, că mai că am începe a înțelege pe vornicul Raiffeisen. Cuminte şi bun om mai era şi acela. Am mai recitit, încă o dată, statutele lui şi mai că le-aş pricepe, dar, mă rog, ce-i aceea cu „fondul de reservă“?

Toader: Ştiam eu că, în scurtă vreme, te vei face frate de cruce cu Raiffeisen, căci doară nu bat eu în toată Duminica calea asta lungă degeaba! Vrai, adecă, să mai ştii ce-i cu „fondul de reservă“...

Fondul de reservă e pus ca să sprijinească „creditul solidar“ ori „garanția (chizeşia) comună“. Fiecare părtaş plăteşte, când e primit, o taxă de primire sau înscriere; aceşti bani întră în un fond, care se administrează deosebit, adecă răfuelile lui sunt deosebite.

Fiindcă însoțirea ia de pe banii care-i dă ca împrumut părtaşilor săi mai mare camătă de cum plăteşte ea pentru banii care îi ia ea împrumut şi depunerile cu camătă spre fructificare, îi rămâne, la finea anului, un venit. Din banii aceştia cari rămân se plăteşte cassarul şi din rămăşiță se dă o camătă părtaşilor, şi restul vine, iarăşi, la fondul de reservă, Dar, fiindcă părtaşii ar primi de pe partea lor numai cam 50 cr. camătă, hotărăşte, mai totdeauna, adunarea generală ca să nu se plătească după părtaşi camătă, căci cu cei 50 cr. nu se prea încălzeşte omul, însă, de la fiecare câte 50 cr. face o sumuliță frumuşică şi aceşti bani trec la fondul de reservă.

Acuma, dacă nu se poate scoate un împrumut de la un împrumutător, vine chizeşul la rând şi, dacă nici el n-are nimică, împrumutul se plăteşte din fondul de reservă, şi dacă nu-s nici în fondul de reservă bani, atunci să ia din părtăşia fiecăruia tot aceeaşi sumă şi se plăteşte împrumutul, şi dacă nu ajunge nici părtăşia, apoi atunci, deabia, vin părtaşii cu punga lor şi, dacă sunt de toți 200 de părtaşi, apoi vine pe fiecare părtaş să plătească câte 50 cr. Ei, ce mai zici, acuma, la „chizeşia solidară“?

Costan: Dacă stau trebile aşa, apoi chizeşia solidară e numai floare la ureche, căci, până vine părtaşul să plătească din punga sa, apoi trece bună bucată de vreme, căci au să plătească mai întâiu: 1) împrumutătoriul,

2) chizeşul, 3) fondul de reservă, 4) părtăşia şi apoi, abia în rândul al cincilea, vine părtaşul să plătească poate chiar numai câte 50 cr. Fondul de reservă îmi place, e bun lucru!

Toader: Da, fondul de reservă e averea însoţirii, fiecare crucer care-i rămâne însoţirii vine la fondul de rezervă; şi cu cât creşte fondul acesta, cu atât e mai trainică viaţa însoţirii. La acest fond n-au părtaşii nici un drept! El e numai pentru aceea ca să ajute însoţirii, dacă ar avea pierderi.

Costan: Şi până când se adună banii în fondul acesta?

Toader: La început, vine tot venitul însoţirii în fondul de reservă. Dacă fondul de reservă a ajuns vreo câteva mii, atunci să poate micşora camăta pentru paralele date cu împrumut, ce iarăşi e numai în folosul părtaşilor, ori se poate ajutura cu o parte din venitul curat care rămâne,la finea anului, copii săraci, iar cealaltă parte se adauge fondului de reservă; cu cât fondul e mai mare, cu atâta e mai bine.

Costan: Astăzi am câştigat tare mult, amu nu-mi e mai mult frică de chizeşia solidară, căci, până când stau oameni cinstiţi în fruntea însoţirii, până atunci creşte tot fondul de reservă; aceasta face să n-ai nici o teamă de chizeşia solidară.

Toader: Aşa este! Duminica viitoare, îţi voiu mai povesti unele, despre care ştiu că tot aşa ţi-or plăcea; până atunci, rămâi cu bine!”.

„**Duminica a cincia**.

Toader: În Duminica trecută v-am făgăduit a vă numi încă şi alte lucruri care ne fac să nu avem teamă de chizăşia solidară. Aşa un lucru este, cum v-am mai amintit, „Consiliul de controlă“. Membrii consiliului de controlă (sau supraveghiare) au datoria a supraveghia toată administraţia însoţirii, adecă a controla cel puţin de 4 ori pe an cărţile şi cassa însoţirii; când va controla cassa, consiliul de controlă trebue să se încredinţeze şi să vadă ori de directoriul au purces aşa cum glăsuesc statutele, ori de n-au dat împrumuturi prea mari şi cui, aşa că el vede din cărţi totul ce a făcut directoriul şi, dacă vede că directoriul n-a purces aşa cum e prescris, chiamă la un loc adunarea generală şi, până atunci, ia cărţile şi cassa de la membrii directoriului. Adunarea generală, adecă adică toţi părtaşii, laolaltă decid (hotărăsc) ori de are directoriul vreo

vină sau ba. Afară de aceea, la adunarea generală care se va ține primăvara, trebuie să fie supuse toate răfuielile (contabilitatea – n.r.) şi adunarea generală are să chibzuească ori de-s bune şi de le primeşte. Ei, vezi, aşa ştie fiecare părtaş ce s-au făcut şi cum lucră directoriul.

Costan: La chizeşia solidară n-am mai mult nimică de zis. Văd că Raiffeisen s-a îngrijit destul de bine ca să nu fie primejduită averea părtaşilor, dar cum îi cu aceea că, dacă vrau să împrumut bani, trebuie să-i spun directoriului la ce îmi trebue; şi aceştia n-or avea alta de lucru decât să povestească la toți că am împrumutat bani şi pentru fiecare scop?

Toader: Doară membrii directoriului nu-s babe bătrâne! Afară de aceea, este fiecare membru din directoriu obligat (îndatorit) a păstra în taină toate cele ce s-au vorbit în şedință (sesie), şi pe fiecare membru, despre care s-a dovedi că e babă bătrână şi povesteşte prin sat ceea ce s-a întămplat la şedință, adunarea generală îl poate depărta din directoriu.

Costan: Dar cum stă dacă moare un chizeş?

Toader: Atunci e împrumutătorul dator a-şi căuta alt chizeş bun şi, dacă nu o va face până în trei zile, directoriul îi va cere să reîntoarcă banii împrumutați, căci, altfel, va fi pârât la judecătorie, pe baza paragrafului 66.

Costan: Pot fi şi femeile părtaşe la însoțire?

Toader: De bună samă, da! Căci de câte ori se întâmplă că bărbatul a luat un împrumut şi moare înainte de a-l fi răsplătit, neputând deveni văduva rămasă părtaşă, ea ar trebui să reîntoarne imediat împrumutul luat, aşa, însă, îl mai poate ține până la vedea (termen – n.r.). Afară de aceea, câte văduve sunt gospodine bune şi de treabă! Numai una e oprită. Ştii că femeile noastre sunt bune şi de treabă, numai au o mică pricină, adecă le ia, câteodată, gurița pe dinainte şi vorbesc mai mult decât s-ar cuveni. Din causa aceasta, ele nu pot fi alese în directoriu sau consiliul de controlă, au, însă, toate celelalte drepturi ca şi bărbații cari sunt părtaşi.

Costan: Încă una! Spune-mi Dumneata, iştia de la sate, cum nu ne pricepem la negustorie, şi dacă se întâmplă una-alta, de unde să cerem sfat?

Toader: Şi pentru aceasta e grijă. Dacă o însoțire vroeşte să afle ceva are să se îndrepte, îndată, la gazeta „Patria“ din Cernăuț şi va căpăta îndată răspuns ori aşiş prin gazetă, ori pe răvaş. Aceasta, însă, numai

deocamdată, căci, dacă se vor pune la cale în mai multe sate astfel de însoțiri, apoi se rădică şi în Cernăuț o bancă mare, de la care vor putea căpăta însoțirile bani şi unde vor şi depune banii care nu-i vor împrumuta pe la părtaşi. Cum vezi, „tinerii“ noştri s-au îngrijit de toate. Afară de aceea, vrau să facă, acu, cei de la împărăție o lege, după care se va înființa în fiecare oraş câte o bancă, care are să vie în ajutor băncilor săteşti. Pe lângă aceasta, băncile cele din oraşe, cât şi banca cea din Cernăuț, vor trimete, în fiecare an, câte un amploaiat prin sate, care va controla însoțirile; aşa ca să nu se spărie nimene de chizeşia solidară şi ca să fie fiecare convins ori de se poartă directoriul aşa cum glăsuesc statutele. Cred că, acuma, eşti frate de cruce cu Raiffeisen, dacă îi mai avea ceva de zis, apoi voiu mai veni Duminică şi cred că ne vom înțelege pe deplin.

Înainte de să mă duc, îți voi mai arăta cum s-a întâmplat că la noi, în sat, ținem cu toții, bogați şi săraci, tineri şi bătrâni, la băncile lui Raiffeisen.

Badea Toader Lăcustă vra să cumpere un ogor mic de la megieşul său, Ilie Bostan. Acest ogor al lui Ilie Bostan se află tocmai la hotarul țelinei lui Toader Lăcustă şi i-ar prinde tare bine. Ilie Bostan se învoieşte a-l vinde şi cere un preț cuvenit, de 1.000 fl. Toader Lăcustă n-are atâția bani. Dacă ar vra să împrumute de la o bancă, s-ar întâmpla lucrul cam aşa:

El ar trebui să meargă la târg, ar trebui să alerge la judecătorie ca să-şi scoată o adeverință cum că are avere şi apoi, abia, ar trebui să facă o poftire către bancă. Dară, fiindcă gospodăria sa este oleacă îndătorită, apoi banca cam n-ar vrea să-i deie bani. Dar, după multă poftire şi după multe închinăciuni, se îndură banca şi trimite o comisie care să prețuească averea lui Lăcustă. Cheltuiala pentru această comisie se înțelege că trebue să le poarte moş Toader Lăcustă. După aceea, se fac scrisorile şi moşu‘ Toader capătă 1.000 fl, pe rate de plătit în 10 ani şi cu cinci lei la sută. El stă şi ascultă cum rătuieşte domnul de la bancă şi vede că rătuieşte bine. Dar, când primeşte banii în mână, stă cam buimăcit de cap, căci, numărând, vede că a căpătat, în loc de 1.000, numai 895 florini. Afară de aceasta, şi-a mai împrumutat, înainte de a veni la târg şi ca să aibă pentru cheltueala cea dintâi, de la megieşul său, 25 fl., iar primirea şi găzduirea

comisiunei l-a costat şi ea vreo 10 leuşcani. Dar banca i-a mai spus lui moş Lăcustă că-i dă banii, numai sub cuvânt dacă şi-a asigura averea. Asigurarea aceasta îl costă iară peste 10 lei. Dar moş Lăcustă încă tot n-a răfuit toate, căci el a uitat că, prin alergăturile sale încolo şi încoace, a pierdut 14 zile, lăsând lucrul baltă. Şi, când răfueşte toate, se trezeşte că are 890 de lei, bani gata, iară din aceştia trebue să plătească 50 lei camătă pe an şi 10 lei pentru asigurare, aşadară 60 de leuşcani la un loc.

Însă dacă badea Toader Lăcustă este tovarăş la banca lui Raiffeisen, atunci lucrul merge cu totul altmintrelea. Într-o Dominică, după-amiazăzi, când n-are ce face, se duce la megieşii săi Ionică Brustur şi Vasile Leuştean, li spune acestora durerea sa, iară aceştia, ştiindu-l om cinstit şi de omenie şi fiind încredinţaţi că are nevoie de aceşti bani, nu-i fac nici o greutate la împrumutare. Toader Lăcustă să duce la badea Ilie Bostan, cumpără locul de la dânsul şi scoate din cassa băncei ce-i trebuie pentru cumpărare. Acuma începe Lăcustă a-şi îndrepta pământul şi el împrumută rate numai aşa de mari cum îi trebuesc pentru cheltueală, pentru că el nu vra să plătească camătă pentru bani împrumutaţi, cari să mucezească fără folos în lada sa. Tovărăşia cassei lui Raiffeisen nu-i cere decât 4 procente şi badea Toader Lăcustă mai are la înlesnirea că poate înapoia banii când îi dă mâna. El îşi împărţeşte singur ratele, aşa cum îi vine la socoteală. Să zicem, de pildă, că totului tot îl cată 860 lei. Bancei ar trebui să-i întoarcă 1.000 de lei, lucru ce l-ar costa 60 de lei pe an. Din cassa lui Raiffeisen a luat numai 860 de lei şi procentele pe an costează numai 38 fl. 70 cr., vra să zică cu 21 fl. 30 cr. mai puţin, cari, în zece ani, cresc cu dobândă din dobândă la 265 de lei.

*

Mihalachi Talpalar are o avere de 20.000 fl. El are doi copii, Constantin şi Profira. Constantin are să rămâie domn peste gospodărie, Profira trebue să se mărite. Constantin are, acum, gospodărie, nu-i vorbă, însă n-are bani gata, iară sorioara trebue să capete o zestre de 8.000 fl., bani gata, când se mărită. Tata începe a răfui ce-ar putea vinde: o păreche de cai – 700 fl., boii cei graşi – 350 fl., vaca cea prieană n-o vinde, că trebue să i-o deie Profirei, pentru că-i atât de dragă fetei. Mai rămân nişte mascuri (porci – n.r.), ceva pâne albă; scurt, 1.320 de lei i-ar scoate el cum i-ar scoate. Dar şi nunta va costa ceva – moş Toader e doar fruntaş

şi nu şi-a feşteli cinstea – scurt, moşului Talpalar îi trebuesc 7.000 de lei. Auzind despre isprava lui Toader Lăcustă, cere şi el un împrumut de 7.500 fl., pentru care are să plătească 375 de lei pe an. Luăm de pildă, acuma, că el şi ginerele său sunt părtaşi ai tovărăşiei lui Raiffeisen. Din cele 8.000 de lei ce are să capete Profirița ca zestre, ar trebui ginerele să ieie 4.000 fl. ca să plătească frățâne-său partea, de 1.000 fl., care vra să-şi cumpere vite şi acareturi de ale gospodăriei, şi 3.000 trebue să-i ție ca bani albi pentru zile negre. Însă viitorul socru ar trebui să deie cele 3.000 în bani gata, căci, vorba ceeea, „omu-i om şi ce-i în mână nu-i minciună“; iară a purta procese cu neamurile nu se cam şede şi, apoi, procesele cele te aduc la sapă de lemn. Find, deci, amândoi părtaşi, lucrul se deapănă uşor. Socrul, Talpalar, îi asigură fetei sale, la bancă, 8.000 fl., iară caii, boii şi pânea le-a vinde abia atunci când s-o urca prețurile; astfel, capătă, în loc de 1.300 fl., 1.600 fl, nu plăteşte 375 fl. camătă, ci numai 360 fl., şi banii ce-i dătoreşte însoțirii îi poate plăti când îi dă mâna.

*

Andrii Roată a purtat proces cu boierul pentru dreptul de păscărit. Roată credea că este în drept, însă zapisul cel vechiu nu se găsia. El, sărmanul, nu ştia că Casandra lui l-a scos, odată, de sub grindă şi a făcut din el un astupuş (dop – n.r.) pentru şipul de agiasmă. Scurt, badea Andrii Roată pierde procesul şi trebue să plătească 340 fl. numaidecât.

E tocmai înaintea secerişului. Cele 2-3 bucăți de vite din grajd încă nu-l pot scăpa din belea, pentru că-s hitioane; cele grase le-a mâncat procesul. Gospodăria e îngrămădită cu dătorii, iară cămătarii nu-i împrumută pentru că ştiu că moş Roată nu stă bine. El stă pe gânduri. Da‘ oare să mă duc la însoțire? Se duce. Aici, îl privesc oamenii cam chioriş. Dar presidentului însoțirei i se face milă de dânsul. „Măi prietenilor, zice el, badea Roată a fost, totdeauna, bărbat sârguincios, chivirnisitor şi cinstit. Procesul l-a adus la sapă de lemn. Dar dacă badea Roată ni-a da cuvântul că nu s-a mai băga în aşa procese, atunci să-l ajutăm!“. Badea Roată a făgăduit aceasta şi se ține de cuvânt. În câțiva ani, va scăpa de dătorii şi va fi iară om cu vază, precum a fost, ba, peste scurt, l-or face chiar president al cassei lui Raiffeisen”.

„**Duminica a ºasea**.

Costan: Acum pricep pe deplin statutele însoțirilor tale; văd că-s foarte bine compuse şi afli totul în ele, numai ce doreşti. În sat la Dumneata, unde-s atâția gospodari cu carte, nu mare lucru să pui la cale astfel de însoțiri, căci găseşti uşor oameni pe cari poți să-i alegi în directoriu, în consiliul de controlă şi, mai ales, să găseşti un cassar care să-ți poarte răfuelile după cum îi prescris, dar la noi îi altă vorbă; la noi, ştiu numai vreo câțiva a ceti şi scrie; gospodari sunt mulți, dar pe cine să-l pui ca president în fruntea însoțirii, căci el doară e sufletul întreprinderii?

Toader: Mă mir că mă întrebi aşa-ceva! Dar unde e preotul, părintele satului?

Costan: Da', vezi, la aceasta m-am gândit şi eu şi, când ne-am strâns, în Joia trecută, când era sărbătoare, în cabinetul de lectură, unde am vorbit numai despre însoțirile care sunt a se întemeia pe la noi, am zis-o şi eu oamenilor că, dacă-l vom ruga, părintele nostru se pune numaidecât în fruntea noastră, şi ştiu că, cât ai bate din palme, vom avea şi noi o însoțire; dar, iată, s-a găsit unul care a spus că n-ar fi bine ca în tot locul să steie „popa" în frunte!

Toader: Să fi ştiut că voi auzi un astfel de cuvânt din gura ta, să ştii că nu m-aş fi trudit, prin atâtea Duminici, până încoace ca să-ți spun ceea ce ştiu şi să te învăț ceea ce-i bine şi cum trebue să lucri ca să ajuți fraților tăi şi să-i placi lui Dumnezeu. Cu un om, însă, care zice la părintele satului, preutului sfințit, „popă", cu acela nu vroesc să mai stau de vorbă şi mai puțin să mă odihnesc sub acoperământul casei sale. Rămâi cu bine şi Dumnezeu să-ți ierte ceea ce-ai greşit!

Costan: Bade Toadere! Te rog, iartă-mi, că mie nicicând nu mi-a plesnit prin minte să batjocoresc astfel pe preutul nostru, dar ţ-am spus numai ceea ce a zis altul; şi, ştiind că Dumneata eşti om mai cuminte şi mai deşteptat la cap, am crezut că mi-i spune ce răspuns să-i dau eu aceluia care a îndrăsnit să batjocorească astfel starea preuțească.

Toader: Ce răspuns să-i dai? Spune-i că-i un nemernic, un om care nu-i vrednic să trăiască pe fața pământului, şi nu-i vrednic ca să steie un om cu cinste cu dânsul de vorbă. Uite, numai, la celelalte neamuri care, în decursul vremei, s-au strecurat între noi, cum stimează şi cinstesc

ei pe preoții lor! Şi ce mare lucru îi deosebirea între preoții lor şi ai noştri? Pe când preoții lor sunt străini, din turma lor, veniți Dumnezeu ştie din care parte a lumii, preoții noştri sunt născuți în sat, cu noi, sau cu vreo două-trei sate mai departe, adecă într-un sat vecin. Ei din tinerețe au trăit între noi, ne cunosc toate obiceiurile, ştiu unde ne doare şi, zi şi noapte, gândesc şi caută cum ne-ar putea ajuta. Dar cum îi răsplătim noi lor inima lor cea bună şi dragostea lor? Prin aceea că nu vroim să-i ascultăm! Uită-te în care sat numai vrei! Cei ce umblă regulat la biserică, ascultă de cuvintele preotului şi, dacă au ceva pe inimă, nu merg la Moşcu şi la Ițig, ci la sfinția sa, la părintele satului, şi-i destăinuesc ceea ce îi doare, aceia află, totdeauna, aici mângâiere şi sunt fruntaşii satului, iară pentru mişeii şi potlogarii satului e Ițig şi Moşcu sfinția sa, iar preotul cel sfințit, acela-i numai „popă“, de a cărui cuvinte nu vrau să asculte.

Costan: Îmi vorbeşti din inimă, eram şi eu să-i spun aceea ce mi-ai spus Dumneata acuma, dar nu le puteam înşira aşa de frumos ca Dumneata; cu toate aceste, am citit în „Deşteptarea“ despre un preot unile lucruri care m-au întristat tare!

Toader: Şi cei 12 apostoli, cari erau zi şi noapte pe lângă Mântuitorul nostru, Iisus Christos, aveau în mijlocul lor pe Iuda Iscarioteanul, şi te miri că între cei 400 de preoți, câți îi avem în dulcea noastră Bucovina, s-a aflat unul care nu lucră după cum a poruncit Domnul nostru, Iisus Christos. Un om se poate uşor greşi, şi sfinția sa a greşit o dată, dară sunt sigur că se căeşte, acuma, de păcatul ce l-a făcut.

Costan: Ai drept, bade Toadere! Preoți cu tragere de inimă şi cu frica lui Dumnezeu pre cum îi avem noi în Bucovina nu-s în întreaga lume!

Toader: Da, aşa este! Preoții noştri sunt steaua conducătoare a poporului român şi cine ascultă de cuvântul preotului, acela va avea bine atât aici, cât şi pe cealaltă lume. Poate îți vei aduce aminte cât au vorbit preoții noştri că oamenii să nu ieie bani de la „Banca rusticală“; cine i-a ascultat, acelora li-a mers bine; însă aceia care au lucrat în contra cuvântului sfânt al preotului, acela şi-a prăpădit moşioara. Ori cu holerca! Cine ascultă pe preotul şi nu bate calea crâşmelor, acela se numără între fruntaşii satului, iar acei cari lucră după vorbele cârmarilor, aceia sunt şi vor rămânea, totdeauna, codaşii satului. Şi oare au îmblat dl cpitan sau

dl judecător pe la mai mari şcoli decât Sfinţia Sa, părintele? Nu! Tot acelea şcoli are şi unul ca şi altul! Pe lângă aceste, sunt preoţii şi urmaşii apostolilor. Ca urmaşi ai apostolilor, le porunceşte dătoria creştinească că, oriunde vor fi, să înveţe după pilda apostolilor pe turma lor. Preoţii trebuie să steie în fruntea comunelor, în fruntea societăţilor, mai ales peste tot locul unde e în joc daravelile obştimei. Ei, cu învăţătura lor înaltă şi cu mintea lor luminată, ne pot ajuta la tot locul prin sfaturile lor înţelepte. Şi ca să facă aceasta le porunceşte legea creştinească.

Costan: Cum aşa?

Toader: Domnul nostru, Iiisus Christos, a spus că legea cea mai mare a creştinismului este: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeu cu tot trupul şi cu tot sufletul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuţi“. Cum îţi poţi tu închipui, însă, ca să arăţi dragostea cătră aproapele, dacă stai cu mânurile în şold şi nu faci nimica? Dragostea cătră aproapele tău o arăţi numai atunci când munceşti şi cauţi să-i ajuţi. Dar însoţirile după sistemul Raiffeisen nu se sprijinesc ele, oare, pe dragostea cătră aproapele?

Vezi, la noi în sat sunt, cum singur ai spus, mulţi gospodari cu carte şi învăţătură, dar să ştii, tot că sfatul preoţesc nu lipseşte nicicând din mijlocul nostru, pentru aceea suntem însă şi o comună a cărei veste a trecut peste hotarele satului.

Costan: Acuma văd, singur, că nu degeaba treci pe la toţi ca un bărbat înţelept! Cuvintele tale mi le-am întipărit în minte şi, în scurt, vom avea şi în satul nostru o însoţire, însă cu Sfinţia Sa, părintele nostru, în frunte!

Toader: Dătoria noastră este, mai întâiu, să punem la cale, în satele noastre, câte o însoţire şi-apoi să-i luminăm şi pe alţii ca să se facă părtaşi de moştenirea vornicului Raiffeisen din Flammersfeld.

Deci, cu Dumnezeu!“ (Deşteparea, nr. 12 din 15/27 iunie 1898, pp. 96-100, nr. 13 din 1/13 iulie 1898, pp. 104-107, nr. 14 din 15/27 iulie 1898, pp. 112-114, nr. 15 din 1/13 august 1898, pp. 120-122, nr. 17 din 1/13 septembrie 1898, pp. 140, 141).

Comitetul Țării, în sprijinul însoțirilor raiffeiseniene

Pentru că binefacerile concentrării capitalului românesc în beneficiul românilor din Bucovina nu se bucurau de suficientă credibilitate, în ciuda garanției faptice cu care contribuiseră moşieri, ca Modest cavaler de Grigorcea sau Iancu Flondor, sau cărturari de marcă, precum istoricul George Popovici (cunoscut ca poet sub pseudonimul T. Robeanu), Constantin Morariu sau Grigore Filimon, pentru că întemeierile economice rurale se făceau anevoios şi cu contribuții modest (un fel de încercare a mării cu degetul sau, ca să rămânem în acelaşi tărâm de spiritualitate, un adevărat suflat în iaurt, după frigerea cu „ciorba" împrumuturilor de la „Banca rusticală" galițiană), Comitetul Țării, fidel politicii imperiale de emancipare a satului european, intervine şi cu bani, şi cu logistică, şi cu persuasiune.

După înființarea primelor însoțirile de economie şi credit bucovinene, în sistem Raiffeisen, marile capitaluri româneşti, cu excepțiile deja prezentate, nu s-au implicat în solidarizare economică națională, cu consecința că, până în 1903, cînd se va înființa Centrala însoțirilor economice româneşti, sprijinită decisiv de Comitetul Țării, „însoțirile noastre de credit nu se ocupă de afaceri, ci numai cu acordarea de împrumuturi“, rolul lor economic fiind, deocamdată, nesemnificativ.

Însoțirile raiffeisiene bucovinene au fost înființate şi dezvoltate „cu ajutorul Înaltului Comitet de Țară al Bucovinei“, în scopul „înaintării morale şi economice a membrilor“, cum se precizează în fiecare „Înştiințare“ de „începere a activității“, în mod obligatoriu publicată în presa bucovineană. Ca document, vom reproduce o astfel de „înştiințare“, publicată în gazeta bisăptămânală „Deşteptarea“, nr. 1 din 1 ianuarie 1902, pagina 3, „Deşteptarea“ fiind organul oficial al însoțirilor raiffeisiene.

„**Înºtiinþare**.

Însoţirea de păstrare şi credit pentru Frătăuţiu vechiu, însoţire registrată cu garanţie nemărginită (sistem Raiffeisen) în Frătăuţiu vechiu român.

Începutu activităţii 14 Ianuarie 1902.

Depuneri spre păstrare se primesc de la ori-şi-cine şi se fructifică cu 5 şi □ procente.

Împrumuturi se acordă numai membrilor, cu 7 procente, fără alte taxe. Interesele se plătesc decursiv.

Membri ai însoţirilor pot fi numai locuitori din Frătăuţul vechiu român; ei sunt învitaţi în interesul propriu a se însoţi ca membri în număr cât mai mare.

Însoţirea care s-a înfiinţat cu ajuntorul Înaltului Comitet de ţară al Bucovinei scoposeşte înaintarea morală şi economică a membrilor săi, prin urmare şi a întregului teren de activitate al însoţirii; ori-ce scop de căştig este eschis (exclus - n.n.).

Oarele de oficiu: În fie-care Duminică dela 2-4 oare după ameazăzi în localul însoţirii.

Afară de orele de oficiu se dau desluşiri de cei subsemnaţi

Gheorghe Pojoga	Mihai Dolinschi	Dumitru Nedelcu
preşedinte consiliu de controlă	director	visternic“.

Implicarea statului în promovarea sistemului moral-economic Raiffeisen este masivă şi uşor de probat, în ciuda legendărilor ulterioare, care mută meritele asupra unor personalităţi, şi ele merituoase, dar care n-ar fi putut făptui nimic fără acest sprijin statal.

Consiliul pentru cultura þării din Bucovina, organism statal care se ocupa cu cultura... agricolă, cu îmbunătăţirea soiurilor de seminţe şi a raselor de animale, avea atribuţiuni, dar şi iniţiative precise în înfiinţarea şi dezvoltarea de asociaţii agricole şi de întovărăşiri raiffeisiene, propunând, în 26 februarie 1902, guvernului şi Comitetului Ţării, un adevărat program de sprijinire, inclusiv prin subvenţii, a noului fenomen economic.

„**Dela Consiliul pentru cultura þãrii din Bucovina**. În ultima şedinţă a Consiliului s'a deliberat asupra procedurei ce este de observat pentru promovarea asociaţiilor agricole. Comisia permanentă a Consiliului s'a exprimat, în urma cererii guvernului, în următorul mod:

Privitor la revizuirea băncilor Raiffeisiene şi la crearea unei Centrale ale lor, condiţionată prin anterioara creare a unei bănci ipotecare a ţării, s-a recomandat guvernului ca să se pună în înţelegere cu Comitetul ţării, care şi-a câştigat mari merite pentru crearea şi progresul băncilor Raiffeisiene şi s-a îngrijit de revizuirea lor.

Pentru instruirea ca propagatori şi organizatori ai asociaţiilor agricole şi eventuale, până la crearea centralei, şi ca revizuitori ai băncilor Raiffeisiene se pot folosi mai cu înlesnire cei doi învăţători agricoli ambulanţi, cari sunt a se numi.

Pentru instruirea de revisori ar fi de luat în privire absolvenţi apţi ai şcoalei agronomice.

Comandarea prin asociaţie a mărfurilor agricole se poate face şi acuma prin ajutoriul băncilor Raifeisiene; comandarea ar fi să se facă însă numai din însărcinarea şi pe socoteala membrilor.

Dispersiunea forţelor membrilor, prin crearea asociaţiunilor speciale de comandă se consideră de nefavorabilă.

Instituirea unui organ de a'şi da părerea asupra asociaţiilor agricole ar fi mai consultă în combinaţie cu Consiliul de cultură a ţării.

Pentru Bucovina ar trebui să se iae în considerare mai întâiu asociaţiile de lăptărit, prăsila vitelor, poame şi de folosirea ouălor; în ultima linie ar fi să se considere crearea de magazii, care pretind cheltueli considerabile şi conducerea prin specialişti, din care causă să nu se grăbească cu creări precipitate.

Consiliul e tot aşa, ca şi ministerul de agricultură, care s-a declarat dispus de a promova asociaţii agricole prin subvenţii, de părere că subvenţiile sunt a se da de regulă centralelor.

Fiindcă la noi în ţară însă nu sunt de aceste, Consiliul îşi rezervă libertatea de a face propuneri din cas în cas.

Să se ceară cu toată insistenţa consimţirea din partea guvernului la crearea unei bănci ipotecare a ţării, pentru a cărei înfiinţare s-au făcut

deja toate preparativele din partea Dietei şi a Comitetului ţării.

În sfârşit s'a deliberat, în urma referatului directorului Baier asupra statutelor despre înfiinţarea de asortimente de maşini şi acareturi agricole la şcoala agronomică din Cernăuţ şi la şcolile agricole din Coţman şi Rădăuţ, statute care se vor publica în curând" (Deşteptarea, nr. 11/1902, pg. 3).

Deci, „Comitetul ţării... şi-a câştigat mari merite pentru crearea şi progresul băncilor Raiffeisiene şi s-a îngrijit de revizuirea lor". Numai că tradiţia noastră, tradiţia „apostolilor neamului" în orice domeniu, nu putea rata şansa unui exclusivism iniţiatic, demn de respectul viitorimii, dar după o curăţare temeinică de patetismul iniţial.

Tradiţia raiffeisiană în Bucovina centrează întreaga poveste pe Mihail Bendevschi, pe George Popovici şi pe Grigore Filimon, primul – preot şi publicist, celălalt – Doctor în drept, istoric şi poet care ar face cinste oricărei literaturi europene, dar ignorat şi uitat până şi în Bucovina, iar ultimul – filolog, dar, în mod surprinzător, adversar al cărţilor şi dispreţuitor al temeliilor culturale.

George Popovici, impresionat de eficienţa austriacă a structurilor economice autonome de asigurare a bunăstării materiale şi morale a obştilor săteşti, cică şi-ar fi procurat un exemplar, în limba germană, al „Contractului consorţial", adică al statutelor unei asociaţiuni de economii şi de credit, apoi, cerându-i lui Grigore Filimon să lase baltă filologia şi să se specializeze, la şcolile raiffeisiene austriece, în contabilitate, ar fi adus „Contractul consorţial" în Bucovina pentru a fi tradus şi, apoi, adaptat pentru „tovărăşiile registrate cu garanţie nelimitată", care se vor înfiinţa imediat după întoarcerea lui Grigore Filimon de la Viena.

În Bucovina, parohul din Crasna, Mihai Bendeschi-Bendescu-Bândea, conform tradiţiei statornicite de scrieri naţionaliste ale acelor vremuri, nu ar mai fi avut răbdare să aştepte întoarcerea lui Grigore Filimon şi, pentru că tot îl rugase George Popovici să termine de tradus statutele şi instrucţiunile pentru conducerea băncilor săteşti tip raiffeisen, ar fi înfiinţat, încă de la începutul anului 1898, „prima" asociaţie de economie şi credit în comuna pe care o păstorea, Crasna-Ilschi, pe lângă cabinetul de lectură „Unirea" din Crasna-Ilschi, cabinet înfiinţat într-o

casă comunală, în 1895, de Eugeniu baron Stîrcea, de Mihai Bendeschi-Bendescu şi de Petru Popovici; această mică bibliotecă rurală număra 108 membri, 92 cărți, 6 abonamente la gazete şi un capital inițial de 29 florini şi 5 creițari.

Evidențele Societății pentru cultura şi literatura română în Bucovina, care este şi întemeietorul real al însoțirilor economice în sistem Raiffeisen în Bucovina, datează fundarea însoțirii din Crasna în 1898, an în care s-au întemeiat şi însoțirile din Fundu Moldovei, Solca, Stroieşti, Horodnicu de Sus şi Ropcea, iar la Suceava se tipărea „Contract consistorial (statutele) Asociațiunii de economii şi credit în Suceava / tovarăşie registrată cu garanție limitată", Editura Asociațiunii, Tipografia Otto Binder.

Respectând tradiția, care are farmecul şi morala sa, dar şi adevărul său inconfundabil, cel care păstrează veşnic mugurele care poate lăstări, din nou, în timpuri prielnice, trebuie să începem, totuşi, cu începutul. Iar începutul poartă un nume, numele unui anonim ofițer austriac, trecut în rezervă prea devreme, din cauza unor tulburări de vedere, manifestate după supraviețuirea epidemiei de ciumă care bântuise prin Europa jumătății secolului al XIX-lea. Un nume anonim, pe atunci, dar care, datorită ideii de afirmare practică a solidarității sociale, printr-un sistem economic ireproşabil, avea să capete notorietate, numele lui Friedrich Wilhelm Raiffeisen fiind cunoscut, încă din timpul vieții sale, în întreaga Europă, ba şi pe continentul american, mai propice individualismului, dar clătinat, totuşi, de eficiența solidarității reale.

Întemeietorul: Friedrich Wilhelm Raiffeisen
(1818-1888)

Cel de-al şaptelea dintre cei nouă copii ai primarului din Hamm pe Sieg, ţinutul Westerwald, Gottfried Friedrich Raiffeisen, şi al Amaliei Cristiane Susanna Maria Lantzendorffer, Friedrich Wilhelm, cel care a văzut lumina zilei în 30 martie 1818, părea să fie destinat unei frumoase cariere militare, începută în garnizoanele Cologne, Coblence şi Sayn. Numai că epidemia de tifos, care a bântuit prin Europa anului 1843, şi căreia i-a supravieţuit, i-a afectat vederea, obligându-l să abandoneze armata şi să se dedice unei cariere în administraţia civilă. După o scurtă perioadă de formare profesional, Friedrich Wilhelm Raiffeisen a fost numit primar într-una din cele 25 de comune ale ţinutului Weyerbusch, în acelaşi an căsătorindu-se cu Emilie Stork, fiica unui farmacist din Remagen pe Rhin.

În 1848, a fost numit primar într-o comună mare, Flammersfeld, unde a întemeiat primele cooperative de economie şi credit agricol, numite „Darlehnkassenverein“, apoi la Heldersdorf, iar din 1852 în comuna Neuwied.

Până în 1863, când moare, la doar 36 de ani, de o afecţiune cardiacă, Emilie îi va dărui şapte copii, dar supravieţuiesc doar patru, printre care şi fiica cea mare, Amalia, care va rămâne celibatară, fiindu-

i secretară tatălui său în întemeierea şi consolidarea fenomenului Raiffeisen, iar unul dintre băieţi, Rudolf, avea să fie ales preşedinte al organizaţiei Raiffeisen, doar trei ani, conform „Contractului consorţial“, între anii 1889-1892.

În 1865, când împlinise 47 de ani, F.W. Raiffeisen s-a retras din administraţie, doi ani mai târziu recăsătorindu-se, dar fără ca a doua soţie, Johanna Maria Panseroth, să-i dăruiască vreun copil.

Născut într-un sat, fruct al unor genealogii rurale cu rădăcini în Suabia şi Franconia secolului al XVI-lea, Friedrich Wilhelm Raiffeisen cunoştea problemele satelor imperiului habsburgic, emancipate prin Constituţia democratică din 1848, dar încă fără vigoare şi fără orizont, şi începu să caute soluţii şi structuri durabile, preferând practica şi pragmatismul teoriei.

Ideea asociativă sau cooperatistă, „ideea solidarităţii tuturor în slujba binelui tuturor“ găsise şi adepţi, dar şi adversari în Europa secolului al XIX-lea, primele curente asociaţioniste conducând la câteva manifestări utopice, ba chiar bizare, cum ar fi „Pionierii din Rochedale“, asociaţia cooperatist-filantropică înfiinţată pe baza ideilor lui Robert Owen, în Anglia, sau falansterele lui Charles Fourier din Franţa, care extindeau asocierea asupra întregii vieţi sociale şi economice, permiţându-le promotorilor liberalismului individualist să le acuze de promiscuitate.

După astfel de „romantisme“, curentul solidarist părea să se discrediteze, atacat fiind şi de adversarii doctrinari (liberali, marxişti, moralişti, anarhişti), şi de adversari direct interesaţi (reprezentanţii structurilor de proprietate de atunci, structuri pe care cooperaţia urma să le modifice), şi de adversarii organici (unii asociaţi, familiile acestora).

Friedrich Wilhelm Raiffeisen, care-şi începuse activitatea de reformator social încă din iarna anului 1846-1847, învăţându-i pe oameni să se solidarizeze, „să se prindă de mâini“, să se ajute singuri, pentru că nici un act de caritate, oricât de generos ar fi el, nu poate înlocui binefacerile solidarităţii, a început să experimenteze structura care să fie suficient de stimulatorie şi să garanteze succese durabile.

În aceeaşi perioadă de timp, în Germania, Herman Schulze-Delitzch organiza asocierea micilor industriaşi şi meseriaşi în cooperative de economie şi credit, numite „Volksbanc“, deci „Bănci populare“ sau

„ale poporului“ (1850). Până în 1859, în Prusia de Est şi în Saxonia se deschid 183 bănci populare, cu 18.000 membri.

Sistemul Raiffeisen trebuia să se bazeze pe solidaritatea agricultorilor şi să răspundă nevoilor populațiilor rurale. Primele depuneri au servit la acordarea primelor credite, de care au beneficiat „părtaşii“ din asociație apăsați de nevoile cele mai mari şi mai urgente. În aceste condiții, ideea prinde, se dezvoltă şi, astfel, apare necesitatea unei consilieri economice, dar şi a unui control printr-un organism bancar centralizator, în aşa fel încât să funcționeze o mare autonomie pe plan local şi o compentență subsidiară eşaloanelor superioare.

În 1872 se crează organismul regional, provocându-se apariția unei legislații economice specifice în imperiu, respectiv Legea consorțială, relativă la însoțirea de economie şi credit, din 9 aprilie 1873, publicată, în Nr. 70 al Foaii legilor imperiale; în 1878, se crează organismul coordonator național, iar în octombrie 1897 are loc, la Viena, primul Congres al băncilor raiffeisiene, la care participă şi bucovinenii George Popovici şi Grigore Filimon, care se vor întoarce în patrie fascinați de idee şi cu un „Contract consorțional“, deci cu statutele, în limba germană, pentru constituirea unei-unor „asociațiuni de economii şi credit“.

„Căiuţii“ Raiffeisen

Pentru că avea convingerea că „Binele poporului este legea supremă“ („Salus populi suprema lex“) pentru orice intelectual al generaţiei sale şi pentru cei ai generaţiilor care vor urma, Fiedrich Wilhelm Raiffeisen a ales simbolul esenţial al casei ţărăneşti din ţinutul natal, „căiuţii“ cioplіţi care împodobeau căpriorii acoperişului casei tărăneşti tradiţionale din Austria, după încrucişarea „apelor“.

Simbolul vine dintr-o mitologie ancestrală, mitologia hyperboreilor sau a „rasei nordice“, cum este numită în Vestul european, în care „Caii lui Marte“ („Caii lui Sântoader“, în mitologia creştină a românilor, care a preluat şi asimilat mitologiile păgâne) biruiau şi biruiesc timpul.

Simbolul a fost inspirat, biruind timpul şi fiind păstrat drept inconfundabilă şi nobilă identitate şi după fondarea, în 1927, a băncii cooperatiste internaţionale „Raiffeisen Zentralbank Osterreich“ (RZB), sucursală a „Raiffeisen International Bank-Kolding AG“, iniţial prin unirea tuturor băncilor cooperatiste din Austria.

George Popovici
(1863-1905)

George Popovici descinde dintr-o veche familie bucovineană de preoţi cărturari. Bunicul lui, Constantin Popovici (1807-1890), fiul preotului Gheorghe Popovici din Fântâniţa, a fost profesor de istorie bisericească şi de drept bisericesc la Insitutul teologic din Cernăuţi şi deputat în primul parlament bucovinean, Dieta, în 1861.

Tatăl lui, Euseviu Popovici (1838-1922) a fost profesor pentru Vechiul Testament la Institutul Teologic şi la Facultatea de Teologie a Unviersităţii din Cernăuţi, prodecan, decan şi rector magnific al Universităţii, membru în Consiliul Şcolar al Austriei, dar şi membru de onoare al Academiei Române (din 1908), în calitatea lui de scriitor bisericesc remarcabil, recunoscut în Bucovina drept „luceafăr al bisericii noastre".

George Popovici s-a născut la Cernăuţi, în 20 noiembrie 1863, a studiat dreptul la Cernăuţi, Innsbruck şi Viena, obţinând doctoratul în 1894, când deja însemna un nume şi în poezia românească din întreg spaţiul românesc, superbele lui poeme, „cărunte ca o lume antică", semnate cu pseudonimul T. Robeanu, fiind publicate, între anii 1885-1892, de „Convorbiri literare", revistă care-l consacrase şi ca istoric, publicându-i studiile „Vechi aşezăminte româneşti", „Mihai Vodă şi moşnenii din Suharul" şi „Cronica lui Ureche despre ocoalele iugaene".

În octombrie 1897, când George Popovici, „fruntaşul mişcării poporale din țară“, participă la Congresul băncilor raiffesiene de la Viena, pentru a „urmări de aproape progresul acestei instituții, acordându-i atenția ce o merită astfel de probleme serioase“, „în Viena, în apropierea imediată a lui George Popovici, trăia Grigore Filimon. Acesta şi-a dedicat toată activitate studiului acestei chestiuni. A făcut, mai întâi, studii teoretice şi-a urmărit, apoi, instituția în dezvoltarea ei practică în localitățile din apropierea Vienei“ (George Tofan, „Grigore Filimon, în „Junimea literară”, 1906, 79).

Şi George Popovici, şi Grigore Filimon vor reveni în Bucovina abia în 1900, „cu ocazia agitatei campanii electorale din toamnă“, când George Popovici, nemulțumit că Partidul Național pactizase cu guvernul, a înființat, împreună cu Iancu Flondor, Partidul Poporal Național (iar „Deşteptarea” devine „Foaia” acestui partid), dar va fi înfrânt în alegeri şi, simțindu-se umilit de nerecunoştința electoratului față de slujirile sale, va pleca în Bucureşti, unde, începând cu 1901, va încerca să se dedice ştiinței, cercetând arhivele şi scriind „Istoria dreptului român“, lucrare monumentală care, alături „Anul de la Marte în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun“ (Bucureşti, 1905), avea să-i aducă titlul de membru corespondent al Academiei Române şi, mai ales, calda prietenie a lui Nicolae Iorga.

Tot în 1905, „pe când toți îl ştiam petrecând în România, o telegramă din Muncaci-Ungaria (azi, Mukacevo-Ucraina) anunță moartea, prin otravă (morfină), într-un hotel de acolo“ (Constantin Loghin, Istoria literaturii române din Bucovina, pg. 240), George Popovici abandonând bătălia cu viața în nefericita zi de 12 iulie a anului 1905, când, datorită „luminii din lumină“, adusă de el în Bucovina şi răsădită şi prin străduința lui Grigore Filimon, satul românesc deja se împărtăşise din „triumful total al principiului Raiffeisen“, căpătând stabilitate şi începând să iradieze lumină.

Grigore Filimon
(1869-1905)

Întemeietorul cel mai sârguincios şi, de aceea, cel mai legendat al sistemului de economie şi credit raiffeisian în Bucovina, Grigore Filimon, s-a născut la Plăvălari, satul care face parte din actuala comună Udeşti, la 11 iunie 1869. A făcut studii gimnaziale la Suceava (1880-1887) şi universitare la Cernăuţi, unde a frecventat cursurile Facultăţii de litere (1887-1992), fiind numit, în 1893, profesor suplinitor pentru limbile latină, greacă şi germană la Liceul I de Stat din Cernăuţi.

În timpul studenţiei, Filimon a fost membru al Societăţii academice „Junimea", ba chiar şi preşedintele acesteia în anul de exerciţiu 1891-1892.

Pe George Popovici l-a cunoscut la Viena, în împrejurări nesigure. Unul dintre prietenii lui, Constantin Morariu, susţine că Grigore Filimon s-ar fi aflat „în Viena înaintea ultimului examen de profesor gimnasial", în vreme ce un alt prieten, George Tofan, fără a preciza motivele stabilirii la Viena, notează că Filimon „a fost puţin timp suplinitor pentru filologia clasică la Gimnaziul I de stat din Cernăuţi, de unde a trecut la Viena, aflându-se, aici, prin mai mulţi ani în intimitatea lui George Popovici.

Foarte târziu, adică în 1942, Constantin Loghin alcătuieşte, în numele Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina (1862-

1942), un „istoric“ al pe deplin merituoasei societăți, publicat la Cernăuți, în 1943, sub titlul „La 80 de ani / Istoric şi realizări“, în care, fără să-şi precizeze sursele (de fapt, lucrările naționalistului Aurel Morariu despre cooperație, publicate în broşuri sau în almanahuri), afirmă că „Gr. Filimon a avut norocul ca, făcându-şi stagiul militar la Viena, să cunoască de aproape şi cu ochii starea țărănimii din Austria germană şi să studieze la fața locului modul de organizare economică a ei“ (pg. 218). Sugestia aceasta, a românului care biruie ostracizările cătăniei, lucrând neîncetat pentru binele poporului său, este preluată cu încântare de istoricii bucovineni de mai târziu, deşi e contrazisă de doi cunoscuți iredentişti români din Bucovina vremii, amândoi prieteni de nădejde ai lui Grigore Filimon. George Tofan, de pildă, susține că, aflați la Viena, împreună cu George Popovici, şi participând la primul Congres al băncilor raiffeisiene, „fruntaşii poporului au urmărit de aproape progresul acestei instituții, acordându-i toată atenția pe care o merita“, desemnându-l, practic, pe Grigore Filimon, care şi el a fost politician român din grupul tinerilor membri ai Partidului Național, să se recalifice, în scurt timp, în domenii economice, astfel ca, după întoarcerea în țară, să poată eficientiza demersurile Partidului National privitoare la emanciparea satului bucovinean.

În aceste condiții, Grigore Filimon „a făcut mai întâi ani întregi de studii teoretice şi-a urmărit apoi instituțiunea în dezvoltarea ei practică în localitățile din apropierea Vienei“, pe cheltuiala lui George Popovici, cel care avea să-i plătească şi leafa, pe parcursul anului 1901, în următorii doi ani responsabilitatea pecuniară fiind asumată de Iancu Flondor.

Ideea că îmbucovinizarea fenomenului Raiffeisen s-ar fi făcut programatic de către tinerii politicieni români e şi credibilă, dar şi susținută de argumente. În fond, toate cabinetele de lectură şi bibliotecile înființate în sate, care vor da şi numele însoțirilor raiffeisiene, au fost făcute cu sprijinul preoților de sat, aceiaşi preoți care îi vor urma pe George Popovici şi pe Iancu Flondor în crearea disidenței radicale a Partidului Național, Partidul Popular Național, şi care îl vor sprijini şi pe Grigore Filimon în înființarea de cooperative de credit şi bănci Raiffeisen. Ipoteza e susținută şi de Constantin Morariu, care afirmă că Grigore Filimon ar fi ales „să învețe contabilitatea şi să alerge, apoi, până la tragicul său

sfârşit, prin atâtea comune din țara sa, spre a înființa în ele bănci după sistemul Raiffeisen".

Stagiul militar, satisfăcut între timp, se confirmă şi prin gradul de sublocotenent al armatei habsburgice, pe care îl avea Filimon la întoarcerea în Bucovina, dar rezolvarea situației militare, în condițiile unei sănătăți precare, se putea rezolva, în Austria vremii, foarte rapid, exemplele fiind numeroase, începând de la cele ale lui Ciprian Porumbescu şi Simion Florea Marian şi terminând cu Ion Grămadă şi Dimitrie Marmeliuc. Ciprian, căruia îi sosise recrutarea în 1882, la Braşov, înainte de plecarea la Nervi, a fost păsuit de comandantul garnizoanei, cu promisiunea că, după însănătoşire, va fi trecut la „glotaşi". Simion Florea Marian a făcut doar o lună şi jumătate de militărie, fiind, apoi, trecut în rezervă ca fiu de văduvă, iar Ion Grămadă şi Dimitrie Marmeliuc, cărora li s-au diagnosticat nişte afecțiuni cardiace, au fost trecuți în rezervă ca sublocotenenți după doar nouă luni de instrucție (octombrie 1909 – iunie 1910). Precizările acestea sunt necesare pentru a preîntâmpina inutile exaltări patriotarde, în condițiile în care, dat fiind statutul său militar de sublocotenent în rezervă, Grigore Filimon a fost citat „ca agitator la comanda militară din Lemberg". Numai că citarea s-a făcut în urma primirii unor denunțuri româneşti din Bucoviina, iar procesul s-a finalizat cu achitarea şi cu următoarele retorisme ale preşedintelui de instanță austriacă: „Domnule, ce oameni aveți acolo, în Bucovina, de te prigonesc pentru lucruri atât de folositoare? Mergi înapoi, în țara dumitale şi munceşte cum ai muncit!".

În doar aproape şase ani de muncă teribilă, trăiți cu irosiri de sine cât pentru şapte vieți, Grigore Filimon a izbutit să înființeze „circa 100 de bănci raiffeisiene" (Loghin, La 80 de ani, pg. 222), dobândind dreptul la memorie culturală, chiar dacă „n-a scris în viața sa scurtă nici un singur şir literar, ba, ce-i şi mai mult, a fost, într-un timp, un contrar al orişicărei îndeletniciri literare", pentru că „opera sa" a fost „de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea poporului nostru şi, deci, indirect şi pentru dezvoltarea culturală din țară. De numele lui Grigore Filimon, mort atât de timpuriu (la doar 36 de ani), tocmai în mijlocul activității sale, în toamna anului trecut (05.10.1905, la Cernăuți), este strâns legată marea mişcare de regenerare economică şi culturală a țăranului din

Bucovina“ (Tofan, Junimea literară, 1906, pg. 76).

Grigore Filimon şi-a desăvârşit opera, făptuind în doar cinci ani şi ceva cât a făptuit cărturarul sas transilvănean Karl Wolff într-un sfert de veac, dar fără să mai aibă când să-şi întocmească bilanțul. Dar cei doi luminători, şi românul, şi neamțul, sunt frați spirituali, oameni prin care dictonul latin „Salus populi suprema lex“ s-a tradus şi în practica vieții saşilor de pe pământul românesc, dar şi în practica vieții românilor bucovineni, şi Karl Wolff, şi Grigore Filimon trăind şi trasformând în realitate străvechiul ideal al omenirii de a face din „binele poporului... legea supremă“ a elitelor acelui popor.

În 1910, sasul Karl Wolff privea cu mândrie spre meritatele sale irosiri de sine, iar mărturia lui îl mărturiseşte, indirect, şi pe Grigore Filimon, dar şi pe toți cei deopotrivă cu ei: „Astăzi (1910) există în provincie 160 de unități de economii şi credite, la care se adaugă 40 de cooperative de consum, o cooperativă vinicolă, în total peste 200 de unități care se însumează în Uniunea Cooperativelor Raiffeisen. Ele s-au întregit deja organic în conştiința poporului nostru, formând bunul comun al bunăstării morale.

A fost combătută cu eficacitate cămătăria, care sufoca populația rurală, salvând de la faliment numeroase gospodării săteşti, iar prin achiziționarea proprietăților funciare din apropierea satelor s-a reuşit diminuarea fenomenului migrației către America.

Pământul care se scufunda s-a ridicat din nou, prin repopularea comunelor săseşti ce începeau a se ofili.

Nu fără luptă, nici fără trudă şi muncă, nici fără altercații şi opoziții, ce au stat toate în calea întemeierii cooperativelor rurale.

Dar toate acestea înseamnă triumful total al principiului Raiffeisen, drept care, pentru sumedenia de privațiuni amare ale senectuții, pot privi, totuşi, cu bucurie şi satisfacție în urmă, către munca depusă“ (Karl Wolff, Schriften und Reden, Bucureşti, 1976, pp. 192-200).

Grigore Filimon nu a mai avut vreme şi pentru un bilanț, dar, datorită scriitorilor bucovineni, care i-au fost prieteni, în ciuda adversității sale față de creația literară, datorită reuşitelor sale în schițarea unei culturi pragmatice în Bucovina, el beneficiază de portretizări duioase, uşor exagerate, dar meritate, pentru că exagerările sunt reflectări ale realității

asupra biografiei omului.

I se cuvin lui Grigore Filimon duioasele şi luminoasele tuşe cu care-l portretizează Constantin Morariu: „Neuitatul meu prieten, răposatul Grigore Filimon, se afla în Viena, înaintea ultimului examen de profesor gimnazial, dar durerea de pieirea neamului său din Bucovina l-a împins să-şi părăsească cariera sigură ce-l aştepta, să învețe contabilitatea şi să alerge, apoi, până la tragicul său sfârşit, prin atâtea comune din țara sa, spre a înființa în ele bănci după sistemul Raiffeisen. Pentru jertfa aceasta el fu denunțat, în calitatea sa de ofițer, ca agitator la comanda din Lemberg, citat să se prezinte acolo într-o zi anumită şi judecat de tribunalul ostăşesc. „Cum m-a surprins faptul“, îmi spunea mult regretatul, „când preşedintele l-a provocat pe grefierul să-mi cetească condiția din timpul serviciului meu de ofițer activ, şi, când a trebuit să aud însemnările respective, de cari nici n-aş fi putut visa că sunt aşa de favorabile. Judecătorii mei s-au retras, apoi, în altă odaie şi, după ce s-au reîntors, preşedintele mi-a zis: Domnule, ce oameni aveți acolo, în Bucovina, de te prigonesc pentru lucruri atât de folositoare? Mergi înapoi, în țara dumitale, şi munceşte cum ai muncit!“ (Constantin Morariu, Cursul vieții mele, pp. 141, 142).

I se cuvin lui Grigore Filimon şi elogiile, tipice pentru apostolatul naționalist, cu care, la doar un an de la moarte, îl cinsteşte George Tofan: „Întors, cu ocazia agitatei campanii electorale din toamna anului 1900, în patrie, Filimon a avut ocaziunea să cunoască dezastrul care ne aşteaptă, dacă nu vom încerca o remediere pe terenul economic. Poporul, gemând sub greutatea nevoilor materiale, copleşit de datorii horende nu putea să aibă acea însemnătate pe care i-o atribuiseră unii conducători în planurile lor. Adânc mişcat de priveliştea ce i se oferea, cunoscând mai bine decât orişicine, din propria-i autopsie abisul care sta deschis ca să înghită poporul nostru, el s-a decis să-şi jertfească viitorul şi interesele proprii pentru interesele lagi ale poporului (Notă: Filimon alesese, la Viena, să se ocupe de crearea însoțirilor economice sistem Raiffeisen în Bucovina, care, până la sosirea sa, aşa cum se va vedea, vor şi exista în număr mare; numai că Filimon, ca şi Tofan, făcea parte din Partidul Popular Național, iar „mesianismul“ politic putea să-i transfere meritele incontestabile asupra partidului; până în toamna anului 1900, când s-au întors de la Viena George Popovici şi Grigore Filimon, se înființaseră

însoțiri economice sistem Raiffeisen în următoarele localități bucovinene: Gura Humorului, Storojineț, Cernăuți, Câmpulung, Crasna, Fundu Moldovei, Solca, Stroieşti, Horodnicu de Sus, Ropcea, apoi, în 1899, în Ilişeşti, Botoşana, Clocucica, Volcineț, Negostina, Arbore, iar în 1900 în Gălăneşti, Sucevița şi Tereblecea, deci un total de 19 întovărăşiri economice, puse în meritul lui Grigore Filimon, dar înființate anterior primelor sale demersuri – n.r.). E un exemplu din cele mai frumoase şi mai mişcătoare care se întâmpină în istoria noastră, săracă în fapte înălțătoare.

Din ziua aceasta, Filimon a devenit alt om; ochiul său era vecinic îndreptat numai spre o singură țintă, mântuirea economică a țăranului; orişice sta alăturea de drumul ce ducea spre dânsa nu-l interesa. Convins de dreptatea cauzei sale, gata de a învinge sau de a muri (cu privire la dânsul aceasta nu e frază) pentru idealul său, el desfăşură, pentru realizarea planurilor sale, o energie de fier, o voință neînfrînată şi o muncă de gigant. Nu putea fi piedică omenească care să-l discurajeze sau abată de la ținta sa, căci contra orişicărei piedici da năvală, înarmat numai cu dreptatea cauzei şi cu dragostea sa de muncă. Nu se poate arăta în cuvinte lupta care a trebuit să o ducă, la începutul activității sale, în această direcție; nenumărate erau piedicile cari i s-au opus, piedici interne inerente firii conservative a țăranului nostru, piedici externe, venite de la răuvoitorii progresului, piedici locale, piedici, piedici şi iarăşi piedici, şi sprijin nicăieri. Pretutindeni, o primire rece, o sfială şi îndoiala descurajatoare, peste tot o batere în retragere, o fugă de muncă, aceleaşi vorbe nimic zicătoare, aceleaşi scuze banale. Atunci, în acele zile de izbelişte şi grea încercare sufletească, trebuia să-l fi văzut pe acest adevărat apostol, cutreierând prin vânt şi prin ploaie, în miezul nopții, satele, răsculând oamenii şi neobosind a le spune de o sută de ori acelaşi lucru cu alte cuvinte, în alte icoane, sprijinit de alte motive. În glasul său profetic zăcea o căldură de apostol, vocea vibrătoare avea timbrul convingător şi pătrunderea ageră a ochiului său căuta parcă duşmanul cu care să se încaiere; firea sa războinică căuta într-adins pericolul, nu-l evita niciodată.

Munca sa a început a da roade. Sat după sat a fost convins, s-ar putea zice, câteodată învins, piedică după piedică a fost înlăturată, uneori după o luptă disperată şi instituția băncilor raiffeisiene a început a-şi

face intrarea triumfală.

Un unic sat, dacă nu greşesc (greşeşte, au fost 15 sate şi 4 târguri cu însoțiri raiffeisiene anterioare lui Filimon – n.r.), avea înainte de inaugurarea acestei ere bancă raiffeisiană, şi anume Crasna (plus Fundu Moldovei, Solca, Stroieşti, Horodnicu de Sus, Ropcea, Ilişeşti, Botoşana, Clocucica, Volcineț, Negostina, Arbore, Gălăneşti, Sucevița şi Tereblecea – n.r.), întemeiată prin stăruința părintelui Mihail Bendevschi, care cunoaşte, încă temeinic, complicata problemă a acestei instituțiuni.

Cine-i în stare să arate greutățile ce se ivesc după înființare, greutăți cari rezultă din însăşi firea instituțiunii? Cine să poarte cu acurateța recerută (necesară – n.r.), şi tocmai aceasta-i lucrul principal la aceste bănci, toată contabilitatea atât de exactă, cine să exercite controlul sever şi toate aceste gratuit? Conducătorii poporului, se va răspunde. Da, conducătorii poporului, e drept, dară în câte locuri trăiau în armonie acei conducători şi câți din ei erau conştienți de marea însemnătate a momentului! Că starea lucrurilor s-a schimbat e îmbucurător, dară, spre a putea aprecia just situația de atunci, e bine să ne însemnăm că, pe atunci, pe lângă alte greutăți, s-au mai adaus şi acestea (până când unii „voluntari“ au priceput că au de câştigat dacă vor concentra capitalul obştesc, din care se vor putea şi ei împrumuta în condiții avantajoase – n.r.).

Încetul cu încetul, cercul de activitate s-a lărgit, după un district a urmat altul, piedicile şi greutățile s-au redus puțin şi Filimon a început a aprofunda chestiunea, dar, cu cât se afunda mai mult în labirintul de întrebări ale acestei chestiuni, cu atât mai mult pierdeau toate celelalte probleme, cari nu erau în vreo legătură cu chestiunea ce-l absorbise, să fi fost ele cât de actuale, orişice interes.

Spre a putea duce la un sfârşit bun opera începută, era nevoie de această unilateritate. Căci, dacă instituția era deja în viață, încă nu însemna că şi viitorul ei era asigurat; la cea mai mică zguduire, edificiul putea să se răstoarne. Era nevoie de o muncă de întărire (iar aici meritele lui Grigore Filimon sunt incontestabile şi totale – n.r.), era nevoie de o veghe atentă, care să observe toate pericolele şi să le înlăture la timp; trebuia întărită baza instituției şi câştigată încrederea nelimitată a poporului într'însa. De aceea, trebuia vegheat zi şi noapte, de la un capăt al țării la

celălalt, fiecare încercare duşmănoasă zădărnicită, orişice piedică nouă, care s-ar fi ivit, înlăturată. Astfel, instituţiunea aceasta era chemată să formeze veriga cea mai puternică în lanţul desvoltării sociale a ţăranului român din Bucovina, Un popor care economiseşte independent (în acest sens, mărturiile lui A.D. Xenopol, publicate în „Revista Politică" din 1887, despre bogăţia ţăranilor din satele de munte ale Bucovinei, dar şi cele ale lui Ioniţă Merchiş, primarul din Fundu Moldovei, publicate în 1886, sunt mai mult decât concludente – n.r.) este nu numai un factor important în mişcarea politică, dar la el poţi afla şi teren potrivit pentru propagarea culturii, astfel că Filimon are meritul de a fi descoperit rana care trebuia mai întâi vindecată, are meritul de a fi clădit mai întâi fundamentul edificiului social al poporului român din Bucovina („Piramida pigmeilor", în trepte corespunzătoare treptelor sociale, despre care vorbeşte, în 1882, când publică povestirea în „Aurora Română", harnicul adept şi prieten al lui Grigore Filimon, cărturarul Constantin Morariu – n.r.), deasupra căruia va fâlfâi mândru steagul culturii naţionale. Cu un popor economiceşte olog nu se pot rezolva problemele culturale şi la un astfel de popor dispoziţiile pentru cultură sunt reduse de tot; nevoia amară a zilei roade la rădăcina existenţei sale şi grijile rău sfătuitoare îl mână ca valul purtat de vânt. Nici putere sufletească, nici conştiinţă naţională, nici voinţă – o fiinţă lăsată pradă talazurilor înfuriate ale mizeriilor vieţii. A-i afla un punct de razim acestui suflet obidit, a-i arăta limanul mântuirii, e meritul celui ce-a scăpat neamul din abisul pieirii. Şi acest merit îl are pentru ţăranul român bucovinean Grigore Filimon, a cărui viaţă a fost puţin variată şi săracă în succese externe trecătoare, dar e luminată de o singură faptă mare, care întunecă succesele efemere ce şi le-au câştigat mulţi din cei ce au crezut că pentru mântuirea neamului ajung vorbele" (Junimea literară, 1906, pp. 79, 80).

Grigore Filimon, în ciuda dispreţului pe care îl avea faţă de activitatea scriitoricească, a avut parte de portretizări literare ulterioare extrem de duioase şi, adesea, mult prea generoase.

Aurel Morariu, naţionalist dur, adesea şovin şi antisemit, dar şi iredentist român din Bucovina cât se poate de real, îl înfăţişa într-un univers extrem de romantic: „Sistemul lui Grigore Filimon de a înfiinţa la sate bănci raiffeisiene era următorul: călare pe bicicleta de care era

nedespărțit, își făcea apariția în cutare sat și din primul moment lua contact cu preotul satului, cu învățătorul, cu primarul și fruntașii comunei. Urmau sfaturi lungi, obositoare, în cursul cărora Filimon dădea lămuriri și tălmăcea de zeci de ori rostul și folosul organisațiunii ce se proecta. Uneori i se ridicau în cale piedici de neînvins. Filimon însuși relatează direcțiunii Centralei din Cernăuți într-o scrisoare trimisă din Vatra Dornei, la 15 Decemvrie 1903, arătând că „deja de mai multe săptămâni se luptă intelectualii din loc pentru înființarea unei însoțiri, dar în zadar. Intrigile străinilor, nemernicia câtorva locuitori și falimentul unui institut de credit i-au înfricat pe toți Românii... Pe Sâmbătă, în săptămâna aceasta, se va convoca iarăși o adunare. Poate va succede". Obstacolul ce i se opunea pe alocurea nu-l înspăimânta și nu-l descuraja; dimpotrivă, îl îndârjea" (Aurel Morariu, Gr. Filimon, Cernăuți, 1906, pp. 23, 24).

Un portret duios al acestui idealist inconfundabil, bazat pe narațiunile inconsecvente și adesea inexacte ale lui Leca Morariu, a izbutit, peste ani, un alt fiu al Udeștilor, comună din care fac parte și Plavalarii lui Grigore Filimon, un udeștean martor al miracolului raiffeisian, cărturarul Dionisie Udișteanu; „Banca Națională „Unirea", bancă populară de tip Raiffeisen, a fost înființată de Grigore Filimon, care a fost și înființătorul cooperativelor române în Bucovina și primul lor inspector (extras din Biblioteca „Făt-Frumos", Cernăuți, 1905, nr. 5, doctor Alexandru „Leca" Morariu).

Grigore Filimon s-a născut la 11 iunie 1869 în Plăvălari, județul Suceava, din părinții Ilie și Maranda Filimon, care au avut 5 copii: Simion, Grigore, Constantin, Dumitru și Irimia. El era al doilea fiu al unor părinți gospodari, dar nu prea avuți. A fost trimis, după terminarea studiilor sătești, la Suceava, la liceu, din îndemnul preotului Ambrozie Popovici, parohul satului Rus-Plavalari, pe la 1880. El s-a susținut singur la studii, câștigând și cele necesare prin meditații (op.cit., pp. 5, 6).

Urmează cursurile universitare la litere, între anii 1887-1892, făcând parte din Societatea „Junimea" de la Cernăuți, al cărei președinte ajunge la 1891/1892, iar în urmă membru emerit. El și-a făcut stagiul militar la Viena, unde a întâlnit pe George Popovici (care semna ca poet T. Robeanu).

Grigore Filimon s-a dedicat studiului Cooperației pentru salvarea

neamului românesc din nimicitoarea mizerie în care se zbătea.

La 1893 se reîntoarce acasă (în realitate, încă nu plecase, pentru că abia îşi finalizase studiile universitare cernăuțene – n.r.), unde este numit suplinitor de limbă greacă, latină şi germană la Liceul din Cernăuți „Aron Pumnul, unde şi-a câştigat dragostea elevilor şi întreaga considerație a colegilor şi a conducerii acestui liceu (ibidem, pp. 8, 9 – După primul an la catedră, ca profesor suplinitor, pleacă la Viena pentru examenul de profesor definitiv şi rămâne în capitala Austriei vreme de şase ani, alături de George Popovici – n.r.).

„Un temperament de luptător ca al lui Grigore Filimon, un român şi un naționalist sincer şi entuziast cum a fost el, nu putea să rămână impasibil în fața străduințelor spre mai bine alor săi. Pentru românism, dar mai ales pentru țărănimea noastră, din sânul căreia s-a ridicat, Filimon şi-a pus toate cunoştințele, toată energia (şi) toată inima (ibidem, pg. 12).

„Asigură-i mai întâi săteanului nostru posibilitatea de un trai omenesc şi abia în urmă poți să-l chemi cu nădejde şi la marile îndatoriri ce la are față de neam şi de lege“ (ibidem, pg. 13).

„Pe la sfârşitul lui August 1905 şi începutul lui Septembrie, a venit cu bicicleta sa la părintele Ioan Doroftei, de la Stroieşti, județul Suceava, plângându-se de dureri de cap şi de piept. De aici a plecat la părintele Eugen Sârbu (la Tişăuți – n.r.), unde i s-a făcut tot mai rău, încât, în cele din urmă, a trebuit să plece (să fie transportat) la spitalul de boli nervoase de la Cernăuți. Suferea de mania persecuție şi se temea mai ales că neamul românesc din Bucovina, slab organizat economiceşte, nu putea rezista tuturor durerilor. Se credea persecutat de străini şi de adversarii băncilor populare (şi chiar era persecutat, aşa cum se va vedea spre sfârşitul acestei cărți – n.r.).

La 21 Septembrie / 5 octombrie 1905, Grigore Filimon a murit, în vârstă de 36 de ani. Ziarul „Voința poporului“ din Cernăuți publica la 5 Octombrie 1905: „A repausat, în spitalul din Cernăuți, inspectorul băncilor raiffeisiene, Grigore Filimon, după un morb lung şi greu, în etate de 36 de ani. Vineri dimineață a avut loc înmormântarea, la care au luat parte rudele răposatului, din Udeşti, directorul Centralei băncilor raiffeisiene, numeroşi studenți şi foarte puțini intelectuali cernăuțeni“.“ (ibidem, pg.

47).

Abia în 1924/1925 se găseşte numele creatorului Cooperației de Credit a românilor din Bucovina în darea de seamă a Centralei în care se relevă: „În iubirea sa nemărginită pentru neamul nostru, Grigore Filimon şi-a jertfit sănătatea şi chiar viața, muncind ani în şir cu zel şi abnegație la înființarea însoțirilor raiffeisiene în diferite centre ale Bucovinei şi la organizarea vieții noastre economice“ (ibidem, pg. 48).

Între anii 1899-1902, se înființaseră în satele Bucovinei, deci şi la Udeşti, peste 60 de însoțiri, înființate toate de Grigore Filimon. El a fost ajutat în strădaniile sale de boierul Iancu Flondor, care l-a retribuit pe Filimon ani de-a rândul pentru aceste servicii cu dărnicie de acest boier moldovean, care a înțeles să aducă jertfă în bani, jertfă ce se adaugă jertfirii de sine a lui Grigore Filimon“ (ibidem, pp. 18, 19).

Articolul său „Organizarea cooperativă a creditului personal agricol în Bucovina“, publicat în cartea „Românii din Bucovina“, 1906, pp. 130-140, de preotul Mihai Bendeschi (Bendescu) din Cernăuți, în care se spune că „prima bancă populară s-a înființat în Bucovina, la anul 1898, în Crasna-Ilschi, la inițiativa păstorului sufletesc de acolo, Mihai Bendeschi, sub firma „Însoțire de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei“, însoțire înregistrată cu garantă... după principiile organizatorice ale lui Fr.W. Raiffeisen (op.cit., pg. 132). „Când s-a înființat centrul acestor cooperative, la 1898 (în realitate, din martie 1903 – n.r.), a fost numit revizor Grigore Filimon, licențiat în filosofie, care, de la 1889 (în realitate, din 1890, când se întoarce de la Viena, urmându-l pe George Popovici – n.r.) până la moartea sa, urmată în 1905, şi-a câştigat meritul cel mai mare că prin stăruința sa şi prin intervenirea lui s-au înființat cele mai multe însoțiri raiffeisiene române“ (ibidem, pg. 176).

Aceste însoțiri se conducea de preoți, în cea mai mare parte, dar şi de învățători superiori“ (Dionisie Udişteanu, Udeştii de pe Suceavă, pp. 74-76).

Grigore Filimon chiar a fost un persecutat, iar munca lui avea să fie pusă adesea în pericol. În timpul vieții, Filimon n-a beneficiat de recunoaşterea pe care o merita, el fiind considerat salariatul lui George Popovici şi, mai târziu, al lui Iancu Flondor. Tocmai de asta, în martie

1903, când se va înfiinţa Centrala însoţirilor economice româneşti din Bucovina, lui nu i se oferă nimic, nici măcar onoarea de a fi ales într-o funcţie măruntă. Abia în 27 mai 1903, când Centrala se pregătea să devină funcţională, Grigore Filimon a fost angajat inspector, continuând, practic, rolul de salariat al lui Iancu Flondor, deşi el fusese, datorită firii lui, şi un adevărat misionar. Se vedea, astfel, deposedat de meritul muncii lui, de fructul vieţii sale, dar acelaşi lucru se va întâmpla şi cu beneficiarul muncii lui, Iancu Flondor, care curând va pierde Centrala în beneficiul adversarului său neîmpăcat, Dr. Florea Lupu.

Iancu Flondor, personaj binecunoscut al Bucovinei, care nu mai are nevoie de vreo altă prezentare, s-a implicat cu adevărat şi eficient în sprijinirea înfiinţării însoţirilor economice româneşti în Bucovina. Datorită lui, Dieta, Comitetul Ţării, Consiliul de cultură (organism de stat economic agrar) şi Guvernul Bucovinei au sprijinit demersurile lui Grigore Filimon, care, chiar dacă a fost cu adevărat un apostol al neamului, în epocă nu era privit decât ca un salariat. Abia mai târziu, după moartea lui Filimon, oportuniştii aveau să-i folosească memoria, aşa cum a făcut-o şi trufaşul preot Mihai Bendeschi, Bendevschi, Bendescu (Bândea, după numele tatălui său rădăuţean), care a republicat o scriere minoră a lui Grigore Filimon doar pentru a proba că el, Bendeschi, este ctitorul raiffeisenismului bucovinean.

Grigore Filimon a fost un personaj tragic, măcinat de roţile nemiloase ale istoriei, dar categoric îndreptăţit la memorie. În 1910, când viitorul Erou al Bucovinei, Ion Grămadă, şi el condamnat la uitare şi nerecunoştinţă, încercă să afle mormântul lui Grigore Filimon în cimitirul din Cernăuţi, trăi o poveste tristă, pe care o şi relată în coloanele pahinii întâi a gazetei „Patria", nr. 422 din 26 iunie 1910: „Întrebăm pe un cunoscut unde-i mormântul lui Pumnul, al lui Grigore Filimon şi al lui Suceva, care a lăsat o fundaţiune pentru meseriaşii români. Mormântul lui Pumnul l-am aflat îndată, căci e lângă capela mitropoliţilor, ce strălucia de sute de lumânări, pe când mormântul dascălului din Cciulata... Sărmanul Pumnul, el, deşteptătorul şi luminătorul Bucovinei n-avea nici o lumânare pe mormânt! Cât de ingrată şi de uitătoare e lumea asta nouă, lipsită de ideal şi de respect faţă de oamenii mari ai neamului nostru!...

Prietenii mei deschiseră portiţa şi aprinseră, pe mormântul lui

Pumnul, câteva lumânări, apoi, întristați, am plecat pe aleile frumos luminate spre mormântul **altui martir uitat** de neamul nostru, **Grigore Filimon** (încă nu se împliniseră cinci ani de ma moartea lui Filimon – n.r.), **înfiinþãtorul bãncilor rurale** de la noi, din țară.

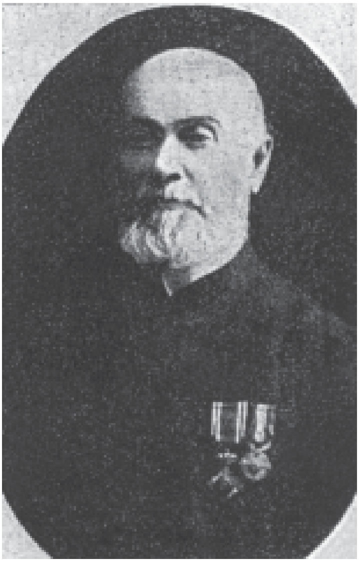
Am mers la deal, ne-am întors iarăşi la vale, cetind la zarea lumânărilor toate inscripțiile de pe cruci, şterse de ploi şi de soare, că doară vom da de numele **Filimon**, dar numai cu greu am aflat mormântul lui.

Doamne, ce mormânt! Aproape una cu pământul şi, deasupra, iarbă şi buruene dese, iar la cap o cruciță de lemn, pe care cu greu puteai descifra inscripția ruginită. **Pumnul mãcar are un monument, Filimon, însã, nimicã**! Şi doară s-au strâns bani în numele lui, s-au fãcut colecte pentru o cruce...

Îndurerați, am început cu toții să plivim iarba, să smulgem buruienile una câte una şi, apoi, i-am înfipt şi lui lumânări în țărâna mormântului, căci vezi, sărmane Filimon, tu n-ai neamuri pe aici, care să-şi aducă aminte de tine; tu ai fost un biet fecior de țăran din ținutul Sucevei şi, de aceea, „Domnii" au uitat astăzi de tine; tu de mic te-ai luptat cu nevoia şi cu sărăcia ca să ajungi, vreodată, la un liman mai liniştit, dar nu ți-a fost scris să-ți vezi visul cu ochii, căci, din pricina durerilor şi sărăciei neamului nostru, ai uitat de sărăcia ta proprie şi ai alegat, zi şi noapte, flămând şi însetat, în trăsură şi cu bicicleta, din sat în sat, pe ploaie şi pe vânt, pe arşița dogoritoare a soarelui şi pe geruri cumplite ca să faci bănci rurale, să scapi țărănimea noastră din robia economică, până ce ai căzut înfrânt şi istovit de puteri. Prea a fost grea sarcina asta chiar şi pentru tine!

Acum te-ai liniştit şi tu, cel vecinic neobosit, tu care n-ai ştiut ce-i odihna şi somnul, nici traiul cel bun şi ticnit; care ai tremurat, totdeauna, cu gândul la ziua de mâne şi n-ai avut parte de bucuriile din familie, căci familia ți-a fost tot neamul nostru oropsit, pe care ai voit să-l ridici din nevoi.

Dormi liniştit, sărmane visător, măcar tinerimea de nu te-ar uita, cel puțin o dată pe an, ci să-ți aprindă, din când în când, o candelă care să-ți lumineze în întunericul din cimitir!" (Ion Grămadă, „Din împărăția morților", în „Patria", nr. 422 din 26 iunie 1910, pp. 1-3).

Mihail Bendevschi
(1859-1834)

Un raport al adunării generale a Însoţirilor române de economie şi credit din Cernăuţi, adunare ţinută, în 23 februarie 1902, în sala „Aromnia“ a Palatului Naţional, precizează „că încrederea publicului creşte mereu, aşa că **astãzi, dupã o existenþã de abia 6 ani**, depunerile se urcă la suma considerabilă de peste 165.000 coroane“. Asta ar însemna că Însoţirea cernăuţeană ar data, cică, din 1896, caz în care Cernăuţii şi-ar putea revendica statutul de primă însoţire economică şi de credit românească în Bucovina, care avea, în 1902, 694 partaşi cu 1.180 părtăşii, fiind condusă, până atunci, de preşedintele Consiliului de control Modest cav. de Grigorcea, care-i va preda funcţia, începând cu acea zi, lui Elie Luţia, camaradul fraţilor Bumbac în îndepărtarea lui Eminescu şi Slavici din „România Jună“ din Viena, pe vremea studenţiei, în 1871.

Părtaşi ai însoţirii, care se vor regăsi, mai târziu, în Centrala reiffeisiană, sunt şi Radu Sbiera, şi Constantin Berariu, şi Vespasian Grigorovici, şi Grigore Balan, care cer mai mulţi bani pentru sprijinirea culturii, faţă de alocările anterioare de 400 coroane, dar şi noul vicepreşedinte Gavril Teleagă, dar şi membrul Consiliului de control Nicolae Stângaciu. Bilanţul contabil şi raportul pe ultimii şase ani, precum şi regăsirea membrilor însoţirii cernăuţene în Centrala care se va înfiinţa

în 1903 confirmă întâietatea raiffeiseniană a cernăuţenilor faţă de crăsneni, dar şi cernăuţenilor, aidoma celor din Gura Humorului, Storojineţ şi Câmpulung Moldovenesc, le-a lipsit mărunta vanitate de a solicita recunoaşterea acestei întâietăţi.

Cel care şi-a revendicat şi consacrat meritul de a fi înfiinţat prima însoţire de economie şi în credit sistem Raiffeisen, Mihail Bendevschi, s-a născut la Rădăuţi, în 1859. Numele iniţial, moştenit de la bejenarul transilvan Dimitrie Bândea, care i-a fost tată, şi de la rădăuţeanca Eufrosina Popescu-Bândea, care i-a fost mamă, a suferit, în decursul timpului, după moda consacrată de primul stihuitor al Bucovinei, Daniel Scavin, numit Scavinschi după un sejur în Polonia, dar care s-ar fi putut numi şi Scavinescu, dacă ar fi trăit în Bucureşti, cum glumea duios Costache Negruzzi, deci numele iniţial de Bândea a fost abandonat pentru cele de Bendeschi sau de Bendescu, abandonul numelui strămoşesc fiind, se pare, o tradiţie în familia Bândea, chiar şi un nepot al lui Mihai Bendevschi, Mihai Bândea (tizul unchiului) preferând să-şi semneze opera poetică, tot în Bucovina, cu pseudonimul Arcadie Arbore.

Mihail Bândea-Bendevschi-Bendeascu a urmat cursurile şcolii primare din Cernăuţi, cele gimnaziale la Rădăuţi şi iarăşi la Cernăuţi, apoi a optat pentru o carieră teologică, absolvind Facultatea de teologie din Cernăuţi în 1885, când a fost hirotonisit preot, cu parohii în Spasca, în Mileanca, în Calafindeşti (1890-1896), apoi protopresbiter stavrofor la Crasna, din 1897, până la sfârşitul vieţii, în 14 ianuarie 1934.

Ca orice preot bucovinean, Mihai Bendevschi a fost şi un cărturar de marcă, afirmat prin publicistică, scrierile lui fiind publicate în „Candela“, „Deşteptarea“ şi Gazeta Bucovinei“. În 1889 a tipărit o „Carte din rugăciune“, iar în 1906, în volumul „Românii din Bucovina“, studiul „Organizarea cooperativă a creditului personal agricol în Bucovina“. Bendevschi-Bendescu era un om orgolios, ba chiar trufaş, desele înştiinţări şi rapoarte despre activitatea însoţirii din cele două Crasna fiind semnate, în mare majoritate, numai de el, nu şi de unul sau de altul dintre membrii conducerii; e un caz singular, publicitatea celorlalte însoţiri vehiculând numele directorilor, preşedinţilor, casierului (visternic sau cassar) şi, foarte des, chiar şi pe cele ale membrilor direcţiei sau ale membrilor consiliului de control. Bendevschi e unic, mereu şi mereu,

agresiv în oportunism chiar şi atunci când se va înfiinţa Centrala, după cum se va vedea.

Mihail Bendevschi şi-a revendicat întâietatea în înfiinţarea de bănci Raiffeisen în Bucovina, iar publiciştii vremii, mulţi dintre ei prieteni sau discipoli ai părintelui Bendevschi în domeniul cooperatist, nu l-au contrazis, dar nici n-au dat ca sigură informaţia.

George Tofan, de pildă, membru de frunte al Centralei însoţirilor româneşti, prieten şi apologet al lui Grigore Filimon, fără să cerceteze că, până la începerea demersurilor lui Filimon, existau, în Bucovina, 19 astfel de însoţiri, afirmă, sub semnul probabilităţii, cum că „un sigur sat, dacă nu greşesc, avea înainte de inaugurarea acestei ere bancă raiffeisiană şi anume Crasna, bancă întemeiată prin stăruinţa părintelui Mihail Bendevschi, care cunoaşte încă temeinic complicata problemă a acestei chestiuni" (op.cit., pg. 79).

Aurel Moraiu, care cunoştea, probabil, simultaneitatea întemeierii celorlalte cinci bănci Raiffeisen bucovinene, în 1898, dar nu înţelesese că şi însoţirile din Gura Humorului, Storojineţ, Cernăuţi şi Câmpulung Moldovenesc erau tot raiffeiseniene, este mai ponderat, afirmând că „una din cele dintâi bănci populare de felul acesta este cea din comuna Crasna (judeţul Storojineţ) înfiinţată de părintele Mihai Bendevschi-Bendescu, tălmăcitorul în grai românesc al statutelor şi instrucţiunilor pentru conducerea băncilor săteşti de tip raiffeisen" (Despre cooperaţie, pg. 28).

Constantin Loghin, care folosise în documentare arhiva Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina, din care rezultă simultaneitatea întemeierii celor şase cooperative, preferă varianta mitului, de care noi, românii, am avut mereu nevoie, aşa că e cât se poate de categoric: „Acela care are merite deosebite pentru începutul băncilor populare este preotul Mihai Bendevschi din comuna Crasna, jud. Storojineţ, care a înfiinţat în comuna pe care o păstorea cu vrednicie cea dintâi bancă populară, sistem Raiffeisen. Părintele Bendevschi este acela care a tradus în româneşte din limba germană statutul-tip al acestor bănci şi a redactat primele instrucţiuni pentru conducerea lor. Prin urmare el are meritul de a fi deschis în Bucovina calea băncilor populare", dar „adevăratul creator şi animator al băncilor populare din Bucovina este,

însă, Grigore Filimon“ (La 80 de ani, pp. 217, 218).

Într-adevăr, Mihail Bendevschi a întemeiat „Însoțirea de păstrare şi credit pentru Crasna-Ilschi şi Crasna-Putnei“, sprijinit de baronul Eugen de Stîrcea, proprietarul moşiei, iar în 1903, sprijinit de viitorii membri ai consiliului de administrație, Iancu şi Nicolae Flondor, de Radu Grigorovici, de Grigore Filimon, de Artemiu Berariu şi Constantin Morariu, fundează, la Cernăuți, „Centrala însoțirilor economice din Bucovina“ şi organizează la Crasna, în 2 august 1905, primul „Congres agrar şi cooperatist al Bucovinei“, la care, alături de preoți, de învățători şi de țărani români din Bucovina, a participat şi I.G. Duca, pe atunci subdirectorul Băncilor populare din România, înființate prin lege în 1903.

Fotografiile care-i eternizează memoria îl prezintă pe Mihail Bendevschi, „întemeietorul băncilor populare în Bucovina“, cu două medalii în piept, respectiv Ordinul „Coroana României“ şi Crucea de Arhipresbiter stavrofor, metalul meşteşugit gravat consacrând merite reale, dar şi merite răspândite, care trebuiau adunate pe un singur piept.

Contractul consorțial Raiffeisen

Din perioada romantică a solidarizărilor sociale după modelul instituit de Friedrich Wilhelm Raiffeisen s-a păstrat, tipărit, un „Contract consorțial / (Statutele) / Asociațiunii de economii şi credit / în Suceava (tovarăşie registrată cu garanție limitată. // Suceava 1898 / Tipografia Otto Binder / Editua Asociațiunii“, document important şi pentru că reprezintă „constituția“ unei instituții economice de o astfel de anvergură, dar şi pentru faptul că printre semnatarii acestui „Contract consorțial“, din 1898, se află nume mari ale evoluțiilor ulterioare în planul solidarității sociale, inclusiv cel al lui Florea Lupu, Doctor în Drept, al doilea preşedinte, după Nicu Balmoş, al Centralei însoțirilor economice române din Bucovina.

Reproducem acest document, însoțit de o imagine a coperții broşurii, pentru a înțelege mai bine şi epoca, şi tentativele generațiilor de atunci de a devansa istoria.

„**Contract de însoþire.**

Partea I.
Dispoziþiuni generale.

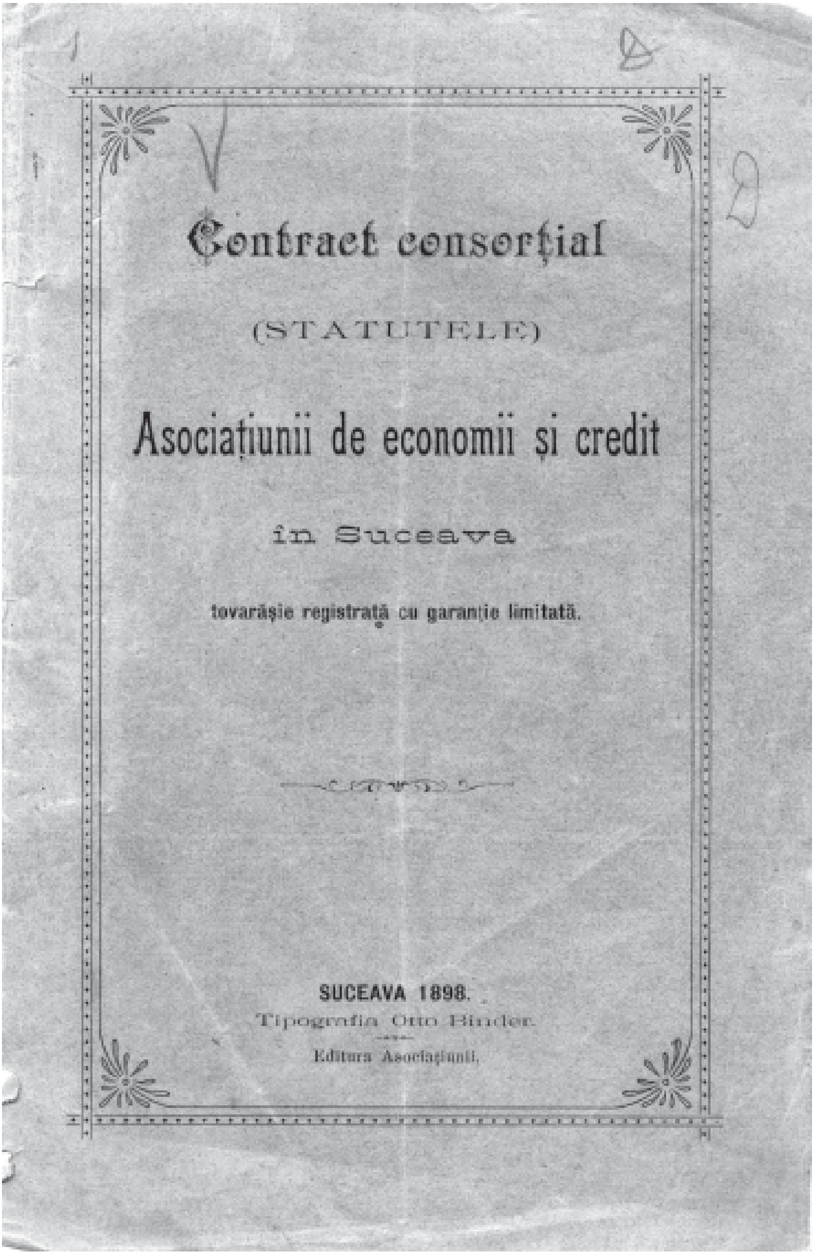
Firma ºi domiciliul.

¤ 1. Firma consorțiului este: „Asociațiune de economie şi credit în Suceava, însoțire registrată cu garanție limitată“.

Domiciliul consorțiului se află în Suceava.

Semnatura firmei.

¤ 2. Semnatura consorțiului se face astfeliu, că doi membri ai direcțiunii îşi iscălesc cu mâna proprie numele sub firma consorțiului,

Contract consorțial

(STATUTELE)

Asociațiunii de economii și credit

în Suceava

tovarășie registrată cu garanție limitată.

SUCEAVA 1898.
Tipografia Otto Binder.
Editura Asociațiunii.

tipărită sau scrisă de ori şi cine.

Scopul ºi obiectul întreprinderii.

¤ 3. Acest consorţiu de economie şi credit are de scop fructificarea capitalurilor partaşilor săi, depuse la el, a da partaşilor săi avansuri, folosindu-se de depositele ce le are şi de creditul său, sub condiţiuni cât se poate de favorabile, şi în genere, a promova înteresele economice ale partaşilor săi.

Publicaþiunile.

¤ 4. Toate publicaţiunile se vor afişa la localul consorţiului, se vor insera după putinţă de trei ori într'un organ român de publicitate din Bucovina, şi dacă va afla direcţiunea de bine, şi în alt jurnal, şi vor fi subsemnate de preşedintele direcţiunii şi de un membru al ei.

Controversele.

¤ 5. Toate controversele relative la sensul dispoziţiunilor statutelor acestora şi la decisiunile ulterioare ale consorţiului se vor resolva definitiv prin decisiunea adunării generale, încontra căreia nu mai încape nici un feliu de recurs.

Limba.

¤ 6. Limba de discuţiune în şedinţele organelor consorţiului şi pentru toate afacerile interne este cea română, pentru afaceri externe însă se pot folosi şi alte limbi.

Afacerile consorþiului.

¤ 7. Consorţiul acesta se va ocupa cu următoarele afaceri, cari le va încheia numai cu partaşii săi:

a) va escompta şi reescompta cambii, cari n'au să fie în curs mai mult de şese luni, dela ziua presentării, şi vor fi provăzute, afară de indosamentul presentatoriului, cu garanţia cel puţin a unui al doilea obligat cambial;

b) va da partaşilor săi împrumuturi până la 80% din valoarea părţilor lor de partaşi, pe cambiile lor proprii, cari n'au să fie în curs mai

mult de şese luni;

c) va domicilia îi încasa cambii pentru contul unui al treilea;

d) va da împrumuturi în sume până la 1000 de coroane pe acte simple de obligaţiuni, sume mai mari însă, până la 6000 de coroane, pe acte notariale cu clausula de esecuţiune, dacă se va obliga deodată solidar la plată şi un chizeş bun şi acceptabil;

e) va da împrumuturi pe amanete de sorţuri de ale statului, de valori de bancă şi de căi ferate şi de metale preţioase;

f) va primi deposite;

g) va primi bani în cont curent;

h) va primi depuneri de economie spre fructificare;

i) va da împrumuturi ipotecare la proprietari de imobile trecute în cărţile fonciare;

k) va răscumpăra creanţe ipotecare.

Partea II.
Dispoziþiuni speciale.
Despre asociaþi.

Intrarea.

¤ 8. La consorţiul acesta se poate însoţi (asocia) numai acela, care se poate obliga prin contracte. Cel ce voiesce să între în consorţiu, trebue să predee direcţiunii o declaraţie scrisă. Direcţiunea decide asupra primirii, şi n‘are să dea motive în cas de refus.

Drepturile asociaþilor.

¤ 9. Drepturile partaşilor consorţiului sunt:

a) dreptul de votare, de a alege şi de a fi ales la adunarea generală;

b) dreptul de a contracta cu consorţiul afaceri de cele specificate în paragraful 7 al statutelor acestora;

c) dreptul de a primi dividende din venitul însoţirii după dispoziţiunile statutelor acestora;

d) dreptul de a cere, după disolvarea consorţiului şi în urma lichidaţiunii, aceea parte din averea sa, care va corespunde părţilor

partaşului şi timpului prin care au fost depuse.

Obligaþiunile partaºilor.

¤ 10. Fiecare partaş este obligat:

a) a solvi taxa de întrare de odată şi părțile odată sau în rate;

b) a garanta cu părțile sale pentru toate obligațiunile consorțiului fără privire la timpul, în care s'au făcut;

c) a se conforma dispozițiunilor acestor statute şi a nu lucra încontra întereselor consorțiului;

d) a garanta pentru obligațiunile consorțiului conform paragrafului 76 al legii din 9 April 1873 Nr. 70 al foii legilor imperiale nu numai cu părțile sale, ci încă şi cu o sumă îndoită a părților. Obligațiunea aceasta durează pentru partaşul ieşit un an deplin după espirarea anului administrativ, în care au ieşit, şi se estinde asupra tuturor îndătoririlor făcute de consorțiu înainte de ieşirea sa din el; anul administrativ este unul calindareasc gregorian;

e) a recunoasce consorțiului dreptul de amanet şi de compensațiune asupra părților sale pentru toate creanțele, ce le-ar ave consorțiul asupra sa.

Ieºirea din consorþiu.

¤ 11. Ieşirea din consorțiu li este părtaşilor voluntară şi involuntară.

A. VOLUNTARĂ.

Dacă un părtaş îşi revoacă sau cedează toate părțile sale. Revocarea trebue să se predee în scris direcțiunii consorțiului cel târziu până la ultima Septembre a anului curent administrativ. Direcțiunea este obligată să dee adeverința că a primit revocarea. Partaşul poate să-şi revoace părțile sau să le cedeze numai atunci, dacă nu are nici o obligațiune față cu consorțiul.

Nici o parte nu se poate ceda decât numai cu învoirea direcțiunii.

B. INVOLUNTARĂ.

a) dacă moare partaşul;

b) dacă va fi esclus.

Eschis poate fi un pãrtaº:

1. Dacă nu-şi împlinesce îndătoririle statutare.

2. Dacă pierde dreptul de disposițiune asupra averii sale.

3. Dacă va fi condamnat pentru defraudare, furt sau înşelăciune.

4. Dacă va întreprinde ceva ce poate să fie stricăcios pentru existența, vaza şi creditul consorțiului.

Fiecare denunțare (resiliare) a părtaşiei precum şi fiecare eliminare a unui părtaş va trebui însemnată în registrul membrilor, ce are să se poarte conform paragraf 14 l. cons.

Urmãrile ieºirii.

¤ 12. Partaşul ieşit pierde cu ziua ieşirii, care este ziua revocării, a morții sau a eschiderii, drepturile stipulate în paragraf 9, afară de cel de sub lit. c.

Partea III.
Averea ºi fondul de esplotare al consorþiului.

¤ 13. Averea consorțiului constă:

a) din părțile depuse ale partaşilor;

b) din findul de reservă;

c) din inventare.

¤ 14. Fondul de esplotare:

a) din averea consorțiului (paragraf 13 lit. a şi b);

b) din depunerile de economie;

c) din banii împrumutați de consorțiu;

d) din înteresele incurse în decursul anului administrativ şi din alte venituri eventuale.

Despre pãrþi.

¤ 15. Fiecare membru al consorțiului trebue să verse în fondul comun cel puțin o parte, care se fixează la suma 40, adecă patru zeci de coroane, şi se poate plăti:

a) deodată la primire, ori

b) în rate lunare.

O rată lunară nu poate fi mai mică decât 5 coroane.

Partaşul, care nu şi-a plătit ratele în trei luni de-a rândul, pierde ratele plătite. Aceasta se vor vărsa în fondul de reservă al consorțiului.

Fiecare partaş primesce o carte de partaş, care va conține numele său, ziua întrării, chitanța că şi-a plătit taxa de întrare şi partea, şi va fi subsemnată de doi membri ai direcțiunii. Un partaş nu poate ave mai mult de 200 de părți.

¤ 16. Dividendele, care vor resulta pentru fiecare parte se vor plăti în numerar după aprobarea încheierii conturilor şi se vor însemna în cartea de partaş. Numai părțile deplin plătite au drept la dividende.

Taxa de întrare.

¤ 17. Pentru fiecare parte va plăti partaşul o taxă de întrare. Taxa aceasta este în anul întâi administrativ de două coroane. După espirarea acestuia va fixa direcțiunea consorțiului la începutul fiecărui an, mărimea taxei de întrare după mărimea fondului de reservă.

Ratele plătite pe sama unei părți şi pierdute conform paragraf 15 lit. b, taxele de întrare şi din venitul curat anual cel puțin 5% se varsă în fondul din paragraf 18.

¤ 18. Pentru acoperirea pierderilor, cari întrec venitul curat, din anul administrativ espirat, este destinat fondul de reservă al consorțiului.

Inventariul.

¤ 19. Asupra mobilelor şi a altor lucruri ale consorțiului se va face un inventariu, în care se va trece ori ce scădere sau crescere.

Partea IV.
Dirigenþa ºi administraþia consorþiului.

¤ 20. Consorțiul îşi regulează afacerile sale în mod autonom.

Organele sale sunt:

A) Direcțiunea:

B) Consiliul de controlă;

C) Adunarea generală.

A. DIRECȚIUNEA.

¤ 21. Direcțiunea constă din cinci partaşi ai consorțiului: un preşedinte, un vice-preşedinte şi 3 membri. Membrii direcțiunii vor fi aleşi în adunarea generală din şirul partaşilor domiciliați în Suceava cu majoritate absolută de voturi.

Funcțiunea membrilor direcțiunii durează trei ani. Membrii direcțiunii se legitimează cu protocolul de alegere şi vor primi pentru activitatea lor tantieme.

¤ 22. Dacă va ieşi un membru din direcțiune în decursul periodului de alegere, consiliul de controlă va numi pre unul din membrii săi în locul aceluia.

Competenþa direcþiunii.

¤ 23. Direcțiunea represintă consorțiul în judecată şi afară de judecată cu toate drepturile ce i le acordă legea din 9 April 1873 Nr. 70 al foii leg. imperiale. Direcțiunea conduce afacerile consorțiului după buna sa chibsueală, în marginile şi spiritul statutelor de față şi ale decisiunilor adunării generale. Ea are să poarte de grijă, ca administrațiunea afacerilor consorțiului să fie în regulă, mai cu samă însă ca registrul membrilor şi comptabilitatea să fie corectă: efectivele cassei şi documentele păstrate sigur, eară după încheierea anului să facă la timp bilanțul conform cu dispositiunile codului comercial şi ale paragraf 22 din legea pentru însoțiri.

¤ 24. Direcțiunea resolvă afacerile consorțiului după majoritatea voturilor.

Pentru decisiuni valide se cere presența de trei, în casuri esceptionale de doi membri. La paritate de voturi propunerea se consideră respinsă.

¤ 25. Agendele speciale ale direcțiunii sunt următoarele:

a) a primi partaşi noi;

b) a contracta în toate afacerile numite în paragraf 7;

c) a face propuneri, relative la împărțirea venitului şi la dotarea

fondului de rezervă, precum şi raportul anual pentru adunarea generală;

d) a numi şi destitui funcționarii şi servitorii consorțiului şi a fixa plata acestora;

e) a fixa şi a publica mărimea intereselor şi a provisiunelor pentru creditele date precum şi mărimea dobânzii pentru depunerile de economie;

f) a participa la şedințele consiliului de cuntrolă, a da lămuriri cerute şi a permite revisuirea cărților şi a altor scrisori ale consorțiului.

B. CONSILIUL DE CONTROLĂ.

¤ 26. Consiliul de controlă constă din 9 partaşi: un preşedinte, un vicepreşedinte şi încă 7 membri, cari se vor alege de adunarea generală dintre partaşii consorțiului cu majoritate absolută de voturi.

În caz de paritate de voturi, decide sorțul.

Funcțiunea membrilor consiliului de controlă durează trei ani.

La finea fiecărui an iese din consiliul de controlă a treia parte şi anume la finea anului întâiu şi al doilea prin sorți, ear apoi acei ce au împlinit trieniul.

Fiecare partaş al însoțirii, afară de membrii direcțiunii, poate fi ales membru în consiliul de controlă.

¤ 27. Dacă va ieşi vr'un membru din consiliul de controlă, acesta va coopta în locu-i alt partaş al consorțiului.

Obligaþiunile ºi drepturile consiliului de controlã.

¤ 28. Consiliul de controlă poate face conclusuri valabile cu majoritatea voturilor membrilor presenți, dacă vor fi de față cel puțin 2 membri pe lângă preşedinte sau vicepreşedinte.

¤ 29. Consiliul de controlă priveghiază gestiunea direcțiunii şi este îndreptățit a cerca toate cărțile şi scrisorile, a revizui cassa, şi dacă ar constata iregularități, a constrânge direcțiunea, ca să întreprindă cele necesare pentru asigurarea însoțirii.

Membrii consiliului de controlă sunt îndreptățiți a lua parte la sedințele direcțiunii de censură.

¤ 30. Consiliul de controlă este special obligat:

a) a face regulamentul pentru direcțiune şi a numi funcționarii

consorţiului;

b) a controla încheiarea anuală a conturilor şi bilanţul;

c) a representa consorţiul în procesele eventuale contra direcţiunii;

d) a decide asupra reclamaţiunii partaşilor, dacă direcţiunea nu le-a acordat împrumuturile cerute;

e) a se aduna în întervale regulate cel puţin de patru ori şi extraordinar, cel puţin odată pe an, la controlarea administraţiunii şi a cassei. La revisiunile acestea el va avea în vedere mai cu samă:

1. ori de există efectivul cassei, care resultă din încheiarea jurnalelor;

2. ori de este registrul partaşilor complet şi corect;

3. ori de există revocările scrise ale membrilor ieşiţi şi conceptele adeverinţelor date;

4. ori de protocoalele direcţiunii sunt purtate şi iscălite în regulă, ori de există asignaţiile preşedintelui direcţiunii pentru toate veniturile şi cheltuelele consorţiului, ori de consună decisiunile direcţiunii cu asignaţiile preşedintelui şi cu compararea în jurnale, şi ori de se află chitanţele pentru fiecare cheltueală în regulă;

5. ori de au actele de oblicaţiuni forma legală, şi ori de există garanţia necesară;

6. ori de se află, la asigurări prin hărtii de valoare, acestea în mărime şi bonitate suficientă;

7. ori de n‘au fost vr‘odată prea mulţi bani gata în cassă, fără fructificare cu siguritate pupilară;

8. a dispune avisarea şi scoaterea creanţelor periclitate.

C. ADUNAREA GENERALĂ.

Convocarea.

¤ 31. Adunarea generală ordinară o convoacă direcţiunea. Presidiul îl ţine preşedintele sau vicepreşedintele consiliului de controlă; dacă aceştia ar fi împiedicaţi însă, ia preşedinţia preşedintele sau vicepreşedintele direcţiunii.

La ori ce întâmplarea urgentă se poate convoca o adunare generală estraordinară de direcţiune sau de consiliu de controlă.

Direcţiunea sau consiliul de controlă este obligat la aceasta, dacă

va cere-o în scris a zecea parte din partaşi şi-i va comunica obiectul discuțiunii.

Ordinea de zi.

¤ 32. Direcțiunea respective consiliul de controlă va stabili şi va publica de odată cu învitarea şi ordinea de zi.

Ordinea de zi trebuie să conțină toate propunerile făcute de direcțiune, de consiliul de controlă, sau cele anunțate înainte de convocarea adunării de către cea a zecea parte din partaşi, care a provocat adunarea.

Dreptul de votare ºi decisiunile.

¤ 33. Fiecare părtăşie garantează proprietariului său un vot; dacă poşede însă un consorte mai mult de 10 părți de partaş, atunci are tot de la 10 părți preste numărul amintit un vot mai mult. Un partaş absent poate să exercite dreptul său de votare printr'un plenipotent, care poate fi numai un partaş. Alegerile se fac prin țidule, votările prin sculare sau şedere; votarea nominală se va face numai dacă o cer cel puțin 10 membri.

¤ 34. Adunarea generală poate decide numai atunci, dacă va fi presentă cel puțin a cincea parte a partaşilor. Numai pentru decisiunile relative la modificarea sau completarea statutelor, disolvarea consorțiului, eschiderea de membri, trebue să fie presentă o jumătate a părtaşilor. Dacă nu se va presenta numărul cerut de partaşi, se va conchiema a doua adunare generală pentru rezolvarea aceleiaşi ordini de zi, care adunare va pute decide fără privire la numărul celor presenți.

¤ 35. Decisiunile se fac cu majoritate absolută de voturi. Şi preşedintele participă la votare; la paritate de voturi propunerea cade.

Pentru decisiuni, cari se refusă la modificarea sau completarea statutelor şi la disolvarea însoțirii, este necesară o majoritate de 2/3 ale voturilor date.

Competenþa adunãrii generale.

¤ 36. Adunarea generală are dreptul suprem a decide în toate afacerile consorțiului. Decisiunii sale sunt reservate mai cu samă:

a) Modificarea şi completarea statutelor;

b) alegerea direcţiunii şi a consiliului de controlă şi absolutoriul acestora pentru administraţiunea lor;

c) eschiderea de membri din consorţiu;

d) stabilirea dotării fondului de reservă;

e) disolvarea şi lichidaţiunea însoţirii;

f) aprobarea încheierii anuale a conturilor, a bilanţului şi a împărţirii câştigului.

Protocolul.

¤ 37. Asupra şedinţelor adunării generale, ale consiliului de controlă şi ale direcţiunii trebue să se facă totdeuna protocoale. Protocoalele şedinţelor consiliului de controlă vor fi iscălite de preşedinte şi un membru al consiliului de controlă.

Bilanþul, împãrþirea venitului ºi încheierea anualã a conturilor.

¤ 38. În bilanţ trebuie pus:

1. *ca active*: Valoarea inventariului, efectivele cassei, creanţele în cambii şi acte de obligaţiuni cu interesele lor;

Creanţele dubioase se vor socoti numai după valoarea lor probabilă, cele ce nu se mai pot scoate însă se vor elimina.

2. *ca passive*: Părţile partaşilor, dătoriile consorţiului cu interesele lor în scadenţă, fondul de reservă, interesele primite anticipativ dela creditele date pentru anul viitoriu. Suma, care va resulta după substragerea pasivelor dela active, va fi venitul consorţiului.

Incheiarea conturilor.

¤ 39. Anul administrativ al consorţiului se finesce cu ultima lui Decembre.

Incheiarea conturilor trebuie să conţină:

a) Toate sumele întrate şi ieşite în decursul anului ultim după rubricele principale ale compatibilităţii;

b) bilanţul stării averii consorţiale la finea anului;

c) o computare specială a veniturilor şi a pierderilor;

d) numărul partaşilor, cari au făcut parte din consorţiu la încheiarea bilanţului, al acelora ce au întrat şi ieşit în decursul anului, numărul părţilor

existente la încheiarea bilanțului, al acelora ce au crescut, ce s‘au revocat şi înapoiat în decursul anului administrativ.

Împãrþirea venitului.

¤ 40. Din venitul brut, care va resulta după bilanțul anual, se vor acoperi mai întâiu cheltuelele de regie, se va substrage suma eliminată a creanțelor dubioase şi sumele din contul mobilelor, ale cheltuelelor judiciare şi ale împrimatelor, se va dota fondul de reservă conform cu dispozițiunea paragraf 18 şi se va scoate o dividendă de cel puțin 5%. Din venitul curat, care va mai rămâne, se vor pune cel puțin 2% la discrețiunea consiliului de controlă pentru scopuri culturale şi filantropice, rămăşița însă se va întrebuința în consonanță cu decisiunea adunării generale pentru tantiemele amintite în paragraf 21 şi pentru a doua dividendă.

Numai părțile deplin plătite participă la resultatul bilanțului anual pro rata temporis dela începutul lunei, care va urma după plata lor.

Pierderile.

Pierderile eventuale se vor acoperi din fondul de reservă; şi dacă n‘ar ajunge acesta, se vor scoate din părțile membrilor.

Partea V.
Disolvarea consorþiului.

¤ 42. Disolvarea consorțiului va urma:

a) dacă se va decida lichidațiunea sa;

b) dacă se va deschide concursul creditorilor asupra averii consorțiale;

c) din ordinul autorității administrative.

În toate casurile acestea este a se confirma dispozițiunilor legii din 9 April 1873 Nr. 70 al foii legilor imperiale relative la însoțirea de câştig şi economie.

Registrarea.

¤ 43. Contractul acesta de însoţire şi ori ce modificare ulterioară a sa se va înscrie în registrul de însoţiri al tribunalului provincial comercial din Suceava.

¤ 44. Ori ce afaceri sau referinţi consorţiale se vor dejudeca şi aprecia conform legii din 9 April f.l. *i* Nr. 70.

¤ 45. Persoanele, cari vor ave să exopereze registrarea presentului contract consorţial, sunt domnii: Varteres cav. de Pruncul, Georgiu Bilaşevschi şi Ioan Teleaga.

Efectuindu-se registrarea, numiţii domni vor convoca imediat o adunare generală, în care se va alege directoriul.

Directoriul va dispune apoi înaintarea iscăliturilor funcţionarilor consorţiului în forma precisă prin Legea consorţială (paragraf % Nr. 13)

¤ 46. Presentul contract consorţial întră în vigoare după înregistrarea acestuia în registrul consorţial în ziua când se va constitui adunarea generală.

Suceava, în 29 Iunie 1898 st. n.

George Bilaºevschi m.p.
Dr. Florian Lupu m.p.
Eusebius Popovici m.p.
Ioan Pohaþã m.p.
Paul Stefanovici m.p.
Ioan Cuparenco m.p.

Michail de Pruncul m.p.
Varteres de Pruncul m.p.
Ioan Teleaga m.p.
Epaminondas Voronca m.p.
Mihaiu Sîrbul m.p.
Dr. Mateiu Christel m.p.
Dr. Lupu Teofil m.p.

Die Eintragung der vorstehenden Genossenschaft in das beim k.k. Kreis- als Handelsgerichte Suczawa bestehende Handelsregister fur Genossenschafts-Firmen Tom I. pag. 123-124 Post Nr. 27/1 auf Grund des Beschlusses vom 27 August 1898 G.Z. Firm Nr. 76 ex 1898 / Genoss.-F.I. 123 vollzogen.

Suczawa, am 16 October 1898

(L.S.) **Roman Kozlowski**

k.k. Grundbuchsfuhrer als Registerfuhrer".

Începuturi Raiffeisen în Bucovina

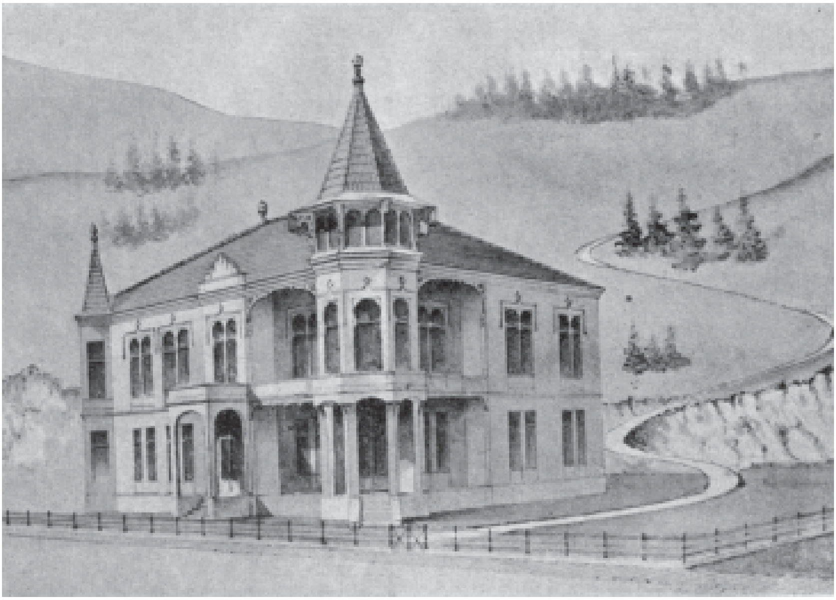
În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina a întemeiat, prin filialele sale, în localităţile provinciei, „cabinete de cetire", purtând nume sugestive sau chiar emblematice, organizările acestea cultural-obşteşti însemnând, în fond, primele nuclee cu caracteristici raiffeisiene (astfel de instituţii de cultură crease şi F.W. Raiffeisen în satele din Austria) şi sâmburii structurilor viitoarelor cooperative şi bănci Raiffeisen.

În gazetele bisăptămânale bucovinene, „Patria", publicaţie coordonată de George Popovici, şi „Deşteptarea", sunt prezentate, unul după altul, pe măsura înfiinţării, toate aceste cabinete de lectură, iar „Călindariul poporului Bucovinean" pe 1900 le adună într-un hrisov al izbânzii naţionale, care ocupă şapte pagini (99-106), pentru fiecare cabinet precizându-se structura de conducere, numărul de cărţi aflate în bibliotecă, numărul de abonamente la publicaţii româneşti, „averea" societăţii în bani, precum şi sediul ei.

După 1900, încep să se construiască „palate naţionale" sau „case naţionale" cu rol multifuncţional, în care se vor deschide şi cooperativele sau băncile raiffeisiene. Evenimentul renaşterii naţionale nu putea rămâne nesemnalat, ştiut bine fiind faptul că, la noi, exemplul, dacă ne stârneşte orgoliul, este cea mai bună învăţătură. Tocmai de aceea, „Călindariul poporului bucovinean" pe anul 1902 (scris şi tipărit, deci, la sfârşitul anului 1901) prezintă, sub titlul „Palatul naţional în Vatra-Dornei" (pp. 106-110), două astfel de realizări, cea din Vatra Dornei şi cea din Ostriţa, descrierile fiind însoţite de fotografii, pe care, de asemeni, le reproducem.

„**Palatul naþional în Vatra-Dornei**. Cabinetele noastre de cetire au sporit, în timpul din urmă, în mod foarte îmbucurător şi care de care

caută ca, pentru trebuințele sale, să-şi facă şi un locaş potrivit. Aşa nu numai comune avute, cărora le este lesne şi uşor a-şi zidi un palat frumos pentru acest scop, ci şi comune mai sărmane cu drag pun picuş la picuş de-şi câştigă şi ele câte un loc de adăpost pentru cabinetele de cetire.

Trecând prin Vatra-Dornei, fără să vrei ți se opreşte ochiul la un palat frumos, aşezat la talpa Runcului, o zidire măreață, care nu numai face onoare voinicilor Români din Vatra-Dornei, ci împodobesc acest sat şi mărturisesc străinilor care vin aici, la băile Dornei, despre zelul şi dorul de lumină, ştiință şi cultură a Românilor Dorneni. E „Palatul Național“ al societății „Sentinela“.

Societatea şi cabinetul de lectură „Sentinela“ în Vatra-Dornei s-a înființat la anul 1898, cu scopul ca să fie Românilor de acolo şi celor din satele învecinate un loc de întâlnire şi un focar de cultură.

Din începuturi de tot mici, această societate, prin zelul şi stăruința membrilor săi luminați, în trei ani de zile a ajuns să aibă un palat mândru, demn de năzuințele frumoase ale Românilor munteni. Acest palat a costat

peste 40.000 de coroane şi are în rândul de sus 8, iar în rândul de jos 7 odăi; dintre aceste, cabinetul va lua pentru sine deocamdată numai 3 odăi (pentru cabinetul de lectură, pentru filiala Societății „Şcoala Română“ şi pentru Banca „Raiffeisen“ – n.r.), iară celelalte le va da cu chirie şi, din venitul chiriei, va sprijini, apoi, câțiva şcoleri din Vatra-Dornei, cari vor merge la şcoalele medii din Cernăuți, Suceavă sau Rădăuți. Astfel, toți aceia cari, după putințele lor, au contribuit la zidirea acestui palat frumos, nu numai că vor avea un loc demn şi ales de întâlnire şi un izvor de cultură, nu numai că cu mândrie vor putea privi la palatul lor național, ci vor avea încă şi mulțămirea sufletească că, din venitul lui, vor fi sprijiniți copiii lor sau a neamului lor, cari, de altfel, poate n-ar fi în stare să treacă prin şcoli mai mari şi, cu munca minții, să-şi câştige un viitor frumos, un trai mai uşor şi să aducă servicii mai bune neamului lor.

Pe când Dornenii şi-au zidit un palat național mare, **Românii din Ostriþa**, mai sărmani decât cei din Dorna, însă nu mai puțin setoşi de lumină şi cultură, au simțit şi ei trebuința unui loc de adăpost pentru

cabinetul lor de lectură, „Sentinela“, înfiinţat în anul 1895 (şi dornenii, dar şi solcanii foloseau acelaşi nume pentru societăţile şi cabinetele lor – n.r.), şi, după putinţele lor, punând la un loc care cât îi da mâna, şi-au făcut o casă naţională foarte frumoasă, în care are loc cabinetul de lectură „Sentinela“, apoi filiala societăţii „Şcoala Română“ şi banca „Raiffeisen“.

Cu mare însufleţire, bravii Ostriţeni au început, în primăvara anului 1900, zidirea casei naţionale şi cu mult zel au stăruit ei ca să-şi vadă lucrul adus la capăt; cea mai mare însufleţire, însă, cum nu s-a mai pomenit în Ostriţa, a cuprins inimele lor în ziua de 20 August 1900, când cu toţii, cu mic şi mare, porniră din toate unghiurile satului ca să fie de faţă la sfinţirea casei lor naţionale.

Bătrânii, cu lacrimi în ochi, se bucurau că au ajuns să-şi vadă visul cu ochii, iară copiii, cu evlavie mişcătoare, priveau la frumoasa serbare, de care şi la adânci bătrâneţe cu plăcere şi-or aduce aminte.

Exemplul Ostriţenilor ne arată ce poate şi o comună sărmană, dacă are zel pentru cultură şi încredere în conducătorii ei“.

Însoțirea de economie şi credit în sistem Raiffeisen din Suceava

La Suceava, unde se înfiinţase „Însoţirea orăşenilor români din Suceava“, iniţiată în 1890, abia în 30 aprilie1898, în sala hotelului „Langer“, se lâncezeşte şi cu înfiinţarea „Însoţirii de economie şi credit sistem Raiffeisen“, deşi „Contracul consorţial“ (statutele) a fost semnat în 29 iunie 1898 şi înregistrat în registrul consorţial al Tribunalului provincial comercial din Suceava, de funcţionarul imperial Roman Kozlowski, în 16 octombrie 1898. Împuterniciţi să „exopereze registrarea presentului contract consorţial sunt domnii: Varteres cav. de Pruncul, Georgiu Bilaşevschi şi Ioan Teleagă“, primi „părtaşi“ ai acestei însoţiri raiffesiene şi semnatari ai statului în această calitate fiind: George Bilaşevici, Dr. Florian Lupu, Eusebiu Popovici (profesorul sucevean, originar din Udeşti, şi nu tatăl lui George Popovici), Ioan Pohaţa, Paul Ştefanovici, Ioan Cuparenco, Michail de Pruncul, Varteres de Pruncul, Ioan Teleagă, Epaminondas Voronca, Mihaiu Sîrbul, Dr. Mateiu Christel şi Dr. Lupu Teofil.

Sucevenii, în mod tradiţional, se mişcă greoi, aşa că îşi reamintesc de „însoţirea în sistem Raiffeisen“ abia prin 1903, când „era la ordinea zilei înfiinţarea la sate de însoţiri de economie şi credit sistem Raiffeisen“, abia atunci convenindu-se „cu neuitatul profesor Grigore Filimon, înfiinţătorul acestor însoţiri în toată Bucovina, ca să se înfiinţeze şi pentru orăşenii români de aici o astfel de însoţire economică.

După pregătirile necesare, s-a convocat adunarea generală, în care s-a ales preşedinte preotul Mihail Sîrbu, iar vicepreşedinte Dr. Gheorghe Mihuţă (căruia îi şi datorăm aceste mărturii, autorul broşurii „Însoţirea orăşenilor români din Suceava / 1890-1933 / Istoric“, Suceava, 1935).

Abia acum s-a văzut aievea situaţia rea materială a Sucevenilor,

abia acum s-a descoperit că aceştia nu numai că au fost împinşi la mahale şi la periferie (de către noii elitişti români, adică de negustorii armeni din conducerea „Însoțirii“, Pruncul, Cuparenco etc. – n.r.), nu numai că au casele cele mai sărăcăcioase, dar că acestea erau supraîncărcate cu dătorii, cu camătă oribilă („abia acum“ constată starea jalnică a enoriaşilor lor doi fruntaşi ai preoțimii sucevene – n.r.).

Înființarea unei astfel de însoțiri a fost folositoare nu numai orăşenilor, dar şi intelectualilor români. Sistemul de conducere de la societatea „Însoțirea orăşenilor“ s-a aplicat şi aici. Parohii şi orăşenii au luat conducerea, iară intelectualii, cari făcuseră multe depuneri, controlul. Tot aşa s-a dat ideea ca ambele societăți să se adăpostească în acelaşi local, ca membrii să se poată folosi simultan de una şi alta, idee care, cu unele întreruperi, se practică până astăzi.

Activitatea acestei însoțiri, prefăcută după război (primul Război mondial – n.r.) în bancă populară după sistemul celor din Regatul vechi şi numită „Banca populară Ştefan cel Mare“ a fost şi a rămas până astăzi o binefacere pentru Suceveni. Ea a dat împriumuturi ieftine pentru salvarea de datorii uzurare de la băncile străine, pentru cumpărarea sau clădirea de case, pentru cumpărarea de mărfuri pentru meseriaşi şi pentru orice trebuință“ (Mihuță, pp. 42, 43).

Primul sediu al Însoțirii de economie şi credit sistem Raiffeisen din Suceava a fost reprezentat de cele două camere ale hotelului „Langer" în care funcționa „Clubul Român". Din 1 martie 1905, „localul însoțirii de economie şi credit" a fost „casa Nr. 554 în strada Sf. Ioan. Aici s-a aşezat într-o cameră „Însoțirea de economie şi credit“, iară în alta „Însoțirea orăşenilor români“. Cu aceasta se împlini şi una din dorințele comitetului de a vedea ambele însoțiri, cu aproape aceiaşi membri, în acelaşi local. Ambele societăți nu s-au mai despărțit deolaltă până în ziua de astăzi... În cabinetul de lectură au incurs foi româneşti ca „Voința Poporului“, „Viitorul“, „Deşteptarea“, „Revista Politică“, „Foaia Răzeşilor“, „Apicultorul“, toate din Bucovina; apoi, „Albina“ din Bucureşti, „Gazeta Transilvaniei“, numărul de duminică, „Poporul Român“ din Budapesta, „Bunul Econom“ din Ardeal, „Tribuna Poporului“ din Arad, „Răvaşul“ din Cluj, „Neamul Românesc“ din Bucureşti şi altele. Aceste foi au fost donate, în cea mai mare parte, de

preşedintele societății, precum şi de alți intelectuali, cari cercetau cabinetul de cetire al orăşenilor şi le da îndrumări de tot felul“ (ibidem, pp. 43, 44).

„**Banca din Pãtrãuþi**. Cu ajutorul mult inimosului şi neuitatului candidat de profesură, Grigori Filimon, banca Raiffeisiană s-a deschis în şcoala de aice în ziua de 24 Februarie 1901. Ea şi-a început lucrarea în 16 Iunie nou 1901 cu 1.700 coroane, împrumutate de la Comitetul țării, cu 500 coroane împrumutate de la discosul bisericesc şi cu 400 coroane depuse spre păstrare de Societatea de aice „Viitorul“, adică, la un loc, numai cu micul capital de 2.600 coroane.

Din început, Pătrăuțenii n-au avut încredere în banca lor, ba mulți, după cum spun încă şi acuma, se temeau de nenorociri din pricina ei. Cu vremea, însă, s-au grămădit cu droaia să fie membri la ea, mai ales după ce s-au încredințat că trebile merg bine şi că de nicăieri nu pot lua bani mai ieftini şi mai cu înlesnire decât de la banca aceasta.

Astăzi (1907 – n.r.), nici un Pătrăuțean nu se mai îndoieşte despre folosul cel nespus de mare ce banca îl aduce pentru obştea satului nostru. Aceasta o dovedeşte mai cu seamă faptul că nici un om de aice, care are parale ce deocamdată nu trebuie să le cheltuiască, nu le mai ține ascunse în ladă ori la curea, ci le pune, spre păstrare, la bancă şi, după cum voi spune mai la vale, chiar în faptul acesta e toată tăria băncii noastre. Se înțelege că s-au întâmplat şi nevoi. Câțiva membri au trebuit să fie dați pe mâna judecătoriei şi scoşi din bancă pentru neorânduială, adică din pricina tărăgănării din cale-afară cu plata ratelor, ori din pricina beției ori din alte pricini întemeiate în statute. Cele mai aspre măsuri le-a luat direcția băncii mai ales față cu beția, hotărând în o adunare generală ca membrul acela, care s-ar adeveri că numai o singură dată a fost beat, pe loc să fie dat afară din bancă. De altmintrelea, însă, eu pot spune cu tot adinsul că cel puțin a cincea parte a membrilor s-au scuturat cu împrumuturi luate de la bancă de asupririle cămătarilor sau de alte nevoi, iară ceilalți s-au cuprins cu câte o bucată de loc sau cu vite, ori au câştigat alte îndămânări pentru gospodăriile lor.

Banca noastră lucră, acuma, cu micul capital de ceva peste 40 mii de coroane, dintre care numai 17 mii 700 sunt bani străini, iar rămăşița e

a Pătrăuţenilor. Noi am fi putut avea un capital mult mai mare, dacă am fi luat împrumuturi de la Centrala din Cernăuţi. Pătrăuţenii, însă, s-au lepădat de acele împrumuturi, în două rânduri, şi asta le-a prins bine mai ales în nevoia cea mare de bani de anul trecut (1906 – n.r.) şi încă din timpul de faţă, când cametele pentru împrumuturi s-au urcat într-un chip neobişnuit mai înainte. Numai astfel i-a fost cu putinţă băncii noastre să nu schimbe deloc procentele pentru împrumuturile date membrilor ei şi pentru depunerile spre păstrare.

Faptul acesta din urmă vă dă vouă, Pătrăuţenilor, învăţătura foarte preţioasă ca să vă siliţi din răsputeri de a depune banii ce-i aveţi fiecare dintre voi numai la bancă şi, mai cu samă, să stăruiţi mereu, ca şi până acuma, de a îmbogăţi banca voastră şi cu banii păstraţi din averea comunală. Căci, dacă-i al tău, mult-puţin cât este, te încungiuri cum poţi; iar dacă te razimi pe proptele străine, tare uşor poţi cădea la vreme de nevoie" (Contantin Morariu, în „Deşteptarea", 1907, pp. 157, 158).

Constantin Morariu (1854-1927), autorul lungii pledoarii morale, intitulată „Binele obştesc", publicată în gazeta sa, „Deşteptarea", din

care am preluat doar capitolul opt, era, pe atunci, nu numai o personalitate puternică a spiritualităţii bucovinene, dar şi parohul respectat al pătrăuţenilor, care se cam sfiau să nu-i respecte poveţele. Dar în ciuda acestei capacităţi persuasive, şi Contantin Morariu are de luptat cu un anume tip de păcătoşenie omenească, manifestată peste tot în Bucovina, şi descrisă, ulterior, în paginile mărturisitoare „Cursul vieţii mele“, capitolul „Pătrăuţiul şi vampirii“:

„Pătrăuţeanul Corniciuc Ion (primar al Pătrăuţilor, vreme de vreo opt ani – n.r.), trecut prin două clase gimnaziale, era, pe atunci (1903 – n.r.), un simplu gospodăraş... cu două fălci de loc şi casier la banca Raiffeisiană, chiar de la înfiinţarea ei în 1901. Pe dânsul îşi puseseră vampirii ochii, ca să-l aibă păpuşă în locul nesuferitului Fogoroş (descendentul unui turnător de clopote ardelean, stabilit la Pătrăuţi, veşnic „turnător“ al lui Constantin Morariu – n.r.)... Corniciuc devia, din zi în zi, tot mai mult de pe calea ordinei legale... În 1904, avea numai două fălci de loc, în 1913, avea acum 12 fălci! Ca să se îmbogăţească, el nu s-a sfiit a-şi băga mâinile şi în averea băncii săteşti, dar i s-a dat de urmă şi, mai întâi, a fost destituit din casieria ei, apoi întemniţat în Suceava, la 15 Noiembrie 1913... La 28 Decembrie 1913, Corniciuc a fost pus în libertate, pe temeiul unei condiţiuni. Ceva mai târziu, mi-au spus oamenii din Pătrăuţi cum l-au auzit fălindu-se în gura mare, pe piaţa vitelor din Suceava „Şi-oi arăta eu popchilor (mie şi cooperatorului Fărtăiş) cine-s eu; am să-i pun pe amândoi în jug“. De ce? Pentru că noi, preoţii, ca conducători ai băncii, am cercat cu binele să-şi recunoască defraudantul păcatele, iar el, bătându-şi joc de noi, a trebuit să fie destituit şi, mai pe urmă, învăţătorul Barbier, fără ştirea noastră, l-a denunţat la procuratură.

Medicul Ion Calinciuc, din Viena, avea depusă la banca din Pătrăuţi o mare sumă de bani, din care, pe anul 1913, revocase 3.000 de coroane, împreună cu interesele. Noi am început a-i trimite, de cu bună vreme, părţi din suma aceasta. Pe la sfârşitul anului, i-am mai trimis o parte şi l-am rugat să prelungească termenul de restituire, din pricina marei crize economice. El a consimţit şi, din întâmplare, ne-a indicat, pe o carte poştală, sumele ce le primise de la noi până atunci. Din acele sume am văzut, cu mare uimire, că lipsesc 1.000 de coroane, de cari toţi membrii

din direcţiunea băncii şi-au adus aminte cum eu, nu demult, am scris mandatul poştal, adresat lui Calinciuc, şi cum casierul Corniciuc a luat acel mandat şi mia de coroane ca să le expedieze prin poşta din loc. Aflându-se, acum, Corniciuc acasă, i-am scris oficial că, dacă până-n 24 de ore nu dă banii, acea o mie de coroane, sau recipisa poştală, drept dovadă c-a executat expediţia, se duce din nou pe calea legii. De astă dată, el s-a ţinut strict de termenul fixat, a venit a doua zi, dimineaţă, la mine, în cancelaria parohială, şi, arogant şi mincinos ca totdeauna, mi-a dat mia de coroane, zicând că nu e defel vinovat, căci suma aceea a dat-o secretarului Kreczmer s-o expedieze şi secretarul poate va găsi şi va aduce şi recipisa, vorbe de care Kreczmer m-a încredinţat că sunt curate minciuni...

Pagubele ce Corniciuc le-a făcut băncii au fost întabulate pe averea lui; la pertractarea finală din Noiembrie 1915, înaintea senatului de la tribunalul din Suceava, el a fost, spre cea mai mare ruşine a justiţiei, achitat şi, pe temeiul acesta, i s-a încredinţat din nou pecetea şi conducerea comunei Pătrăuţi.

Eu am luat cărţile băncii de la tribunal şi am muncit două luni ca să le pun în rânduială şi să-i mântuiesc pe cei angajaţi la bancă.

Astfel, pe când, în urma stăruinţei mele neobosite de atâţia ani, aşteptam să văd în Pătrăuţi înflorind binele obştesc, la sfârşit am văzut împrejurul meu numai pustiire: pustiire în averea comunală, pustiire în instituţiile amintite, pustiire mai ales în viaţa morală a păstoriţilor mei“ (op.cit., pp. 147-150).

În fiecare localitate bucovineană, firea omenească ba a înfăptuit „binele obştesc“, ba s-a poticnit, uneori, de metehne vechi de când lumea, dar efectele binefăcătoare ale „sistemului Raiffeisen“ tot s-au manifestat în viaţa obştească, satul bucovinean căpătând durabilitate şi frumuseţe.

Datorită personajului pe drept legendar, Grigore Filimon, se condensează apariţia fenomenului Raiffeisen în Bucovina, în special pe durata 1900-1905, dar arhivele Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina şi consemnările din presa bucovineană îl îndreptăţesc pe Constantin Loghin să susţină că, în Bucovina, „încă din anul 1892 se agită ideea băncilor sistem Raiffeisen. Ideea pare să fi venit de la Românii

ardeleni, cari şi ei au împrumutat-o de la Saşi, cari o experimentaseră cu succes. A apărut chiar şi un „Îndreptar pentru întemeierea băncilor rurale după sistemul F.W. Raiffeisen“, de Ioan Costin“, iar ulterior şi cu eficiență sporită „ideea înființării de bănci sistem Raiffeisen a mai agita-o şi deputatul Gh. Popovici, în turneele sale electorale.

Acela care are deosebite merite pentru începutul băncilor populare este preotul Mihai Bendevschi din comuna Crasna, județul Storojineț, care a înființat în comuna pe care o păstorea cu vrednicie cea dintâi bancă populară sistem Raiffeisen. Părintele Bendevschi este acela care a tradus în româneşte, din limba germană, statutul-tip al acestei bănci şi a redactat primele instrucțiuni pentru conducerea lor“ (La 80 de ani, pp. 217, 218).

Opinia aceasta, referitoare la „traducătorul“ statutelor, încetățenită în Bucovina, pare să fie contrazisă de „Contractul consorțial“, tipărit, la Suceava, în 1898, de statutele băncilor din Gura Humorului (1876), Storojineț (1893), Cernăuți (1895) şi Câmpulung Moldovenesc (1896). Probabil că, încă din 1875, intelectalii bucovineni îşi procuraseră statutele, le traduseseră şi le adaptaseră la situația comunităților lor, urmând să întemeieze însoțiri de economii şi credit în momentele pe care aveau să le considere propice. De regulă, conservatorii români bucovineni aşteptau să vadă cum le va merge altora, iar dacă rezultatele altora îi mulțumeau, încercau şi ei demersul respectiv.

Mihail Bendevschi nu are nici măcar întâietatea înființării unei însoțiri sistem Raiffeisen în Bucovina, deşi s-a trufit cu un astfel de precedent, în acelaşi an apărând în Bucovina şase astfel de instituții economice, care se adaugă celor patru anterioare, despre care am mai vorbit.

Primele însoțiri raiffeisiene din Bucovina

În **1898**, când s-a înființat banca din **Crasna** (cu 200 membri, cu 2.156 coroane în casă) şi s-au depus la registratura tribunalului comercial din Suceava statutele pentru înființarea „Însoțirii de economie şi credit sistem Raiffeisen“ din Suceava, bănci cooperatiste de acelaşi tip s-au mai înființat la:

Fundu Moldovei, cu cele mai mari depuneri, de peste 52.000 coroane, cu 233 membri în 1900, cu 253 în 1901; condusă de directorul Ilarion Prelici, de vicepreşedinții Nicolai a lui George Țăran şi Nichita Jauca (din 1903), de vicedirectorul Nistor a D. Andronicescu şi de visternicul Andrei Prodan; în casa lui Simion Mândrilă funcționa, din 1895, şi Cabinetul de lectură „Lumina“, cu 143 membri, 250 cărți, 6 abonamente la gazete şi 266 florini şi 46 creițari în casă; preşedinte a fost Samuil Şindrilar, secondat de vicepreşedintele Toader Leuştean şi de secretarul Nicolai G. Țăran;

Solca şi Clit, cu 96, apoi 100 partaşi, cu preşedintele Modest Avram, directorul Brahu, vicepreşedintele A. Marcovici, membrii direcțiunii Ph. Hohenthal şi Franz Schatz şi visternicul Dimitrie Mitric-Bruja; în casa lui Tigran cav. de Pruncul funcționa, din 1896, şi cabinetul de lectură „Sentinela poporului“, cu 70 membri, 300 cărți, 4 abonamente la gazete şi o avere de 56 florini şi 68 creițari, vicepreşedintele lui von Pruncul fiind Bogadan Găină, iar secretar Dimitrie Mitric-Bruja: „**Bancã „Raiffeisen“ în Solca**. Aflăm cu multă bucurie că voinicii Solcani şi-au alcătuit o bancă sătească după calupul „Raiffeisen”. Directorul băncii e părintele Epifaniu Bacinschi, presidentul consiliului de controlă – dl. Alexandru Braha, iar visternic – dl Ioan Cornea. Deie Domnul ca toate satele noastre tot aşa să păşească înainte şi-atunci ferice va fi de noi”

(Deşteptarea, nr. 16 din 26 august / 7 septembrie 1898, pg. 137).

Stroieºti, director Pentelei Poleac; preşedinte părintele Doroftei;

Horodnicu de Sus, cu 139 partaşi, sub preşedinția lui Epifanie Bacinschi şi directoratul lui Zaharie Zub, cu Teodor Guga visternic, cu George Luță şi Filip Macoveiu în Consiliul de control, şi cu Emilian Hreniuc, Dimitrie Popescul şi Simeon Zub în direcție; paroh era Tit Turturean, iar învățători Teodor Guga, Tit Comoroşan, Glicheria Comoroşan şi Panora Senculeț, primar fiind Zaharie Zub;

Ropcea, despre care nu avem date.

În **1899**, s-au înființat bănci sistem Raiffeisen la:

Iliºeºti, cu 62 partaşi şi 75 părtăşii, cu o direcțiune formată din Iacob Seserman, Danila Lup şi Foca Nichita, şi cu un Consiliu de control format din Dimitrie Forgaci, Istavi Nichita, Teofil Vasilovici şi Haralambie Sîrghie, preşedinte fiind Vichenti Bucevschi, vicepreşedinte Zaharie Pop, iar vicedirector Archip Forgaci; cabinetul „Sprijinitorul“ funcționa, din 1895, în casa lui Chiriac Paşcan, cu 22 membri, 80 cărți, un abonament la gazetă şi o avere de 21 florini şi 63 creițari: preşedinte a fost T. Vasiloschi, vicepreşedinte, V. Buceschi, iar secretar, Vichente Ianovici;

Botuºana, înfrățire condusă de directorul George Burciu şi visternicul Mihai Ghiață; Cabinetul „Cloşca“ funcționa, din 1895, în casa preşedintelui Dumitru Boca, cu 56 membri, 60 cărți, un abonament la gazetă şi 4 florini avere; vicepereşedinte era George Câmpan, iar secretar, George Burciu;

Volcineþ, 45 membri, cu directorul Simion Halip, vicedirectorul Petrea Marişceac, controlorul Alexandru Lupu, visternicul Alexandru Jijie şi casierul Onufri Kudelka; în casa lui Gavril Larion, în care funcționa, din 1896, cabinetul „Dumbrava“, cu 40 membri, 193 cărți, două abonamente la gazete şi 27 florini avere, sub preşedinția lui Vasile Isopescu, secondat de Simion Halip şi Petrea Marişciac;

Clocucica, lângă Cernăuți, în casa lui Constantin Hluşcu, care găzduia şi cabinetul „Lumina“, cu doar 13 membri, dar cu 140 cărți, 5 abonamente la gazetă, cu 190 florini avere şi cu o conducere de ținută: Alexandru Cantemir, Mihai Voicu şi Constantin Beuca.

În **1900**, s-au înfiinţat doar trei bănci sistem Raiffeisen la:

Suceviþa, cu 52 membri, cu directorul Ioan Fedorciuc, cu preşedintele Alexandru Voevidca şi o conducere formată din Ioan Vatamaniuc, Simion Bodnarescu, Luca Bodnarescu, Dimitrie Zaremba, Tanasie Vatamaniuc, Petrea Procopiuc şi Teodor Iţcuş; cabinetul „Ajutorul" funcţiona, din 1896, în şcoală, cu 75 membri, 112 cărţi, o gazetă, 5 fl.; condus de Ambrosie Gribovici, Ioan Fedorciuc şi Dimitrie Zaremba;

Gãlãneºti, cu Lazăr Grigorovici paroh, Iftimie Prelipcean învăţător şi Nicolai Bodnariu primar;

Tereblecea, cu 44 membri, cu preşedintele Constantin Patraş, cu vicepreşedintele E. Cojocar, cu directorul Vichentie Simiganovschi, adjunctul On. Nica şi visternicul G. Rusu; Ilarion Dracinschi şi Vichentie Simiganovschi erau preoţi, iar Constantin Botezat şi Constantin Corvin profesori la şcoala română;

În **1901** s-au înfiinţat bănci populare Raiffeisen la:

Pãtrãuþi, cu 87 membri, cu directorul Constantin Morariu, cu preşedintele George Nicoară, cu vicepreşedintele Ioan de Barbir, cu membul direcţiunii George Bucevschi şi cu visternicul Ion Corniciuc;

Costîna, cu 103 partaşi, cu directorul Dimitrie cav. de Popovici, vicedirectorul George Berariu, preşedintele Vasile Procopovici şi visternicul Ioan Ferlievici; în casa cantorului bisericesc Ilie Nahorneac funcţiona, din 1896, cabinetul „Albina", cu 30 membri, 15 cărţi, 4 abonamente la gazete şi 12 florini avere; preşedinte a fost bogatul armean Dimitrie cav. de Popovici, secondat de George Berar şi Amfilochie Ţurcan;

Tiºãuþi, 5 iulie 1901, cu 64 partaşi, condusă de directorul paroh Eugeniu Sîrbu, de preşedintele Mihai Curcă şi de casierul Gavril Mleşniţă; în casa lui Constantin Oloieru funcţiona, din 1899, şi cabinetul „Călăuzul Făt-frumos", cu 57 membri, cu o avere de 58 florini şi 7 creiţari, dar cu o singură carte şi fără nici un abonament la gazete; lider absolut al satului şi prieten al lui Grigore Filimon a fost preotul Eugen Sîrbu, secondat de Roman Andrieş şi Gavriil Mleşniţă;

Berchiºeºti cu Corlata, director Michail Jeremievici, visternic

Dionisie Vlad; în casa lui Grigore Vacariuc funcţiona, din 1897, cabinetul „Cometul“, cu 34 membri, 35 cărţi, două abonamente la gazete şi 18 florini şi 15 creiţari avere; comitetul de conducere era format din Mihai Ieremievici Berar, Dimitrie Ianoş şi Constantin Velehorschi; în **Corlata**, Vasile Clipa era învăţător, iar Ioan Buta primar: „**Anunþ de deschidere**: Însoţirea de păstrare şi credit pentru **Berchiºeºti** şi **Corlata**, însoţire registrată cu garantă nemărginită în Berchişeşti. / Începutul activităţii, Joi, 1 August 1901. / Depuneri spre păstrare se primesc de la orişicine şi se fructifică cu 6 procente. Împrumuturi se dau numai membrilor, cu 7 procente, fără alte taxe. Interesele se plătesc decursiv. Membrii însoţirii pot fi numai locuitorii din Berchişeşti şi Corlata; ei sunt invitaţi, în interesul lor propriu, a se însoţi ca membri în număr cât se poate de mare. Însoţirea care s-a înfiinţat cu ajutorul înaltului comitet al ţării scoposeşte înaintarea morală şi economică a membrilor ei, prin urmare şi a întregului teren de activitate al însoţirii; orice scop de căştig este eschis (exclus – n.r.). / Oarele de oficiu: În fiecare Mercuri, de la 4-6 oare, după ameazăzi, în localul însoţirii. / Afară de oarele de oficiu, se dau desluşiri de cei subsemnaţi. / Director: / M. Ieremievici // Visternic: / Dionisie Vlad // Preş. cons. de controlă: / Anania Velehorschi“ (Deşteptarea, nr. 53 din 12/25 iulie 1901, pp. 3, 4).

ªcheia, cu 50 partaşi, sub preşedinţia lui George Mihuţă (până în 1903, când se mută paroch în Suceava, lăsând funcţia lui Gavril Bogdan), cu directorul Ştefan Roşu, vicedirectorul Nicolai Creangă, membrii direcţiuniii Nicolai Berariu şi Petru Berariu (din 1903) şi visternicul Nicolai Pop;

Ostriþa, director Constantin Bocancea, vicedirector Michail Bercea şi vistiernic I. Daschievici;

Bãlãceana, „în localul agricultorului Zazonti Toderaş Nr. 93“, director George Şesan; Teodor Balan era administrator parohial, Alexie Rusu şi Panoria Capstrâmb învăţători, iar Ioan Sauer primar;

Udeºti cu Poiana Silion, director Gavril Cibotar; Cabinetul „Unirea“ funcţiona, din 1899, în casa lui Vasile Mihăescu, cu 89 membri, 10 cărţi, 87 fl. 85 cr.; condus de Vasile Popovici, Ilie Cosmiuc şi Ioan Reuţ;

Gãlãneºti, cu 21 membri, sub direcţiunea lui Ambrosi Gribovici;

Rãdãuþi, condusă de directorul Dr. Ipolit Tarnavschi şi de Anftim Larionescu: „**Însoþirea Raiffeisen din Rãdãuþ** şi-a ținut, zilele trecute, adunarea sa generală ordinară. În timp de 6 luni, a crescut numărul membrilor la 108. Fiind capitalul însoțirii încă prea mic, decât să ajungă la toți nevoiaşii, s-au împrumutat bani la 60 membri, cruțându-se, astfel, 700 coroane, bani româneşti, cari, în lipsa însoțirii, trebuiau dați pe groaznicele procente, de la 20 până la 72 pe an de la sută. Este ştiut că bieții Rădăuțeni erau aproape cu desăvârşire în ghiarele pieirei, pe mâinile cămătarilor fără suflet. De acuma, doară, va mai ajuta Dumnezeu şi vor mai prinde şi oamenii noştri la putere, cu ajutorul însoțirii Raiffeisen" (Deşteptarea, nr. 34 din 6/19 mai 1901, pg. 4).

Bosanci, condusă de directorul Roman Bărgăuan, vicedirectorul Nicodim Ştefureac şi visternicul Samfir Nica; Cabinetul „Deşteptarea" funcționa, din 1895, în casa lui Ion Toma, cu 30 membri, 140 cărți, 2 gazete, 68 fl. 58 cr.; lideri: Roman Bărgăuan, Vasile şi Ştefan Blându;

Roºia cu Mănăstirişte, a început activitatea cu 308 coroane depuse şi 600 coroane **subvenþie** de la Comitetul Țării; director Petru Popescul, vicepreşedinte Nicolai Besplitnei, casier Michail de Galer;

Storojineþ, însoțire districtuală de economie şi credit, condusă de Grogorovici şi Filievici;

În **1902**, se înființează foarte multe bănci populare sistem Raiffeisen, pe lângă cabinetele de lecută existente şi pe care le vom numi, în cazul în care avem date:

Arbore, 12 februarie 1902, cu directorul Trifan Pahomi, cu preşedintele Nicolai Buliga, vicepreşedintele Is. Costineanu-Beuca, membrul direcției George a lui Ion Hrincescu şi visternicul Vasile Mironovici; în casa lui Isidor Beuca-Costinean funcționa cabinetul de lectură „Lumina", întemeiat în 1898, cu 88 membri, 48 cărți, un abonament la gazetă şi 26 florini şi 62 creițari avere; preşedinte a fost Teodosie Iliuț, vicepreşedinte, Vasile Mironovici, iar secretar, Nicolai Buliga;

Frãtãuþii Vechi, în 14 ianuarie 1902, cu directorul Mihai Dolinschi, preşedintele Gheorghe Pojoga şi visternicul Dumitru Nedelcu;

Cabinetul „Silvestru“ funcționa, din 1896, în casa lui Nicolai Luchian, cu 64 membri, 131 cărți, 2 gazete, 88 fl. 10 cr.; condus de Teodor Patraş, Vasile Marco şi Ioan Todosan;

Pîrteºtii de Jos, în 16 martie 1902 îşi completa direcțiunea şi consiliul, preşedinte fiind Alexandru Cozarchievici;

Vatra Moldoviþei cu Ruşi pe Boul şi Ciumârna, 1 martie 1903, cu preşedintele N. Bodnărescu, vicepreşedintele Ioan Lupulencu, directorul Teofil Dimitrovici, vicedirectorul Dimitrie Maliş şi visternicul Alecu Constantinovici; Teofilact (Teofil) Dimitrovici era paroh, Alexandru (Alecu) Constantinovici învățător, iar Teodor Chiforeț primar;

Teodoreºti (Todireşti) cu **Soloneþ**, 23 februarie 1902, cu preşedintele George Muntean, directorul Ioan Sârbul, vicepreşedintele E. Pral, vicedirectorul Ion Avram şi visternicul George Tipa;

Dorna Candreni, 2 martie 1902, cu directorul Ioan Vorobchievici şi visternicul George Dunic; Cabinetul „Ouşorul“ funcționa, din 1898, în cancelaria comunală, cu 47 membri, 40 cărți, 3 gazete, 156 fl. 25 cr.; condus de Ioan Vorobchievici, George Popovici şi Emanuil Prelipcean;

Pojorîta, cu directorul Irimia Raia şi visternicul Petru Popovici; în Pojorîta, Eusebie Constantinovici era paroh, iar Dionisie Danilevici şi L. Flocea învățători;

Breaza, în casa lui George D. Macovei, în care funcționa şi cabinetul „Steluța“, sub direcțiunea preotului George Prelici, ajutat de preotul cooperator George Agapi şi de gospodarul Ioan Burduhos, ca vister; cabinetul „Steluța“, înființat în 1896, avea 67 membri, 83 cărți, 3 gazete, 13 fl. 74 cr.; cabinetul de lectură era condus de preotul George Agapi, unchi al actorului Florin Piersic, Vasile Cocinschi, soțul primei iubite a lui Iraclie Porumbescu, şi preotul cooperator Ioan Ghebiuc;

Valea Seacã, 30 noiembrie 1902, cu directorul Dimitrie Paşcan, cu preşedintele Orest Vasilovici şi cu visternicul Simion Medvighi (Medvig); Cabinetul „Înfrățirea“ funcționa, din 1896, în casa lui Elisei Dobria, cu 46 membri, 42 cărți, 3 gazete, 53 fl. 76 cr.; era condus de acelaşi preot Dimitrie Paşcan, bunicul lui Florin Piersic din partea mamei, Nicolai Ciurlă şi Simion Medvighi;

Vama, 7 aprilie 1902, când se completează conducerea, în urma convocării semnate de directorul Constantin Lupaşcu, de vicedirectorul

Nicolai Lucan şi de membrii Gheorghe Lucan, Vasile a Petre Iosep şi Ioan Faraon; Cabinetul „Stâlpul lui Vodă“ funcționa, din 1895, în casa parohială romano-catolică, cu 157 membri, 97 cărți, 6 gazete, 31 fl. 56 cr.; lideri: Nicolai Lucan, George şi Mihai Daşchievici;

Pârteºtii de Jos, 19 ianuarie 1902, cu Ilie de Andruchovici şi Victor Mitrofanovici parohi, cu Alexandru Cozarchievici, Anastasie cav. de Barbier şi Iulia Rotopan învățători şi cu Ioan a Teodor Andronic primar;

Sântilie, 15 februarie 1902, cu directorul Ioan Cercavschi de Ielita (paroh), cu preşedintele Vasile Cojocar şi visternicul Vasile Răuţ; Nicolai Reus şi Elena Lazăr erau învățători, iar Ştefan Corduş primar;

Pãrhãuþi, 23 martie 1902, cu 19 partaşi, cu directorul Eugen cav. de Kalmucki, preşedintele Emilian cav. de Strişca, vicepreşedintele Andrei Huber, vicedirectorul Ilie Ignătescu şi visternicul Antonie Ott; Petru Mateiciuc era paroh, Ştefan Franciuc, învățător, iar Ilie Bocance, primar;

Miliºãuþi, cu Bădeuți, 21 septembrie 1902, cu preşedintele Constantin Nastasi, directorul Georgie Abager (casier din 1903), cu visternicul Vasile Calancea (director din 1903), cu vicedirectorul Eugeniu Siretean şi vicepreşedintele Petrea Lomoş; în Milişăuți, Vasile Tomiuc şi Georgie Pojoga erau parohi, Georgie Olinec şi Iulian Tudan erau învățători, iar Ioan Walter primar;

Danila, condusă de directorul Vasile de Volcinschi şi de Metodiu Ionaşcu;

Cãlineºtii lui Cuparencu şi cei ai lui **Enachi**, 16 noiembrie 1902, cu directorul Ioan Ştefaniuc, preşedintele Ilie de Mălinescul, visternicul Nicolai Volcinschi şi membrii George Ursulean (direcție) şi Georg Steinbach (consiliu de control); George Hostiuc era primar în Călineştii lui Enachi;

Vicovu de Sus, 1 februarie 1902, „Luceafărul“, alte date nu avem

Volovãþ, 30 martie 1902, cu directorul Dionisie Tofanel, vicepreşedintele Cleminti Buliga şi membrii Todor Buliuna, Varnara Vicol, George a Simion Hîj, Ioan Robu, Andronic Hîj şi George Robu; Cabinetul „Constantin cel Mare“ funcționa, din 1897, în casa lui Gavril Boloca, cu 76 membri, 63 cărți, 2 gazete, 47 fl. 23 cr. şi un cilindru de sortat, în valoare de 72 fl. avere; condus de Alexandru Danilevici,

Cleminte Buliga şi Vasile Palamar;

Calafindeºti cu Botoşenița, 1 octombrie 1902, cu directorul Vasile Turturean, preşedintele Nicolai Alecsei, cu membrul direcțiunii Tanasi Lavric şi al consiliului de control Samuil Lauric şi cu casierul C. Casparovici;

Iaslovãþ, 6 octombrie 1902, cu preşedintele Emanuil Cimpoieş, cu directorul Leon Maximovici (preot), vicedirectorul Georgie Grigorean (învățător), membrul consiliului de control Tanasi Semeniuc şi visternicul Toader Hluşac; primar al comunei era Mihail Olariu;

Stãneºtii de Sus cu Stăneştii de Jos şi Poeni, însoțire condusă de directorul Ioan Gribovici, de Petru Posteucă şi de visternicul C. Clain; în Stăneştii de Sus, Ioan cav. de Bejan era paroh, Alexandru Cuparenco învățător, iar Mihail Constantiniuc primar; în **Stãneºtii de Jos**, paroh era Iosif Obroco, învățători erau Ioan Buczkowski şi Victor Bayer, iar Franz Hexel era primar;

Carapciu pe Siret cu Prisecăreni, 6 noiembrie 1902, cu preşedintele Modest cav. de Grigorcea şi a lui Dr. Radu cav. de Grigorcea, visternic fiind C.C. Coballi; parohi în Carapciu erau Ilie Hostiuc şi Maximilian Mitric, Ilarion de Iacubovici era învățător, iar Modest cav. de Grigorcea era şi primar;

Ostriþa, cu George Andronic şi Vasile Mironovici preoți, cu Nicolai Hluşco învățător şi cu George Palaghian primar.

Boian, 11 octombrie 1902, cu preşedintele Vasile Popoviciuc, directorul George Volcinschi şi visternicul Vasile Iftodiu;

Ceahor, 17 august 1902, în „casa nr. 198“, cu preşedintele Ioan Virozub, cu directorul Artemie Berariu (paroh), cu vicepreşedintele Nicolai Poştariu, cu membrul direcției Alexie Repciuc şi cu casierul Vasile Sluşanschi; în Ceahor, învățător era Alexie Cicaleac, iar Iacov Rusnac primar;

Mahala cu Buda şi Cotu Ostriței, 30 august 1902, cu directorul Simeon Cojocar, cu adjunctul Teodor Cudla şi cu visterul Nicolai Prodanciuc; În Mahala funcționa cabinetul „Tresvia“; E. Simighinovici, I. Bucevschi şi S. Cojocariu erau parohi, Dimitrie Scarlat, Vasile Beuca-Costineanu şi Eugenia Beuca-Costineanu erau învățători, iar Ioan Condrea Hostiuc primar;

Molodia, 9 noiembrie 1902, cu preşedintele Nicon Tomiuc, directorul Vasile Prelipcean, vicedirectorul Adrian Andronic şi visternicul Grigori Aurite; în Molodia-Mologhia, Vasile Mandicevschi şi Samuil Sauciuc erau parohi, Grigorie Aurite, Eugen Vogel, Autonom Hapenciuc, Aurora Aurite şi Iosif Zawichowski erau învăţători, iar Ioan Verbovschi primar;

Þureni (Zureni), 16 noiembrie 1902, cu preşedintele Ioan Vlaico, directorul Ioan Popescul şi visternicul Eugen Vogel; în Ţureni, paroh era George Berariu, Alexandru de Daşchievici era învăţător, iar George Daşchievici primar;

Straja, 1 noiembrie 1902, sub direcţiunea căruturarului Dimitrie Dan, cu preşedintele Constantin Popescu şi visternicul Nicolai Bocance;

Bilca, 16 noiembrie 1902, când celebrul călător şi memorialist Eduard Haque convoacă adunarea generală pentru alegerea organelor de conducere, predându-i direcţiunea lui Artemie Galan;

Frãtãuþii Noi, 15 noiembrie 1902, în casa comunală, cu directorul Ilie Berbinschi, preşedintele Nicolai Hurjui, vicedirectorul Samuil Maghior şi visternicul Ioan Popovici;

În **1903**, continuă şirul însoţirilor întru cultură şi bunăstare:

Stulpicani şi împrejurimile, 1 februarie 1903, cu directorul Georgiu Pojoga, preşedintele Ioan Tonigariu şi visternicul Emilian Iliuţ;

Stupca, 6 februarie 1903, cu preşedintele Ilie Moroşan şi vicedirectorul Nicolai Toader Căilean; în casa lui Vasile Brătean funcţiona, din 1896, cabinetul „Progresul“, cu 57 membri, 45 cărţi, un abonament la gazetă şi o avere de 28 florini şi 60 creiţari; în conducere se aflau boierul Dimitrie cav. de Costin, Onufrei Mironovici şi Nicu Donisă;

Iacobeni cu Ciocăneşti şi Valea Putnei, însoţire condusă de directorul Oreste Tarangul nobil de Valea Uţei, de Grigori Vartic şi de visternicul Gavriil Beleca; „Cabinetul de lectură“ funcţiona, din 1896, în cancelaria comunală, cu 24 membri, 32 cărţi, 3 gazete; condus de Victor Ţurcan, Nicolai Nichituş şi Alexandru Dranca; la **Valea Putnei** funcţiona cabinetul „Dreptatea“, din 1898, în casa lui Gavril Larion, 58 membri, 66 cărţi, 2 gazete, 35 fl. 48 cr.; condus de Constantin Hău, Gavril Larion şi Emilian Nimigean

Lucãceºti, cu Leon Turturean învățător şi cu Andrei Paico primar;

Bãiºeºti, însoțire condusă de preşedintele Ioan Vasilovschi, de directorul Ilarion Siretean şi de visternicul Leon Vasilovici; Ilarion Siretean era paroch, iar Simion Medvighi învățător;

Crainiceºti, 8 martie 1903, cu directorul Mihai Percec, cu vicedirectorul E. Nemeş şi cu A. Nastasi secretar;

Muºeniþa, 8 februarie 1903, cu directorul Iancu cav. de Preda şi adjunctul Pentelei Pascal; Ioan Doroftei era paroh;

Putna, 1 martie 1903, cu directorii Dorimedont Vlad şi Ilarion Zacşevschi, cu preşedintele Georgi Goraş şi partaşul Dumitru Crețan; cabinetul „Săhastrul“ funcționa, din 1898, în casa lui Ilie Vişan, cu 31 membri, 40 cărți, 5 gazete, 35 fl. 64 cr.; era condus de George Goraş şi Dorimedont Vlad;

Dimca, sub direcția Dr. Ioan Cotec, care-l avea ca vicedirector pe Dimitrie Comanciuc;

Opriºeni cu Stârcea şi Berlinț, cu Emanuil Isopescul paroh, cu Cornelie Vasilovschi învățător şi cu Matei Bilețchi primar;

Vicovu de Jos, cu Dionisie Hacman paroh, cu Ifrim Isopescul şi Dionisie Sorocean învățători şi cu Ioan Chifan primar

Broscãuþii Noi, 1 martie 1903, sub direcția lui Dimitrie Popovici;

Ciudei, 1 martie 1903, sub direcțiunea parohului Nicolai (Nico) Cărăuş; în Ciudei funcționa cabinetul „Luceafărul“; George Gafenco era învățător, iar Ioan Burlă primar;

Iordãneºti, cu Teofil Sauciuc paroh, cu Eugenie Nemeş învățător şi cu Ioan Floare Bojescul primar.

Budeniþ cu Cireş, cu directorul Alecu Burlă, preşedintele Nicolai Pojoga şi visternicul Leon Zavațchi; Cabinetul „Progresul“ funcționa, din 1895, în casa parohială din Budeniț, cu 52 membri, 60 cărți, o gazetă, 16 fl. 34 cr.; condus de Iancu cav. de Volcinschi, Ioan Petrescu şi Leon Zavațchi;

Camenca, „Luceafărul“, 1898, în casa lui Filip Rotariu, 61 membri, 32 cărți, 3 gazete; condus de Ilie Grigorovici, Filip Rotariu şi Alexandru Carleciuc

Broscãuþii Vechi, „Aurora“, din 1898, în cancelaria comunală, cu 105 membri, 41 cărți, 4 gazete, 3 fl; condus de Grigori Costaş, Nico

Prodanciuc şi Averchie Macovei;

Davideni, însoţire condusă de preşedintele Ilie Cuşnir, de directorul Nichitovici şi de visternicul Nicu Hotopila; Cabinetul „Lumina" funcţiona, din 1896, în casa lui Petru Verchuleac, cu 80 membri, 20 cărţi, 2 gazete, 14 fl. 60 cr.; era condus de Ilie Tcaciuc, Alexandru Moldovan şi Silvestru Danilescu;

Nouã-Suliþa cu Gogolina şi Lehucenii-Tăutului, cu Ioan Beuca învăţător şi Georgie Foca primar;

Voloca pe Derelui, 29 martie 1903, cu directorul Casian Stratulat, preşedintele P. Choplina şi visternicul Atanasie Dobîca; Cassian Stratulat şi Ioan Ianovici erau parohi, Teodor Vasilovici şi Eufrosina Siminovici erau învăţători, iar Ştefan Ungurean primar;

Mihoveni cu Buninţ, sub preşedinţia lui S. Lazarovici, cu G. Muranovici director, cu Leon Dârja visternic şi cu membrii Iacob Gherman (control), Vasile Pepenciuc (direcţie);

Hatna, însoţire sub direcţia lui Eugen Bodnărescu;

Pãtrãuþi pe Sirete, însoţire condusă de preşedintele Ioan Zavadovschi, de directorul Ioan Grigorovici şi de visternicul Dimitrie Olinic;

Igeºti, cu directorul I. Grigorovici şi visternicul Iancu de Tiron;

Cuciurmare, însoţire condusă de directorul Ioan Vorobchievici şi de adjunctul acestuia, Nicolae Mihalcea.

Însoţirile de aconomie şi credit sistem Raiffeisen au fost organizate pe criterii etnice şi confesionale, în conducerea lor fiind implicaţi, de regulă, preoţii, primarii şi învăţătorii. Apoi, în 1903, când existau, deja, 57 bănci populare româneşti, 45 bănci germane, 36 bănci rutene şi 10 bănci polone, s-a trecut la organizarea structurii superioare, „de consultanţă", cu rol în alimentarea băncilor săteşti cu lichidităţi şi în fructificarea capitalurilor obşteşti prin plasamente inspirate şi eficiente, aşa cum o gândise F.W. Raiffeisen, adică a Centralelor sau a Federaţiilor, constituindu-se Centrala română, germană, şi ruteană, băncile populare polone afiliindu-se Centralei din Lvov.

Centrala română a devenit funcţională în iunie 1903, an în care însoţirile s-au înmulţit peste noapte, cu un capital social de 21.850 coroane

aur, cu 106.340 coroane obținute din depuneri, cu un fond de rezervă de 1.182 coroane „şi un total al bilanțului, încheiat cu finele anului 1904, de 272.177 coroane". Primul preşedinte al Centralei române „a fost vrednicul Român şi om de bine Nicu Balmoş, iar de la 1906 înainte îndrumătorul energic al ideii cooperatiste Dr. Florea Lupu" (Aurel Morariu, Calendarul „Glasul Bucovinei", 1929, 61-66).

Centrala Raiffeisen, o strategie a Comitetului Țării din Bucovina

Până spre sfârşitul anului 1902, deşi Comitetuț Țării se implicase în sprijinirea şi credibilizarea însoțirilor de economie şi credit în sistem Raiffeisen, avem de a face cu o perioadă romantică, o perioadă caracterizată prin entuziasm, prin patriotism declamativ şi nu numai, dar nu şi cu o adevărată concentrare a capitalurilor româneşti în scopul afirmării economice a neamului. Că aşa stăteau lucrurile se convinse şi Comitetul Țării, şi Dieta Bucovinei, şi Guvernul, dar şi partidele politice româneşti, care, după ce se războiseră după capitalul politic al solidarizării sociale, au hotărât să-şi acorde un armistițiu (deşi Iancu Flondor era aproape de victorie) şi să se alăture politicii generale de aşezare a formulelor solidarității, după modelul austriac, dar şi după cele transilvane, sas şi român, sub autoritatea (consultanță, control, subvenționare, profesionalizare, dar şi autonomie) unei federații, care în Bucovina se va numi Centrală.

Anul 1903 debutează dinamic, printr-un apel adresat însoțirilor economice româneşti de Grigore Filimon, personaj cunoscut în epocă, dar marginalizat şi legendat doar după moarte. Textul s-a publicat în pagina a treia a bisăptămânalului „Deşteptarea”, nr. 4 din 12/25 ianuarie 1903, şi reprezintă, probabil, o inițiativă a lui Filimon, sancționată, ulterior, de politicieni prin izolarea creatorului de opera sa, situație pe care, aşa cum se va vedea, Grigore Filiomn a acceptat-o cu înțelepciune, dar precizând că nu pentru glorie deşartă ar fi făcut el ceea ce a făcut. Apelul anticipează strategia „de pagina întâia“ pe care şi-o vor asuma liderii partidelor politice româneşti, peste doar câteva zile, Centrala

Raiffeisen urmând să-i legitimeze, pe fiecare în parte şi pe toţi împreună, în campania electorală care deja bătea la uşă. Grigore Filimon, activist în Partidul Popular Naţional al lui Iancu Flondor, a încălcat „armistiţiul“ şi, tocmai de aceea, avea să fie sancţionat şi de adversari, dar şi de camarazi printr-un brutal brânci în anonimat.

„**Cãtrã însoþirile economice (sist. Raiffeisen)**. Hotărârea recentă luată de Înaltul Comitet al ţării oferă posibilitatea unei organizări temeinice pentru adâncimea lucrării şi asigurarea viitorului însoţirilor existente şi ale celor ce se vor mai înfiinţa.

Lipsa capitalului inspira multă nedumerire, ba chiar câţiva comedianţi fără scrupule au cutezat nu numai a-şi bate joc de însoţirile înfiinţate cu multă greutate, ci şi a le târî pe o cale unde şi-ar fi pierdut cu desăvârşire independenţa dezvoltării naturale.

Concursul Comitetului ţării pentru procurarea capitalului trebuincios este deja asigurat.

În curând se vor convoca la Cernăuţ toate însoţirile, ale căror agende se poartă în limba română, pentru a înfiinţa centrala mult dorită, satisfăcând astfel necesităţile plasării capitalului disponibil şi repartării capitalului necesar de exploatare.

Centrala cu limba de gestiune română se va constitui de către însoţirile participante la adunare de tot independentă, mărginindu-se Comitetul ţării numai la supravegherea şi controlarea agendelor.

Fie deci pasul acesta un motiv de încurajare pe calea apucată şi întărească-se, prin deşteptarea simbolului de solidaritate, comunicarea experienţelor şi controlarea permanentă şi reciprocă, nădejdea în pregătirea altei sorţi poporului român din ţara aceasta.

Cernăuţ, în 25 Ianuarie 1903 Grigori Filimon“.

„Simbolul de solidaritate“ Raiffeisen fusese mereu cultivat de Comitetul Ţării, într-un sistem de asocieri rurale, unele agricole, altele silvice şi de exploatarea lemnului, altele de producţie şi de consum, care se vor individualiza, curând, alături de sistemul de economisire şi credit. Existau semne bune, receptate încă din vara anului 1902, când Societatea tipografică bucovineană ocupa largi spaţii publicitare în gazete pentru a

anunța că „**Tipãrituri pentru bãncile Raiffeisen** complet asortate se află la Societatea tipografică bucovineană în Cernăuț, Piața principală Nr. 3“. Tot în vara anului 1902, se formaseră însoțiri districtuale, adică solidarizări ale însoțirilor rurale, care-şi doreau să aibă un cuvânt de spus în viitoarea federație.

Un astfel de experiment se făcuse, deja, la Cernăuți, în sala „Armonia“ a Palatului Național, când lideri de însoțiri precum Modest cav. de Grigorcea, Elie Luția sau Gavril Teleagă exersaseră metodele persuasive care să le asigure voturi şi, drept consecință, putere decizională, singura care conta cu adevărat. Într-un anume fel, liderii bucovineni repetau parabola povestirii „Piramida cu pigmei“, de Constantin Morariu, străduindu-se să escaladeze o imaginară piramidă în trepte, cu speranța că puterile ei tainice vor reflecta ascensiunea în piramida socială.

Campania oficială a întemeierii centralei începe, cu exemplul silezian, în 2/15 februarie 1903, la doar o săptămână după apelul lui Grigore Filimon, când prima pagină a gazetelor româneşti o vestesc.

„Centrala însoțirilor economice române din Bucovina

Peste câteva zile se va pune fundamentul la o operă de cea mai mare importanță pentru populația noastră rurală. Însoțirile sist. Raiffeisen vor eşi din stadiul slabei copilării, în care se află până astăzi, şi vor intra în un nou stadiu de putere şi înflorire. Ele nu vor mai rămâne în isolarea de până acum, ci îşi vor acorda sprijin reciproc şi vor primi ajutor protector prin intermediul „**Centralei însoþirilor economice române din Bucovina**“, ce se va crea curând.

Acest metod nu a fost bun. Libera inițiativă a populației s‘a găsit mai trainică şi mai solidă. Aşa s‘a purces în Silesia. Propagatorii de frunte ai însoțirilor au fost şi sunt în Silesia preoții şi învățătorii, care constitue inteligința din comune; ei apucându-se de faptă s‘au arătat ca adevărați binefăcători ai poporului, cel mai înalt titlu de onoare pentru ei.

În Silesia raporturile au fost similare ca în Bucovina. Înainte de toate s‘a arătat îmbulzeală la împrumuturi şi se făceau depuneri puține. Însoțirile ajunseră în perplexitate. După puțină vreme se deprinsese populația cu nouele însoțiri, multe aveau depuneri în prisos, altele erau doritoare de capitaluri. Remănând în isolare li-ar fi fost îngreuiată existența. Creându-se centrala s‘au nivelat între ele raporturile, căci prin intermediarul ei începură a curge prisosurile acolo, unde era necesitate, banii se fructificară neîncetat şi a urmat un stadiu de mândră înflorire. Alipindu-se centrala cătră **reuniunea generalã din Viena** şi ea a întrat cu duplul favor de a avea unde-şi plasa prinosurile de bani şi de unde a-şi lua eventualele împrumuturi necesare.

Beneficiile acestei organizații s‘au arătat curând. Au început a

curge depunerile la însoţirile Raiffeisiene. Căci banii la nici un institut nu sunt mai siguri, decât la ele. Greutatea restituirii speditive a depunerilor dispăruse prin crearea centralei, de unde însoţirile până în puţine zile îşi putură recuira mijloacele. În Silesia s'a întâmplat chiar într'un an casul recoltei generale rele. Mulţime mare de depuneri au fost revocate. Ele s'au plătit degrabă fără-ca însoţirile să fi fost sguduite în existenţa lor. Catastrofa aceasta financiară a revocărilor în masse a trecut cu uşurinţă, fără-ca însoţirile să fi necesitate la revocarea precipitată a împrumuturilor acordate de ele pela membrii săi. Casul a fost o puternică probă de temeinicie a sistemului Raiffeisen de organisaţie financiară.

Centrala şi însoţirile se pot asemăna cu un grandios institut financiar, care îşi are ramificaţia până în cea mai depărtată comună, pretutindene acomodându-se cerinţelor locale şi contribuind prin aceasta la o mare reformă economică-socială.

Ca să se popularizeze deplin organisaţia Raiffeisiană este necesar ca limba ei oficială să fie limba vorbită de populaţiune. Instructive în această privinţă sunt referinţele în imperiul nostru. Principiul naţional este adoptat pretutindeni ca bază şi se arată deosebit de sănătos.

La noi în ţară s'a adoptat asemene acest principiu bun. Germanii şi-au creat deja o centrală pentru însoţirile lor cu limba de gestiune germană. Acum urmăm noi, Românii. Centrala noastră va fi mult mai mare; deja astăzi există peste 60 însoţiri româneşti (şi se creau neîncetat, stimulate şi de vestea înfiinţării Centralei – n.r.), pecând Germanii nu pot dispune, decât în casul cel mai favorabil numai de vreo 30-40 însoţiri, lipsindu-le substratul populaţiei. Centrala noastră va fi cu vremea şi mai imposantă, căci astăzi numai vreo jumătate din comunele româneşti sunt înzestrate cu însoţiri. Încă puţini ani şi ele vor exista în fiecare comună, acoperind regiunea română a Bucovinei ca un pancer (propagator - n.r.) de scutire economică.

În puţini ani populaţia noastră, inteliginţă (intelectualitate – n.r.) şi popor, va înţelege deplin valoarea neasemănată a organizării economice pe bază Raiffeisiană şi se vor resimţi binefacerile ei. Atunci se va vedea că munca pusă în serviciul ei represintă cel mai cald patriotism, adevărată devoţiune pentru progresul neamului nostru. Centrala ce se va crea va fi inima pentru marea pulsaţiune economică ce va urma spre a înaugura o

nouă epocă îndeosebi a populației române rurale“ (Deşteptarea, Anul XI, nr. 10/1903, pp. 1, 2).

Argumentarea aceasta oficială este urmată şi de un apel oficial, semnat de reprezentanții partidelor politice româneşti în starea de armistițiu, dar şi de acaparare de electorat rural, numită „Dirigența partidelor române unite“, stare de armistițiu mediată şi girată de Eudoxiu Hurmuzachi, în speranța că, dincolo de deşarte bătălii politice, strălumineazā „o nouă epocă“, cea a unei sperate, necesare şi în bună parte realizabilă prosperitate economică. Apelul oficial a fost publicat în zi de duminică, adică în 9 februarie stil vechi / 22 februarie stil nou, anul 1903 (pe viitor vom folosi numai datarea pe stil nou, cea veche fiind folosită, pe atunci, pentru a obişnui lumea cu noul calendar):

„A P E L
îndreptat cãtrã domnii directori
ai însoþirilor economice române
înfiinþate dupã sistemul Raiffeisen.

Onorate domnule Director!

Însoțirile economice române din Bucovina au luat în anii din urmă un avânt frumos. Numărul lor s-a sporit considerabil şi ele răspândesc binefăcătoarea lor activitate în straturile cele mai nevoeşe ale poporului român, ca misionare conştii (conştiente – n.r.), ca adevărate propagatoare de cultură pe terenul economic.

În isolare ele, cât de înfloritoare ar fi, nu s‘ar putea desvolta cu puterea dorită, lipsindu-le scutul şi razimul unei organisații, prin care interesele lor să poată fi purure şi lesne promovate. Organisația necesară va fi însă dată prin crearea unei **Centrale a însoþirilor economice române din Bucovina**.

Scopul Centralei este:

1. Representarea însoțirilor asociate față de administrație şi legislație.

2. Ajutorarea însoțirilor la crearea lor şi la purtarea agendelor.

3. Revizuirea întregei gestiuni, a purtării conturilor şi a cassei.

4. Mijlocirea acuirării (procurării – n.r.) şi plasării de bani prin purtarea de contocurent, îndeosebi prin: a) luarea în contocurent spre fructificare a banilor neplasaţi ai însoţirilor, b) acordarea de credit către ele. În scopul acesta Centrala are dreptul a lua împrumuturi şi bani în contocurent şi dela membri.

5. Mijlocirea creditului ipotecar pentru membrii însoţirilor afiliate.

6. Cumpărarea de obiecte trebuincioase pentru agricultură, prelucrarea, folosirea, precum şi vinderea productelor agricole pentru membrii Centralei.

7. Crearea de instituţiuni pentru promovarea şi perfecţionarea gospodăriei agricole..

Însoţirile noastre economice stau pe bază naţională şi neatârnate de simile (similarele – n.r.) instituţiuni, cari nu sunt româneşti. Motivul practic pentru aceasta este că numai aşa ele sunt în stare a se pune pe deplin şi energic în serviciul poporului nostru. Şi Centrala proectată, ca să-şi poată împlini scopul fără rezervă, nu poate fi organizată altfel decât pe bază naţională şi în destulă neatârnare de organisaţiuni economice neromâne.

Necesitatea creării Centralei este azi recunoscută în întreaga ţară. Conformându-se dorinţei generale, esprimată la adunările alegătorilor din toamna anului trecut, Dirigenţa partidelor române unite, în şedinţa sa din 16 Faur a.c., a decis, împreună cu alţi bărbaţi ai naţiunii, cu unanimitate a promova crearea Centralei, luând totodată iniţiativa pentru aceasta prin hotărârea unui proect de statute şi deciderea **convocãrii adunãrii generale constitutivã a „Centralei însoþirilor economice române din Bucovina“ pe ziua de 10 Martie a.c., la Cernãuþ** şi luând dispoziţiile necesare pentru prepararea acestei adunări.

Invităm, onorate d-le director, şi însoţirea ce o representaţi să între ca membru în Centrala ce se va înfiinţa şi să trimită un representant autorizat la adunarea generală constitutivă. Representantul respectiv va avea toate drepturile unui membru şi anume dreptul de participare la desbatere, de votare şi de alegere activă şi pasivă.

Spre a putea întra ca membru, însoţirea trebue să se pronunţe legal în privinţa aceasta. Vă rugăm deci a Vă îngriji pentru convocarea imediată

a unei adunări generale şi a hotărî conform paragraf 52 h. al statutelor următoarele:

1. Întrarea însoțirii ca membru în „Centrala însoțirilor economice române din Bucovina, asociație registrată cu garanță limitată" în Cernăuț. Temelia Centralei formează însoțirile bazate pe acelaşi principiu, încheând legătură cu întreprinderi mai mari în scopul echilibrării lipsei de bani şi a prisosului în efective.

2. Supunerea însoțirii statutelor, principiilor, hotărârilor şi îndeosebi revisiunei întocmite de Centrală.

3. Designarea representantului autorisat de a participa în numele însoțirii la adunarea constitutivă a Centralei. Legitimarea representantului legal al însoțirii, adecă a directorului s'au vicedirectorului se va face conform dispozițiunilor paragraf 19 al. 2; legitimarea altui plenipotențiar se va face conform dispozițiunilor paragrafului 21 al. 4 al statutelor însoțirii.

Vă facem atent la necesitatea presentării la adunarea Centralei a unei declarații de întrare a însoțirii ca membru în Centrală prin un act scris şi semnat de persoanele competente (conf. paragraf 20 din stat. însoț.).

Spre orientare mai bună se trimit în alăturare formularele pentru declarația de întrare şi eventuala plenipotență a representantului (în cas de împedicare a directorului s'au vicedirectorului).

În privința aceasta s'a adresat şi dl paroch M. Bendeschi la mai multe însoțiri cu învitarea de a convoca adunări generale în acelaşi scop. Recomandăm deci acelor însoțiri ce au primit această notificare a urma avisul prealabil.

Adunarea generală constitutivă a Centralei va avea loc Marți în 10 Marte st.n. a..c., la Cernăuț, în sala dietală (Palatul țării), la oarele 2 d.a.

Pentru Dirigenþa partidelor române unite:

Eudoxiu Hurmuzachi

Nicu Balmoş,	Artemiu Berariu,	Tudor cav. de Flondor,
Mihai Bendeschi,	Dr. Nicu Blându,	Onesim Țurcan.
	Dr. Iancu Flondor	
	Dr. Vasile Gaina,	

Modest cav. de Grigorcea,
Baron Nicu Mustatza,
Ilarie Onciul,
Dr. Iancu cav. de Volcinschi,
Grigori Filimon.".

Grigore Filimon apare singur, în colțul din dreapta-jos al paginii întâi a gazetei „Deşteptarea", în vreme ce Mihai Bendeschi, după vechiul său obicei, anticipează, se insinuează, iese în frunte. Cât mai în frunte, cu delicată modestie creştină.

În zilele următoare, paginile ziarelor sunt aglomerate de publicitatea însoțirilor, unele hotărând în adunare generală asupra delegărilor, altele constituindu-se simultan cu delegările.

Speranța pare să se transforme în realitate, iar gazetele stârnesc la entuziasm cu exemple raiffeisiene din Austria şi din Germania, cu opinii ale unor specialişti europeni în economie (Grabmayer, cav. de Hattinberg, Klein), stabilind, „în comun acord... că băncile ipotecare ale țăranilor şi cassele sist. Raiffeisen sunt instituții predestinate pentru acțiunea de a zăgăzi îndătorirea progresivă a agricultorilor şi a produce cu vremea sanarea raporturilor economice", pentru că „însoțirile sist. Raiffeisen corespund deplin şi au un având deplin" în universul satului european. Desigur că rostul unor astfel de însoțiri economice este „de a dezvolta spiritul cartelului", următorul pas reprezentându-l asociațiile agricole. „Asociațiele economice represintă o formă practică a comunismului modern. Ele se perfecționează mereu în direcția de a impune cât mai puține jertfe şi a produce cât se poate de mult folos, din care causă li este inherent şi principiul educativ, pe lângă cel al producțiunii şi cel al scutirii. În organisațiile sist. Raiffeisen aceste principii sunt representate în relativ cea mai mare curățenie. Într'această împrejurare zace puterea iresistabilă, cu care ele cuceresc terene, spre a nu mai despământeni. Şi în Bucovina a început a întra spiritul vremii moderne, care străbate viața economică generală. Fie ca nici odată să nu mai dispară" (Deşteptarea, Anul XI, nr. 16/08.03.1903, pg. 1).

Şi, într-adevăr, spiritul Raiffeisen însemna spiritul vieții economice moderne, spiritul unei social-democrații romantice şi, tocmai de aceea,

benefică.

Adunarea constitutivă a Centralei raiffeisiene a românilor din Bucovina reprezintă un eveniment, în egală măsură istoric şi monden, de care primele pagini ale presei vremii nu puteau face abstracție.

„Adunarea constitutivă a Centralei

Adunarea de Marţi a fost una dintre cele mai frumoase şi neobicinuite întruniri a unor bărbaţi aleşi prin zelul dovedit pentru neamul nostru, veniţi din toate unghiurile româneşti ale Bucovinei spre a pune fundamentul la o operă nouă, măreaţă, menită să consolideze poporul şi să'l facă capabil de un nou avânt, de o nouă energie de viaţă.

Adunarea a fost plină se seriozitate, dar în toate feţele se putea ceti entuziasmul profund al pornirii la luptă, între toţi domnia o caldă legătură şi familiarisare sub devisa muncii, un tablou înălţător pentru cel ce nu pune preţ pe vorbe, ci numai pe fapte. Boeri, preoţi, învăţători şi ţărani români se aflau la un loc într'o nespusă armonie.

S'au pronunţat oratori din diferite stări şi se cunoscu cu câtă căldură bate prin toate inimele acelaş sânge al Românismului, cu ce intensitate bate prin minţi acelaş gând măreţ: consolidarea naţională pe toate terenele.

Unul dintre cei mai simţitori naţionalişti şi binevoitori al poporului, baron **Eudoxiu Hurmuzachi**, stătu în fruntea adunării, înaugurând'o cu cuvinte puţine, dar elequente prin bogăţia înţelesului şi sentimentului ce le-a dat naştere. Discursul noului director, dl **Nicu Balmoº**, a fost mărturie a profundei preocupări a inteligenţei române pentru binele şi progresul poporului nostru. Dl **Mihail Bendevschi** s'a dovedit din nou ca unul dintre acei preoţi români cari sunt adevăraţi conducători prin cugetarea şi munca sinceră ce şi-o pun la împlinirea apostolatului lor.

Un şir frumos de oratori s'a pronunţat. Cald a fost salutul directorului Centralei germane, dl **Dr. Trubrig**. Cu vie satisfacţie a împlut inimele dl **Tudor cav. de Flondor**, în calitatea de president al Consiliului de cultură a ţării. Multă preocupare serioasă au dovedit oraţiunile domnilor directori şi representanţi ai însoţirilor. Energice sunau cuvintele d-lui **Grigori Filimon**, care a întemeeat mai multe zeci de însoţiri în ţară. Mai la umbră stetea neadormitul **Dr. Iancu Flondor**, în care toate

mişcările româneşti de valoare îşi află razimul trainic şi promovare puternică, şi care a pus atât de temeinic mâna la crearea Centralei.

Purure vrednică de memorie va fi adunarea de Marți, marture neperitoare a patriotismului cu adevărat românesc. Înalțe-se pe fundamentul pus cetatea consolidării şi avântului poporului nostru sub devisa armonicei munci! Şi ca cetatea nouă nici odată să nu se surpe ajute Dumnezeu!

*

Deja de luni sara sosise la Cernăuț o parte însemnată dintre domnii directori şi representanții însoțirilor Raiffeisiene române din țară. Marți demineața era o plăcere, când mereu întâlniai oaspeți rari, fețe senine şi inspirate: de preoți, învățători şi gospodari din toate regiunile Bucovinei, dela şes şi dela munte, toți veniți cu gândul înalt de a adaoge o parte tare la fundamentul trainic, ce avea să se pună pentru bunăstarea viitoare a poporului nostru. Pe lângă domnii directori şi representanți destinați, grăbise la Cernăuți un număr însemnat de bărbați de toate stările, cu interes de causă. La 2 □ oare p.m. sala dietei era plină.

Ca oaspeți au apărut şi d-nii **Dr. Trubrig** şi **Dr. Wolf**, directorul şi vicedirectorul Centralei germane, şi dl cons. al țării **A. Zachar**.

Adunarea a fost deschisă de dl **baron Eudoxiu Hurmuzachi** prin următorul discurs:

„Onorată adunare!

Cu mare bucurie vă salutăm şi vă dorim: „bine ați venit, pentru că vedem în presența d-voastră atât de număroasă dovada că ideea ce o propagăm este o idee sănătoasă, care începe a prinde rădăcini în viața d-voastră.

Până acuma, d-nilor, lupta noastră s‘a concentrat mai mult la dobândirile naționale, pentru că fără viață națională un popor nu poate exista; nu poate propăşi, dacă i se detrage aerul şi suflarea în atmosfera băştinaşă. Noi însă nici-odată n‘am uitat şi de chestiele economice şi purure a fost năzuința atât a înaltei diete, în al cărei lăcaş afăm astăzi ospitalitate, cât şi a partidului național românesc, precum şi a deputaților, a griji şi de bunăstarea economică a poporului din Bucovina şi a promova întărirea lui, căci numai un popor carele şi în cele materiale nu se

neglijează poate să corespundă pe deplin exigențelor grele ale vieții de astăzi. Pentru aceasta v‘am invitat pe d-voastră pe ziua de astăzi, ca să înființăm Centrala însoțirilor, ca să fie şi pentru băncile săteşti, ce le-ați înființat d-voastre în comunele rurale, o vatră unde să se poată încălzi fie-care însoțire.

Să păşim deci, d-lor, cu ajutorul celui Ceresc la această nouă organisare, care pe cât este de binefăcătoare, cu atât cu mai multă crutare şi luare aminte trebue grijită, căci ştiți că precum sunt hribi buni de mâncat şi sănătoşi aşa sunt şi hribi răi, cu cari te poți otrăvi în puține ocasuri. Aşa şi însoțirile noastre, dacă vor fi bine conduse şi grijite, pot să fie de mare folos pentru plugarul român, dacă însă vor fi rău alcătuite pot să devie şi un necaz şi un pericol. Sper şi aştept dela bunul simț al poporului român, dela domniile voastre, că vom păşi pe calea cea adevărată şi că ziua de astăzi încă după mulți ani va fi o zi de bucuroasă aducere aminte.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!“.

Apoi fură salutați de president D-nii **Dr. Trubrig** şi **Dr. Wolf**, apăruți ca oaspeți, iar dl. **Dr. Trubrig** a salutat în numele Centralei germane adunarea, dorindu-i succes.

Urmă dl. paroch **Mihail Bendevschi**, întemeietorul primelor însoțiri Raiffeisiene române, cu expunerea însemnătății ce o va avea Centrala pentru regenerarea economică a poporului român din Bucovina. Apoi a raportat asupra proectului de statute, presentat adunării, citind şi explicând dispozițiunile principale ale statutelor. Discursul mai lung şi foarte instructiv a fost ascultat cu cea mai vie atenție.

După terminarea lui, a fost deschisă discuțiunea asupra proectului de statute, care a fost foarte vie. La discuțiune au participat d-nii **Constantin Morariu, I. Sîrbu, Dimitrie Dan, Zaharia Voronca, Tonigariu, Andronicescul, Larionescul, Grigori Filimon, Constantin Berariu** şi **Dr. Trubrig**. Ea s‘a încins cu predilecție în jurul cestiei părtăşielor şi garanței. După clarificarea în toate direcțiile a fost primită cu unanimitate propunerea d-lor **Constantin Morariu** şi **Zaharia Voronca** de a se vota statutele en bloc.

S‘a păşit apoi la alegeri în Direcțiune şi Consiliul de control, instituindu-se ca scrutatori şi verificatori ai legitimațielor d-nii **Dr. Iancu**

Flondor şi **Dr. Nicu Blându**. Presentate au fost 69 declarații de întrare din partea însoțirilor române sist. Raiffeisen şi 16 declarații de întrare de la bărbați destinşi ai națiunii. Însoțirile au fost representate parte prin d-nii directori, parte prin plenipotențiați. Plenipotența presentată de representantul însoțirei din Volcineț (satul natal al Dr. Florea Lupu, adversar politic al lui Iancu Flondor şi viitor director al Centralei – n.r.) nu a fost recunoscută valabilă din causa că representantul ce s'a anunțat nu este membru al respectivei însoțiri, ear actul de plenipotență cuprindea defecte esențiale din punctul de vedere al legalității.

Aleşi au fost d-nii: **Nicu Balmoº**, director, **Onesim Þurcan**, I. vice-director, şi **Vasile Marco**, II. vice-director, unanim, cu 76 voturi date.

În Direcțiune au fost aleşi ca membri d-nii **Mihai Bendeschi** (numele este grafiat când Bendevschi, când Bendeschi – n.r.), **Artemie Berariu, Dr. Iancu Flondor, Nicu cav. de Flondor, Dr. Radu cav. de Grigorcea, Dr. Cornel Homiuca, Teodor Leuºtean, Vasile Mironovici, Ilarie Onciul, Ioan Popescul, Eugeniu Sârbu** şi **Zacharia Zub**.

Aducându-se la cunoştință că dl T.Leuştean nu mai este membru al însoțirii din Fundu Moldovei, alegerea d-sale a fost anulată, alegându-se prin aclamație în locul d-sale dl. **Constantin Morariu** în Direcțiune.

În Consiliul de control au fost aleşi d-nii: **baron Eudoxiu Hurmuzachi**, president, **Dr. M. Paschkis**, vicepresident, şi ca membri d-nii **Otto cav. de Flondor, Ambrosie Gribovici, Modest cav. de Grigorcea, Constantin baron Hurmuzachi, Samuil Maghior, Ioan de Preda, Atanasie Predie** şi **Teofil Sauciuc**.

Rezultatul alegerii a fost salutat cu vii aclamații.

Nou alesul director, dl **Nico Balmoº** (fratele unui „păstrăvar" din Vatra Dornei, George, care obținuse subvenții pentru crescătoria sa de păstrăvi, ambii partizani ai lui Iancu Flondor şi veşnic candidați ai partidului, spre disperarea preoților dorneni, care, de la altar, le cerea electorilor să nu voteze „opincile" – n.r.), adresă adunării următoarele cuvinte:

„Prea stimată adunare!
Mult stimaților domni!

Vă mulțumesc sincer şi respectuos pentru încrederea cu care m‘ați onorat alegându-mă ca director al „Centralei însoțirilor economice române din Bucovina“.

Postul unui director al Centralei este întru adevăr un post foarte onorific (onorant – n.r.), dară pe câtu‘i de onorific, pe atâta‘i de greu, aşa-că cu privire la vârsta mea înaintată nu pot şti ori de voi fi în stare a corespunde cu exactitate şi pe deplin tuturor dorințelor ce-mi sunt impuse. Din astă causă aş sta la cumpănă, ori să primesc funcțiunea onorifică ori ba; pe de altă parte însă văd şi sunt pătruns de însemnătatea cea atât mare ce o are Centrala noastră pentru îmbunătățirea şi ridicarea stării economice a poporului nostru, şi din acest punct de vedere îmi dictează iubirea către neam, devotamentul către poporul din care fac parte să declar: cum-că primesc postul de director al Centralei.

Domnilor! D-voastră cunoaşteți cu toții soarta cea grea a agricultorilor, cunoaşteți foarte bine greutățile cele multe pe care le întâmpină ei mai ales la procurarea creditului de care au lipsă şi ştiți cum-că, din multele rele de care e bântuit poporul nostru, este cămătăritul răul cel mai mare; cămătăritul, care, în felurit mod şi felurite forme, roade la măduva materială a poporului nostru. Urmările triste ale acestui cămătărit le puteți afla în toate comunele din țară.

Pentru delăturarea acestui rău şi pentru îmbunătățirea şi ridicarea stării economice a poporului muncitor dela țară s‘au dovedit până astăzi ca cel mai puternic mijloc însoțirile după sistemul lui Raiffeisen, pentru-că aceste însoțiri lucră cu dobândă cât se poate de eftină, se acomodează referințelor materiale ale agricultorilor şi, pe lângă asigurarea financiară a împrumutului, caută ele mai ales: ca un împrumut dat să aducă efectiv şi un folos material.

Însoțirile de păstrare şi credit după sistemul Raiffeisen sunt bune tuturor celor-lalte acțiuni ce le va întreprinde Centrala pentru a uşora soartea agricultorilor; şi din causa aceasta, mai înainte de toate, va merge ținta Centralei purure într‘acolo, de a întări însoțirile Raifeisiene din țară.

Centrala are să rezolve multe şi grele probleme; ea însă nu va fi în

stare a lucra cu succes, dacă însoțirile nu vor fi la înălțimea chemării lor.

Edificiul pre care l-am terminat astăzi prin înființarea unei Centrale pentru însoțirile noastre economice, va fi înzădar rădicat, dacă temelia lui nu va fi tare sănătoasă şi compusă din un material bun, adecă solid. Temelia acestui edificiu însă sunteți Domniile voastre, d-lor directori şi representanți ai însoțirilor rurale.

Domniile voastre, cari sunteți aleşi din fruntea poporului la conducerea însoțirilor economice dela țeară, aveți în prima linie dorința de a conduce aceste însoțiri în spiritul organisatorului lor, lui **Friedrich Wilhelm Raiffeisen**, şi noi, cei din Centrală, cerem şi Vă rugăm cu insistență: ca să purcedeți întru împlinirea chemării Domniilor voastre, tot-deauna cu abnegațiune, cu deplină desinteresare personală şi cu dragoste, ca nişte prieteni adevărați şi sinceri ai poporului din care faceți parte.

Pe lângă asta, se mai cere purtarea corectă a cărților şi a conturilor şi, în privința aceasta, vă rog să vă țineți strict şi în toate punctele de instrucțiunile existente pentru purtarea însoțirilor Raiffeisiene, fără ca să faceți vr'o abatere, pentru că aceasta ar îngreuia peste măsură activitatea Centralei. Şi tocmai din acest punct de vedere Centrala va căuta tot-deauna a susține o uniformitate, atât cu privire la statutele, cât şi la regulamentul însoțirilor cari s'au asociat Centralei.

Nu mai puțină cumpănă va pune Centrala şi pe regularitatea corespondenței ce o va avea cu însoțirile din țeară; toate întrebările şi toate scrisorile dela Centrală trebue răspunse fără de întârziere, pentru că altfel nu numai că se îngreuiază mersul regulat al afacerilor, dară se ivesc şi cheltueli zădarnice.

Asemene şi emisele sau ordinațiunile ce se vor eda dela Centrală trebuesc exact împlinite.

În acesta împlinind Centrala dătorințele sale, eară însoțirile rurale dătorințele lor, activitatea noastră, prin o muncă comună şi temeinică, va aduce de bună samă fructele ce le dorim în interesul îmbunătățirii şi ridicării stării economice a poporului nostru, fiind, şi în cazul prezent ca în toate, unirea întru cele bune garanția pentru succesul dorit.

În fine zic, cum am spus şi tot spune Românul la începutul fiecărui lucru bun:

Doamne, ajută!“.

Discursul noului director a fost primit cu vii strigări de „să trăiască“.

Dl **Tudor cav. de Flondor** salută, apoi, în călduroase cuvinte mişcarea actuală a poporului român în direcția consolidării şi progresului economic, care este baza pentru o desvoltare trainică şi plină de fericire pentru popor. Promite, între vii aclamații, în calitatea sa de president al Consiliului de cultură a țării (organism agricol – n.r.), că va căuta să se promoveze, după toate puterile, interesele nou createi Centrale.

Dl. **Grigore Filimon** salută spiritul nou ce a întrat în poporul român, spiritul de închegare şi solidarisare între toate straturile poporului român în direcțiunea consolidării forțelor vitale şi a progresului. **Principiul fundamental al sistemului Raiffeisen este** garanția reciprocă nemărginită, principiul unirii: **toþi pentru unul ºi unul pentru toþi**. În poporul nostru zace o înaltă putere vitală, care tinde la validitare. Misiunea inteligenței este de a da acestor forțe un curs sănătos prin muncă adevărată şi desinteresată. Nu în goana după măriri şi în agitație lipsită de ori-ce conştiință se va găsi salvarea poporului. Fie crearea Centralei într‘un ceas bun, dee ea direcțiunea pentru o desvoltare trainică, făcându‘l pe poporul român capace (capabil – n.r.) de a susține concurența cu alte popoare ce‘l încunjură.

La propunearea presidentului, adunarea decide, prin aclamațiune, ca foaea „Deşteptarea poporului“ să fie foae oficială a Centralei.

Adunarea a fost încheiată de dl **baron Eudoxiu Hurmuzachi** cu următoarele cuvinte:

„Pe calea legală voim să ne desvoltăm ca să fim puternici şi în gospodăria noastră, şi mulțămim, şi la această ocasiune, aceluia ce ne-a dat dreptul de a lucra pentru binele neamului, M. Sa, Împăratul Francisc Iosif I să trăiască!“.

Întreaga adunare izbucni în vii strigări de „să trăiască“.

Adunarea s-a sfârşit la 6 oare p.m., rămânând în sufletul tuturor participanților o adâncă satisfacțiune şi conştiința de a fi pus temelia la una dintre cele mai pline de binecuvântare instituțiuni naționale“ (Deşteptarea, Anul XI, nr. 17/1903, pp. 1, 2).

Grigore Filimon trăia, aşa că nu i s-a acordat nici o funcție, nu a fost onorat cu nimic şi prin nimic. Abia peste vreo două luni, printr-un comunicat, avea să fie anunțată angajarea lui ca inspector al nou înființatei Centrale. Grigore Filimon avea să devină legendă, spre folosul politic al grupărilor româneşti de atunci, abia peste vreo trei ani, abia după ce Filimon, aşa cum scrisese publicistul Mihai Teliman, avea să „pună capul spre odihnă".

În 1905, când moare, Grigore Filimon lasă în urmă 100 bănci raiffeisiene, numărul lor sporind, până în 1914, primul an de război mondial, în care Bucovina, ca provincie austriacă, este implicată, la 168 însoțiri raiffeisiene române.

Deschiderea Centralei însoțirilor economice române din Bucovina s-a făcut în prima zi de vară a anului 1903, cu transmiterea instrucțiunilor şi prin intermediul „foaei oficiale a Centralei", gazeta „Deşteptarea", numită şi „Deşteptarea poporului", pentru că era „Foaia partidului poporal național", condus de Iancu Flondor, partid din care făceau parte majoritatea preoților şi învățătorilor români din Bucovina, regăsibili, de altfel, şi în conducerea însoțirilor rurale. Evenimentul deschiderii Centralei a fost salutat şi prezentat în numărul din 31 mai 1903 al gazetei bisăptămânale „Deşteptarea".

„Deschiderea Centralei însoţirilor economice române din Bucovina.

Un moment însemnat în dezvoltarea şi organizarea noastră economică şi naţională va fi în ziua de 1 Iunie a.c., în care nou creata „Centrală a însoţirilor economice române din Bucovina“ va întra în activitate, desăvârşind astfel opera începută acuma 5 ani (1898 – n.r.) şi continuată, în cei 3 ani din urmă (1900-1903 – n.r.) cu o sârguinţă şi tenacitate admirabilă de către membrii partidului nostru.

Puţine comune române încă există, cari sunt lipsite de câte o însoţire economică după sistemul Raiffeisen. Cine nu-şi aduce aminte de ostilităţile şi greutăţile a căror învingere trebuia să premeargă! Totul ce nu este binevoitor poporului nostru se pusese în mişcare ca să zădărnicescă opera începută a organizării noastre economice; intrigi şi persecuţiuni se deslănţuiseră (din partea cămătarilor, din partea băncilor, inclusiv cele „româneşti“, precum cea înfiinţată la Gura Humorului de preotul Cobilanschi şi de alţi câţiva preoţi ai românilor, care nu acordau credite membrilor însoţirilor raifeisiene şi care duceau o susţinută campanie de denigrare a noilor instituţii economice – n.r.). Antagonismul a rămas de ruşine, numărul însoţirilor crescu mereu. Ţăranul nostru cu atât mai mult şi mai mult a înţeles că instituţiunea nouă, ce începe a se încuiba prin comune, este menită să-i aducă spor şi ajutor în grelele sale nevoi. Din capul locului el a primit însoţirile cu multă încedere şi însufleţire, cu toate intrigele făcute de a‘l seduce şi preface în antagonist (adversar – n.r.).

În isolare, însoţirile nu ar fi putut progresa după trebuinţă. Se impunea de sine organisarea lor comună sub o instituţiune centrală, prin

intermediul cărei să-şi poată resolva problemele mai mari şi complicate. Întrarea în activitate a Centralei îndeplineşte această lacună.

Este un noroc că din capul locului s-a găsit în țara noastră un institut financiar mare, bine acreditat şi înzestrat cu mijloace bogate, care s-a decis a întra în legătură cu Centrala, spre a o alimenta, relativ chiar eftin, cu mijloacele financiare trebuincioase. Acest obligament a luat asupra sa „Institutul de credit fonciar al țării".

Din capul locului, atât Centrala nou creată, cât-şi numitul institut financiar au fost obiectul unor atacuri nemaipomenite din partea unor foi scrise în limba românească (ale celorlalte partide politice româneşti, lăsate, în ciuda „armistițiului", fără „merite în folosul național" – n.r.), nu spre onoarea, ci spre batjocura națiunii noastre. Cer şi pământ s-a pus în mişcare spre a compromite nou creata Centrală încă înainte de a întra în activitate. Câte şi câte pretexte se inventară spre a lovi în ea şi în persoanele chemate la conducere. Mai puternic s-a arătat zelul bărbaților chemați, decât ca atacurile şi batjocoririle să-i poată abate dela împlinirea grelei sarcini primite.

Cât de puțin fundate au fost şi sunt atacurile din punct de vedere financiar dovedeşte clar faptul că şi Centrala germană a găsit cel mai covenabil a întra cu numitul institut financiar în aceeaş legătură ca şi Centrala română. Faptul acesta este de o eloquență zdrobitoare şi va fi apt a împrăştia şi ultimele resturi de îndoeli şi nedumeriri.

Centrala nou creată va fi inima la care va curge şi dela care se va răspândi capitalul alimentator pentru însoțirile rurale, susținând pulsul normal şi sănătos. Însoțirile rurale se vor putea achita de acum cu uşurință de obligamente, atât față de depunători, cât-şi față de clientela doritoare de împrumuturi.

Capitaliele româneşti, astăzi împrăştiate pela instituțiuni financiare neromâneşti, se pot plasa de acum fără ori ce risc pela însoțirile rurale. Restituirea lor grabnică, la trebuință, nu va găsi nici o pedecă. Favorul mare al plasării pela însoțiri va fi apropierea institutului la care s-au depus banii şi fructificarea relativ foarte bună, mai bună decât la ori-ce alt institut financiar, fără-ca siguranța plasării să fie cât de puțin alterată.

Centrala, prin intermediul însoțirilor, va împlini cu vremea o imposantă misiune social-politică; ea va mijloci pretutindeni prin comune

şi crearea altor instituţiuni economice, menite să desmorţească şi să deslănţue forţele producţiunii, şi va deprinde populaţia rurală, încetul cu încetul, la o economie raţională, apropiind-o de perfecţiunea modernă. Ea va contribui la închegarea noastră socială, trezind şi desvoltând forţele industriale şi comerciale la ţară, contribuind astfel la desrobirea de tutela de astăzi esploatatoare şi pernicioasă.

Cu ziua de 1 Iunie se inaugurează o nouă epocă a consolidării şi progresului nostru pe teren economic. Fie ca nou creata noastră Centrală să-şi împliniască misiunea cu cel mai înalt patriotism naţional: „Menirea ei tot înainte măreţ îndrepte paşii săi!“ (Deşteptarea, anul XI, nr. 39/ 1903, pg. 1)

„Instrucțiune pentru însoțirile de păstrare şi credit registrate cu garanță nemărginită.

Centrala însoțirilor economice române din Bucovina a fost înregistrată la tribunalul imperial regional, secția comercială, din Cernăuț, la 29 April 1903 şi va începe activitatea sa în ziua de 1 Iuni n(ou) 1903.

Onoratele însoțiri, cari s-au asociat acestei Centrale, sunt învitate a solvi părtăşiele (părțile sociale, acțiunile – n.r.) lor şi taxa de întrare. Prin statutele noastre s-a stabilit că, pentru câte 25 membri ai fiecărei însoțiri rurale, este a se depune o părtăşie de 100 coroane. În consecință, crescând numărul membrilor însoțirii respective, va urma naturalminte să se completeze şi numărul părtăşielor şi la Centrală.

Câtimea părtăşielor de plătit întâia oară se va calcula după numărul membrilor constatat pe ziua de 31 Mai 1903.

Pe lângă părtăşie, fiecare însoțire mai este obligată a solvi şi o sumă de 10 coroane ca taxă de întrare.

Sumele aceste, precum şi altele ce ar urma a se trimite pe viitor Centralei, sunt a se vărsa la cel mai apropiat oficiu poştal, prin cecuri (Sparkassa-Erlagschien) ale cassei de economie poştale, în comptul Centralei şi la adresa institutului „Bukowinaer Bodencredit-Anstalt“ din Cernăuț.

În acelaş timp Însoțirea va face cunoscut Centralei această plată, scriindu-i pe imprimatul formular A, ale cărui coloane vor trebui să fie completate în modul cel mai munuțios.

Îndată ce Centrala va primi din partea institutului „Bukowinaer Bodencredit-Anstalt“ înştiințarea despre întrarea banilor trimişi, ea va certifica aceasta la adresa însoțirii pe imprimatul formular C.

Deoare-ce această operațiune se efectuiază prin mijlocirea cassei de economie poştale din Viena, va trebui să treacă un interval de o săptămână între data vărsării banilor şi aceea a certificării de primirea lor.

În urma deciziunii Direcției şi a Consiliului de control, din 27 Mai 1903, pentru capitalurile plasate la Centrală se va servi o dobândă de 4□%.

Însoțirile vor plăti deocamdată o dobândă de 6% pentru împrumuturile făcute la Centrală.

Ori-ce cerere de plată adresată Centralei, fie o cerere de împrumut, fie de restituire a părtăşielor sau de plată a procentelor, este a se face pe imprimatul formular D, adnotat în mod minuțios.

Direcția Centralei, examinând mai întâiu antenticitatea semnăturelor şi capacitatea de credit a Însoțirii respective, va da apoi institutului „Bukowinaer Bodencredit-Anstalt“ ordinul de plată. Însoțirea este obligată a indica în formularul D, pe care-l va trimite Centralei, modul în care doreşte să-i se espedieze banii. Spre acest sfârşit ea va anula coloana care cuprinde modul neconvenabil de espedițiune, arătând astfel dacă espedițiunea este a se face prin un cec al cassei de economie poştale sau prin scrisoare asigurată de valoare.

Modul întâiu de espedițiune este mai puțin costisitor şi recomandabil atunci când va fi casul de a se trimite sume mai mici, adecă până la 200 coroane, şi când nu se va presinta necesitatea de a avea suma aşteptată la dispozițiune mai curând decât în opt zile.

Espedițiunea prin scrisoare asigurată de valoare este mult mai costisitoare şi se va face în ori-ce alte cazuri, dar mai ales în cazurile de urgentă trebuință de bani.

Însoțirea va fi înştiințată de către Centrală, prin imprimatul formular G, despre eliberarea ordinului de plată dat institutului „Bukowinaer Bodencredit-Anstalt“, iar la rândul său ea va fi datoare a aduce imediat la cunoştința Centralei, prin imprimatul formular H, primirea banilor.

Imprimatele de formularele A, D şi H se vor trimite însoțirilor în numărul necesar.

Notificarea formală despre întrarea ca membru în Centrală se va

face prin formularul declarațiunii de întrare, în care urmează a se indica şi numărul membrilor însoțirii, constatat pe ziua în care s-a cerut primirea.

Deodată cu această notificare se va înainta şi o listă, cuprinzând semnăturilor tuturor membrilor direcțiunii însoțirii şi aceea a casierului ei, care toate vor trebui să fie subscrise de fiecare semnatar cu însuş mâna sa. La sfârşitul acestei liste de semnături, preşedintele direcțiunii, împreună cu cel al consiliului de control sau de un membru al consiliului de control designat de preşedinte, vor certifica autenticitatea lor.

Cu ajutorul acestei liste, Centrala va esamina autenticitatea semnăturilor puse pe scrisorile primite dela însoțire. Găsind motive de bănuială, va retrimite însoțirii scrisoarea, cerându-i lămuriri.

Până la prima revizuire a modului de gestiune al însoțirii, Centrala nu va putea acorda decât credite mici şi numai după-ce inspectorul Centralei va fi făcut o reviziune minuțioasă creditul va pute urca amăsurat creditului însoțirii.

Toate veniturile şi cheltuelile se vor înregistra la Centrală în acelaş mod ca şi la fiecare însoțire. Această înregistrare, precum şi înregistrarea la institutul „Bukowinaer Bodencredit-Anstalt", apoi corespondența, în modul mai sus arătat, şi, în fine, înregistrarea la însoțire, oferă în totalilatea lor garanțiele cele mai sigure precum un control serios a gestiunii afacerilor.

Pentru a înregistra exact în compturi (conturi – n.r.) taxele de întrare, părtăşiele ce vor trebui vărsate la Centrală, prisosul de bani în depunere şi împrumuturile primite dela Centrală, să se observa următoarele:

I. Taxele de întrare (10 coroane) întră în coloana Jurnalului pentru cheltueli „f" şi în „Registrul C pentru împrumuturi luate şi compturi curente cu nemembri" ca depunere pe un compt separat, ce poartă numele „Centrala". În Cartea mare se întroduc aceste părtăşii la „Debit" în „Comptul compturilor curente cu nemembri".

II. Părtăşiele trimise Centralei dela însoțiri întră în coloana jurnalului de cheltueli „f" şi în „Registrul C pentru împrumuturi luate şi compturi curente cu nemembri" ca depunere pe un cont separat, ce poartă numele „Centrala". În Cartea mare se întroduc aceste părtăşii la „Debit" în „Comptul compturilor curente cu nemembri".

III. Depunerile trimise de însoțiri la Centrală se întroduc în coloana jurnalului de cheltueli „c“ (compt curent) şi în Registrul C ca şi părtăşiele, în un compt separat.

IV. În fine, întră împumuturile primite prin mijlocirea Centralei în coloana Jurnalului pentru venituri „c“ (compt curent), în Registrul C pe alt compt separat la „Credit“ şi în Cartea mare pe „Comptul compturilor curente“ la „Credit“.

Însoțirile nu vor putea face negoț cu mărfuri decât abia în urma modificării statutelor în acest sens, ceea ce se va efectua în una din cele mai apropiate adunări generale ale Centralei. De altmintrele, în privința aceasta, Centrala nu va lipsi a emite instrucțiuni speciale.

Grigori Filimon	**Nicu Balmoº**
inspector	director“.

„Comunicat
dela „Centrala însoþirilor economice române din Bucovina.

Direcțiunea împreună cu Consiliul de control au ținut o şedință comună în 27 Mai n(ou).a.c. în care s-a hotărât:

Începerea activității Centralei cu 1 Iunie n.a.c. Constituirea unui comitet stabil de acțiune, care va ține regulat oare de birou.

Numirea d-lui Grigori Filimon ca inspector al însoþirilor.

Stabilisarea d-lui Adrian Lipețchi ca contabil.

Declararea ziarului „Deşteptarea“ ca organ de publicitate oficial al Centralei.

Solvirea de 4□% pentru banii depuşi de însoțiri la Centrală şi darea de împrumuturi la însoțiri cu 6%.

Imprimatele formularelor (vezi instrucțiunea) se vor espeda către fie-care însoțire fără întârziere, şi anume: form. A. în 20 exempl., C în 1 ex., D în 20 ex., E în 1 ex., G în 1 ex., H în 20 ex., şi izvodul membrilor direcțiunii în 2 ex.“ (Deşteptarea, Anul XI, nr. 39/1903, pg. 2).

Centrala însoțirilor economice române din Bucovina, după modelul

şi în spiritul Raiffeisen, exista. Exista ca nucleu al unui ansamblu de măsuri care vizau prosperitatea satului românesc, cum ar fi însoțirile agricole, însoțirile silvice şi forestiere, cooperația de producție şi de consum. Între timp, pentru desăvârşirea operei, politicienii „poporali“ ai lui Iancu Flondor, iubitori de neam şi patrioți reali, militau pentru „regularea creditului agricol“, care să fie acordate de „Institutul de credit fonciar bucovinean“, drept credite de exploatare agricolă şi credite ipotecare de investiții, prin intermediul Centralei raiffeisiene a însoțirilor economice româneşti din Bucovina. Exista, pe atunci, o solidaritate complexă, o solidaritate a moşierilor, a intelectualilor, inclusiv a clerului de țară, şi a țăranilor, soldată cu o înflorire a localităților rurale din Bucovina, care a individualizat superb gospodăria bucovineană în geografia diversă a gospodăriilor româneşti de pretutindeni.

Desigur că lucrurile n-au mers, încă de la început, suficient de mulțumitor, dar entuziasmul specific românilor se manifesta din plin, în ciuda faptului părtăşiile rurale erau nesemnificative, adesea mai mici sau cel mult egale cu subvențiile oferite de Comitetul Țării:

„**Centrala însoþirilor economice române din Bucovina în Cernãuþ**. Centralei însoțirilor economice române din Bucovina i s-au fost ataşat, până în 20 Faur 1904 nou, optzeci de Însoțiri de păstrare şi credit după sistemul Raiffeisen şi o însoțire de consum şi vânzare, dintre cari au solvit părtăşiile cuvenite următoarele:

Cuciurmare 500 coroane, **Mihalcea** 300 coroane, **Broscãuþi-noi** 300 coroane, **Suceveni** 300 coroane, **Pãrhãuþi** 300 coroane, **Dorna Candreni** 200 coroane, **Putna** 300 coroane, **Ropcea** 300 coroane, **Crainiceºti** (Grăniceşti) 200 coroane, **Þureni** 300 coroane, **Pârteºti de jos** 600 coroane, **Banila moldoveneascã** 600 coroane, **Calafindeºti** 400 coroane, **Botuºana** 300 coroane, **Boian** 600 coroane, **Tiºãuþi** 300 coroane, **Iliºeºti** 300 coroane, **Iacobeni** 100 coroane, **Stulpicani** 300 coroane, **Miliºãuþi** 400 coroane, **St. Onufrei** (acum, suburbie a Siretului) 200 coroane, **Pãtrãuþ pe Sirete** 300 coroane, **Dimca** 200 coroane, **Camenca** 300 coroane, **Iordãneºti** 300 coroane, **Iaslovãþ** 300 coroane, **Broscãuþi-vechi** 200 coroane, **Roºia** 400 coroane, **Frãtãuþul-nou** 400 coroane, **Arbore** 600 coroane, **Ceahor** 300 coroane, **Udeºti** 500 coroane, **Baineþ**

200 coroane, **Opriºeni** 200 coroane, **ªcheia** 400 coroane, **Baiaºeºti** 200 coroane, **Vatra Moldaviþei** 400 coroane, **Stroieºti** 100 coroane, **Breaza** 400 coroane, **Stupca** 500 coroane, **Carapciu pe Sirete** 800 coroane, **Costâna** 800 coroane, **Solca** şi **Clit** 100 coroane, **Crasna-Ilschi** 100 coroane, Însoţirea de consum în **Crasna-Ilschi** 100 coroane.

Suma totală a părtăşiilor solvite este, deci, de 15.000 coroane şi, aşadară, garanţia statutară ajunge la suma de 477.000 coroane.

Luând Centrala un avânt aşa de frumos, atragem atenţiunea publicului strângător român şi asupra împrejurării că Centrala primeşte şi depuneri spre fructificare în conto-curent, conform anunţului publicat în ziarul nostru, şi îndemnăm publicul de a întra în relaţii cu acest institut românesc" (Deşteptarea, nr. 22 din 14/27 martie 1904, pg. 2)

O parte din însoţiri lâncezesc, altele încă nu au o forţă financiară redutabilă (de pildă Crasna-Ilschi, care îşi procură o singură părtăşie, de 100 coroane, în ciuda funcţiilor pe care le ocupă Mihail Bendeschi în Centrală), dar şi aşa se simte o revigorare a satului românesc din Bucovina.

Încercarea preoţilor, învăţătorilor, boierilor şi scriitorilor români din Bucovina de a sprijini emanciparea satului românesc prin cultură şi prin prosperitate economică (esenţa crezului raiffeisian) a avut de înfruntat, în primul rând, piedici obiective, puse de conservatorismul unui popor reticient în faţa noului şi incapabil să-şi califice, într-un timp scurt, personalul tehnic cerut de o astfel de întreprindere. S-au improvizat, cu sprijinul societăţilor culturale, precum Societatea academică „Dacia", cursuri serale de contabilitate şi cursuri pentru instruirea de conducători de bănci, apoi, odată cu amplificarea şi diversificarea sistemului cooperatist, au fost organizate adevărate şcoli de contabilitate. Numai că sistemul Raiffeisen se cam golise, în Bucovina următorilor ani, după lunecarea de sub influenţa Partidului Poporal Naţional, şi, în special, sub influenţa Flondorenilor, de morala raiffeisiană, Centrala însoţirilor româneşti devenind, încetul cu încetul, dintr-un ţel al politicii, un instrument la îndemâna politicului şi un mijloc de îmbogăţire a unor politicieni, mijloc nedemonstrat, dar vizibil, prin plasamente de capitaluri în afaceri nerentabile, şi încă la preţuri cu mult peste cele ale cursului pieţii.

Florea Lupu între „politicianii noştri şi politica lor economică“

Florea Lupu, cel numit de Aurel Morariu „îndrumătorul energic al ideii cooperatiste“ în Bucovina, se va folosi de Centrala română a însoţirilor sistem Raiffeisen, impunând cumpărări de proprietăţi imobiliare la preţuri incredibil de mari, fiind bănuit de obţinerea unor beneficii neoneste şi de şubrezirea încrederii sătenilor în sistem. Probele puse la dispoziţia opiniei publice de „Revista Politică“ din Suceava sunt credibile în demascarea unei corupţii indecente, care nu poate fi anulată nici măcar de replici, dar băncile populare nu-şi pierd credibilitatea, nu se maculează din pricina liderilor, continuând să se dezvolte.

Florea Lupu se născuse în 1863, la Volcineţ, localitate bucovineană multietnică, în care deputatul Florea Lupu a izbutit să menţină o şcoală românească, în ciuda vicisitudinilor vremii. La Volcineţ funcţiona o însoţire Raiffeisen încă din 1899.

Doctor în drept al Universităţii din Cernăuţi, apoi practicant la Procuratura de finanţe, apoi, printre altele, redactor la Monitorul Oficial Imperial din Viena, secretar şi, ulterior, consilier la Tribunalul din Suceava, dar şi deputat în parlamentul vienez (din 1898), „îndrumătorul energic al ideii cooperatiste“, Dr. Florea Lupu, are de făcut faţă unor acuze grave de corupţie, formulate de iredentistul român din Bucovina Vasile Liţu, acuze la care va răspunde neconvingător. Dar polemica Liţu-Lupu mărturiseşte două puncte de vedere diametrale faţă de caracteristicile româneşti în aplicarea în Bucovina a ideilor cultural-sociale formulate de Friedrich Wilhelm Raiffeisen. Pentru că referirile la neştiinţa sătenilor în privinţa avantajelor economisirii (de care se vorbea

în primul articol bucovinean cu tematică economică, „Cruţare şi lucsu", publicat în „Foaea Societăţii" de Ambrosiu Dimitroviţă, în iunie 1865), la neprofesionismul şi corupţia conducătorilor de bănci săteşti, care nu se sfiesc să încalce, adesea, prevederile statutelor, sunt mai mult decât credibile, sunt atestate istoric drept tradiţie decadentă, adică mentalitate. Pentru că slaba sau chiar inexistenta consiliere bancară în privinţa folosirii creditului, recomandată de F.W. Raiffeisen, nu se face în Bucovina, mituirea de tip balcanic, specifică românismului, funcţionând în detrimentul împlinirii visurilor întemeietorului sistemului de realizare a bunăstării social-morale a satului. Pentru că, în Bucovina vremii, activitatea bancară în sine se cam golise de caracterul cooperatist, care vizează, prin definiţie, „ameliorarea stării economice a debitorului", banca rurală devenind, uneori, oportunitatea afirmării unor trufii autocratice locale şi, cel mai adesea, o activitate bancară în sine, tot mai apropiată de liberalism şi tot mai obedientă politic. Concepute, în Bucovina, ca repere ale unui naţionalism constructiv, care să descătuşeze şi să pună în valoare energiile creatoare ale comunităţilor rurale, însoţirile de economie şi credit devin, încetul cu încetul, şi mijloace de propagandă politică, dar şi argumente otrăvite în declamarea unui naţionalism decadent.

Dezvăluirile din „Revista Politică", în bună parte bazate pe adevăr, deşi există şi „trageri la temă", infirmate de viitor, au ca sursă de informare, dezvăluită după încheierea polemicii, raportul întocmit de „un înalt funcţionar ministerial ce a controlat Centrala", document nedezvăluit părtaşilor şi opiniei publice din Bucovina de Dr. Florea Lupu. Dar, dincolo de adevărurile relative ale polemicii, există şi o realitate, care supravieţuieşte vremurilor, realitatea satului bucovinean, revigorat în anii însoţirilor economice sistem Raiffeisen şi rămas cu un avans de splendoare neegalat nici până astăzi de celelalte sate ale românilor din provinciile noastre istorice.

În anii în care şi-a fundamentat sistemul, Friedrich Wilhelm Raiffeisen ştia că structurile economice ale solidarităţii sociale au adversari doctrinari (liberalism, marxism, anarhism etc.), adversari direct interesaţi (sistemul bancar existent) şi adversari organici (deci, care vin din interiorul însoţirii şi care vor folosi solidaritatea pentru rezolvarea propriilor interese). În Bucovina, toate aceste trei sisteme de ostilităţi se

manifestă agresiv, dar, aşa cum o demonstrează şi polemica Lițu-Lupu, pe care o vom reproduce în cuprinderea ei social-economică, sistemul Raiffeisen rezistă. Rezistă datorită scânteii divine care-l caracterizează în concepere, rezistă datorită unei funcționalități obiective, de veşnică necesitate şi actualitate, pe care oamenii, cu toate slăbiciunile lor, nu o pot şubrezi.

„**Politicianii noºtri ºi politica lor economicã**... Bancele noastre rurale, al căror început cade în era boerească încă, funcționează greu sau nu funcționează defel. De economii nu poate fi nici măcar vorba la ele. Toate lucră numai cu bani străini, împrumutați, şi contribuie la înmulțirea averii străinilor, plătindu-le dobândă pentru capitalurile împrumutate.

Ceea ce ar trebui să se întâmple numai la ceasuri extraordinare este la bancele noastre regulă. Poporul nostru nu cunoaşte încă rostul bancelor săteşti. Nime nu-şi bate capul să-l facă să înțeleagă că bancele săteşti au în prima linie menirea să-i deie posibilitatea să facă economii, să cruțe măcar puțini bani albi pentru zile negre.

Palmaşii noştri nu depun la bancele săteşti nici un ban spre fructificare. Tot resultatul muncii lor de-o săptămână se cheltueşte, Duminica, în crâşmă. Ce sume enorme s-ar putea economisi dacă palmaşii noştri ar depune cel puțin câte o coroană pe săptămână la bancele săteşti. Cât de lesne ar putea să puie sărăcimea noastră, în modul acesta, temelia pentru îmbunătățirea stării sale economice în viitor, dacă ar fi deşteptată şi îndrumată la economie, să cheltuiască mai puțin, de cum îi e câştigul.

În fiecare comună românească se află atâția bani câți sunt necesari pentru trebuințele succesive ale locuitorilor ei, dacă ar fi concentrați în banca sătească. Locuitorii cei mai cu avere ai comunelor noastre nu numai că nu sunt părtaşi ai băncilor săteşti, ci preferă să-şi țină banii în ladă, în loc să-i depună la banca sătească, ca să crească prin fructificare. Cauza este, pe de o parte, neştiința lor, pe de altă parte, însă, şi aceasta-i cea mai însemnată, lipsa de încredere în administrația corectă a bancei şi temerea că nu va avea capitalul la dispoziție în caz de trebuință.

Cauzele acestea n-ar exista dacă țărănimea noastră ar şti că, prin concentrarea capitalurilor aflătoare într-o comună în banca sătească, se poate folosi nu numai de cel sărac, dară şi cel mai avut, pentru că sumele

mici depuse de mulți săraci întrec suma mare depusă de unul mai avut şi că toți părtaşii bancei se pot folosi succesiv de banii depuşi la ea, dacă la conducerea bancelor ar fi chemate numai persoanele cele mai de încredere din comună.

La acordarea împrumuturilor din bancele noastre săteşti, cel ce cere împrumutul nu este întrebat niciodată la ce se vor întrebuința banii împrumutați şi conducătorii bancei nu chibzuiesc niciodată ori de scopul intenționat, pentru care voieşte să întrebuințeze împrumutul, este bun sau rău pentru prosperarea economică a celui ce împrumută, ori de întreprinderea ce voieşte s-o realizeze poate fi rentabilă sau nu şi, în cazul din urmă, să refuze împrumutul cerut.

Conducătorii bancelor săteşti acordă, de multe ori, împrumuturi la persoane despre care ştiu pozitiv că împrumutul va fi întrebuințat nu pentru ameliorarea stării economice a debitorului, ci pentru deteriorarea ei.

La primirea părtaşilor nu se procede după sensul statutelor, pentru că se primesc bețivi, făcători de rele şi alte persoane despre care se ştie, înainte, că nu-s de cuvânt, ci de bucluc. Prin procedura aceasta incorectă, se zădărniceşte scopul bancei, a conlucra la rădicarea morală a populațiunii noastre.

Se întâmplă adese că conducătorii bancei săteşti nu proced obiectiv şi dezinteresați la acordarea împrumuturilor. Unii iau bani, alții zile de muncă pentru acordarea împrumutului. Sunt şi de aceia cari cer „cinste". O parte însemnată din împrumutul luat debitorul o cheltuieşte, imediat după primirea banilor, în crâşmă, dând „cinstea" cerută, şi înavuțeşte pe crâşmar.

Toate acestea nu s-ar întâmpla dacă cei ce stau în fruntea Centralei însoțirilor noastre economice şi organele lor de control şi-ar împlini conştiincios chemarea lor.

Centrala însoțirilor economice din țară, în fruntea căreia stă politicianul nostru Dr. Florea Lupu, s-a depărtat cu totului tot de la menirea ei statutară. Acest institut de credit nu este, ca la Centrala Germanilor, pentru alimentarea bancelor săteşti şi fructificarea capitalurilor lor, cari nu se pot plasa, ci pentru ca să mărească influența politică a domnului Dr. Florea Lupu şi a lipaşilor săi, ca să poată domni în țară după bunul

plac.

Încercările făcute de a destitui pe acest domn puţin scrupulor de la conducerea Centralei n-au isbutit, pentru că el, prevăzând ce-l aşteaptă, a ştiut să paralizeze intenţiunea amintită, primind, imediat înainte de adunarea generală, părtaşi noi, cari nu sunt decât instrumente oarbe în mâinile sale. Mulţi părtaşi, şi anume cei mai oneşti, s-au retras, din cauza aceasta, din Centrala însoţirilor noastre economice.

Centrala a rămas, deci, pe mâinile domnului Dr. Florea Lupu, fără controlul necesar, pentru că celelalte organe administrative ale Centralei sunt sau de pănura domnului Dr. Florea Lupu, sau necunoscătoare de cauză, sau neglijente în împlinirea obligaţiilor impuse prin statute.

Ce a fost am văzut, ce va fi vom vedea. Nu mai încape nici o îndoială că Centrala însoţirilor noastre economice, de sub conducerea domnului Dr. Florea Lupu, nu este administrată cum ar trebui să fie. Adevărat este că domnul Dr. Florea Lupu este în prima linie responsabil părtaşilor Centralei pentru administraţia sa.

Domnul Dr. Iancu cav. de Flondor, şeful partidului român din ţară, n-are însă dreptate dacă susţine că afacerea este de caracter pur privat şi că publicitatea din cauza asta n-are să se ocupe de ea.

Centrala însoţirilor economice române este un institut public românesc, constituit de Români şi cu capitaluri româneşti. Destinaţiunea Centralei este de interes general românesc. Sporiul sau decadenţa ei nu se referă, deci, numai la părtaşii ei, ci la toţi Românii din ţară. De aceea, avem nu numai dreptul, ci şi obligaţiunea a ne ocupa de administraţia Centralei însoţirilor noastre economice, în fruntea căreia stă domnul Dr. Florea Lupu, prezidentul Bancei Ţării. Ca să documentăm că Centrala nu este încredinţată la persoane potrivite şi că administraţia ei nu este mai bună decât a bancelor săteşti, cari sunt părtaşe la ea, vom vorbi, deocamdată, numai de afacerile următoare ale acestui institut românesc.

Înainte cu vreo trei sau patru ani (1906, 1907 – n.r.), a cumpărat Centrala o hărdughie de moară de vapor (moară cu aburi – n.r.) cu o sumă foarte mare. Ce scopuri a urmărit Centrala cu cumpărarea aceasta nu se ştie pozitiv. Unii zic că Centrala şi-a propus să furnizeze făină prăvăliilor româneşti din ţară. Dacă ea ar fi urmărit scopul acesta, ca să împiedice dependenţa prăvăliilor româneşti de morile străine, a avut timp

ca să-l realizeze. Pentru că nu l-a realizat, nici n-a cercat să-l realizeze, zic alții că scopul cumpărării morii acesteia a fost altul, care nu corespunde defel destinațiunii Centralei însoțirilor noastre economice. Necredincioşii aceştia se bazează pe faptul că morăritul, la noi, în țară, este puțin rentabil chiar şi pentru aceia cari dispun de capitaluri necesare proprii şi cari stau singuri şi imediat în fruntea întreprinderii.

Domnul Dr. Florea Lupu a ştiut prea bine că Centrala însoțirilor noastre economice operează mai cu samă cu capitaluri străine, împrumutate, pentru cari plăteşte dobândă cam de 7%. Având în vedere şi lipsa de un personal instruct şi credincios în profesiunea morăritului, domnul Dr. Florea Lupu, şeful Centralei însoțirilor noastre economice, a trebuit să fie pe deplin convins că cumpărarea morii nu poate fi nici într-un caz rentabilă, pentru că şi prăvăliile noastre româneşti din țară sunt atât de puține la număr; că nu pot să desfacă făina produsă de-o moară cu vapor.

Moara aceasta, dată în arândă unui evreu, nu aduce un venit care să acopere interesele capitalului investit în ea. Se pare, deci, că scopul principal la cumpărarea morii a fost câştigul de proviziuni grase. Lumea care nu mai crede vorbele domnului Dr. Florea Lupu deduce aceasta din faptul că cumnatul său, domnul Tit cav. de Onciul, deputat al ținutului Sucevii, a reclamat la tribunal plata unei sume mari ca proviziune pentru înduplecarea Centralei la cumpărarea morii. Oameni informați în cauză susțin că din cumpărarea morii din chestiune rezultă o pierdere nu neînsemnată pentru Centrală.

Domnul Max Anhauch a cumpărat domeniul Pătrăuți de Jos pe Sirete, înainte de mai mulți ani, cu 300.000 florini (600.000 de coroane). Din exploatarea pădurii domeniului acestuia a scos întreg capitalul investit. Mult timp după aceea, a prețuit un bărbat de încredere al Institutului austriac de credit fonciar din Viena şi specialist în agricultură şi silvicultură domeniul acesta, care era vorba să fie încărcat cu o ipotecă a numitului Institut de credit, cel mult cu 350.000 florini (700.000 coroane). Imediat după aceasta, se vede că Institutul de credit numit n-a voit să acorde suma cerută împrumut, a cumpărat Centrala însoțirilor economice române din țară domeniul acesta cu prețul de un milion şese sute mii de coroane. Adăugând la suma aceasta şi taxa de transcriere,

precum şi spesele îmbinate cu cumpărătura aceasta, se urcă prețul plătit de Centrala însoțirilor noastre economice la suma de un milion şepte sute mii coroane. Expertul amintit mai sus ne-a asigurat că valoarea adevărată a domeniului Pătrăuți de Jos pe Sirete este cel mai mult de 400.000 florini (800.000 coroane), pentru că din pământul de arătură al domeniului acestuia sunt numai 200 fălci de calitate bună, 150 fălci de calitate mijlocie şi restul de calitate de tot inferioară, iară pădurea brăcuită tot.

Centrala însoțirilor noastre economice a plătit, deci, pentru moşia aceasta minimum de două ori cât face. Moşia aceasta a fost cumpărată, vezi Doamne, ca să fie împărțită în loturi mici la țărani. Până acuma, se zice că s-a vândut numai o jumătate de falce de pământ la un evreu. Țăranii nu vroiesc să cumpere pământ din moşia aceasta, pentru că Centrala însoțirilor noastre economice le cere trei prețuri de prăjină. Din aceasta rezultă că evaluarea expertului care mi-a dat informațiunile acestea corespunde deplin stării faptice.

După cum am mai zis mai sus, Centrala a împrumutat capitalul investit în domeniul acesta. Ea plăteşte dobândă anuală de 7%, prin urmare, de la un capital de 1.700.000 coroane, o sumă de 119.000 coroane. Dacă vom mai adăugi la cifra aceasta dările şi spesele de administrație, evaluate aproximativ numai cu 6.000 coroane, căpătăm o sumă de 125.000 coroane, care reprezintă spesele anuale ale centralei însoțirilor noastre economice. Venitul net, însă, ce-l aduce moşia aceasta nu întrece nici a patra parte a cheltuielilor, după cum susțin persoane competente. Nebunii de țărani, respingând planul domnului Dr. Florea Lupu de a-i înavuți şi a-i ferici cât ai bate din palme, au nimicit toate socotelile lui. Ori de va rezulta din afacerea aceasta un profit pentru Centrala însoțirilor noastre economice poate socoti tot omul care este versat în adiție şi subtracție.

Centrala însoțirilor noastre economice a mai cumpărat şi moşioara Slobozia-Pruncului, pentru care ofereau persoane private 160.000 coroane, cu prețul de 214.000 coroane. Ea a plătit, deci, pentru moşia aceasta 54.000 coroane mai mult decât face. Şi din proprietatea aceasta încă tot nu-i vândută o parte considerabilă la țărani, pentru că-i prea scumpă. Ce folos a rezultat din cumpărătura aceasta pentru Centrala

însoțirilor noastre economice arată socotelile ei.

Banca Țării, al cărei prezident este tot domnul Dr. Florea Lupu, a cumpărat şi împărțit în loturi mici între țărani moşiile Hatna şi Călineştii lui Ienache, precum şi moşiile patriarchiei din Ierusalim: Dimca, Dracineț şi Volcineț. Prețurile plătite pentru moşiile acestea au fost cel puțin corespunzătoare valorii lor, pentru că nu au fost fixate numai de domnul Dr. Florea Lupu, ca la Centrala însoțirilor române. Cui s-au dat, însă, moşiile acestea? Comunelor Slobozia-Pruncului, Hatna, Călineştii lui Ienachi, Volcineț, Dracineț sunt locuite parte exclusiv de Ruşi, parte de Ruşi în majoritate covârşitoare şi puțini Români dubioşi. Numai comuna Dimca are populațiune românească. Mai toate pământurile moşiilor acestora au fost împărțite între străini. Din proprietatea Dimca au primit Românii numai o parte foarte neînsemnată, pentru că partea cea mai mare a propritāții acesteia a fost dată la Evrei. La întrebarea ori de s-a înstărit, prin tranzacțiunile amintite, mijlocite de Banca Țării şi de Centrala însoțirilor noastre economice, elementul român din țara noastră sau duşmanii lui cei mai neîmpăcați, trebuie să răspundă orişicare cunoscător al stărilor faptice că din tranzacțiunile acestea a rezultat un folos numai pentru duşmanii neamului românesc.

Statutele Bancei Țării, elaborate de domnul Dr. Florea Lupu, sunt astfel întocmite ca țărănimea noastră să se poată folosi numai foarte puțin de ea. De credit personal au aproape numai Evreii parte, cari întrebuințează capitalurile împrumutate sub condițiuni foarte favorabile pentru exploatarea țărănimii. Banca Țării, care a plătit, abstrăgând de la proviziunile primite de unii de-ai noştri, milioane, fără necesitate şi folos real, Institutului de credit fonciar bucovinean, acuma în lichidațiune, nu corespunde defel trebuințelor țăranilor.

Să revenim la Centrala însoțirilor noastre economice de sub probata conducere model a domnului Dr. Florea Lupu. Cum s-a putut întâmpla că Centrala să plătească pentru moşiile amintite sume enorme peste valoare lor efectivă? Tot omul care cumpără ceva, mai cu seamă însă o moşie, se informează, mai întâi, despre valoarea obiectului respectiv. Dacă nu poate să-l evalueze singur, se foloseşte de experți versați în cauză şi consultă şi alte persoane, cari sunt în stare să-i deie informațiuni exacte. Dacă domnul Dr. Florea Lupu s-ar fi uitat în tabula provincială,

şi noi, după cum îl cunoaştem, suntem convinşi că a şi făcut aceasta, ar fi constatat că vânzătorul moşiei Pătrăuţii de Jos pe Sirete a cumpărat-o cu 600.000 coroane. Vecinii proprietăţii acesteia, dacă au fost întrebaţi, de bună seamă că i-au spus că vânzătorul a exploatat toată pădurea şi şi-a scos preţul plătit. De la ţăranii din Pătrăuţi, dacă nu de la experţi, a putut să capete informaţiuni pozitive despre fertilitatea (capacitatea de a produce) pământului, despre valoarea lui şi cât pot să plătească ei pentru o prăjină de loc. Asemene, nu era imposibil să afle ce venit anual aduce moşia aceasta. Pe baza datelor acestora, se poate socoti foarte lesne şi fără multă bătaie de cap valoarea efectivă a moşiei Pătrăuţii de Jos pe Sirete. Noi nu ne îndoim că domnul Dr. Florea Lupu a făcut socoteala aceasta şi a stabilit valoarea exactă a moşiei acesteia. Dacă, cu toate acestea, Centrala însoţirilor noastre economice, condusă de domnul Dr. Florea Lupu, a plătit pentru proprietăţile cumpărate de ea preţuri duble, lumea se vede că are dreptate dacă susţine că afacerile acestea nu sunt curate, căci altfel nu se poate explica diferenţa colosală ce există între preţurile plătite şi valoarea efectivă a obiectelor cumpărate, pentru că domnul Dr. Florea Lupu nu este un nebun care nu ştie ce face. Mai încape îndoială că domnul Dr. Florea Lupu este un geniu funciar de prim rang şi că va rădica starea economică a poporului nostru cât ai bate din palme, aşa că se va mira lumea?

Cu prilejul acesta, ne permitem încă şi întrebarea: este oare compatibil că domnul Dr. Florea Lupu, părtaş al tovărăşiilor pentru exploatarea pădurilor, să contracteze cu domnul Dr. Florea Lupu, directorul Centralei însoţirilor economice?" (Revista Politică, nr. 3/ 30.10.1910, pp. 4-7).

Centrala însoţirilor economice din Bucovina, cu sediul în Cernăuţi, Piaţa Principală nr. 3, expediază pe adresa „Revistei Politice", Suceava, str. Tâmplarilor nr. 16, o „Rectificare", un drept la replică, în care, dincolo de stereotipia „nu este adevărat că", se înfăţişează partea lăsată în umbră de dezvăluirile din articolul semnat de Vasile Liţu. În „Rectificare", din motive de credibilitate, se face permanent o comparaţie între însoţirile economice româneşti din Bucovina şi cele din ţările vestului european, cu tradiţie economică, dar în care omeneştile apucături deja le anticipează

pe cele din viitorul bucovinean. În „Rectificare“, sunt numite şi câteva adevăruri importante, şi anume că, prin înfiinţarea însoţirilor economice româneşti, sătenii beneficiau de dobânzi considerabil mai mici, astfel că, în cinci-şase ani, satele româneşti deja scăpaseră de povara datoriilor cămătăreşti de până atunci, începuseră să cumpere pământuri şi deveniseră şi „cruţători activi“, care îşi depuneau economiile la banca sătească. Modelul bucovinean al însoţirilor de tip raiffeisian părea să fie atât de eficient, încât el a fost studiat şi de o delegaţie românească (Vintilă Brătianu, I.G. Duca, profesorul Mihai Săulescu), pentru a fi implementat şi în Regatul României. Băncile săteşti funcţionau, în ciuda unor excepţii reale, dar şi singulare, şi ca „filtre“ morale, prin statute fiind interzis accesul în comunitatea economică sătească al persoanelor cu o conduită morală îndoielnică, precum, de pildă, beţivii. Băncile săteşti îşi împlineau menirea şi doar Centrala, folosită adesea în rezolvarea unor interese de grup, şubrezea construcţia prin irosirea capitalurilor în fel de fel de tranzacţii cu bucluc.

„**Rectificare**. Nu este adevărat că băncile noastre rurale funcţionează greu sau nu funcţionează de loc, ci adevărat că cea mai mare parte a băncilor noastre populare funcţionează bine şi numai un procent disparent funcţionează mai greoi, din cauza lipsei de persoane conducătoare instruite. În această privinţă, împrejurările băncilor noastre rurale nu se deosebesc de împrejurările băncilor rurale din ţările vestice. Şi acolo funcţionează băncile rurale numai atunci bine dacă în localitatea respectivă se pot nevira (desemna - n.n.) persoane cu devotament şi pricepere pentru conducerea unei bănci rurale.

Bănci rurale cu funcţionare bună se prefac, aşa zicând, peste noapte în bănci slabe. Cauza? Sau preotul, sau învăţătorul care a fost sufletul conducător al băncii, părăsind cumuna, fie de voie sau fără voie, şi cu ea banca sătească, respectiva bancă fiind lipsită de bărbatul conducător destoinic, începe a tânji şi a decădea până iarăşi se află un suflet conducător, care ştie a conduce bine o bancă rurală. Aşa-i la noi, întocmai aşa-i şi în Vest. Apoi mai observăm că, în Vest, unde organizaţia economică e mai veche decât la noi, se întâmplă chiar şi defraudări în băncile rurale.

Nu este adevărat că băncile rurale, lucrând cu bani străini, contribuie numai la înmulțirea averii străinilor, plătindu-le dobânda pentru capitalurile împrumutate, ci adevărat că băncile rurale, deşi sunt nevoite, la început, să lucre cu bani împrumutați, ele contribuiesc în prima linie la întărirea economică a membrilor ei, pentru că membrii băncilor rurale capătă împrumuturi cu dobânzi mult mai ieftine şi în condițiuni mult mai convenabile decât de la cămătarii săteşti sau orăşeneşti.

Țăranii noştri, înainte de funcționarea băncilor săteşti, plăteau pentru banii împrumutați 20, 30, ba chiar 40 la sută. Afară de aceasta, erau supți cu diferite hatâruri în folosul cămătarilor. Azi asemenea stări sunt imposibile.

Nu este adevărat că poporul nostru nu cunoaşte scopul băncilor săteşti, ci adevărat că poporul nostru cunoaşte prea bine scopul băncilor săteşti. Dovada cea mai bună e că țăranii cumpără locuri cu banii relativ ieftin împrumutați de la băncile săteşti, plătesc în mare parte foarte regulat interesele după împrumut şi capitalul datorit succesiv în rate, încât țăranii stăruitori şi trezi, în maximum 5 ani de zile, au câştigat falcea de loc curat. Adevărat e că țăranii, unde pot şi întrucâtva au bani disponibili, îi depun la băncile săteşti. Băncile săteşti au menirea de a primi banii spre fructificare şi, totodată, de a da împrumuturi cât se poate de ieftine şi convenabile. Țărănimea noastră se foloseşte deopotrivă de ambele direcțiuni de bănci săteşti.

Nu este adevărat că pălmaşii noştri nu depun la băncile săteşti nici un ban spre fructificare, ci adevărat că foarte mulți pălmaşi fac depuneri la băncilor săteşti.

Nu este adevărat că pălmaşii noştri cheltuiesc, Duminica, în crâşmă, tot rezultatul muncii lor de o săptămână, ci adevărat că acei pălmaşi, cari sunt, totodată şi membri ai băncilor săteşti, cruță unde pot şi fac depuneri la băncile săteşti.

Nu este adevărat că țărănimea noastră n-ar fi deşteptată şi îndrumată la economie, ci adevărat că, prin adunări şi în scris, am îndemnat, totdeauna, țărănimea spre cruțare şi economie. Rezultatele noastre de până acuma sunt foarte îmbucurătoare şi sperăm că nu va trece un deceniu şi băncile noastre, respectiv Centrala, nu vor mai avea trebuință de capital străin.

Nu este adevărat că locuitorii cei mai cu avere ai comunelor noastre n-ar fi părtaşi ai băncilor săteşti, ci adevărat că aproape toți fruntaşii țărani sunt membri ai băncilor săteşti.

Nu este adevărat că țărănimea noastră n-ar avea încredere în administrația corectă a băncii şi ar avea temere că nu va avea capital la dispoziție în caz de trebuință, ci adevărat că tocmai țărănimea cea mai sănătoasă face parte din băncile rurale şi că tocmai această împrejurare dovedeşte în mod neîndoielnic încrederea țăranilor în băncile săteşti. Nu sunt aşa de proşti, azi, țăranii ca să nu ştie ei ce înseamnă garanția nelimitată a băncilor săteşti şi ce siguranță le oferă această garanție.

Nu este adevărat că la acordarea împrumuturilor din băncile săteşti împrumutătorul niciodată nu e întrebat la ce se vor întrebuința banii împrumutați, nu este adevărat că conducătorii băncilor săteşti nu chibzuiesc niciodată ori de scopul intenționat, pentru care se face împrumutul, este bun sau rău pentru prosperarea economică a împrumutatului, ori de întreprinderea ce voieşte să o realizeze împrumutatul poate fi rentabilă sau nu şi, în cazul din urmă, să se refuze împrumutul cerut, ci adevărat că toate aceste precauțiuni de regulă se observă. Aceasta o putem orişicând dovedi prin martori şi această dovadă e foarte necesară, dacă să nu se zugrume încrederea şi creditul băncilor săteşti prin critice nejuste ale unor oameni, cari nu-şi dau seama despre importanța şi consecvențele bănuielilor lor.

Nu este adevărat că la primirea părtaşilor nu se procede după sensul statutelor şi că se primesc bețivi, făcători de rele şi alte persoane, despre cari se ştie înainte că nu-s de cuvânt, ci de bucluc, ci adevărat că, la primirea membrilor, direcțiunile băncilor săteşti proced conform dispozițiunilor statutare şi că nu primesc cu ştiință alți membri decât aceia despre care nu există nedumeriri în privința morală. Dar, chiar dacă s-ar întâmpla ici-colea vreo nesocotire la primirea membrilor, această împrejurare nu se poate generaliza la nici un caz, pentru că prin aceasta se înfierează cu nedreptul țărănimea noastră ca o bandă de mişei depravați şi să zgrumă creditul băncilor săteşti. Țărănimea noastră e în sine sănătoasă, harnică şi muncitoare. Excepții se află la toate popoarele din Vest. Prin urmare nu e just a judeca țărănimea noastră mai aspru decât pe aceia din alte țări.

Nu este adevărat că la băncile noastre săteşti ar exista proceduri incorecte, cari ar zădărnici scopul băncii, ci adevărat că asemenea proceduri nu există la băncile noastre săteşti şi, dacă se ivesc ici-colea şi ajung la ştirea forurilor de control, se înlătură imediat şi radical.

Nu este adevărat că se întâmplă adese că conducătorii băncii săteşti nu proced obiectiv şi desinteresați la acordarea împrumuturilor, ci adevărat că, de regulă, conducătorii băncilor săteşti proced obiectiv şi desinteresați la acordarea împrumuturilor. Ici-colea, în răstimpul anilor, se ivesc neajunsuri, cari, cum au străbătut la ştirea Centralei, au şi fost radical înlăturate. Domnii de la „Revista Politică“ binevoiască a ne da cazuri concrete şi noi promitem solemn că vom urmări fără crutare orice caz de abuz. A rădica bănuieli generale, fără a arăta cazurile concrete, ni se pare a fi neiertat, ba chiar periculos pentru că asemenea bănuieli tind la dărâmarea organizației noastre economice şi e foarte uşor a dărâma ceea ce este, dar foarte greu a rădica alte organizațiuni mai perfecte.

Nu este adevărat că conducătorii băncilor iau bani sau zile de muncă sau cer „cinste“ pentru acordarea împrumuturilor, ci adevărat că acordarea împrumuturilor se face fără orice răsplată. Aceasta este regula obişnuită pretutindeni şi e un atac grav la onoarea conducătorilor băncilor săteşti inculparea domnilor de la „Revista Politică“. Rugăm să ne comunicați cazurile concrete şi noi vom face imediat rânduială.

Nu este adevărat că debitorul cheltuieşte, imediat după primirea banilor, o parte însemnată din împrumutul luat la crâşmă, ci adevărat că, de regulă, debitorii întrebuințează împrumutul luat pentru scopuri gospodăreşti. Adevărul acestei aserțiuni îl putem dovedi cu sute şi mii de cazuri concrete. Ajunge dacă amintim că țăranii, ai căror moşii au fost până la 80% ale valorilor îndatorite, cu ajutorul băncii săteşti şi hărniciei au devenit, în răstimp de şase ani, cruțători activi, adică nu numai că au plătit datoriile la cămătari, ci, după şase ani de muncă pricepută, au început deja a face depuneri la banca sătească. Dacă poate ici-colea s-a ivit şi un țăran necumpătat, cari n-a ştiut să se folosească rațional de ajutorul băncii săteşti, nu rezultă din această întâmplare că toți țăranii noştri ar fi nişte ticăloşi, cari nu ştiu a întrebuința rațional împrumuturile băncilor săteşti.

Nu este adevărat că conducătorii Centralei însoțirii noastre

economice şi organele ei nu şi-ar împlini conştiincios chemarea lor, ci adevărat că atât direcţiunea Centralei, cât şi consiliul de control îşi împlinesc datorinţele lor în modul cel mai conştiincios. Cu toţii lucrăm gratuit şi cu vie satisfacţie constatăm că atât reviziunea Comitetului Ţării, cât şi reviziunile băncilor cari alimentează Centrala cu credite – şi aceasta e lucrul principal pentru noi – ne-au adus totdeauna numai laude. Dacă neamurile străine, precum Cehii, cunoscându-ne gestiunea noastră corectă, ne încredinţează credite de multe milioane, atunci credem că acest fapt dovedeşte mai clar decât orice altă argumentaţiune că aserţiunile „Revistei Politice" nu sunt adevărate şi sunt numai potrivite a discredita nu numai toată organizaţia noastră economică, ci chiar neamul nostru întreg.

Nu este adevărat că Centrala noastră s-a depărtat cu totul de la menirea ei statutară, ci adevărat că Centrala pururea s-a ţinut strict de dispoziţiunile statutare. Vă rugăm să ne arătaţi un sigur caz în care Centrala ar fi călcat o dispoziţiune statutară.

Nu este adevărat că Centrala noastră n-ar fi pentru alimentarea băncilor săteşti şi fructificarea capitalurilor lor neplasate, nu este adevărat că Centrala noastră ar fi numai pentru mărirea influenţiei politice a domnului Dr. Florea Lupu şi a lipaşilor săi, ci adevărat că Centrala noastră alimentează băncile săteşti cu 3 milioane coroane şi că băncile noastre săteşti n-au ajuns încă în acea treaptă de întărire ca să aibă depuneri de prisos, cari ar fi de dat spre fructificare Centralei. Pentru aceasta e de lipsă o muncă sistematică de vreo 10 ani şi atunci nădăjduim la Dumnezeu că şi băncile noastre săteşti vor ajunge treapta dezvoltării băncilor rurale din Vest şi vor avea capitaluri proprii disponibile.

Centrala noastră nu s-a amestecat în politică şi nu s-a ocupat cu alta decât exclusiv cu organizarea economică a poporului nostru. Ce a fost Centrala înaintea conducerii prin Dr. Florea Lupu şi ce e Centrala azi, după 6 ani de conducere prin Dr. Florea Lupu, o dovedesc mai bine actele Centralei.

Înainte de 6 ani, Centrala noastră dispunea de un credit de abia 150.000 coroane pentru 150 însoţiri, pe când ea azi dispune de un credit de peste 9 milioane coroane.

Înainte de 6 ani, domnea cea mai perfectă dezordine, nu erau nici

conturi, nici registre purtate în regulă, ba chiar delapidări se iviseră. De atunci, încoace, s-a introdus o organizaţie internă model, recunoscută de factorul cel mai competent, de bancherul Centralei.

Nu este adevărat că încercările pretinse de a înlătura pe actualul director, Dr. Florea Lupu, de la conducerea Centralei s-au zădărnicit prin aceea că, imediat înainte de adunarea generală, s-au primit părtaşi noi, cari nu sunt decât instrumente oarbe ale domnului Dr. Florea Lupu, ci adevărat e că orişicând s-a primit fiecare Român care a dorit să fie membru al Centralei. Centrala adică, precum oricare alt institut de credit, are cel mai viu interes ca să aibă cât se poate de mulţi membri. Cu cât mai mare e numărul membrilor, cu atât mai puternic e institutul respectiv, cu atât mai mare e încrederea şi creditul institutului. Invităm pe toţi Românii ca să intre ca membri la Centrală, să convoace apoi o adunare extraordinară generală şi să aleagă, după plac, o direcţiune nouă şi un consiliu de control nou pentru Centrală.

Nu este adevărat că mulţi părtaşi, şi anume cei mai oneşti, s-au retras de la Centrală, ci adevărat că la Centrală nu există alţi părtaşi decât numai oameni oneşti şi că numărul părtaşilor nu numai că n-a dat înapoi, ci a crescut din an în an.

Nu este adevărat că Centrala a rămas numai pe mâinile domnului Dr. Florea Lupu, fără control necesar, şi că celelalte organe administrative ar fi necunoscătoare de cauză sau neglijente în îndeplinirea obligaţiunilor impuse prin statute, ci adevărat că Centrala este administrată conştiincios de organele statutare şi că organele Centralei îşi îndeplinesc oblicaţiunile lor statutare în mod foarte conştiincios. Şi noi zicem „ce a fost am văzut“ (cea mai mare destrăbălare), „ce este vedem cu toţii“ (incontestabilă ordine) şi „ce va fi vom vedea“.

Nu este adevărat că Centrala de sub conducerea domnului Dr. Florea Lupu nu este administrată cum ar trebui să fie, ci adevărat că Centrala noastră are poate cea mai pricepută, mai curată şi exactă administraţie ce se poate afla la institute de această categorie. Amintim numai că, înainte de vreo doi ani, a fost o delegaţiune de experţi din România, şi anume: Actualul guvernator al Băncii Naţionale din România, domnul Vintilă Brăteanu, profesorul pentru economia naţională de la Universitatea din Bucureşti, Săulescu, şi actualul deputat şi publicist de

rang , domnul I.G. Duca, la noi, în Bucovina, şi-au studiat organizaţia şi funcţionarea Centralei noastre. Rezultatul a fost laudă şi recunoştinţă.

Nu este adevărat, prin urmare, că Centrala nu este încredinţată la persoane potrivite, nu este adevărat că administraţia ei nu este bună, ci adevărat că Centrala, în urma unei conduceri pricepute, a luat un avânt(at) progres, neaşteptat în timp relativ foarte scurt de abia 6 ani.

Nu este adevărat că Centrala a cumpărat o moară fără să ştie ce scopuri economice au să se realizeze cu moara cumpărată, ci adevărat că Centrala a urmărit cu această cumpărătură scopuri anumite. Iată geneza cumpărării morii. La o adunare generală, un reprezentant al unei bănci săteşti a exprimat dorinţa ca să se înfiinţeze hambare. Adesea se arunca în discuţia publică probleme economice, fără ca iniţiatorii să-şi deie bine seama dacă problemele atinse se pot realiza cu mijloacele şi puterile de muncă disponibile. Înfiinţarea hambarelor întâmpină la noi, deocamdată, greutăţi tehnice foarte însemnate. Numai bărbaţi specialişti ar putea realiza această problemă economică. Ei ar trebui să fie specialişti în cumpărarea şi manipularea cerealelor, specialişti în negoţul cerealelor, specialişti în tehnica banului. Fără aceste trei condiţiuni îndeplinite, orice încercare e menită pieirii din capul locului.

Adevărat e că, lângă Schwechat, muncitorii au o mică moară de vapor, împreunată cu hambare corespunzătoare şi cu pitării. Această întreprindere muncitorească merge şi s-a probat foarte bine. În urma iniţiării de la o adunare generală a Centralei şi ivindu-se, din întâmplare, o mică moară de vapor, împreunată cu hambare foarte bune, Centrala s-a hotărât a expertiza moara şi a intra în tratative cu proprietarul morii, doamna Beldowicz. Scopul urmărit a fost de a copia o organizaţie economică deja probată în Vest. Capacitatea maximă de măcinat a morii e de 500 vagoane. 500 vagoane product măcinat pentru o ţară întreagă şi alimentarea unei pitării în Cernăuţi e o cantitate foarte modestă, dacă ne gândim că numai Centralele însoţirilor au trebuinţă de 400 vagoane măciniş.

S-a instituit o comisiune, ce a constat din domnii: Maestrul silvic Ioan cav. de Cuparencu, administrator silvic George Sârbu şi funcţionarul Centralei (referentul secţiei agricole), domnul Nicolae Iancu, apoi s-a cooptat, ca expert tehnic pentru maşinerii, domnul Tit Onciul, care este

lăcătuş, maşinist şi electrotehnic diplomat.

Expertiza a reuşit unanim în favorul cumpărării morii. După multă târguială, moara s-a cumpărat îndeosebi în vederea scopurilor Centralei şi, apoi, în vederea rentabilităţii neîndoielnice.

Nu este adevărat că alte motive au existat la cumpărarea morii, nu este adevărat că producţiunea unei mori nici de 400 vagoane nu s-ar putea face cu uşurinţă la clientela unui popor întreg din ţară. Moara avea să se exploateze în regie proprie. Referentul secţiei agricole a cutreierat, cu săptămânile, satele ca să asigure săcara şi porumbul pentru moară. Nici nu-şi sfârşise bine domnul Iancu colinda sa pe la sate, când s-a îmbolnăvit şi s-a dus în concediu pe 8 luni de zile. Lipsind sufletul conducător al acestui ram de organizare economică, Centrala n-a mai avut alt mujloc de scăpare din această perplexitate decât să arendeze, deocamdată pe trei ani, moara, până se va vedea sigur dacă conducătorul secţiei agricole va fi în stare să realizeze, respectiv să organizeze exploatarea morii în regie proprie. Mare meşteşug nu e această organizaţie, dacă socotim că muncitorii din Vest au deslegat această problemă în mod perfect. Nimic, decât numai munca serioasă şi exploatarea morii, nu e o greutate neînvingibilă. Moara s-a arendat în condiţiuni relativ foarte favorabile şi preţul arendei acoperă pe deplin camăta pentru capitalul investit. Aserţiunile contrare sunt neadevărate.

Neadevărată este şi aserţiunea că cumpărarea morii nu putea fi în nici un caz rentabilă. Având noi o clientelă băştinaşă, am fi în concurenţă cu atât mai sigur învingători.

Nu este adevărat că direcţiunea Centralei a avut vreo ştire că firma Hansi Weiss pe după spatele Centralei a tocmit cu doamna Beldowicz o proviziune de mijloace, ci adevărat că direcţiunea Centralei nici cu spatele n-a ştiut despre aceasta. Firma Hansi Weiss a pierdut procesul chiar pe baza mărturiei depuse sub jurământ de domnul Dr. Florea Lupu.

Nu este adevărat că moşia Pătrăuţii de Jos a fost plătită dublu după cum făcea preţul respectiv, ci adevărat că pentru moşia din Pătrăuţi de Jos s-a plătit un preţ real corespunzător împrejurărilor locale. Cumpărătura s-a făcut cu cea mai mare precauţiune. O comisiune, anume instituită de vreo zece bărbaţi de încredere neîndoielnică, între cari au fost: megieşii moşiei, domnii Modest cav. de Grigorcea şi răpausatul

Iancu cav. de Volcinschi, ambii proprietari mari şi gospodari de prim rang, ambii cunoscători temeinici ai calității moşiei, pentru că ambii voiau, în timpul său, s-o cumpere, apoi consilierul consistorial Dionis cav. de Bejan, protopopul ținututal Artemie Berariu, maiestrul silvic Iancu cav. de Cuparencu, exarch şi profesor, domnul Petru Popescul, prof. George Tofan etc., s-a ocupat temeinic cu această cumpărătură, pentru că cât pe ce era s-o facă Centrala rusească, care a cumpărat, înaintea noastră, moşia Pătrăuți de Sus. S-a consultat părintele Mitric, din Pătrăuți, s-au consultat şi țăranii fruntaşi din Pătrăuți. Unanim s-a fixat prețul chiar de țăranii înşişi, cu minimum 12 coroane de prăjină în mediu. După această taxare, prețul moşiei, care are o întindere de 3.400 jugăre, dintre cari jumătate arătură şi jumătate pădure, ar fi trebuit să ajungă la 1.795.200. Moşia s-a cumpărat sub acest preț, cu 1.550.000, deci cu 200.000 coroane mai ieftin.

Prețul cumpărăturii l-au fixat bărbații de sus, între ei, în prima linie marii proprietari Grigorcea şi Volcinschi. Pădurea e cam o treime pădure veche, o treime pădure mijlocie şi o treime pădure tânără. Dacă țăranii nu pot, deocamdată, cuprinde moşia în loturi mici, trebuie să ne gândim că țărănimea, cei trei ani din urmă, a suferit catastrofe economice, fiind anii foarte răi. Cu toate acestea, pământurile se desfac pe încetişorul şi, în vreo 3-5 ani, se vor cuprinde de țărani.

Nu este adevărat că moşia Milişăuți de Jos s-a plătit prea scump, ci adevărat că moşia s-a plătit conform împrejurărilor economice. În cea mai mare parte, moşia s-a desfăcut chiar în primul an administrativ. Nu se întreabă la târg ce a dat sau cu cât a cumpărat vânzătorul proprietatea sa, ci cât face şi în ce condiții se poate cumpăra. La acest loc, amintim, ca exemplu numai, că pământuri cumpărate, înainte de zece ani, cu prețuri modeste s-au urcat, azi, la sume întreite. Nu e loc de mirare dacă moşiile, cumpărate odinioară foarte ieftin, au azi o valoare factică îndoită, ba şi mai mult. Odinioară s-a cumpărat moşia Camena cu 160.000 coroane. Azi s-a vândut, după ce s-a scos lemn şi piatră de aproape 1 milion coroane, cu 2.500.000 coroane. Acesta este adevărul.

Cu toată stima: / Centrala însoțirilor economice române / din Bucovina în Cernăuț, piața principală N. 3" (Revista Politică, nr. 10/ 18.12.1910, pp. 4-7).

Până în 1910, însoţirile de economie şi credit în sistem Raiffeisen cunosc, în Bucovina, o înflorire sistematică. „Până la anul 1910, Centrala (federaţia) băncilor populare româneşti ajunge la un capital social, vărsat de unităţile afiliate, în sumă de 100.350 coroane, depuneri în sumă de 212.866 coroane, considerabil reduse, de pildă, faţă de depunerile de 817.148 coroane din anul 1908, fond de rezervă în sumă de 23.653 coroane şi un total al bilanţului de 8.206.063 coroane" (Calendarul „Glasul Bucovinei", 1929, pg. 62). Deci, acuzele aduse de publicistul Vasile Liţu, fruntaş al iredentismului românesc în Bucovina, alături de Ion Grămadă, Dimitrie Marmeliuc, George Tofan, Aurel Morariu şi, mai târziu, Iancu Nistor, se confirmă în timp, regresul cooperaţiei de credit manifestându-se, printr-o acută criză, începând cu anul 1911, când depunerile cad brusc de la 212.866 coroane la 64.637 coroane, cauza principală constând în imobilizările capitalurilor în diferite operaţiuni nerentabile, precum moara nefuncţională din Cernăuţi, moşiile pe care ţăranii nu le cumpărau datorită preţului uriaş propus la vânzare, cumpărarea de păduri pentru exploatare şi de întreprinderi pentru industrializarea lemnului etc. Lovitura de graţie a încercat-o „Ustredni Banca" din Praga, „creditorul mulţumit" de activitatea Centralei din „Rectificarea" trimisă „Revistei Politice", denunţând contractul şi aducând, astfel, Centrala însoţirilor de economie şi credit din Bucovina în imposibilitatea de a mai face faţă plăţilor, „atât din cauză că nu erau în măsură să lichideze imediat activul alcătuit din păduri, moşii şi alte imobile cumpărate cu bani de împrumut. Astfel, la 1913, prin cunoscuta lege de *sanare*, votată de Camera provincială a Bucovinei, întreaga mişcare cooperatistă din Bucovina îşi pierde autonomia şi ajunge să fie sub tutela Băncii Ţării până la lichidarea situaţiunii create", deci, din subordinea lui Florea Lupu, directorul Centralei însoţirilor româneşti, în subordinea lui Florea Lupu, directorul Băncii Ţării. În aceste condiţii, s-a creat o nouă „centrală a băncilor populare române", în care au fost incluse 168 bănci raiffeisen, 3 bănci tip Schultze-Delitsch şi 6 cooperative de producţie şi consum. S-a mai întemeiat şi o Centrală a băncilor populare rutene, cu 178 bănci raffeisiene, 4 bănci de tip Schultze-Delitsch şi 5 cooperative de producţie şi consum, o centrală germană, cu 72 bănci

raiffeisen şi 3 cooperative de producţie şi consum. Dacă luăm în calcul şi cele 20 bănci raiffeisen polone, afiliate la Centrala din Lvov, în Bucovina anului 1914 existau, deci, 438 bănci săteşti în sistem Raiffeisen, 7 bănci tip Schultze-Delitsch destinate meseriaşilor şi micilor industriaşi, precum şi 14 cooperative de producţie şi consum. Numai că în acelaşi an, 1914, a izbucnit primul război mondial, în care Bucovina a fost implicată de la început, pe teritoriul ei mărşăluind ba armatele austriece, ba cele ruseşti, cu un „sejur“ ostăşesc al românilor la Suceava, în calitate de aliaţi ai ruşilor, în februarie 1917, ba iarăşi austriecii. Ruşii obişnuiau să ardă toate scrierile pe care le întâlneau în cale, şi cărţi, şi gazete, şi registre, aşa că strategiile locale de a depune arhivele societăţilor culturale şi ale băncilor săteşti în şcoli, „cu gândul că armata rusească o va cruţa, ca fiind proprietatea unei şcoale primare“ s-au dovedit neinspirate, „pentru că soldaţii bolşevici au distrus tot ce au aflat în Suceava, între altele şi biblioteca societăţii, ale cărei cărţi le-au pus pe foc“ (Mihuţă, op.cit., pg. 45).

În 1919, după Unire, când Banca Ţării a fost transformată în Banca Regională şi s-a încercat refacerea situaţiei contabile a vechilor bănci populare din Bucovina (157 ale românilor, 51 ale rutenilor) pentru a le repune în funcţiune, eforturile au fost sortite eşecului, pentru că „multe din ele îşi pierduseră, în timpul războiului, atât cărţile de gestiune, cât şi întregul personal de conducere. Din cele 157 bănci populare române, abia 142 şi-au reluat activitatea, iar din cele 54 rutene, numai 13, fapt ce a determinat adunarea generală a centralei rutene, ţinută în Cernăuţi, în ziua de 30 Noemvrie 1924, să lichideze. Centrala germană a reuşit să repună în stare de funcţionare 65 din unităţile ataşate ei. Dar şi această federală a lichidat“ (Calendarul „Glasul Bucovinei“, 1929, pg. 65).

Băncile săteşti ale românilor bucovineni, grupate în Centrala „Arbororoasa“, au fost puse sub controlul Centralei Băncilor Pupulare din Bucureşti (înfiinţată după modelul bucovinean, studiat, la Cernăuţi, de Vintilă Brătianu, de I.G. Duca şi de profesorul Mihai Săulescu, după cum mărturisea Florea Lupu în „Rectificare“). Subordonarea aceasta este benefică, „Arboroasa“ primind un credit de 2.000.000 lei, credit cu efecte benefice în contul ordinar (de 10.000.000 lei), precum şi un credit extraordinar pentru un program ignorat de istoriografia română, cel al

colonizării nordului Bucovinei. În anii următori, Federala „Arboroasa“, condusă de Dr. Vasile Marcu, a evoluat frumos, pe temeliile raiffeisiene ale vechilor însoţiri de economii şi credit.

Bucovina de după Unire are, conform afirmaţiei lui Iorga, „atâţia oameni culţi şi bogaţi“ încât devine un teritoriu aprig disputat economic. „Banca Civică“, fondată în 1879, cu sediu pe Strada Romană (Russischegasse) nr. 7, , „Banca Botoşăneană Română“, cu sediu în str. Avram Iancu nr. 5, „Wiener Bank-Verein, cu sediul în Clădirea Bursei de pe str. Bucureştilor nr. 5, „Banca de Agricultură Bucovineană“, cu sediul în str. Iancu Flondor nr. 47, „Banca Producătorul Agricol“, cu sediul în str. Iancu Flondor nr. 45, celebra şi puternica bancă românească „Banca Marmorosch, Blank & Co“, „Casa de Economie a Bucovinei“, cu sediul în Piaţa Unirii nr. 2, „Banca Moldova“, cu sediul în str. Regele Ferdinand nr. 5, „Banca Meseriaşul Român“, cu sediul în str. Banatului nr. 1B, „Banca de Credit Român“, fondată în 1888, Casa de bancă „A. Badian şi Fiul“, fondată în 1867, „Banca Bucovineană“, cu sediul în str. Iancu Flondor nr. 24, „Banca de Est“ (Ostbank), „Societatea de credit pentru comerţ şi industrie“, cu sediul în str. Bucureştilor nr. 1, „Banca Comercială Naţională“, „Banca Franco-Română de comerţ şi industrie“, cu sediul în str. Iancu Flondor nr. 24, etc. îşi dispută cu încrâncenare piaţa de capital bucovineană, concurând nemilos Centrala „Arboroasa“ a însoţirilor de economie şi credit din Bucovina, dar modelul economic Raiffeisen rezistă pentru că încă mai reprezintă un adevărat miracol, miracolul solidarităţii sociale.

Raiffeisen şi „Gospodăria ţăranului bucovinean“

Povestea romantică a împământenirii ideilor lui Fredrich Wilhelm Raiffeisen în satele bucovinene a devenit efigie. Pe ideile lui Fredrich Wilhelm Raiffeisen, adoptate cu entuziasm în Bucovina, s-a clădit o realitate, s-a durat civilizaţie.

Înainte de asaltul comunismului nivelator, Bucovina încă mai păstra acel spor de civilizaţie, despre care un specialist în spiritualitatea românească rurală, Dr. Ştefan Piersic, bucovinean din Corlata şi tatăl actorului Florin Piersic, avea să scrie cât se poate de convingător şi, tocmai de aceea, peste mai bine de jumătate de veac, o să-i folosim rândurile dedicate satului bucovinean pe post de ultim argument întru omagierea unei dezvoltări raiffeisiene a Bucovinei:

„**Gospodãria þãranului bucovinean**. Când păşeşti pe pământul Bucovinei, te cuprind fiori de frumuseţea acestei mândre grădini, care ascunde în adâncul ei ceva sfânt şi înălţător, iar noianul de amintiri istorice din trecut îţi sar în ochi, la fiecare pas, impunându-ţi o smerenie sfioasă ca şi în faţa unui altar de biserică.

Satele Bucovinei sunt cuiburi de plăcere şi de frumuseţe, cu căsuţele mândre ale ţăranului, 2, 3, 4 încăperi, cerdacuri largi, cu ogrăzi gospodăreşti, unde se frământă munca măruntă de fiecare zi, şi cu grădini de tot felul de pomi, cari dau satelor din Bucovina acel farmec dulce aducător de bucurie şi adâncă alinare sufletească.

Împrejurul casei, îmbietoare şi plăcută, văruită frumos şi îngrijită ca o bijuterie, se întinde ograda ţăranului, cu şura, cu grajdul, cu coteţele şi cu adăposturile pentru uneltele agricole.

Şura este o construcţie specifică Bucovinei şi nu lipseşte chiar de

pe lângă cea mai săracă gospodărie ţărănească, fiindcă fiece harnic ţăran e convins că recolta pământului trebuie pusă la adăpost şi ferită de ploi şi de ninsori.

Ţăranul bucovinean este crescător şi exploatator de animale, de aceea grajdul pentru adăpostul lor nu lipseşte de lângă nici o gospodărie.

Din toată suprafaţa Bucovinei, numai 27,67 la sută este pământ arabil, potrivit pentru cultura cerealelor, de aceea ţărănimea bucovineană, cu parcele mici de pământ, a trebuit să-şi intensifice munca pe ogorul său ca să-şi poată scoate hrana de toate zilele.

Din toată suprafaţa Bucovinei de 1.044.468 Ha, 43,20 la sută, adică 451.221 Ha sunt acoperite cu pădurile frumoase de fag, de brad şi de molid, unde o mare parte din ţărănimea Bucovinei îşi frământă gândurile şi viaţa.

Hărnicia şi supunerea ţăranului bucovinean au făcut să înflorească această mică şi dragă provincie şi să ajungă la un nivel economic ridicat mult deasupra altor regiuni cu pământ destul şi bogat.

Ţăranul bucovinean a crescut vite mândre şi alese, de soi bun şi aducătoare de folos.

Bucovina cea mică, cu ţărani harnici şi cuminţi, produce 27,04 la sută din cantitatea totală de unt din ţara românească (Basarabia, Moldova, Muntenia, Oltenia şi Dobrogea, la un loc, abia dacă produc 25,46 la sută din cantitatea totală de unt din ţară, deci, toate la un loc, mai puţin ca în Bucovina cea mică şi harnică).

În Bucovina sunt multe industrii pentru prelucrarea laptelui în unt şi brânzeturi, cari, după o statistică din 1937, ajungeau la 15,49 la sută din totalul întreprinderilor de acest fel din ţara românească (România Mare – n.r.), fiecare întreprindere din Bucovina producea 8.055 kgr. unt, în medie, pe când în provinciile din Regat abia 2.522 kgr. unt, în medie.

În ţară sunt 2.000.000 de gospodării fără vacă cu lapte, din totalul de 4.200.000 gospodării, adică aproape 56 la sută din gospodării n-au vacă cu lapte. Ţărănimea din Bucovina a redus acest procent la minimum posibil, astfel că în Bucovina se găseşte cel mai mic procent de gospodării fără vacă cu lapte. În judeţul Romanaţi sunt 67,7 gospodării fără vacă cu lapte, pe când în judeţul Rădăuţi din Bucovina sunt numai 19,2 la sută. În judeţul Dolj, 64,1 la sută n-au. În Teleorman sunt 60,2 la sută, în

județul Olt 56,9 la sută, în județul Mehedinți 53,6 la sută din gospodării fără vacă cu lapte, pe când în județul Câmpulung al Bucovinei sunt numai 14,6 la sută gospodării fără.

Aceste cifre ne indică, fără alte comentarii, starea materială a țărănimii bucovinene şi ne arată diferența standardului de viață a țăranului bucovinean față de țărănimea din părțile cerealiere ale țării.

Țăranul bucovinean se alimentează mai bine decât frații lui din alte regiuni, în special din cele cerealiste ale Regatului, fiindcă este crescător de animale şi are pe lângă casa lui lapte, brânză, unt, ouă şi carne. Porcul de Crăciun este o tradiție în casa celei mai umile gospodării țărăneşti din Bucovina, care, pregătit afumat şi conservat bine, duce peste întregul an o hrană bună pentru familia muncitoare.

Subalimentarea țăranilor, care este o boală cronică ce cuprinde satele noastre țărăneşti din România, atinge mai puțin pe țăranul bucovinean, fiindcă acesta a înțeles, în primul rând, să-şi exploateze gospodăria prin creştere de animale.

Țăranul bucovinean ştie că nu se pot creşte animale fără o hrană bună şi îmbelşugată, de aceea o parte din ogorul său, oricât de mic ar fi, îl cultivă cu plante furajere pentru hrana animalelor, cu toate că păşunile şi fânețele din Bucovina cuprind 25 la sută din suprafața totală a pământului. Pe când în județul Romanați se cultivă 92,5 la sută din teren cu cereale şi numai 1,5 la sută cu plante furajere, în Teleorman 93,7 la sută cu cereale şi 2,1 la sută cu plante furajere etc., în județul Câmpulungul Bucovinei se cultivă 34,4 la sută cereale şi 19,6 la sută plante furajere, în județul Suceava 68,2 la sută cereale şi 15,7 plante furajere, în județul Rădăuți 60,3 la sută cereale şi 19,5 la sută plante furajere. Țăranul bucovinean preferă să aducă cereale din alte părți pentru acoperirea nevoilor casei, decât să rupă din pământul hotărât culturii plantelor furajere, necesare hranei animalelor.

Țăranul bucovinean cultivă proporția cea mai mare de pământ cu plante furajere dintre toți țăranii români.

Procentul cel mai mare din cultura nutrețurilor în vechiul regat îl dă Iaşi cu 3,5 la sută, Brăila cu 2,9 la sută şi Dobrogea cu 2,7 la sută din totalul pământului cultivabil; aceste regiuni sunt întrecute de 6-10 ori de către țăranul bucovinean.

Însă şi în privința culturii pământului cu cereale țăranul bucovinean stă în frunte, cu toate că are un pământ sărac şi greu de lucrat. După statistici, țărănimea bucovineană are cea mai mare producție la Ha în cultura tuturor plantelor, pe lângă faptul că agricultura bucovineană este adânc intrată pe drumul industrializării şi intensificării. Țărănimea bucovineană are, procentual, cea mai mare producție de sfeclă de zahăr pentru alimentarea fabricilor de zahăr din Bucovina, care produc 28 la sută din cantitatea totală de zahăr din România. Țărănimea bucovineană produce cea mai mare producție de cartofi pentru cele 30 fabrici de spirt şi o cantitate foarte mare de orz pentru cele 7 fabrici de bere.

Țăranul bucovinean stă în fruntea țărănimei din România prin hărnicia lui, prin mintea lui, prin sobrietatea lui, prin cultura lui, prin sănătatea lui, prin copiii lui cei mulți şi cuminți, pepinieră de intelectuali aleşi, prin gospodăria lui, exemplu de organizare economică pentru țărănimea din alte părți, prin obiceiurile sfinte româneşti, păstrate fără nici o schimbare din moşi-strămoşi, prin ascultarea, blândețea şi supunerea lui, prin vitejia lui fără seamăn în apărarea hotarelor țării.

Gospodăria țăranului bucovinean, care are cel mai puțin loc cultivabil din țara românească, este model de exploatare şi merită să fie exemplu pentru ceilalți țărani din restul țării“ (Dr. Ştefan Piersic, în „Deşteptarea“, nr.13/1944, pg. 7).

Gospodăria țăranului bucovinean este oglinda satului bucovinean, iar satul este oglinda unei incredibile solidarități sociale, care a mobilizat întru binele neamului toate clasele sociale şi elitele culturale ale neamului, la începutul secolului XX. A fost o poveste frumoasă, cu împliniri durabile, rostită, prin fapte, la lumina duioasă, aprinsă de F.W. Raiffeisen, undeva, prin Europa, lumină adusă în Bucovina pentru a dăinui. Ceea ce s-a întâmplat şi încă se mai întâmplă.

Bibliografie

Asociaţiunea de economii şi credit în Suceavam Contract consorţial, Suceava, 1898, Editura Asociaţiunii

Calendariul poporului Bucovinean, 1898, 1899, 1900, 1901,1902

Calendarul „Glasul Bucovinei“, 1915, 1920, 1926, 1927, 1929, 1930

Candela, 1894

Desteptarea, 1893-1904, 1907, 1944

Patria, 1910

Drăguşanul, Ion, Bucovina faptului divers, Suceava, 2003

Foaea Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina, 1865, 1866

Grămadă, Ion, Cartea sângelui, Suceava, 2002

Loghin, Constantin, Istoria literaturii române din Bucovina / 1775-1918, Cernăuţi, 1996

Loghin, Constantin, Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina / La 80 de ani / Istoric şi realizări, Cernăuţi, 1943

Mihuţă, George, Însoţirea orăşenilor români din Suceava / 1890-1933, Suceava, 1935

Morariu, Aurel, Despre cooperaţie, Cernăuţi, 1927

Morariu, Aurel, Gr. Filimon, Cernăuţi, 1935

Morariu, Constantin, Cursul vieţii mele, Suceava, 1998

Nistor, Iancu, Istoria fondului bisericesc din Bucovina, Cernăuţi, 1926

Revista Bucovinei, 1942, 1943, 1944, 1945

Revista Politică, 1886, 1887, 1910, 1911

Satco, Emil; Pânzar, Ioan, Personalităţi bucovinene VIII, Suceava, 1997

Tofan, George, Mişcarea poporală din Bucovina / Grigori Filimon, în Junimea literară nr. 4/1906

Udişteanu, Dionisie, Udeştii de pe Suceavă, Ed. Muşatinii, Suceava, 2005

Wolff, Karl, Scriften und Reden, Bucureşti, 1976

Cuprins